

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**Gertrude Bell'in Mektup ve Günlüklerine Göre Konya
Vilayeti
(1905-1907)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tuğba KABAKÇI**

**Danışman
Prof. Dr. Alaattin AKÖZ**

KONYA-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuğba KABAKÇI
	Numarası	144202041001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Alaattin AKÖZ
	Tezin Adı	Getrude Bell'in Mektup ve Günlüklerine Göre Konya Vilayeti (1905-1907)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Getrude Bell'in Mektup ve Günlüklerine Göre Konya Vilayeti (1905-1907)" başlıklı bu çalışma 18/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Prof. Dr. Alaattin AKÖZ		
Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL		
Doç. Dr. İsmail KIVRIM		
Prof. Dr. Doğan YÖRÜK		

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuğba KABAKÇI	
	Numarası	144202041001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
	Tezin Adı	Getrude Bell'in Mektup ve Günlüklerine Göre Konya Vilayeti (1905-1907)	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

ÖZET

Osmanlı Devleti 19. ve 20. yüzyıllarda yıkılışına hizmet eden pek çok ajanı ağırlamıştır. Avrupa Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni yakından izleme, keşfetme ve sömürme politikalarına uygun görevlerde bulunacak kimseler hükümetler tarafından özenle seçilmiştir. Gönderilecek casuslar özellikle bilimsel anlamda yetkinliğe ulaşmış, milliyetçi ve sadık kimselerden seçilmiştir.

20. yüzyılda bu tanıma uyan en iyi casus şüphesiz İngiliz Ajan Gertrude Bell olmuştur. Okuldan mezun olur olmaz seyahat planlarını aklına koyan Bell Osmanlı coğrafyasına uzun seyahatler düzenlemiştir. Bu seyahatleri esnasında ilerleyen yıllarda bilim dünyasına kaynak teşkil edecek mektup ve günlükler yazmıştır. Seyahat noktalarının önemli tarihi ve coğrafi özelliklerini kaydetmenin yanı sıra buraları fotoğraflamış, çizimlerini yapmış ve haritalandırmıştır. Resmi bir ajan olarak göreve başladığında ise tüm bunları Britanya Hükümetine sunarak bu coğrafyadaki emellerine hizmet etmiştir.

Gertrude Bell çoğu zaman bir geçiş güzergahı olarak kullandığı Konya Vilayeti'ne düzenlediği uzun seyahatlerini de aynı titizlikle ele almış hakkında kitaplar ve makaleler yazmıştır. Ancak günümüze kadar birkaç detaysız makale haricinde Konya seyahatleri tam anlamıyla incelenmemiştir. Bu çalışmada Gertrude Bell'in dönemsel anlamda pek çok detaya ışık tutacak Konya Seyahati esnasında tuttuğu günlükler ve yazdığı mektuplar incelenmiş; bölge hakkında coğrafi ve tarihi verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda daha önce üzerinde durulmamış insan ilişkileri de yakından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gertrude Bell, İngiltere, Konya, Karaman, Sosyoloji, Seyahat

ABSTRACT

The Ottoman Empire hosted many agents serving the demolition of the 19th and 20th centuries. Governments have been carefully selected by those who are responsible for closely monitoring, discovering and exploiting the Ottoman Empire of the European Countries. The spies to be sent have been chosen from nationalist and loyal individuals, especially in scientific sense.

In the 20. century, the best spy that fits this description is undoubtedly British Agent Gertrude Bell. Having set her mind on travel plans as soon as he graduated from school, Bell organized long trips to the Ottoman geography. During his travels she wrote letters and diaries which would serve as a resource for the scientific world. In addition to recording important historical and geographical features of travel points, she has photographed, made drawings and mapped them. When he took office as an official agent, she served all these things to the British Government and served his ambitions in this geography.

Gertrude Bell wrote books and articles about the long journeys to the province of Konya, which she used as a transit route mostly, with the same meticulous handling. However, except for a few undetermined articles, Konya travels have not been fully examined. In this study, Gertrude Bell's daily periodical shed light on many details, and the diaries and letters she wrote during her travels were examined. Geographical and historical data about the region is intended to be reached. At the same time, especially human relations were also examined closely.

Key Words: Gertrude Bell, England, Konya, Karaman, Sosyology, Travel

Fotoğraf 1: Gertrude Bell (New Castle University)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	4
ABSTRACT.....	5
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	9
ÖN SÖZ	10
GİRİŞ	12
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	12
2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	12
I. BÖLÜM.....	13
GERTRUDE BELL’İN HAYATI	13
1. Çocukluk Dönemi ve Ailesi	13
2. Eğitimi.....	15
3. Kişiliği.....	16
4. Seyahatleri.....	17
II. BÖLÜM	26
KONYA SEYAHATLERİ ve ARAŞTIRMA BÖLGELERİ	26
A. Gertrude Bell’in Konya Vilayeti Rotası.....	26
1. Batı Bölgesi.....	28
a. Beyşehir.....	28
b. Kilistra	31
c. Konya	33
2. Güney Bölgesi.....	38
a. Karadağ	40
3. Doğu Bölgesi.....	43
a. Karapınar.....	45

b. Karacadağ	46
c. Hasandağı	49
B. Gertrude Bell'in Mektup ve günlüklerinde Konya	51
1. Gertrude Bell'in Konya Mektuplarının Değerlendirmesi.....	51
2. Gertrude Bell'in Konya Günlüklerinin Değerlendirmesi	53
III. BÖLÜM	55
KONYA VİLAYETİNE DAİR İZLENİMLERİ	55
A. Coğrafya ve İklim	55
B. Ulaşım	56
C. Konaklama	59
D. Gertrude Bell'in İnsan İlişkileri	61
1. Halk ile ilgili Düşünceleri ve İlişkileri	61
2. Yöneticiler İle İlgili Düşünceleri ve İlişkileri	63
E. Konya Vilayeti'ndeki Çevresi	65
1. Fattuh.....	65
2. William Ramsay	68
3. Doughty Wylie	70
4. Julius Harry Hardeg Loeytved.....	73
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	85

KISALTMALAR

İ.A: İslam Ansiklopedisi

D.İ.A: Diyanet İslam Ansiklopedisi

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girdiği, dünya devletlerinin hızla büyük bir savaşa sürüklendiği bir dönemde giriştiği faaliyetlerle adını tarihe yazdıran şahsiyetler olmuştur. Bunlardan birisi şüphesiz tarihçiler tarafından “Çölün Kraliçesi” olarak tanımlanan Getrude Bell'dir. Bell, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde dünya siyasetinde iz bırakmış önemli bir şahsiyettir. İngiliz gizli servisi adına, arkeolog kimliği ile Orta Doğu'da arkeolojik kazılar yapmış, gezip gördüğü yerlerdeki tarihi eserlerin envanterini çıkarmış, bunları fotoğrafları ve planlarıyla birlikte yayınlamıştır. Ayrıca gittiği yerlerde günlükler tutmuş, ailesine başından geçenleri, mekan ve kişileri anlatan mektuplar yazmıştır. Bazı Arap aşiretlerinin, Osmanlı Devleti aleyhine, İngiltere ile müttefik olmalarına neden olan ve Irak'ın sınırlarını çizen kadın olarak kaynaklara geçmiştir.

Bölgeye hakim olmak isteyen İngilizler, Getrude Bell'den önce Sir Henry Layard'ı göndermiş, arkeolojik kazı amacıyla bölgedeki etnik unsurlar hakkında raporlar hazırlayan Layard İstanbul'a İngiliz büyükelçisi olarak atandıktan sonra Paris antlaşması sırasında Kıbrıs'ı İngiltere garantörlüğü altına sokmuştur. Kendisinden sonra ise aynı misyonla yetişen öğrencisi Arabistanlı Lawrens olarak tanınan ünlü İngiliz ajanı Thomas Edward Lawrence'le birlikte Haşimi Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı örgütlemişlerdir.

XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyıla yön veren bu şahsiyetler içerisinde Getrude Bell önemli bir yere sahiptir. Özellikle Anadolu'ya yaptığı seyahat sırasında İzmir üzerinden, Manisa ve Isparta'ya gelen Bell, burada yaptığı gezi ve gözlemlerin ardından Konya'ya gelmiştir. Burada meşhur arkeolog Ramsay ile buluşarak Karadağ bölgesine gitmiş ve Binbir Kilise kazılarını başlatmış, bireysel olarak da Konya ve çevresinde tarihi merkezleri ziyaret ederek dönemin önemli şahsiyetleri ile de görüşmeler yapmıştır. Bundan dolayı Gertrude Bell'in Konya Vilayetine dair izlenimleri Konya'nın 20. Yüzyıl başlarındaki coğrafi, fiziki ve özellikle sosyolojik olarak konumunu ve durumunu belirlemek açısından araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Çalışmada Gertrude Bell hakkında kaleme alınmış eserlerin yanısıra ana kaynak olarak izlenimlerini içeren 32 mektubu ve günlükleri kullanılmıştır. New Castle University tarafından kendi adına açılmış web sitesi üzerinden ulaşımı

sağlanan bu kaynaklar İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. 20. Yüzyıl başlarında Konya Vilayeti bu çalışmada Konya, Karaman ve kısmi olarak da Aksaray olarak sınırlandırılmıştır.

Tez, önsöz, içindekiler ve giriş kısmından sonra üç bölüm ana metin, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı ve önemi açıklanarak kaynak kritiği yapılmıştır. Birinci bölümde Gertrude Bell'in hayatı ele alınmıştır. İkinci bölümde Konya seyahatleri ve araştırma bölgeleri işlenmiş ve üçüncü bölümde ise Konya Vilayeti'ne dair izlenimlerine yer verilmiştir. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak kaynakçada faydalanılan kaynaklar yazılmıştır. Eklerde mektup ve günlüklerin Türkçe çevirileri ile seçilmiş bazı fotoğraflar bulunmaktadır.

Bu çalışmada beni yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Alaaddin AKÖZ'e, kaynak taraması sırasında destek olan değerli dostlarım Hilal SEYHAN ve Derya KARAKAYA'ya, fotoğraf, harita gibi materyallere ulaşmamda yardım eden Muhammet Ali ORAK, Mustafa SAMETOĞLU ve Şengül BAYAR'a, kurumumda akademik çalışmalarında desteğini hep hissettiğim değerli şube müdürüm Mustafa YILMAZ'a, hep yanımda olan iş arkadaşlarım Mutlu USLU ve Yavuz AYLAK'a, varlıkları ile güç veren anneannem Ayşe KURTBOĞAN, kardeşim Esra Canan KABAKÇI ve babam Mustafa KABAKÇI'ya, destekleri ile beni teşvik eden kıymetli hocam Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL'a ve hayatımın mimarı kıymetli insan Prof. Dr. Halis OĞUZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tuğba KABAKÇI

Konya, 2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Osmanlı Devleti jeopolitik konumu, siyasi yapısı ve multikültürel yapısı ile her dönem yabancı diplomat, seyyah ve araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Seyahat özellikle XIX. Yüzyıldan itibaren Avrupalı devletlerin Ortadoğu, Mezopotamya ve Anadolu coğrafyasını tanımak için kullandıkları bir metod olmuştur. Hükümetler tarafından gönderilmiş resmi görevliler kendi alanlarında araştırmalar yaparken Anadolu ve Ortadoğu'nun fiziki ve kültürel yapısı ile de yakından ilgilenmişlerdir. Britanya Hükümeti tarafından görevlendirilen Gertrude Bell de bunlardan birisidir. 1892'den 1926 yılına kadar yaptığı seyahatlerde binlerce mektup, günlük, harita ve fotoğraf bırakan Gertrude Bell'in dünyayı ilgilendiren sorunların başkahramanı olduğu dönemler hariç üzerinde sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Araştırmacılar Gertrude Bell'in Konya Vilayeti ile ilgili mektup ve günlüklerini kısmi olarak okuyup yorumlamışlardır. Dolayısıyla bu alanda yapılan çalışmalar eksik kalmıştır. Bu araştırmada Gertrude Bell'in Konya Vilayeti sınırları içinde üzerinde durduğu üç şehirde üç bölge hakkındaki tüm mektuplar, günlükler ve fotoğraflar incelenerek sosyal ilişkiler bazında ele alınmıştır. Gertrude Bell'in mektup ve günlükleri doğrultusunda Konya Vilayeti sınırlarında yabancılar ekseninde yapılan işler, yabancı seyyah, diplomat vb Konya'ya geliş amaçları, halk ve yöneticiler ile kurduğu ilişkiler ve şehrin fiziki ve sosyal yapısı incelenmiştir.

2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Araştırmanın başlıca kaynaklarını Gertrude Bell'in New Castle Üniversitesi tarafından internet ortamında yayınlanmış mektup, günlük ve fotoğrafları oluşturmuştur. İngilizce yayınlanan kaynaklar incelenerek Konya Vilayeti'nde yazılanlar tespit edilmiş ve Türkçe'ye çevrilmiştir. Gertrude Bell'in hayatına ya da Ortadoğu seyahatlerine ilişkin yazılmış kitaplar incelenerek seyahat planları ile ilgili tespitler yapılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bu tarihlerde doğrudan Gertrude Bell'in adının geçtiği yazışmalar incelenmiştir. Konya Vilayeti içerisindeki rota harita üzerinde gösterilmiştir. Daha sonra bölgenin sosyolojik ve fiziki yapısı da göz önünde bulundurularak mektup ve günlükler değerlendirmeye alınmıştır.

I. BÖLÜM

GERTRUDE BELL'İN HAYATI

1. Çocukluk Dönemi ve Ailesi

Gertude Bell dünya çapında bir arkeolog, dağcı ve gezgin olarak seyahat eden İngiliz bir kadındır¹. Asıl adı Gertrude Margaret Lowthian Bell'dir. 14 Temmuz 1868 tarihinde² Kuzeybatı İngiltere'nin Durham şehrinde dünyaya gelen Gertrude³, Thomas Hugh Bell ve ilk eşi Maria Shield Bell'in ilk çocuklarıdır⁴.

Fotoğraf 2: Gertrude Bell'in Çocukluğu (N.C.U.)

¹ <https://www.ncl.ac.uk/press/articles/archive/2017/12/gertrudebellarchiveunesco/>

² Janet Wallach, *Çöl Kraliçesi*, çev. Püren Özgören, Can yay., 2004, s. 34.

³ Semavi Eyice, "Gertrude Bell", *İA.*, V, s. 422.

⁴ Liora Lukits, "Gertrude Margaret Lowthian Bell", *Oxford Dictionary of National Biography* (Web site), 2008,s.2.

Gertrude Lowthian Bell ismini ailenin en tanınmış üyesi ve İngiliz sanayiciler arasında seçkin bir konuma sahip bir iş adamı⁵ olan büyükbabası Lowthian'dan almıştır⁶. Bell ailesi servetini demir üretiminden kazanıyordu. Lowthian Bell 1850'lerde yeni bir sanayi kasabası olan Middlesbrough'da kurduğu eritme ocakları ile İngiltere'ye gelecek vadeden demir çelik endüstrisinin temellerini atmıştır⁷. Bell ailesi, Britanya'nın 19. yüzyıldaki "evrenin gözcüsü" rolü ile gurur duyuyor ve yalnızca kendi bölgelerine değil tüm imparatorluğa faydalı olmak için çok çalışıyorlardı⁸. Nihayet 1870'lere gelindiğinde kardeşleri ile beraber kurduğu şirket Britanya demirinin üçte birini üretir hale gelmişti. Böylesine soylu ve zengin bir aileye mensup olan babası Hugh Bell de, dönemin sevilen iş damı ve idarecileri arasında yer almıştır⁹.

Bell ailesi İngiltere Devleti için çalışmayı milli bir ideoloji haline getirmiştir, bu yüzden yalnızca sıradan bir iş adamı olarak kalmamışlar devletin ileri gelenleri ile de önemli ilişkiler kurmuşlardır. Zengin ve sanayici bir ailenin kızı olmakla beraber aynı zamanda Gertrude Bell Britanya'nın Charles Darwin, Thomas Huxley, Robert Stephenson, Baron Amstrong, William Moris gibi Britanya'nın nüfuzlu kimselerine ev sahipliği yapan sosyal bir aileden gelmektedir¹⁰. Aile, sanayici kimliklerinin yanısıra siyasette de aktif rol almıştır. Liberal fikirlere sahip olmalarına rağmen Kraliçenin emperyalist politikalarını desteklemiştir¹¹. Lowthian Bell iki kez Newcastle Belediye başkanlığı yapmış, Hartlepoons'da n Liberal Parti adayı olarak parlamentoya girmiştir¹².

Tüm bu zenginlik ve ferahlık içinde dünyaya gözlerini açan Bell ve ailesinin mutluluğu henüz iki yaşında iken annesi hastalanarak erkek kardeşi Maurice'i¹³ doğurduktan 3 hafta sonra zatürreden ölmesi ile yarım kalmıştır¹⁴. Babası birkaç yıl

⁵ Yüce, *Britanya*, s.194.

⁶ Samet Yüce, *Britanya'nın Ortadoğu Politikası ve Gertrude Bell*, Nizamiye Akademi, İstanbul 2016, s. 194.

⁷ Yüce, *Britanya*, s. 194.

⁸ Wallach, *Çöl*, s. 35.

⁹ Kenan Karataş, *Gertrude Bell İsyan*, 2018, s.13.

¹⁰ Yüce, *Britanya*, s. 194.

¹¹ Yüce, *Britanya*, s.195.

¹² Yüce, *Britanya*, s. 194.

¹³ Wallach, *Çöl*, s.39.

¹⁴ Wallach, *Çöl*, s. 38.

sonra seçkin bir aileden gelen oyun yazarı Florence Olliffe ile evlenmiştir¹⁵. Babası evlendiğinde, Gertrude Bell henüz altı, Ollife ise yirmi iki yaşında idi¹⁶, buna rağmen Gertrude üvey annesinin sevgisini kazanmak için çırpınmış ve onu çok sevmiştir. Çünkü üvey annesi ona tiyatro, sanat ve ilginç kişiler ile dolu bir dünyanın kapılarını açmıştı¹⁷. Bununla beraber çocuk yaştaki Bell terkedilmişlik duygusuna kapılmış ve babası o dönemde onun en büyük tesellisi olmuştur¹⁸. Gertrude Bell'in karakterinin şekillenmesindeki ilk adım babasından henüz çocukken almış olduğu destek ve sevgi olmuştur. Onunla yaptığı yürüyüş, tırmanış, ata binme gibi aktiviteler onun, dönemindeki sıradan kızlar gibi olmadığını da ispatları idi¹⁹.

2. Eğitimi

Gertrude Bell ilk eğitimini evinde aldı²⁰ ve daha sonra 17 yaşında iken o dönemde yalnızca kızları eğitmek için açılmış Queen's Kolejine başladı²¹. Zekasına ve başarısına güveniyordu ki ilk yılda İngiliz Tarihi dersini birincilik ile bitirmişti²². Buna rağmen günlüklerinde babası, kuzeni ve erkek kardeşi gibi hayatında önemli yer tutan erkekleri çok özlediğini buradaki arkadaşlarının sadece kız olmasından dolayı mutsuz olduğunu yazmıştır²³. Babası, Bell'in kolejde aldığı eğitimden sonra üniversiteye gitmesini istemiyordu. Çünkü bu dönemde soylu aile kızlarının eğitimleri meslek sahibi olmak gayesinden ziyade "leydi" statüsü kazandırmaya yönelikti²⁴. Ayrıca Kraliçe Victoria döneminin kadın eğitime gereksiz ve zaman kaybı olarak bakması da bunda etkili olmuştur²⁵. Ayrıca Victoria döneminde kızlar erkeklere kıyasla daha kısıtlı imkanlara sahipti. Kızlar tek başına alışverişe dahi gidemezlerdi. Bu yüzden Bell'in okula gitmesi Britanya toplum kurallarını zorlayacak nitelikte bir eylemdir²⁶.

¹⁵ Osman Eravşar, "İngiliz Seyahatnamelerinde Konya", *Seyahatnamelerde Konya*, ed: Ahmet Çaycı, 2016, s. 288.

¹⁶ Yüce, *Britanya*, s. 196.

¹⁷ Wallach, *Çöl*, s. 42.

¹⁸ Wallach, *Çöl*, s.38.

¹⁹ Wallach, *Çöl*, s.38.

²⁰ Eravşar, "İngiliz", s.288.

²¹ Yüce, *Britanya*, s. 196.

²² Wallach, *Çöl*, s. 44

²³ Wallach, *Çöl*, s. 44

²⁴ Karataş, *İsyen*, s.14.

²⁵ Karataş, *İsyen* s.15.

²⁶ Yüce, *Britanya*, s. 197.

Gertrude Bell, pratik bir zeka ve güçlü bir hafızaya sahipti ve soylu aile kızlarının soylu bir erkekle evlenme hayalleri onun hayallerini süslemiyordu. Tek düşüncesi vardı; önce üniversiteyi bitirmek daha sonra dünya seyahatine çıkmaktı²⁷. 1886 yılında henüz 18 yaşına bile gelmeden Oxford Üniversitesi Lady Margaret Hall'e başladı²⁸. Burası katı bir kilise kültürü taşıyan ve zorunlu din eğitimi olan bir okuldu ancak buna rağmen Gertrude Bell'in yaşamı boyunca gerçek bir dini inancı olmamıştır²⁹. Okul müdürünün dahi kadın olması kız öğrencilere karşı negatif düşünceleri engellemiyordu. Yüzlerce erkeğin içinde bir avuç kızın okuduğu Oxford'da kızların erkekler karşısında sürekli aşağılanmasına rağmen Gertrude, bunu hiçbir zaman sorun etmedi³⁰. 1887 yılında³¹ Oxford'dan birincilikle mezun olan ilk kadın oldu³². Normalde dokuz dönem olan Modern tarih bölümünü beş dönemde tamamlayarak 1920 yılına kadar hiçbir kız öğrencinin ulaşamayacağı bir başarıya imza attı³³ ayrıca Gertrude Bell, tarihin yanısıra arkeoloji ve coğrafya programlarına da kayıt yaptırdı³⁴.

3. Kişiliği

Gertrude Bell'in karakterini yaşadığı çevre ve ailesi etkilemiştir. Kadınlar için yasaklarla dolu bir Britanya'da fakat ülkesine sadık milliyetçi bir ailede doğmuştur. Kadın olmasının yaşattığı bu ikilem Gertrude Bell'in vatanperver bir asi olmasına neden olmuştur. Tehlikelerle dolu bir dünyanın içine kadın olarak atılmış ve sahip olduğu eğitim ve meziyetlerden faydalananarak ülkesine hizmet etmiştir. Gelenekçi bir düşünceye sahip olmasına rağmen karakteri bağımsızlıktan yana olmuştur ve kendisini zorlayacak bir baskı ve disiplini reddetmiştir³⁵. Kendisine biçilen rolü kabul etmek yerine kendisinin istediği rolü üstlenmeyi tercih etmiş ve hep yönlendiren taraf olmuştur.

²⁷ Karataş, *İsyen*, s.15.

²⁸ Lukits, "Bell", s.2.

²⁹ Yüce, *Britanya*, s.198.

³⁰ Wallach, *Çöl*, s.50.

³¹ Eyice, "Bell", s. 422.

³² Eravşar, "İngiliz", s.289.

³³ Yüce, *Britanya*, 199.

³⁴ Karataş, *İsyen*, s.16.

³⁵ Yüce, *Britanya*, s.212.

Gertrude Bell'in siyasi, sosyal ve ekonomik görüşü için liberal ancak aristokrat bir hayata bağlı, gelenekçi doğru bir ifadedir³⁶. Ailesi sahip olduğu tüm mal varlığı ile Britanya hükümeti için çalışmış, dönemin geleneksel yapısına uyum göstermiştir. Kızlarının yasaklı bir dönemde ülkelerine hizmet etmesi için tehlikeye bile bile razı olmaları da onların bağlılığını göstermektedir.

Dini olarak ise mektup ve günlüklerindeki ifadeler onun "Deist" olduğunu göstermektedir. Gertrude Bell, herhangi bir dine mesup olmadığını ve inanmadığını belirtmiştir. Bir atesit de olmadığı Arap çöllerinde yakalandığında söylediği "Tanrım bir daha geç kaldığım için isyan etmeyeceğim" kaderci bir sözden anlaşılabilir³⁷.

Gertrude Bell kadınların okul biter bitmez evlendiği bir dönemde kendisine uygun bir eş bulamadığı için seyahat etmeye karar vermiştir. Maskülen, yönetici, otoriter bir yapıya sahip olmasına rağmen fotoğraflarda giydiği kıyafetler ve hayatı boyunca iki kişi ile yaşadığı büyük aşk onun içindeki kadınsı duygulara karşı duyduğu özlemin ispatı niteliğindedir.

4. Seyahatleri

Okulu bitirdikten sonra hayalini kurduğu dünya seyahatine çıkmak istiyordu, bundan dolayı ailesi tarafından bir Avrupa turuna gönderildi³⁸ ve ilk olarak teyzesinin yanına Bükreş'e gitti³⁹. Burada katıldığı balolarda dilediğince dans edip, şampanyaların tadına bakarak özgür bir kadın olmanın tadını çıkardı⁴⁰. Ayrıca teyzesi ve eniştesi ile katıldığı davetlerde önemli diplomatlar ile tanıştı. Tanıştığı kişilerden biri de, ileride Hindistan valisi olacak ve Osmanlı'nın geleceği ile ilgili öngörülerini dikkatlice dinlediği⁴¹ onu Osmanlı ve Doğu sorunları ile tanıştıran Britanyalı diplomat Charles Hardinge idi⁴². Ayrıca Romanya'da iken ömür boyu dost kalacağı kendisinden 17 yaş büyük Valentine Chirol ile tanıştı⁴³. Valentine bir Ortadoğu uzmanı, "The Times"ın dış haber muhabiri idi ve Osmanlı İmparatorluğu,

³⁶ Yüce, *Britanya*, s.217.

³⁷ Karaca, *Casus*, s. 172.

³⁸ Lukist, "Bell", s. 2.

³⁹ Wallach, *Çöl*, s.58.

⁴⁰ Taha Niyazi Karaca, *Casus*, s. 58.

⁴¹ Karaca, *Casus*, s.59.

⁴² Wallach, *Çöl*, s. 60.

⁴³ Karaca, *Casus*, s. 59.

Doğu sorunu ile ilgili yazılar yazıyor ve konferanslar veriyordu⁴⁴. Gertrude Bell İstanbul'a ilk seyahatini de Chirol ile yaptı.

Fotoğraf 3: Kamp Çadırı Gertrude Bell ve Yardımcısı (N.C.U)

Gertrude Bell, 1889 yılında Londra'ya dönerek vaktini opera ve tiyatroya giderek ve dil eğitimine devam ederek geçirdi ve daha sonra katıldığı bir toplantıda Kraliçe Victoria'ya takdim edildi⁴⁵. Çocukken okuduğu Arap Geceleri gibi öyküler ile Orta Doğu'ya karşı sempati duymaya başladı⁴⁶, Orta Doğu ve Osmanlı'da görev yapan İngiliz diplomatlar ile tanışması da onun bu ilgisinin artmasını sağladı. Yaşıtları gibi mezun olduktan sonra evlenemeyince 23 yaşında Farsça öğrenmeye başladı. Dayısı Frank Lascales⁴⁷ İran'a diplomat olarak atanınca onunla beraber 1892 yılında Tahran'a gitti⁴⁸ ve hayranlıkla bahsettiği Tahran'da Farsçasını ilerletti⁴⁹.

⁴⁴ Karaca, *Casus*, s. 59

⁴⁵ Karaca, *Casus*, s.61.

⁴⁶ Eravşar, "İngiliz", s.288.

⁴⁷ Bazı kaynaklarda üvey teyzesi Mary'nin eşi olarak geçmektedir.

⁴⁸ Eravşar, "İngiliz", s.289.

⁴⁹ Karataş, İsyen, s.17.

Gertrude Bell burada, bilgili ve çekici bir adam⁵⁰ olarak bahsettiği elçiliğin sekreteri Henry Cadogan ile tanıştı ve kısa bir süre içinde ona aşık oldu. Cadogan, Gertrude Bell'e İngilizce, Fransızca ve Almanca kaynaklarından okunabilecek herşeyi okumuş ve çok iyi bildiği bu coğrafyayı tanıtanlardan biri de o olmuştu bundan dolayı Gertrude Bell bu dönemlerde tüm zamanını kendisinden on yaş büyük bu adam le geçirmişti. Bell, iyi eğitim almış özgür bir kadın olmasına rağmen bir Victoria dönemi kadını idi bu yüzden bazı geleneklere uyma konusunda hassas davranmış⁵¹ ve Henry ile beraberliğine ailesinin vereceği tepki onun açısından çok önemli olduğundan dolayı eve bir mektup yazarak Cadogan ile nişanlanmak için babasının onayını istemişti⁵². Cadogan, asil bir aileden geliyor olmasına rağmen varlıklı biri değildi⁵³ ve Bell'in babası yaptığı araştırmalar neticesinde Cadogan'ın bir kumarbaz olduğunu öğrenince bu ilişkiye onay vermemişti⁵⁴. Gertrude bir süre sonra Londra'ya döndü. 1893 yılında gelen bir telgraf ile Cadogan'ın ölüm haberini aldı ve o yıl İranlı ozan Hafız'ın şiirlerini çevirmeye başladı⁵⁵ kitabı ise 1897'de yayınladı⁵⁶.

Gertrude Bell, Cadogan'dan ayrılmanın ve onun zamansız ölümünün etkisini üzerinden henüz atamamışken Teyzesi Mary ve yakın dostu Mary Talbot'un ani ölümleri ile sarsıldı⁵⁷. Ölümünün üzerinde bıraktığı bunalımı hafifletmek için ilki 1897-1898 ikincisi 1902-1903 yıllarında olmak üzere iki defa dünya turuna çıktı⁵⁸. Önce ailesi ile beraber 1897'de İsviçre ve Fransa'yı kapsayan bir seyahate çıktı⁵⁹ ardından Londra'ya döndükten hemen sonra Cook Seyahat şirketinin düzenlediği bir tura daha katıldı ve 31 Aralık 1897 tarihinde gemi ile Japonya'ya gitmek üzere yola çıktı⁶⁰. Gertrude Bell ve kardeşi Maurice'nin rotası önce Amerika ve oradan Japonya, Hong Kong, Singapur, Cibuti, İskenderiye, Kahire, İstanbul, Viyana, Paris ve İngiltere oldu. Altı ay süren bu dünya gezisi Gertrude Bell'in İngiltere'nin deniz aşırı

⁵⁰ Karaca, Casus, s.65.

⁵¹ Yüce, Britanya, s.210.

⁵² Wallach, Çöl, s. 71.

⁵³ Karaca, Casus, s. 65.

⁵⁴ Turan Okul, Gül Erbay Aslıtürk, "Gertrude Bell'in Anadolu Gezileri (1899 – 1911) Çerçevesinde Tur Önerilerinin Hazırlanması", Aydın Adnan Menderes University Journal of Travel and Tourism Research, 13, 2018, s. 21.

⁵⁵ Wallach, Çöl, s. 74.

⁵⁶ Karaca, Casus, s. 72.

⁵⁷ Karaca, Casus, s. 73.

⁵⁸ Eravşar, "İngiliz", s.289.

⁵⁹ Karaca, Casus, s. 73.

⁶⁰ Karaca, Casus, s. 74.

politikasını görmesi açısından iyi bir deneyim olmuştu ve seyahati esnasında onlarca kitap okumuş Japonca ve İspanyolca başlamıştı⁶¹. Gertrude daha sonra çok merak ettiği Yunanistan'a oradan İstanbul ve Bursa'ya ve daha sonra Almanya'ya gitti⁶². Almanya'dan sonra artık onu çok etkileyen Ortadoğu coğrafyasındaki ziyaretlerine başlayacaktı. Kudüs'te doğup büyümüş Friedrich Rosen ile kafa kafaya verip bir seyahat planı yaptı⁶³ ve 1899 yılında Kudüs'e gitti⁶⁴. Kudüs'te Arapça öğrenmeye başladı ve Arapların arkeolojik yerleşimlerini ve kültürlerini araştırdı. Bu defa notlarını "The Desert and Swon" kitabında birleştirerek 1907 yılında yayımladı⁶⁵.

Gertrude Bell Kudüste kaldığı altı ay boyunca Lübnan ve Suriye'nin çöllerini gezmiş ve bedevilerin medeniyetten uzak yaşamlarını gözlemlemiştir⁶⁶. Çok sevdiği Cadogan ile beraber dağlarda gezmek onda dağcılık merakı da uyandırmış bu yüzden Kudüs'ten döndükten sonra gözünü İsviçre ve Fransa'daki dağlara çevirmişti. Cenevre'de bir tırmanış gerçekleştirmiş ancak bundan tatmin olmamış ve 4274 mt ile İsviçre Alpleri'nin en yüksek tepesi Finsteraarhorn Dağları'na tırmanarak dağcılığa profesyonel bir adım atmak istemişti⁶⁷. İlk profesyonel tırmanışını Fransa'da Meige Dağı'na yapmış ve daha sonra Alplerde Mont – Blanc tepesine tırmanmıştır. Fakat karşısında duran Alplerin en yüksek zirvesi kendisine çekmesine rağmen bunun kolay olmayacağını düşünmüştür. Dağcı iki arkadaşı ve rehberi Ulrich ile 1 Ağustos 1901'de dik kayalar üzerinden tırmanışa geçmiş bu zorlu tırmanışa rağmen Gertrude Bell ve Ulrich zirveye ulaşabilmiştir.

Gertrude Bell, 1902 yılında babası ve kardeşi ile Afrika gezisi yaptı ve sonrasında İtalya'ya giderek Babası ile orada ayrıldı, kardeşi Hugo ile Türkiye'de Ege ve Marmara'yı gezdi⁶⁸.

Hiç aklından çıkmayan dağcılık tutkusunun ağır basmasından dolayı Gertrude Bell, iki rehberi ile beraber Finsteraarhorn Buzulu'na tırmanmaya karar vermiş ve yola koyulmuştur⁶⁹. Ancak soğuk ve tipi artınca arkadaşları ile dağda asılı kalmışlar

⁶¹ Karaca, Casus, s. 77.

⁶² Karaca, Casus, s. 78.

⁶³ Wallach, Çöl, s. 89.

⁶⁴ Eravşar, "İngiliz", s. 289.

⁶⁵ Eyice, "Gertrude", s. 422.

⁶⁶ Karaca, Casus, s. 78.

⁶⁷ Karataş, İsyen, s.27.

⁶⁸ Karaca, Casus, s. 98.

⁶⁹ Karaca, Casus, s. 99.

ve Bell günlerce arkadaşlarını büyük bir soğukkanlılıkla teselli etmiştir⁷⁰. Gertrude Bell'in dağcılıktaki başarısı karşılıksız kalmamış Engelhorn zirvelerinden birine ismi verilmiştir⁷¹ ve herkes onu Engelhorn'a tırmanan kadın olarak tanıdı.

Gertrude Bell ikinci dünya turuna 1902 Aralık ayında başlayarak bu kez Hindistan, Singapur, Çin, Japonya ve Kuzey Amerika rotasında tamamladı sonrasında 1904 yılına kadar vaktini Londra'da geçirdi⁷². Gertrude Bell, yaptığı bu seyahatler ile kraliyet ailesinin dikkatini çekmeyi başarmıştı ve kraliyet ailesinin talepleri üzerine 1903 yılında geyriresmi bir ajan olarak seyahatleri esnasında edindiği bilgileri İngiliz istihbaratına göndermiştir⁷³. 4 Ocak 1905 tarihinde ise MI6 ajanı olarak Arap çöllerine doğru yola koyulmuştur⁷⁴. Paris'ten Marsilya'ya ve daha sonra Napoli'ye geçerek gemi ile Kudüs'e geçmiş, bu seyahatinde Dürziler ile görüşmeler gerçekleştirmiştir ve Osmanlı'nın da sonunu hazırlamaya yönelik bu görüşmeleri Türk yetkililerin dikkatini çektiğinden dolayı Şam'a vardığında vali kendisi ile görüşmüş ve şüpheleri sonucu Gertrude'den Anadolu'da izleyeceği rotayı öğrenmek istemişlerdir⁷⁵.

Gertrude Bell 1905 yılında önce Beyrut'a giderek gezileri esnasında stratejik noktaların haritalarını çıkarmış ve raporlar tutmuştur. Hatta bununla ilgili babasına yazdığı mektupta eşyalarının polis tarafından arandığını ve en çok da bu rapor ve haritaların bulunarak el konulmasından endişe ettiğini yazmıştır⁷⁶. Beyrut'ta katırlar tutarak yanına dürzi Muhammet adında bir yardımcı alıp Kudüs'e geçmiştir⁷⁷. Beyrut'tan sonraki durağı, kendilerine Avrupalı müttefik arayan Dürziler ile sıkı ilişkiler kurup Osmanlı ile ilgili bilgileri ülkesine aktardığı Suriye olmuştur⁷⁸. Gertrude Bell Suriye'den Anadolu'ya girerek yolculuğunun geri kalanına Küçük Asya'da devam etmiştir. Antakya, Konya ve İstanbul'a uzanan bir Anadolu gezisi yapmış ve Hristiyan eserlerini incelemiştir.

⁷⁰ Karataş, *İsyan*, s.28.

⁷¹ Karaca, *Casus*, s. 100.

⁷² Karaca, *Casus*, s. 102.

⁷³ Karataş, *İsyan*, s.33.

⁷⁴ Karaca, *Casus*, s. 102.

⁷⁵ Karaca, *Casus*, s. 106.

⁷⁶ Karataş, *İsyan*, s.36.

⁷⁷ Wallach, *Çöl*, s.122.

⁷⁸ Wallach, *Çöl*, s.125.

Gertrude Bell, mektup ve günlüklerinde bu yıl Anadolu'ya arkeolojik çalışmalar için geldiğini ima ediyordu ancak yaptığı seyahat diğerlerine göre daha bilinçli idi ve kesin bir misyon taşıyordu. Bu seyahatini de 1906 – 1907 yıllarında Paris'te çıkan *Revue Archeologique* dergisinde “Notes on Journey Through Cilicia and Lycaonia” başlığı altında yayımladı⁷⁹. Ayrıca 1905 yılında yaptığı seyahatlerin tamamını “Çöl ve Tohum” adlı kitabında da yayınlamıştır⁸⁰. Tohum ve Toprak adlı çalışması bilim dünyasında ses getirmesine rağmen gerçek bir arkeoloji kitabından ziyade bir gezi notları olarak kabul edildi. Adının arkeolog olarak anılması için 1905 yılında Konya'da tanıştığı Ortaçağ Tarihi Coğrafyası uzmanı arkeolog William Ramsay ile bağlantıya geçmeye karar verdi⁸¹ ve böylece 1905 yılında, Konya'da Ramsay ile tanışarak gelecekte Binbir Kilise ile ilgili yapacakları iş birliğinin ilk adımını atmış oldu⁸².

1907 yılında İzmir'den tekrar Anadolu'ya gelmiş ve Manisa, Isparta, Konya ve Karaman'a geçerek çalışmalarına devam etti. Karadağ'da W. Ramsay ile buluşarak⁸³ iki aya yakın çalışma yapmış ve yaptığı çalışmalarını da 1909 yılında “The Thousands and One Churches” adlı kitabında toplayarak yayınlamıştır. Anadolu'da yaptığı geniş çaplı gezilerin notlarını içeren bir diğer kitabı ise 1911 yılında yayınlanan “Amurath to Amurath”dır. Bu kitabında da Cizre, Diyarbakır, Harput, Malatya, Kayseri ve Konya'ya yaptığı yolculukları yazmıştır⁸⁴.

Gertrude Bell, 1909 yılından sonra gezilerinin seyrini değiştirmeye başlamış ve Suriye'den Mezopotamya'ya bir keşif gezisine çıkmıştır. Bu dönemde Jön Türklerin sultanı tehdidine bile aldırış etmeden kışı burada araştırma yaparak geçirmiştir. Çünkü kitabı “Tohum ve Toprak” iyi bir başarı elde etmiştir ve Gertrude Bell yeni bir kitap yazabilmek için malzeme toplamaya gelmiştir⁸⁵. Suudi Arabistan ziyaretinden güvenlik sebepleri ile vazgeçmiş ve Mezopotamya'nın keşfedilmemiş yerlerini keşfetmek ve haritalamak için Irak'a gitmiş ve baştan sona gezmiştir. Gertrude Bell gittiği her bölgede farklı etnik gruplar ve aşiretler ile görüşerek

⁷⁹ Eyice, “Gertrude”, s.422.

⁸⁰ Wallach, *Çöl*, s.131.

⁸¹ Karaca, *Casus*, s. 114.

⁸² Wallach, *Çöl*, s.130.

⁸³ Eyice, “Gertrude”, s.422.

⁸⁴ Eyice, “Gertrude”, s.422.

⁸⁵ Wallach, *Çöl*, s.141.

buradan aldığı bilgileri karşılaştırmış ve Londra'ya göndermiştir⁸⁶. Gertrude Bell 1909 yılında yaptığı seyahatlerden sonra Osmanlı Devleti'nin dikaktini çekmiştir. Devletin yabancılara verdiği "Mürur Tezkeresi"ne yabancılara İmparatorluk içinde ziyaret ettiği yerlerin listesi tutulmuştur. Osmanlı devleti içinde stratejik bölgelere seyahat eden bir İngilizin varlığı ve bu kişinin İslam ve Hilafet adına probaganda yaptığı açıklanmış ve gerekli tedbirlerin alınması gerektiği de bildirilmiştir⁸⁷. Ancak hazırlanan raporlara rağmen Gertrude Bell seyahatlerini bırakmamıştır.

Gertrude Bell 1911 yılında bir Şam seyahati düzenleyerek yeniden Türkiye'ye gelmiştir. Şam' da vali gibi üst düzey kimseler ile görüşmüş ve İngilizler tarafında yapılacak olan, Suriye'nin önemli stratejik yerlerinden geçecek demir yolunun Şam haritasını çizmiştir. Bu Suriye gezisini de tamamladıktan sonra yeniden Irak'a gitmiştir. Siyaset ile bütünleşmiş olarak gördüğü Bağdat'ı gezdikten sonra İran'a geçerek Kasr-ı Şirin, Kerim Han ve Sasaniler'den kalan sarayı da gezerek, "hayatımda gördüğü en en kirli şehir" dediği Kerkük'e gelmiştir⁸⁸. Irak'tan Güneydoğu Anadolu'ya gelerek Diyarbakır ve Urfa gibi şehirleri gezerken Lawrance ile tanışmış ve sonra Halep'e gitmiştir. Burada yardımcısı Fattuh'un rahatsızlığından dolayı yaşadığı ağrıların tedavisi için doktor aramış ancak bulamamıştır. En iyi yardımcısı ve dostu Fattuh'a karşı minnet duyuyordu ve onu bu halde bırakmaya gönlü elvermiyordu. Fattuh ve eşi Zekiye'yi de alarak Beyrut'a götürdü. Kendisi de Beyrut'tan İstanbul'a geçerek seyahatini tamamladı.

Gertrude Bell, İngiltere'de geçirdiği 1912 – 1913 yıllarında kendisini Catogan'dan sonra en çok bağladığı ve Konya'da tanıştığı Doughy Wylie ile aşk yaşamaya başladı. Wylie bu yıllarda İstanbul'da görev yapıyordu ve Bay ve Bayan Wylie ile yazışarak Osmanlı ile ilgili istihbarati bilgi alıyordu. Doughy Wyle, hemşire olan eşi ile beraber Balkan Savaşları'nda Kızılhaç görevlileri olarak Osmanlı Devleti'ne yardım etmiş, Türkleri desteklemiş ve onlara dost görünmüş olmasına rağmen Çanakkale cephesinde İngiltere ve Osmanlı'nın karşı karşıya gelmesi ile

⁸⁶ Karataş, *İsyen*, s.77.

⁸⁷ Karataş, *İsyen*, s.95.

⁸⁸ Karaca, *Casus*, s. 147.

Wylie İngiltere tarafında Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmış ve 26 Nisan 1915 tarihinde başından vurularak öldürülmüştür⁸⁹.

1913 Yılında Arabistan çöllerine bir seahat düzenlemiş ve daha önce görüştüğü Dürzi şeyhleri ile görüşerek ikinci kez onların sevgi ve güvenlerini kazanmıştır bu durum Bell'in bölgedeki faaliyetlerini gerçekleştirmek için işini kolaylaştırmıştır. Sonrasında ise Ürdün'de Azrak Kalesi'ne gitmiş ve planlarını çizmiştir. Gertrude Bell bölgede tehlike altında olmakla beraber, kendisi hem seyahatin mali boyutunun yüksekliğinden dolayı sıkıntı çekmiş ve ailesinden para istemiş, hem de çöl coğrafyası içinde iaşe temin etmeye çalışmıştır. Yardımcısını su ve erzak temini için Madaba'ya göndermiş kendisi de demiryolunun ana duraklarından biri olan Madaba'ya yakın bir yerde beklemiştir. Kısa bir süre sonra, İstanbul tarafından aranan Gertrude Bell'in kampı basılarak elindeki silah ve mühimmata el konulmuş ve yardımcıları tutuklanmış ancak Salt Kaymakamı tarafından kurtulmuştur⁹⁰. Gertrude Bell'in bölgede, Orta Arabistan ve Hail seyahatinde, not aldığı istihbarati bilgiler daha sonra Britanyalı yetkililer tarafından kullanılmıştır⁹¹.

I.Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda Gertrude Bell 1905 yılından beri gayriresmi bir şekilde yürüttüğü ajanlık faaliyetini Ağustos 1915'te İngiliz Dış İstihbarat Örgütü MI6' da resmi bir görevli olarak Kahire'de sürdürmüştür⁹². Britanya hükümetinin Gertrude Bell'i bu görev için seçmelerine; coğrafyaya hakim olması, onlara gönderdiği harita, fotoğraf ve istihbarati bilgiler ve ayrıca bildiği diller de etkili olmuştur.

1917 yılında Irak'ın İngiltere kontrolüne geçmesi ile yeni görev yeri burası olmuştur ve Gertrude Bell hayatının geri kalanını burada geçirmiştir. Irak Devleti'nin yapılandırması için de gayret sarfetmiş, geri kalan zamanını geçireceği Bağdat Halk Kütüphanesi başkanlığı ve Arkeoloji Dairesi onursal başkanlığına seçilmiştir⁹³. Gertrude Bell savaş devam ettiği sırada Musul, Kerkük ve diğer bölgelerin statülerinin belirleneceği haritaları çizmiş ve buralardaki aşiret şeyhleri ile görüşerek

⁸⁹ Karaca, *Casus*, s. 157.

⁹⁰ Karaca, *Casus*, s. 172.

⁹¹ Yüce, *Britanya*, s.205.

⁹² Karataş, *İsyen*, s.124.

⁹³ Yüce, *Britanya*, s.207.

bunların isimleri ile beraber listeyi önce Lawrance'a daha sonra İngiltere Savaş Bakanlığı'na göndermiştir. Winston Churchill'in haritaların belirsiz olduğunu söylemesi üzerine karton ve kağıtlara renkli kalemle yeniden çizip göndermiştir⁹⁴.

Gertrude Bell savaştan sonra sınırlarını çizdiği liderini bile kendisinin belirlediği Irak'ta kalmayı tercih etmiştir. Siyasi kimliğinden sıyrılarak arkeoloji çalışmaları ile ilgilenmek istemiştir. 1923 yılında birbirinden değerli Mezopotamya eserlerini biraraya getirerek Bağdat Müzesi'ni kurmuştur. 1926 yılı kardeşinin ölümü ve ailesinin ekonomik çöküşü yüzünden kötü geçmeye başlamıştır. Rahat uyuyabilmek için gece biraz daha fazla dozda uyku ilacı almış yardımcısına sabah kendisini uyandırmasını tembih ederek uyumuş ve bir daha uyanmamıştır. Gertrude Bell 1926 yılında 58 yaşında Irak'ta ölmüştür. Şaibeli ölümü ile ilgili intihar olasılığı da düşünülen Gertrude Bell'in güçlü kişiliği, intihar ihtimalini ortadan kaldırmaktadır .

⁹⁴ Karataş, *İsyen*, s.149.

II. BÖLÜM

KONYA SEYAHATLERİ ve ARAŞTIRMA BÖLGELERİ

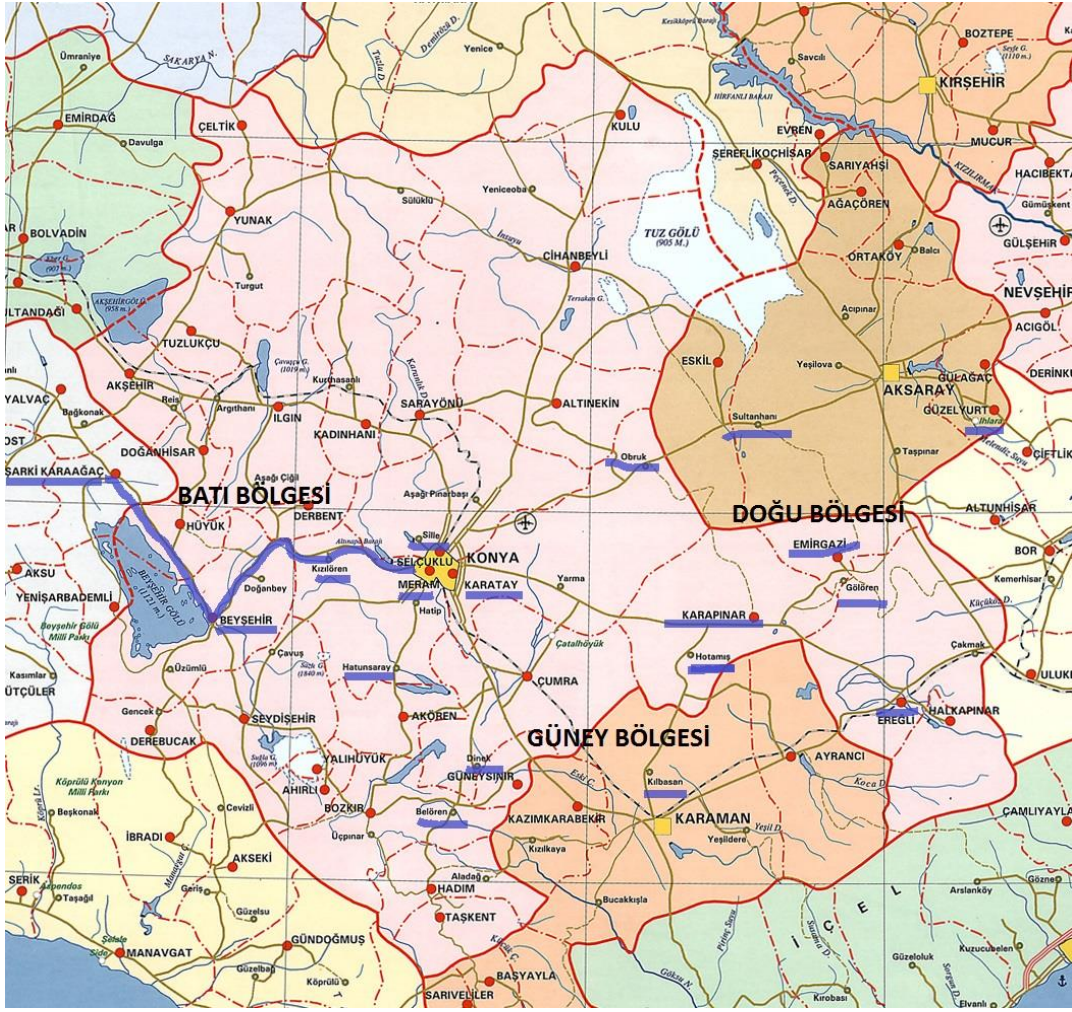
A. Gertrude Bell'in Konya Vilayeti Rotası

Gertrude Bell Konya ve çevresine ilki 1905 Mayıs ayında 13 gün, ikincisi ise 1907 Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında 78 gün olmak üzere iki kez seyahat düzenlemiştir. İlk seyahatine 6 Mayıs 1905 tarihinde başlayarak 18 Mayıs'ta tamamlamıştır. Bu yıl Silifke üzerinden Karaman'a gelerek buradaki bir gecelik konaklamasının ardından tren ile Konya'ya geçmiş ve burada dört gün kalmıştır. 11 Mayıs'ta yardımcısı Fattuh ile yola çıkmıştır. Önce tren ile Arıkören'e daha sonra Değle Köyü'ne gitmiş burayı çok beğendiğinden iki gün konaklamış ve buradaki kiliselerin planlarını çıkarmış⁹⁵ ardından 13 Mayıs 1905 tarihinde Karadağ'a ve Madenşehir'e geçmiştir. Buradaki iki günlük keşif gezisinden sonra yardımcısı Fattuh ile Ereğli'ye gitmiş ve 16 Mayıs'ta İvriz'e keşif gezisi düzenlemiştir. Geziden hemen sonra Konya'ya dönmüş 17 Mayıs 1905 tarihinde Konya'dan ayrılarak İstanbul'a geçmiştirxx. Gertrude Bell'in bu gezisi iki yıl sonra yapacağı Karadağ seyahatinin bir ön hazırlığı mahiyetinde olmuştur. Bu gezide daha çok Konya Vilayet merkezini dolaşmış insan yaşayışları, coğrafya ve özellikle Hristiyan eserlerini yakından inceleme fırsatı bulmuştur.

Gertrude Bell, bölgeye ikinci seyahatini 1907 yılında gerçekleştirmiştir. Bu yıl da Yalvaç'taki çalışmalarını tamamladıktan sonra 6 Mayıs 1907 tarihinde Beyşehir üzerinden Konya Vilayetine tekrar gelmiştir⁹⁶. Aynı gün Kireli Kasabasına gelip burada arabasını aldıktan sonra göl kenarı ve Eflatunpınar'a geçmiş sonrasında kasabaya geri dönüp burada konaklamıştır. Ertesi gün Eflatunpınar'a yeniden gitmiş, Yunuslar üzerinden Kızılören'e gelerek eşyalarını Konya'ya göndermiş kendisi de burada gecelemiştir ve ertesi gün Kilistra'ya geçmiştir. İki gece de Kilistra'da kalmış 10 Mayıs günü yeniden Konya'ya gelmiştir. Bu defa bölgeye geliş amaçları planlı ve programlı olduğu için Konya merkezde fazla vakit kaybetmeden 15 Mayıs'ta Arıkören'e tren ile geçerek Madenşehir'e gitmiş burada Ramsay ile buluşarak Binbirkilise, Madenşehir, Kızıldağ çevresinde derinlemesine bir araştırma yapmış ve

⁹⁵ 11 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (New Castle University).

⁹⁶ 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

Harita 2: Gertrude Bell'in Seyahat Bölgeleri

1. Batı Bölgesi

a. Beyşehir

Gertrude Bell 1907 yılında Konya'ya yapacağı seyahat için Yalvaç, Şarkikaraağaç, Beyşehir ve Kızılören rotasını takip etmiştir. Yetkililer Anadolu'ya seyahat etmek için bu yolu kullanmanın daha uygun olacağını⁹⁷ söylemiş olmalarına rağmen yol şartlarının uygun olmayışı Bell'i hayal kırıklığına uğratmıştır. Şarkikaraağaç'tan gelirken arabalarının çamurlu yollarda kalmış yardımcısı yeni bir araba için geri dönmek zorunda kalmış kendisi de Kireli Kasabası yolu üzerinde bir handa 2 saat Fattuh ve eşyalarını beklemiş öğle yemeğini de burada yemek zorunda kalmıştır. Gertrude Bell, Beyşehir ve Beyşehir'in güneyine kadar uzanan Anamas

⁹⁷ Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Dağları'nın karlı muhteşem manzarasına hayran kalmış ancak gördüğü diğer göller ile kıyasladığında Beyşehir Gölü'nün onlar kadar güzel olmadığını söylemiştir. Günlüklerinde Beyşehir ile ilgili daha çok coğrafi tasvirler vererek, Dağların çok dik uzandığından, bunun da sadece buraya özgü olduğundan⁹⁸ ve kuzeydoğu tarafının düzlük olduğundan bahsetmiştir⁹⁹. Bu bölgenin göl kenarını Yunanistan'daki gibi canlı ve hareketli tasvir ederken iç bölgeleri Orta Asya çoraklarına benzeterek yolda yaşadığı talihsizliklerin de etkisi ile Gertrude Bell annesine yazdığı mektupta hislerini şöyle açıklamıştır:

“Gölleri ve dağlarına rağmen melankolik bir yer, buna rağmen sevdim... Canlılık dolu, deniz havası dolu ve aktif hızlı bir yaşamı olan Yunanistan'ın canlı ve çeşitli kıyı şeridini terk ediyorsun ve her adımda içeriye girdikçe Asya'yı hissediyorsun, Asya'nın gerçek kalbini... Monoton, renksiz, cansız, düşünceleri bir sonraki izin ötesine geçmeyen, yaşayan, ölen ve büyük ovalara ve çorak tepelere hiçbir iz bırakmayan insanlar var– Orta Asya gibi, bu ülke gerçek. Bu yüzden Roma Yolları kişinin zihninde yer ediniyor¹⁰⁰.”

⁹⁸ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

⁹⁹ 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁰⁰ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Fotoğraf 4: Konya- Beyşehir Yolu Üzerinde Kızılören Hanı

Çukurkend, Yenice ve Munafer?’den Eflatunpınar’a ulaşarak bu yolun muhtemelen en eski Roma yolu ve bu Roma yolunun öncüsünün Eflatunpınar anıtı olduğunu söylemiştir¹⁰¹. *“Rüzgara sırtını dönmüş bir şekilde büyük bir taş kitlesine oyulmuş dört tanrı gördüm. Bunlar Göle doğru hızlıca akan ırmağın kaynağının köpürdüğü büyük havuzun kenarlarında bulunuyorlardı ve üzerlerinde ellerini suyun tanrısına dua eder gibi ellerini yukarıya kaldırmış figürler vardı”*¹⁰²” diyerek Eflatunpınar Hitit Anıtı’nın havuz ve anıt detaylarını not etmiş fotoğrafını çekmiş buradan bakıldığında dağlar ile beraber büyüleyici bir manzarası olduğundan bahsetmiştir. Anıtı Ramsay için incelediğinden ve onun yerinde büyük bir ticaret yolu olduğundan söz etmiştir¹⁰³. Bu yolun buradan geçen tek Hitit yolu olmadığını, Asya’dan gelip Anadolu’yu kesen Toros Dağları’nın yanında bir diğer yolun olduğunu da belirtmiştir¹⁰⁴.

¹⁰¹ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁰² Gertrude Bel’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁰³ 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁰⁴ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Gertrude Bell Munafer adında bir bölgeden bahsetmiş ve burada konaklamıştır. Konaklama yerlerinde küçük yerlerin her zaman daha iyi olduğunu belirtmiş ve kendisine verilen odayı çok beğenmiştir¹⁰⁵. Gertrude Bell yöre halkının kendisine gösterdiği nezaketi de mektuplarında ailesine yazmıştır. Kendisine oda veren şeyh, Gertrude Bell'den bu fakir odadan dolayı mahcubiyetinden özür dilemiş Gertrude Bell'in istediğinden daha fazlası demesine rağmen inanmamıştır¹⁰⁶. Ertesi gün önce yine Eflatunpınar'a daha sonra Sadık Hacı, Eymen, Sevindik ve Warna'ya vadinin tepesinden Yunuslar Kasabası'na kadar hızlı bir şekilde yol almıştır. Taze bahar elmaları ile öğle yemeğini yedikten sonra kasabanın içine kadar gitmiş ve tüm köyün düzgün kesme taştan yapıldığını belirtmiştir.

b. Kilistra

Gertrude Bell, izlediği bu rota üzerinde Ramsay'ın kendisinden istediği Roma Yolu'nun izlerini aramış ve bulabileceği bölgeleri ziyaret etmeyi tercih etmiştir. Gertrude Bell ana merkeze Gönderilen yol güzergahları üzerindeki köy ve kasabaları bir durak doktası olarak görerek en fazla bir gecelik konaklamalar yapmıştır. Fakat batıda özellikle Kilistra ve çevresinde araştırmaları için çok önemli yerler bulunduğunu ve bu yüzden Konya ziyaretinden bir gün daha fedakârlık ettiğini yazmıştır¹⁰⁷.

Eflatunpınar'dan çıktıktan sonra aynı iz üzerine, Kilistra'ya geçişte bir durak noktası olan Kızılören'e gelmiştir. Bir eşek ve bir de rehber kiralayarak gereken hazırlıkları burada yapmış ayrıca Gertrude Bell Kızılören'de Roma Yolu'nun bir parçasını bulmuştur. Kızılören Dağının eteklerinde çamlık bir alanda da kamp kurup konaklamıştır ve ertesi gün Kilistra'ya gitmek üzere yola çıkmıştır. Yolda Roma yoluna ait bir iz bulamayınca Hristiyanlık açısından önem taşıyan ve bir Rum toprağı olan Eiret'e doğru gitmişlerdir¹⁰⁸. Annesine yazdığı mektupta yol üzerinde bir kasabadan bahsederken *“Roma Yolu üzerinde bulunduğunu düşündüğüm önemli bir kasaba olmalı. Daha önce kimse orada bulunmamış gibi görünüyor. Kiepert şüphe ile işaretlemiş. Bu yüzden yazıtların kopyalarını aldım ve sevnle ayrıldım*¹⁰⁹”

¹⁰⁵ 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁰⁶ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁰⁷ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁰⁸ 8 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁰⁹ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

demıştır. Aynı tarihli günlük ve mektupları kıyaslandığında bu kasabanın Kilistra'ya ulaşmadan önce ziyaret ettiği Eyret ya da Bulumya olduğu düşünülmektedir.

Gertrude Bell daha sonra, Kilistra'nın bulunduğu tepeye çıkmıştır. Buradaki mimari yapılarda eski oyma taşlar ve sütunlar gördüğünü söyleyerek yapıların devşirme malzemeden yapıldığını ifade etmiştir¹¹⁰. Yol üzerinde Bulumya'ya da uğrayan Gertrude Bell Kilistra'ya geldiğinde köyün kaya kesiği evler ile dolu olduğunu bazalt yapılar ile iç içe kurulduğunu söylemiştir. Kilistra'dan bahsederken buranın volkanik olduğundan ve bunun etkisi ile vadinin kenarında yumuşak kayalardan kule ve sütunların bulunduğunu ve evlerin bal peteği gibi uzandığını söylemiştir. İki katlı mağara evler ve vadideki elma çiçeği konusuna da hayran kalmış; *“gördüğün en güzel yerlerden biri”* demıştır.¹¹¹. Fakat kiliseleri tek tek inceleyip mimari özelliklerini sanat tarihi açısından ele alarak günlüklerine kaydederek esas geliş amacının da burada bulunan eski kiliseler olduğunu açıkça göstermiştir. Ayrıca ev mimarilerinin mağaralardan farklı olmadığını kendi kaldığı odaya da mağaralardaki gibi bir oyuktan girildiğini ifade etmiştir¹¹².

Gertrude Bell Roma yoluna dair eski taşlardan inşa edilmiş bir köy haricinde bir ize rastlamadığını söylemiş¹¹³, Ali Sumas Dağı üzerindeki Hristiyanlık eserlerini ölçüp not etmiştir. 1905 yılında ilk kez geldiği Binbir Kilise'deki yapılar ile kıyaslar. Örneğin yerel rehberi Şakir'den öğrendiği Hayyat Kilisesi'nin Devle köyündeki kilise ile birebir benzediğinden bahseder¹¹⁴.

Gertrude Bell çalışmaları esnasında öncesinde öğrendiği bölgeler hariç geri kalan yapıların isimlerini, bölgeden tuttuğu rehberlerden öğrenmiştir. Ancak hepsinden de ismi ile bahsetmemiştir. Bulunduğu coğrafyadaki yalnızca dağ, köy, kasaba, şehir ve birkaç önemli yapının isimlerini doğrudan halktan duyduğu gibi günlüklerine not etmiştir. Özellikle tarihi yapılarda isim tespiti için özel bir çabasına rastlanmamıştır.

¹¹⁰ 8 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹¹¹ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹¹² 8 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹¹³ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹¹⁴ 9 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

c. Konya

Gertrude Bell, merkeze ilk kez 1905 yılında Silifke ve Karaman rotasını takip ederek, Karaman'dan Arıkören'e kadar karayolu, Arıkören'den sonrasını tren ile gelmiştir. Konya'ya geldiğinde onu ilk Alman konsolos yardımcısı Loeytved¹¹⁵ ve eşi karşılamıştır. Fransız biri tarafından işletilen, temiz ve mükemmel olarak bahsettiği bir Alman otelinde kalmıştır¹¹⁶. Konya'da bulunduğu süre içinde öğle ve akşam yemeklerini Loeytved, Wylie ve eşleri ile beraber yemiştir. Gertrude Bell'in bu coğrafya'da bulunmasının temel amacı Hristiyanlık dönemi eserlerini incelemektir. Konya şehir merkezini mektup gönderme, para çekme gibi işlerini görmek ve Loyved, Wylie gibi önemli mevkide bulunan kimseler ile istişare etmek ve bunlar aracılığı ile Osmanlı hükümeti ve bölge hakkında yerel bilgiler alabileceği kişilerle görüşmek için bir lokasyon olarak kullanmıştır. Gertrude Bell'in Konya gezisi sırasında aldığı notlar yalnızca yereli değil ülkenin genel durumunu da değerlendirme açısından önem taşımaktadır. Konya'yı gezerken yanında yardımcısı Fattuh ve konsolos Löeytved bulunmuştur. Löeytved Gertrude Bell'e yalnızca Hristiyan yapılarını değil şehirde bulunan camiileri de gezdirmiştir¹¹⁷

Fotoğraf 5: Konya Meram Eustathios Kilisesi

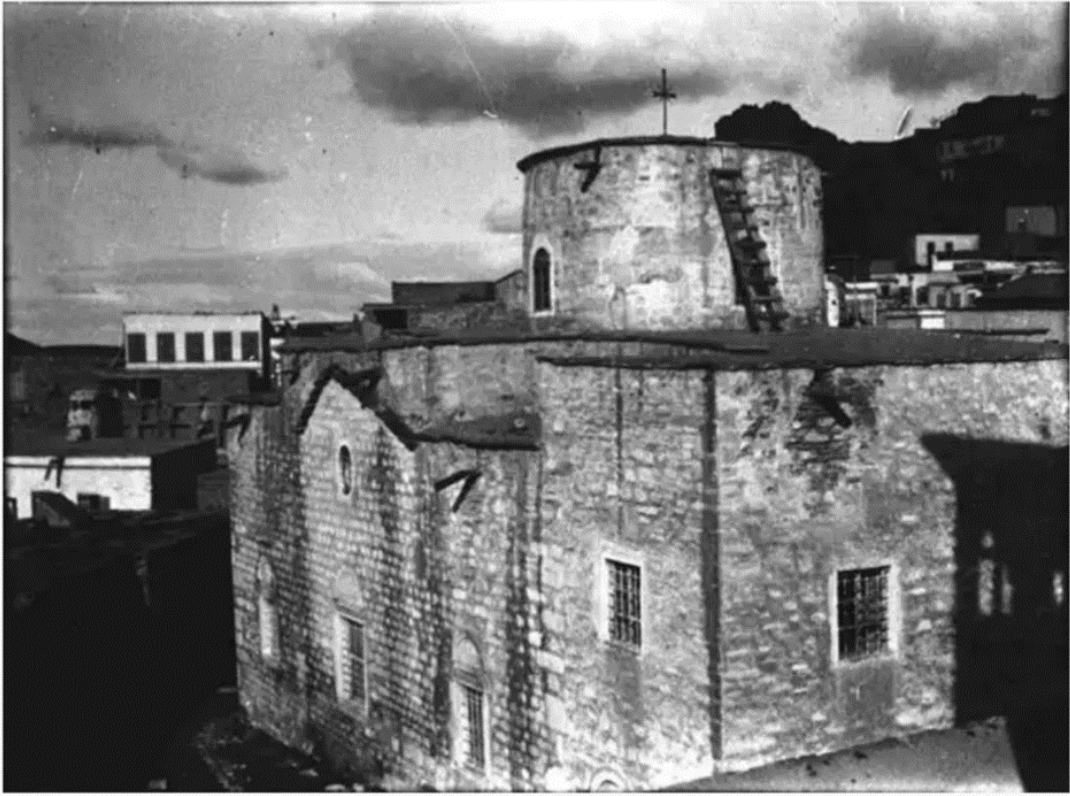
Gertrude Bell'in Konya harici bu bölgede yaptığı seyahatler, Anadolu'nun keşfedilmemiş yerlerini keşfetmek, hazırlayacağı eserlere bilimsel bir temel

¹¹⁵ Bazı kaynaklarda konsolos olarak geçmektedir.

¹¹⁶ 6 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹¹⁷ 14 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

oluşturma ve bölgeyi tam manası ile öğrenme amacı taşımıştır. Konya’da ise yöneticilerin nabızlarını tutmuş Anadolu’ya belli vazifeler ile gderilmiş temsilcilerin tespitlerini öğrenmiştir. Ancak bunların yanısıra şehir merkezindeki, asıl ilgi alanı olmamasına rağmen, İşlami eserleri de incelemiş ve not etmiştir. Gertrude Bell’in Konya merkezdeki gezisi ve aldığı notlar bilimsel bir temelden ziyade turistik bir gezinin notları gibidir. Mektuplarında dahi detaylı bilimsel ifadelere yer vermemiştir. Ziyaret edip not aldığı başlıca yerler; İnce Minare Medresesi, Karatay Medresesi, Sahip Ata Külliyesi, Mevlana Celaleddin Rumi Dergahı, Meram ve Sille’dir. Gertrude Bell Mevlana Celaleddin Rumi Dergahı ve Sille’de yoğun mesai harcamıştır.

Fotoğraf 6: Konya Sille Aya Eleni Kilisesi

Sille, M.S. II. Yy’dan itibaren Hristiyan yerleşimine açık, Osmanlı Devleti döneminde Su Dirhemi Nahiyesi’nin mduriyet merkezi bir Rum kasabadır¹¹⁸. Türklerin Konya’yı fethi ile beraber Türk – İşlam yerleşmesine de açılmış ve XIX. Yy’a gelindiğinde kasabadaki Müslim ve Gayrimüslim neredeyse eşitlenmiştir. 1884

¹¹⁸ Konya Vilayet Salnamesi 1884 – 1885, XVIII, Kony Büyükşehir Belediyesi yay., 2015, s.51.

yılında 1286 İslam nüfusu bulunurken 1349 Rum yaşamıştır¹¹⁹. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, ticaret hacminin yüksek olması, şehir merkezine yakın bir Hristiyan yerleşimi olması ve bunun neticesinde Sille’de çok sayıda Hristiyan yapısı bulunması Gertrude Bell’in seyahat amacına oldukça uygundu. Bundan dolayı ilk kez Konya’ya gelip dört gün¹²⁰ kaldığı 1905 yılında iki gününü de Sille için harcamıştır. Gertrude Bell Sille’den Rum ve Müslümanların beraber yaşadığı ilginç bir yer olarak bahsetmiştir. Azize Helena’nın yaptırdığı Aya Eleni Kilisesi ve onunla aynı tarihte yapılmış bir kaya kiliseden söz etmiş, ilk gidişinde içinde Pazar ayini olduğu için ölçüm yapamamıştır. İkinci gidişinde ölçümlerini yapmıştır ancak bunları detaylandırmamıştır. Gertrude Bell kilise papazının önerisi ile civardaki bir başka kiliseyi incelemeye gitmesine rağmen Sille çevresinde önem arzeden Gavele Kalesi ya da Ak Manastır gibi yerleri ziyaret etmemiştir.

Gertrude Bell Sille’nin yerleşimi ve yaşayan halkı ile yakından ilgilenmiştir. Sille halkının Hristiyanlık öncesi Yunan nüfusu olduğunu düşündüğünü, onların, hayatta kalabilmek için nasıl mücadele ettikleri, ne kadar farklı idarecilere rastladıkları, dinin ve insanların hangi felaketleri yaşadıkları, nasıl acı çektikleri ve tüm bunlara rağmen silinip gitmemelerinin gerçekten dikkate değer olduğunu söylemiştir. Rumların burada hala halıcılık ile uğraşıyor olması Gertrude Bell’in dikkatini çekmiştir. Gertrude Bell Sille’de Yunan bir aileye misafir olmuştur. Burada reçel yeyip su içtikten sonra ailenin dokuduğu halıları tezgahlarında incelemiş¹²¹, halıların bazılarını hayran olduğunu söylemiştir¹²². Sille’de halıcılık genellikle ticari amaçlar için yapılmıştır¹²³. Rumlar da halıcılık yaparak günde 11/2 ila 2 kuruş arasında para kazanmıştır¹²⁴. Halıcılık faaliyetleri bir ya da iki sermayedar tarafından yönlendirilip buradan İstanbul’a da gönderilirmiş¹²⁵ ayrıca Sille’de o dönemde 350 – 400 arası halı tezgahının bulunduğu¹²⁶ düşünüldüğünde nüfusun ¼’ünün halıcılık ile uğraşmıştır.

¹¹⁹ Konya Vilayet Salnamesi 1883 – 1884, XVII, Kony Büyükşehir Belediyesi yay., 2013, s.182.

¹²⁰ Gertrude Bel’den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹²¹ Gertrude Bel’den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹²² 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹²³ Barış Sarıköse, Sille Bin Yıllık Birliktelik, Çizgi yay. 2009 Konya, s. 240.

¹²⁴ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹²⁵ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹²⁶ Sarıköse, Sille, s. 240.

Gertrude Bell, 13 Mayıs günü sabah Sille seyahatini tamamladıktan sonra şehir merkezindeki camii ve medreselerin harap hallerini görünce “Osmanlı Hükümeti Müslüman geleneklerine Yunan, Roma ve Hristiyan’a olduğu kadar kayıtsızdır” diyerek tepki göstermiştir¹²⁷. Ancak hemen ardından İslamın ihtişamının bu hayaletleri olarak adlandırdığı tarihi yerlerin arasında dolaşmaktan çok keyif aldığını söylemiştir¹²⁸. Gertrude Bell babasına Konya’da olmak ve bunu da onunla paylaşmaktan çok mutlu olduğundan ve Konya’yı fotoğraflamak için uzun saatler geçirdiğinden bahsetmiştir. Daha sonra Konya merkezinde en çok beğendiği yerlerden bir tanesi olan Mevlana Celaleddin Rumii Dergahı’na gitmiştir. Mevlana’yı Dergahı tasvir ederken; “bahçesindeki çiçekler ve huzurlu havası ile büyüleyici bir mekan” diye bahsederek burayı çok beğendiğini ifade etmiştir. Gertrude Bell Mevlana’nın daha önce şiirlerini bildiğini söylemiş ve babasına gönderdiği mektupta Mesnevi’nin “Dinle neyden...” beyitini yazmıştır. Gittiği her yerde istekleri yapılan Gertrude Bell dergahta Mevlana’nın namaz kıldığını seccadeyi görmek istemiş fakat talebi geri çevrilince onlara “Çaylaklar” diyerek tepki göstermiştir. Gertrude Bell zaman zaman inançları ile ilgili ip uçları verse de yaptığı iş gereği bunu alenen ifade etmemiştir. Şahıslara dayanarak Müslümanlar ile ilgili tepkili cümleler kurmuş olmasına rağmen Mevlana’dan etkilendiğini gizleyememiş ve burada uzun vakit geçirmiştir. Onun Mevlana’yı bu denli tanıyor olması da Konya ile ilgili araştırmalarının ne kadar kapsamlı olduğunun en açık örneğini oluşturmuştur. Gertrude Bell o dönemdeki çelebi ile ¹²⁹ hasta olduğu için görüşemediğini de üzüntü ile dile getirmiştir.

Gertrude Bell Konya’da yakın tarihte yıkılmış ve günümüze kadar ulaşamamış yapılardan da bahsetmiştir. Bunlardan biri Meram Kilisesi¹³⁰ olarak adlandırdığı ve fotoğrafladığı büyük kilisedir. Buradan ilginç bir kilise diye bahsetmiş olmasına rağmen detaylı bilgi vermemiştir. Bir diğer eser ise St. George Kilisesi. Buranın Haç planlı bir kilise olup, yıkıldığından ve taşlarının halk tarafından alınarak kullanıldığından bahsetmiştir. Kilisenin sahnin kısmı caddenin altında kalmıştır ve

¹²⁷ Gertrude Bel’den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹²⁸ Gertrude Bel’den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹²⁹ 1907 yılında vefat eden son postnişin Abdülvahit Çelebi Efendi’den bahsettiği tahmin edilmektedir.

¹³⁰ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

batısında ise bir Selçuklu Camii olduğunu söylemiştir¹³¹. Ayrıca Konya'daki 1907 yılında son ziyaretinde Doughty Wylie'nin eşi ile st Amphilocheus adlı bir kiliseden bahsetmiştir. Amphilocheus'un ilk çelebinin akranı olarak bilindiği fakat daha önce yaşadığı haricinde başka bir şey söylememiştir¹³².

Loeytved Osmanlı tarafından sürgün edilip Konya'da yaşayan paşaları akşamları Gertrude Bell ile buluşturmuştur. Bundaki temel amaç Gertrude Bell'in de açıkça belirttiği gibi devlet hakkında en iyi konuşacak olanlar sürgündeki devlet adamları olması¹³³ ve bunlar sayesinde ülkesinin sömürge faaliyetlerini de rahatça izleyebilmesidir. İstanbul'da matbayı kullanan sürgündeki paşa Teyfik Bey, Loeytved ve Gertrude Bell'e Yemen'deki son gelişmeleri vermiştir. Bu dönem İngilizler'in Hindistan yolunu açabilmek için Yemen'de Yezidi İmamları kullandıkları bir dönemdi¹³⁴ ve İmam Hamidudin Yahya San'a şehrini ele geçirerek imamete geçmiştir. Gertrude Bell bu haberi oldukça komik bulmuştur¹³⁵. Bu edindiği bilgiler resmi bir ajan olarak görevlendirildiği I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı'nın sonunu hazırlamak için kullanabileceği önemli detaylardı.

Gertrude Bell, Loeytved'in Osmanlı hakkında bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak onunla ülkenin ekonomik durumu hakkında da konuşma fırsatı bulmuştur. Özellikle tren yolunun faaliyetleri ve ülke ekonomisindeki yeri hakkında çokça istişare ederek, neredeyse tamamı yabancı olan pekçok tüccar ile görüşme fırsatı yakalamıştır. Bu tüccarların mal nakliyesi için demir yolu ağının aktif olarak kullanmaları dikkat çekicidir. Yani bu dönemde tren, Avrupa ülkelerine hem para kazandıracak ihracatı kolaylaştırmakta hem de ham maddenin Avrupa'ya daha ucuz bir şekilde nakliyesini sağlamaktadır. Demir yolu ağının Konya'dan geçiyor olması da bu kadar yabancı tüccar, konsolos, misyoner ve araştırmacıların Konya'ya gönderilmesinde etkili olmuştur. Gertrude Bell'in Konya'da tanıştığı kişilerden bazıları şunlardır; Anadolu'dan Hamburg ve Rusya'ya yumurta ihraç eden bir Alman, Osmanlı Bankası'nın bir Anglophile yani İngiliz hayranı olan müdürü, İsviçreli misyoner Fraulein Gerber, Arkeolog William Ramsay, Vali Cerad Paşa,

¹³¹ 17 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹³² 23 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹³³ 10 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹³⁴ İlyas Üzümlü, "Zeydiler", *İ.A.*, 44., s.327.

¹³⁵ 10 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

Profesor Challander, İngiliz Firmasının acetesi olan ve harman makineleri satan bir Alman, Hüsne Bey.

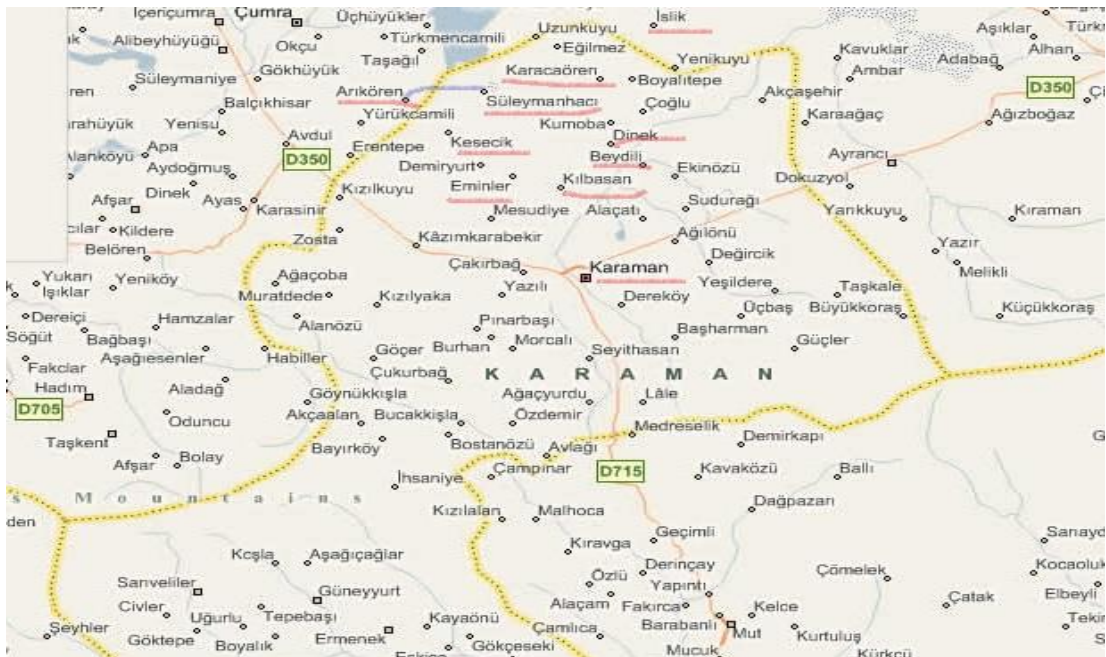
2. Güney Bölgesi

Gertrude Bell'in Konya seyahatinin çoğu Güney Bölge olan Karaman ve Karadağ çevresinde geçmiştir. Buraya ilk olarak 1905 yılında yalnızca keşif amaçlı, büyük ve detaylı bir çalışma için ise 1907 yılında gelmiştir. 1905 yılındaki ilk seyahatinde yalnızca dört gün kalmıştır ve bu süre içinde bölgenin genel planını çıkarmış¹³⁶, batı tarafındaki evler ile manastır ve kiliseleri incelemiştir. Bu yıl Ramsay ile tanıştıktan sonra beraber çalışmaya karar vermişlerdir. 1907 yılında önce Gertrude Bell daha sonra da William Ramsay gelerek 43 gün boyunca bölgede kalmışlardır. Aslında Gertrude Bell Ramsay ile bölgede çalışma fikrine çok istekli değildi fakat kararlı bir adım atmak istemişti¹³⁷. Bunun iki nedeni vardı: İlki Gertrude Bell, yaptığı seyahatlerin sonunda yazdığı kitapların yalnızca gezi yazısı gibi değerlendirilmesinden hoşnut değildi. Ramsay'ın arkeolog kimliğinin yanında kendisi de yer alarak bilim dünyasında da kendisine yer edinmeye ve bir tarihçi, bir arkeolog olarak ciddiye alınmak için çabalamıştır. İkinci neden ise; İngiltere, tehlikeli olduğu gerekçesi ile Gertrude Bell'in doğuya seyahat etmesine izin vermemiştir. Fakat bu tutumunda kararlı olduğu için o da Ramsay'a tüm masrafları kendisinin karşılayacağına söz vererek kendisi ile beraber gelmesini teklif etmiştir¹³⁸. Ramsay'ın teklifi kabul etmesi üzerine ikisi 1907 Mayısında Karadağ'da buluşmuşlardır.

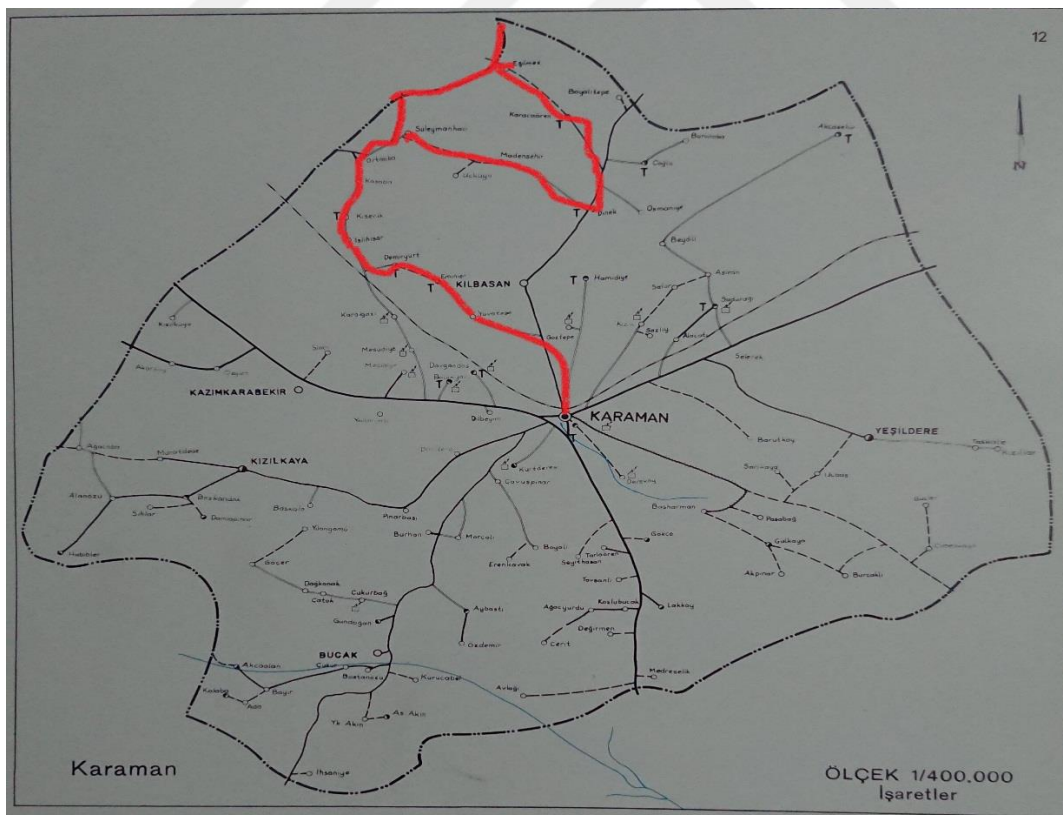
¹³⁶ 12 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹³⁷ Wallach, *Çöl*, s.134.

¹³⁸ Wallach, *Çöl*, s.133.

Harita 3: Gertrude Bell'in en fazla mesai harcadığı Güney Bölgesi

Harita 4: Gertrude Bell'in en fazla mesai harcadığı Güney Bölgesi Karaman

a. Karadağ

Gertrude Bell Karadağ ve çevresinde yapacağı geniş kapsamlı çalışma için 1907 yılında Konya'ya oradan da Karadağ'a gelmiştir. Bölgeye ulaşmak için Konya'dan Arıkören'e kadar treni, sonrasında ise araba ve yük hayvanlarını kullanmıştır. Karadağ merkeze konulduğunda Gertrude Bell bir daire çizecek şekilde çevresindeki neredeyse tüm köy ve kasabaları gezmiştir. Mektup ve günlüklerde adı geçen yerler; Süleymanhacı, Madenşehir, Değle Dağı, Kılbasan, Ortaoba, Kesecik, İslıhisar, Eminler, Göztepe, Dinek, Çat Dağı ve Eğilmez'dir.

Fotoğraf 7: Binbir Kilise çalışmaları sırasında Türk İşçiler

Gertude Bell Karadağ'ı tasvir ederken “ovanın üzerinden aniden yükselen izole edilmiş bir dağdır¹³⁹” diye bahsetmiştir. Çok fazla kilise bulunduğundan Costantinapolis'ten daha önce kurulmuş büyük bir Hristiyan şehri olduğuna yönelik tahminlerde bulunmuş ve bölgede bir arkeolog gibi çalışmıştır. Ramsay yapıların

¹³⁹ Gertrude Bel'den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

kitabeleri ile ilgilenirken, Gertrude Bell günlüklerinde kiliselerin ölçümü, yapıları ve tarihlendirmesini yaparak notlar almıştır. Aslında mektuplarda aldığı notlardan Ramsay ve Gertrude Bell'in Karadağ'da sanat tarihi alanını kapsayacak çalışmalar yaptıkları anlaşılmaktadır. Mektup ve günlüklerinde bölgedeki kiliselerin mevcut durumları ölçüleri ve nerede bulunduklarından başka özel bir tarihlendirme yapılmamıştır. Ramsay bölgedeki kitabeleri temizleyip tespitini yapmaya çalışırken asıl ulaşmak istediği bölgenin Hristiyanlık  ncesi dönemler özellikle Hititlerdir. Değle Köyü'nden iki saat uzaklıkta bir Hitit yerleşimi keşfettiklerini ve buranın yani Madenşehir'in Hitit kentinin ana kalesi olduğunu d ř nm řlerdir¹⁴⁰. Gertrude Bell ise Lykia yolu  zerindeki Hristiyan eserlerine ağırlık veren bir çalışmanın izini sürmüştür. İki de birbirini tamamlayan çalışmalar yapmışlardır. Çalışmayı, Küçük Asya'nın herhangi bir bölümünde baştan sona keşfi ile yapılan ilk çalışmanın olduğu ve iki büyük Hitit sitesi ve beklenmedik bir şekilde çok sayıda Bizans eserinin bulunduğu bir alan olarak tarif etmiştir¹⁴¹.

Fotoğraf 8: Karadağ Binbir Kilise

¹⁴⁰ Gertrude Bel'den Kardeşi Hugo Bell'e Gönderilen 14 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁴¹ Gertrude Bel'den Kardeşi Hugo Bell'e Gönderilen 14 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Bölgede bulundukları süre içerisinde kilise ve eserlerin yalnızca temizlenmesi ve tespiti işleri ile ilgilenmişlerdir çünkü bölgede kazı izni verilmemiştir ve Gertrude Bell sık sık çözebileceği ümidi ile Sadrazam Ferit Paşa'ya yazmış, durumu izah etmiştir.¹⁴² Ferid Paşa ise 8 Haziran 1907 tarihinde, Gertrude Bell'e engelleyici bir müdahalede bulunulmaması ve yardım edilmesi konusunda kaymakama talimat vermiştir¹⁴³. Buna istinaden Gertrude Bell bölgede rahatça dolaşabilmiş ve çalışmasına da izin verilmiştir. 21 Haziran günü 30 kişilik ekibi ile Karadağ'da kazı yaptığını açıkça belirtmiştir¹⁴⁴. Hâlbuki Gertrude Bell için Sadareten İç İşleri Bakanlığı'na gönderilen 27 Mart 1907 tarihli yazıda "Karadağ ve Karacadağ çevresindeki tarihi eserlerin kazı yapmaksızın fotoğraf çekmek ve istampalarını almak için 2 ay sureti ile izin verilmiştir" ifadesi geçmektedir¹⁴⁵. Loeytved de bu tarihte çalışmaları görmek için Gertrude Bell'i ziyarete gelmiştir. Verilen geniş çalışma alanı ve kazı izinleri ile Loeytved gibi şehirde ele geçirdiği kıymetli eserleri yurtdışına gönderen birinin buradan çıkan eserleri de gönderebileceği ihtimaller dahilindedir.

Fotoğraf 9: Kızıldağ

Ramsay'ın 27 Haziran günü Konya'ya dönmesinin hemen ardından Gertrude Bell de ilk kez gideceği Karacadağ'a doğru yol almıştır.

¹⁴² 27 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁴³ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 8 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁴⁴ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 21 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁴⁵ Osmanlı Arşivlerinde Sultaniye-i Karapınar, Ed. Cengiz Eroğlu, Karapına Belediyesi, Ankara 2013, s. 213. (BOA, DH.MKT, 1157 / 9 – 3 / 27 Mart 1907)

3. Doğu Bölgesi

Gertrude Bell, Karaman ve Karadağ bölgesindeki araştırmalarını 28 Haziran 1907 tarihinde tamamlamış ve 29 Haziran günü ise Karacadağ'a doğru yola çıkmıştır. Gertrude Bell Güney Bölge olan Karadağ civarında sabit bir noktada harcadığı mesaiyi bu bölgede güzergah üzerinde harcamıştır. Özellikle bu bölgede çokça yer ismi zikretmiştir. Buralarda yaşayan halkın kökenini özellikle vurgulamıştır. Gertrude Bell, Süleymanhacı yakınlarından geçtikten sonra Türkmen köylerine gelmiş ve burada yemek yedikten sonra Türkmenler ile muhabbet etmiş, seyahatleri esnasında rastladığı Türkmenlerden hep övgü ile bahsetmiştir. “Onlar bakmak için bir baba gibiler¹⁴⁶” diyerek Türkmenlerin çevrelerine karşı takındığı korumacı tutumu ifade etmek istemiştir, uğradığı bir köyde Türkmenler tarafından Gertrude Bell kendi ifadesine göre büyüleyici bir odaya götürülmüş ve iyi bakılmıştı¹⁴⁷. Gertrude Bell, Türkmen ve Yörükleri farklı etnik gruplar olarak ifade etmiş; rehberi Musa Yörük, Osman ve Abdullah Türkmen'dir demiştir¹⁴⁸. Binbir Kilise halkının da bir kısmının yörük bir kısmının Türkmen olduğunu söylemiştir¹⁴⁹.

Gertrude Bell bu coğrafyada da insan ilişkilerine eğilmiştir. Geçtiği köylerde mutlaka köyün tanınan bilinen kimseleri ya da yöneticiler ile sohbet etmiştir. Onlar buradaki toprağın sıkıntılı olmasından dolayı yeterli ürün yetiştiremediğinden yakınırken Gertrude Bell burada aromatik bir bitkinin de yetiştiğinden söz etmiştir¹⁵⁰. Bu bitkinin yörede yetişen ve Mayıs – Haziran aylarında çiçeklenen kimyon bitkisi olması muhtemeldir. Ayrıca aromatik bitkilerin yanısıra kadınlar burada hayvan yemi olarak devedikeni bitkisi hasadı da yapmıştır. Gertrude Bell, Değle, Yaz Tepe, Eğilmez ve büyük bir Türkmen köyü olduğunu söylediği Kayacık (Hotamış) ve Ortaoba'dan geçerek Ödemiş'e gelmiş ve burada İran kahvesi içmiştir.

Gertrude Bell Karacadağ'a olan yolculuğunun ilk gecesinde Bozdağ civarında eski bir köyün yakınında Konya Ovası'nın manzarası eşliğinde konaklamıştır. Burayı pastoral bir şekilde tasvir etmiştir.

¹⁴⁶ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

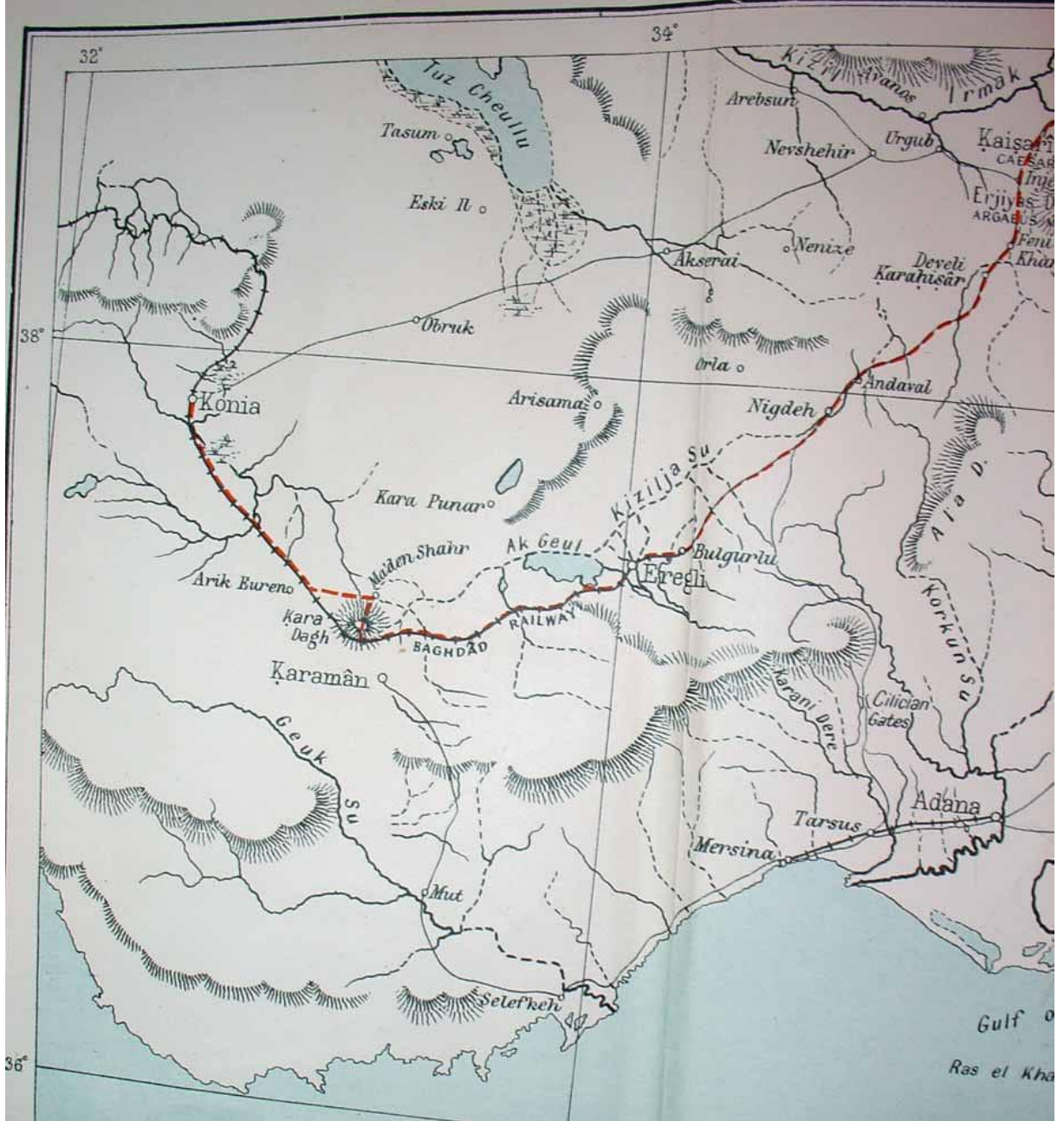
¹⁴⁷ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁴⁸ 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁴⁹ 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁵⁰ 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

“Yeni doğan güneşin ışıkları ile aydınlanan Bozdağ’ın çorak arazileri Konya’ya kadar uzanıp gitmekteydi¹⁵¹. Büyük bir ova muhteşem bir güzellik. Çadırımdan, ayaklarımdan ufuk çizgisine kadar göz alabildiğince uzanıyor. Müthiş bir gösteriye hazır büyükçe bir zemin gibi...”¹⁵²”

Harita 5: Doğu Bölgesi Güzergahı

¹⁵¹ 30 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁵² Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

a. Karapınar

Gertrude Bell Bozdağ'dan çıktıktan üç saat sonra iaşesini sağladığı Karapınar'a gitmiştir. Buna rağmen Gertrude Bell, gittiği hiçbir yeri sadece işlerini halletmek için ziyaret etmemiştir. Mutlaka topluma karışmış, cevreyi gezmiş, tarihi yerleri ziyaret etmiş hatta yöneticiler ile de mutlaka görüşmüştür. Burada da çarşı pazar gezerek kayısı ve vişne yemişlerdir. Elverişsiz toprakları ile küçük bir kasaba olan Karapınar'ın ticari merkezinin bu dönemde Ereğli olduğunu belirtmiştir. Kurak topraklar olarak bahsettiği bölgenin sebze meyve ihtiyacı hatta üçüncü sigarasının bile Ereğli'den karşılandığını sadece odun ve kömür getiremediklerini söylemiştir. Bu dönemde Ereğli ile Karapınar arasındaki taşıma develer ile sağlanmaktaydı ve bu durum yoğun taşıma gerektiren odun – kömür gibi malların taşınmasını imkansız hale getirmekteydi. Sultan II. Selim tarafından yaptırılan külliye'yi ziyaret etmişlerdir. Camiinin içindeki toparlanmış büyük halı dikkatini çekmiş ve bu halının Sultan Selim'e hediye edilmiş bir İran halısı olduğunu öğrenmiştir. Gertrude Bell Karapınar'da bir tepeye¹⁵³ tırmanıp Bizans dönemine ait olduğunu düşündüğü parçalar satın almıştır¹⁵⁴ ancak bunları kimden nasıl satın aldığını belirtmemiştir.

Karapınar'dan Salur yaylasına giderken at kiralamak istemesine rağmen at olmadığı için araba ile köye kadar gitmek, tepeye çıkmak için ise develeri kullanmak zorunda kalmıştır¹⁵⁵. Bölge arazileri çorak çöl ve tuzla kaplı olmasından dolayı develerin yaşamasına uygun bir yapıya sahipti. Bunun bir sonucu olarak da deve ile ticaret oldukça yaygındı.

Gertrude Bell, istediği dağın hemen yanında olduğu için Salur Yaylası'nda konaklamayı çok arzu etmiş ve bir gece Salur Yaylası'na kamp kurmuştur.. Yayladan ovayı izlerken; “*Bir tuz çölünün kıyısındayız.*” İfadesini kullanmıştır¹⁵⁶. Tuz çölü ile kaplı olması, bölgenin coğrafyasını da olumsuz etkilemiştir. Gertrude Bell burada havanın çok sıcak olduğundan bahsetmiş ve geleneksel Türk köyleri gibi buranın da

¹⁵³ Ali Tepesi (Gertrude Bell küçük bir kasaba diye tanımladığı Karapınar'ın merkezinden 30 Haziran günü hiç ayrılmamıştır. Tırmandım dediği tepenin bugün “Ali Tepesi” olarak bilinen höyük olduğu ihtimali yüksektir.)

¹⁵⁴ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁵⁵ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁵⁶ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

kışın kullanılan “kışlak” ve yazın tepelere çıktıkları yayla olarak ikiye ayrıldığını söylemiştir. Bu bölgede iki köy (yayla ve kışlak) arasındaki mesafenin uzak olmasının nedenini toprağın değersizliğine bağlamıştır. Kasaba halkı bir kadının yalnız başına gelip konaklamasını sıradan bir seyahat gibi görmemiştir. Bundan dolayı Gertrude Bell akıllarında bir soru işareti bırakmıştır. Karapınar’dan ayrılmak üzere iken, ziyaret nedenini öğrenmek isteyen küçük bir adam yanlarına gelir ve Türkçe olarak “Efendim hiç şüphe yok ki buraya mayınlar için geldiniz” der ve Gertrude Bell mayınlar ile ilgili hiçbir fikrinin olmadığını yine Türkçe olarak cevaplayınca bu kez adam Arapça bilip bilmediğini sorar Gertrude Bell yine Arapça cevaplar, adam bu kez Fransızca sorar ve cevabunu alınca hızıca dışarı koşup diğerlerine kadının üç dili de bildiğini ancak kapalı bir kutu gibi hiç sır vermediğini söyler¹⁵⁷. Kadınların seyahat imkanlarının trende eşlerinin yanında dahi kısıtlandığı bir coğrafyada, Gertrude Bell’in özgürce seyahat etmesi akıllarda ajan olabilme ihtimalini artırmıştır. Halka, burada her üç dili de konuşabilen kişinin bölgede yaşayan Ermeniler’den ya da yine ajan vazifesi ile gelmiş bir görevli olma ihtimalini düşündürmüştür. Bu durumdan da anlaşıldığı üzere şüpheli durumlarda onun kadın olması değil misyonu önemsenmiştir. Buna rağmen tüm halk ve yöneticiler ile rahat bir şekilde iletişim kurabilmiştir.

b. Karacadağ

Gertrude Bell Karacadağ gezisini heyecanlı bir keşif macerası şeklinde yorumlamıştır¹⁵⁸. Çünkü Karacadağ daha önce hiç çalışılmamıştır ve orayı ilk keşfeden kişi kendisi olacaktır. Doğu Bölgesine yaptığı seyahatin temel amacı da Karacadağ ve çevresini keşfetmektir. Burada kendisine eşlik etmesi için Aziz adında çingene bir rehber¹⁵⁹, yardımcılar Aziz, Haydar, Ali, Fattuh ve deve kullanıcıları ile toplamda altı erkek hizmetçi almıştır¹⁶⁰. Bölgede çokça hırsızlık olayı olduğunu ve sahip olduğu erkeklerden dolayı endişe etmemdiğini söylemiştir.

¹⁵⁷ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁵⁸ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 1 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁵⁹ 1 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶⁰ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 1 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Karacadağ'da yol üzerinde Sahir, Sirkeli, Bağdali, Kesti Kışla köylerinden geçmişler ve bazı terkedilmiş yaylalar görmüşleridir¹⁶¹. Buraların terkedilme nedeni bu yükseklikteki iklimin sert olmasıdır. Annesine yazdığı mektupta buradaki koyunların hastalanıp öldükleri için insanların buraları terketmek zorunda kaldıklarını söylemiştir¹⁶². Gertrude Bell Karacadağ üzerinde terkedilmiş yaylalar ve bunlara eşlik eden tuz çölü manzarası haricinde iki yer ziyaret etmiştir. Bunlardan ilki halk arasında S Kalesi, Sey Kalesi, Seg Kalesi ya da Kesmez kalesi olarak bilinen kale ve ikincisi ise Mennek Kalesi'dir. Sey Kalesi'nin çıkılması zor dik bir tepede olduğundan ve içinde taş bir tapınak ile bir kilisenin varlığından söz etmiştir¹⁶³. Gertrude Bell Mennek Kalesi'nde daha fazla mesai harcamış ve incelemiştir. Burasının sıkı bir çalışmanın ürünü olduğunu söylemiş¹⁶⁴, ancak işlenmiş hiçbir şey bulamadığı ve kaba bir taştan inşa edildiği için hayal kırıklığına uğradığını yazmıştır¹⁶⁵. Bulunan odacıkların tamamının kaya olduğunu taş ya da harç kullanılmadığını not etmiştir¹⁶⁶. Müslüman mezarları ve tapınak olduğunu düşündüğü alanlar keşfetmiştir. Tüm bunlara rağmen Gertrude Bell buranın Kilikya kapılarında bulunmasının¹⁶⁷ taşıdığı tarihi değer dışında Bizans eseri olduğuna dair bir iz bulamadığını belirtmiştir¹⁶⁸. Kendisinin **Bellow** olarak adlandırdığı terkedilmiş bir kasabaya uğramışlar ve burada Karadağ'dakiler'den daha eski olduğunu düşündüğü üç kilise üzerinde çalışmıştır. Zirveye doğru büyükçe bir manastır görüp heyecanlanmış ve buranın Karacadağın merkez bir ibadet yeri olduğunu söylemiştir. Fakat taşları temizleyecek yeteri kadar (30 – 40 kadar) erkeği (çalışanı) olmadığı için net sonuçlar alamamıştır¹⁶⁹.

Gertrude Bell, rehberi ile beraber bölgedeki mağaraları da gezmiştir. William Ramsay'ın söylediğine göre buradaki köylerin tamamı aslında Hristiyan köyü iken

¹⁶¹ 1 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶² Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 1 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁶³ 1 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶⁴ 2 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶⁵ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 3 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

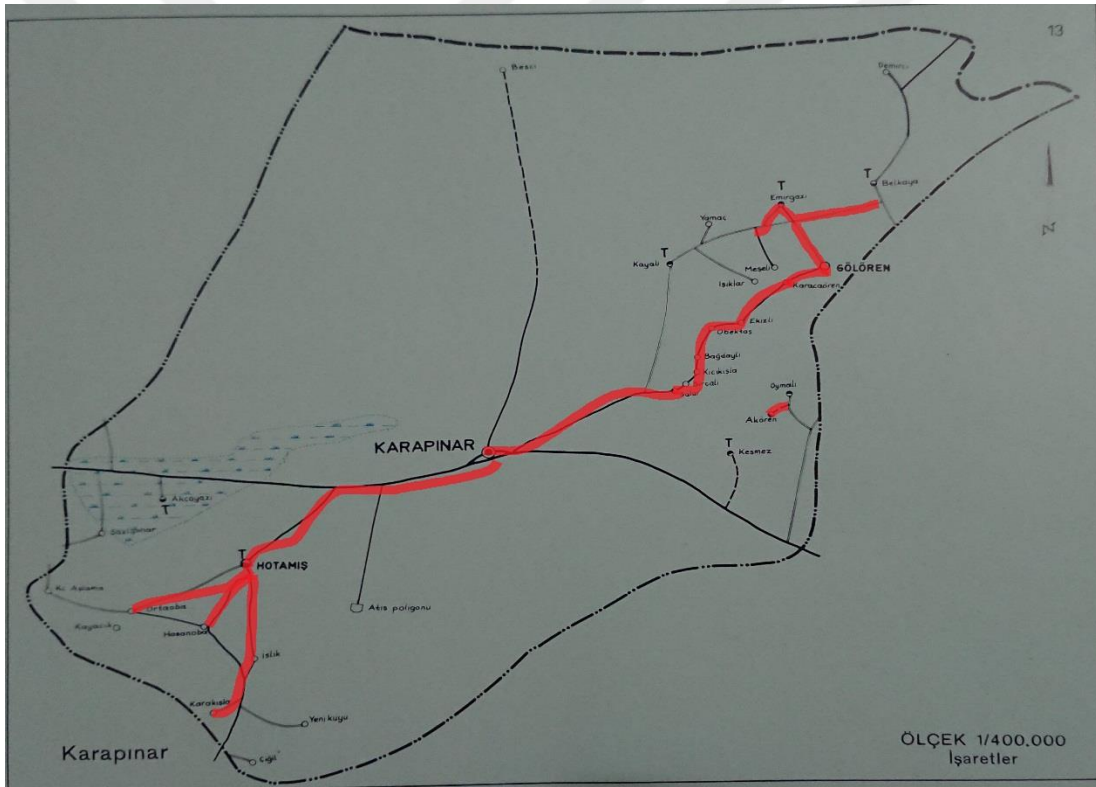
¹⁶⁶ 2 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶⁷ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 3 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁶⁸ 2 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁶⁹ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 3 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Karapınar'a taşınmıştır¹⁷⁰. Gertrude Bell'in bu bölgede zikrettiği köyler Karacadağ'ın etrafını çevreleyen yerleşim yerleridir. Ramsay'ın bahsettiğini söylediği köylerin de bunlar olma ihtimali vardır; Salur, Sirkali, Bezerkhane, Bağdaylı, Keçikışla, Öbektaş, İkizli, Derdeli, Kesmez (S Kalesi'nin altında ona ismini vererek köy), Kalyalı, Akören, Bilören, Geyen, Pekviren, Kızılgedik'tir. Bunların bir kısmından geçiş güzergahına göre sıra ile bahsetmiştir. Gertrude Bell bu köylere gidip halka herhangi bir yazıtın, kitabenin olup olmadığını sormuştur. Önceleri herkes çekingen davranıp olumsuz cevap verse de ısrarlar sonucu herkes bir yerlerden bir kitabe getirmiş ya da göstermiştir. Gertrude Bell bunun için sahiplerine para vermiştir. Buna rağmen işine yarayan bir şey çıkmamıştır¹⁷¹.

Harita 6: Doğu Bölgesi Güzergahı Karapınar

¹⁷⁰ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 3 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁷¹ Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 5 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

c. Hasandağı

Gertrude Bell çokça hayal kırıklığına uğradığı ve “*özelliiksiz yığınlar gördüm ve hiçbir de benim işime yaramıyordu*¹⁷²” dediği Karacadağ bölgesinden ayrılıp Emir Gazi’ye gelmiş ancak Emir Gazi halkının hepsi mevsimden dolayı yaylalara çıktığı için hiç kimseyi bulamamıştır. Gertrude Bell’in bundan sonraki hedefi bu coğrafyadaki üçüncü yü ksek volkanik dağ olan Hasan Dağı’dır. Bunun için durak noktalarından biri Emir Gazi olmuştur. Kimseyi bulamadığı ve deve kullanıcılarının Karacadağ’dan başka bir yere gidemeyeceklerini söyleyip ayrılmaları sonucu bıraktıkları develeri sürebilecek birilerine ihtiyaç duymuşlar fakat bulamamışlardır. Emir Gazi Kalesi’ni gezdikten sonra yalnızca iki Türkmen’in bulunduğu bir yaylada gecelemişlerdir. Gertrude Bell’in bu bölgede en sevdiği şey yavşan otunun kokusu olmuştur. Hasan Dağı’na yol alırken Arisma, Obruk, Çukurkent’ten geçmişleri Keçi Kalesi Tepesi’nde bir kalede inceleme yaparak Hasan Dağı’nın altında bir düzlükte kamp kurmuştur¹⁷³. Yazıkışla ve Karaören’den geçerek Emiş’e giderek buradaki kiliseyi incelemiş, Üçören’deki Çengli Kilise’ye gitmiştir. Karankapıdan geçmiş ve Uluören Bazilikası’nı incelemiştir¹⁷⁴. Yanına Ali adında bir yardımcı almıştır. Fakat bu yardımcı daha sonra yardım etmek istememiştir. Yol güzergahları üzerinde yalnızca Çavdarlık Kilisesi’nin varlığını söylemiş diğer Uluören, Karaören ve Yazılıkilise gibi yerlerin varlığını inkar edip öfkelenince Gertrude Bell bu adamın güvenilir olmadığını düşünerek onu göndermiştir¹⁷⁵. Gertrude Bell, Ali adındaki adamın neden böyle davrandığına dair bir ipucu vermemiştir. Adamın Gertrude Bell’in burada bulunuş amacının zarar vermek, çalmak, ajanlık yapmak olduğunu sezmiş olması ya da tam tersi kiliselere olan öfkesinden dolayı böyle davranması ihtimaller dâhilindedir.

Gertrude Bell Karadağ’da yaptığı araştırmaların benzerini Hasandağı çevresinde de gerçekleştirmiştir. Kargun, Helvadere, Viranşehir gibi Hristiyanlık alanlarındaki kiliseleri inceleyip planlarını çıkarmıştı. Helvadere’yi bölgede gezdiği

¹⁷² Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 5 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁷³ 5 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁷⁴ 6 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁷⁵ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 6 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

en güzel site olarak tanımlamış ve en karlı günlerinde biri olarak bahsetmiştir¹⁷⁶. Bu bölgede çokça Hristiyan yaşadığını ve Viranşehir’de 100 Hristiyan ve 150 Müslüman evinin bulunduğunu kaydetmiştir¹⁷⁷. Fattuh’unburada yaşayan Hristiyanlara Müslüman kadınları ile evlenmek istedikleri ve Hristiyan kadınların da Müslüman erkekler le evlenerek Müslüman olmak istedikleri için yaratık gibi baktığını, hatta burada papazın kızlarından biri Müslüman olup Müslüman biri ile evlenmek istediği için sürgüne gönderildiğini de söylemiştir¹⁷⁸.

Sarıgül Yaylası, Yeni Pnar, İrkala (İhlara) gibi alanlardaki kilise, sarnıç ve kale yapılarını incelemiş ve planlarını çıkarmıştır. İrkala adını verdiği köyün tamamen Türkmen olduğundan bahsetmiştir ve burada camiiye çevrilmiş bir kiliseyi de incelemiştir¹⁷⁹. İhlara Vadisi’ne de inerek mağaraları ve kiliseleri de not etmiştir. Belısırma köyünü de ziyaret ettikten sonra yeniden Konya’ya dönmek için yola koyulmuştur. Yol üzerinde Aksaray’da kamp kurarak izinli gününü burada geçirmiştir. Kaymakam ile beraber Aksaray’daki tarihi yerleri gezmiştir¹⁸⁰. Gertrude Bell Konya’ya olan üç günlük yolculuğu sırasında yalnızca Sultanhanı’na uğramıştır.

Gertrude Bell’in Doğu Bölgesi’nde uğradığı yerlerden biri de bahsettiğimiz rotanın dışında kalan Ereğli’dir. Ereğli’ye 1905 yılında tren ile demir yolunun bölge mühendisi Bakkhus ile beraber seyahat etmiştir. Bakkhus ile bölgede yaşayan gayrimüslim halkın durumu hakkında konuşmuşlar, Bakkhus ona Ermeni ve Yunanların, Avrupalı bir amir olmadan hiçbir zaman uzun vadede güvenilir insan olmayacaklarından bahsetmiştir. Ereğli’nin bahçelerinin güzel olmasına rağmen sefil bir yer olduğunu söylemiştir. Ancak badem endüstrisinin karlı bir iş olacağından söz etmiş ve badem üretimi yapmak için araştırma yapan bir Alman ile akşam yemeği yemiştir. Kaldığı yeri Avusturyalı Yahudiler tarafından işletilen sefil¹⁸¹ fakat temiz¹⁸² bir han olarak tasvir etmiştir. Gertrude Bell, Hitit Dönemi’ne ait İvriz Kaya Kabartmalarının yanına gittiğinde manzaradan çok etkilenmiştir. Bir ceviz ağacının

¹⁷⁶ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 10 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁷⁷ 8 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁷⁸ 9 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁷⁹ 10 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁸⁰ Gertrude Bell’den Annesi Dame Florence Bell’e Gönderilen 13 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁸¹ 15 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁸² Gertrude Bel’den Babasına Gönderilen 15 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

altına oturup 5000 yıl öncesine ait bu sembolleri düşünmeye başlamış ve mısırdan sonra kendisine gelen yumurta, süt, bal ve finfdık ile ziyafet çekmiştir. Bunun sonunda Hitit Dilini bilseydim bu tanrıya şükranlarımı sunacaktım demiştir¹⁸³. Ereğli'den 16 Mayıs'ta 2.30 treni ile ayrılıp Konya'ya dönmüştür.

Gertrude Bell'in bu seyahati esnasında verdiği bilgiler çok detay içermemekle beraber bir bütünlük de arz etmemektedir. Yolculuk sırasında gözlemlediklerini dağınık bir şekilde not etmiştir.

B. Gertrude Bell'in Mektup ve günlüklerinde Konya

1. Gertrude Bell'in Konya Mektuplarının Değerlendirmesi

Gertrude Bell 1905 ve 1907 yıllarında iki kez Konya ve çevresine keşif ve araştırma amaçlı seyahat düzenlenmiştir. Bu seyahatlerini günlüklerine yazmasının yanında yakınlarına mektup yazarak kayıt altına alınmasını sağlamıştır fakat hergün günlük tutmasına rağmen mektup yazmamıştır. 6 – 19 Mayıs 1905 tarihlerinde Konya ve çevresine yaptığı seyahat esnasında yedi, 6 Mayıs – 25 Temmuz 1907 tarihindeki seyahatinde ise toplamda 25 mektup yazmıştır.

Gertrude Bell mektuplarını hitap ettiği kişiye samimiyetle yazarken hepsinde belli bir hitap cümlesi kullanmamıştır. Mektuplarını şekil olarak günlüklerin yazım tarzına benzer şekilde kaleme almıştır ve üzerine yalnızca kime hangi tarihte gönderdiğini yazmıştır.

Gertrude Bell, Konya ve çevresinde tarihi ve arkeolojik çalışma yapma amacı ile geziler gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı mektuplar içerik bakımından da günlüklere benzemenin yanı sıra önemli farklılıklar bulunmaktadır. Gertrude Bell mektuplarında günlüklerinden farklı olarak bulunduğu şehri ya da ülke politikalarını yorumlayan ya da onunla ilgili bilgi aktaran bir üslup kullanmıştır, ayrıca günlüklerine kaydettiği bilgilerin de özetini vermiştir. Bunun yanında mektuplarında bölgenin coğrafyası, iklimi, halk ve yöneticiler ile ilişkileri, imkanları ve imkansızlıklarını da kaleme almıştır. Mektupların pekçoğu belli bir düzen içinde birbirine bağlantılı konuların ele alınması ile oluşturulmamıştır. Bazen bulunduğu yere şiddetli bir yağmurun yağdığından bahsederken hemen sonrasında Anadolu'nun hassas bir denge politikasının olduğundan yoksa bir arada kalamayacağından daha

¹⁸³ Gertrude Bel'den Babasına Gönderilen 15 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

sonra ise kaymakamın İngiliz şapkasını nasıl değerlendirdiğini merak ettiği¹⁸⁴ gibi meseleleri ardıarkasına yazmıştır.

Gertrude Bell, günlüklerin yanısıra mektuplarında da bilgi vererek ailesine dolayısı ile Britanya hükumetine bilginin en kısa yoldan ulaşmasını sağlamıştır. Bundan dolayı çokça kez Türk yetkililerin ondan şüphelenmesi neticesinde yakalanma korkusu yaşamıştır. Yakalandığı zaman yetkililerin elindeki her şeyi alacağı telaşı mektuplarında seyahat detaylarını ve aktarmak istediği özel bilgileri yazmasına neden olmuştur, yani Gertrude Bell kendisi ile beraber yazdığı günlükler ve çizdiği haritaların yok olma ihtimaline karşı bilgilerin henüz yerinde ve güncel bir şekilde aktarılmasını sağlamak amacı ile mektup yöntemine başvurmuştur.

Gertrude Bell'in bölgeyi ziyareti ilk kez 6 Mayıs 1905 tarihinde Silifke üzerinden Karaman'a gerçekleşmiştir. İlk mektubunu da aynı gün yazıp 7 Mayıs günü göndermiştir. 1905'te yazılan 7 mektuptan yalnızca bir tanesinin nereye gönderildiği belirtilmemiştir. Geriye kalan altı mektup babası Hugh Bell'e yazılmıştır. Babası ile arasındaki samimi ilişki ona yazdığı mektuplarda da açıkça görülmektedir. Bazı Mektuplarda yalnızca bir günlük yazar gibi doğrudan olayları aktarırken, bazılarında ise "Sevgili Babam" diyerek seyahatinden duyduğu heyecanı paylaşmıştır¹⁸⁵. Bu mektupların yalnızca iki tanesinde nereden yazdığını belirtmiş¹⁸⁶, geriye kalan beş mektup günlük şeklinde yer belirtilmeden yazılmıştır. 1905 yılında yaptığı ziyaret esnasında yazdığı mektuplarda daha çok bölgenin coğrafyasını, yolculuk esnasında yaşadığı zorlukları, kullandığı araçları, konaklama alanlarını, halkın yaşayışını, halk ve yöneticiler ile ilişkilerini anlatmaktadır. Her iki dönemde de yazdığı mektupları Konya yakınlarında bulunduğu dönemde Alman Konsolosu en yakın dostları Loytved ailesi aracılığı ile gönderip almıştır. 7 Mayıs tarihli mektubunda annesi, babası, kızkardeşi Elsa ve pek çok kimseden gelen mektuplarını almak için konsolosluğa gittiğini anlatmıştır¹⁸⁷

Gertrude Bell ikinci ve en kapsamlı seyahatini 1907 yılında yapmıştır. 5 Mayıs 1907 tarihinde Yalvaç'tan Şarkikaraağaç'a daha sonra da Beyşehir'e

¹⁸⁴ Gertrude Bel'den Gönderilenin Belli Olmadığı 7 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁸⁵ Gertrude Bel'den Babasına Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁸⁶ 7 Mayıs 1905 Tarihli Mektup Karaman'dan, 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup Binbirkilise'den Yazılmıştır.

¹⁸⁷ Gertrude Bel'den Ailesine Gönderilen 7 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

gelmiştir. İlk mektubunu 7 Mayıs'ta üvey annesi Florance Bell'e göndermiştir. 1907 yılında 24 tane mektup yazmış ve bunların tamamını yine üvey annesi Florance Bell'e göndermiştir. Bu mektuplardan yalnızca sekiz tanesinde mektubu nereden yazdığını belirtmiştir. Bell, 9 Mayıs'ta Kilistra'dan, 11 Mayıs'ta Konya'dan, 21 Mayıs, 25 Mayıs ve 4 Haziran'da Madenşehir'den, 7 Temmuz'da Taşpınar'dan, 14 Temmuz'da Aksaray'dan, 18 Temmuz'da ise Konya'dan yazdığı mektupların en başında yerlerini belirtmiştir.

Gertrude Bell, 1907 yılında Konya Vilayeti'nde kapsamlı bir araştırma yapmak üzere uzunca bir seyahate çıkmıştır. Bundan dolayı bu mektuplarında araştırma alanları hakkında çokça bilgi vermiştir. Bu mektuplarda çoğunlukla Ramsay ile yaptığı çalışmalar ve onun ailesi ile geçirdiği zamandan bahsetmektedir. Bu yıl yazılmış mektuplar günlüklerin özeti gibidir. Günlüklerde anlatılan detaylı alan araştırmalarının kapsamı bilgi aktarmak amacı ile yazılmıştır. Mektuplarını çoğunlukla İngiliz ve Alman Konsoloslukları aracılığı ile gönderip almıştır.

2. Gertrude Bell'in Konya Günlüklerinin Değerlendirmesi

Gertrude Bell'in günlükleri mektuplarına göre daha fazla detay içermektedir. Gertrude günlüklerini yazarken, gün içinde yaşanan olaylar, bölgenin genel durumu, insanların davranışları, yaşayışları ve devlet politikalarından uzun uzun bahsetmiştir. Günlüklerinde bazen sıradan olayları anlatırken bazen de bir arkeoloji ya da gezi notları şeklinde yazılar yazmıştır. Özellikle uzun süre mesai harcadığı Binbir Kilise'nin neredeyse tüm kiliselerinin planlarını çizmiş, ölçüleri ile birlikte not etmiştir. Bundan dolayı Gertrude Bell'in günlükleri daha çok teknik bilgiler içermektedir.

Günlükler mektuplar ile paralel olmuştur. Mektupta bahsetmediği yer ve kişi adlarını günlüklerine tek tek not etmiştir. Bundan dolayı aklında bir kitap çıkarma fikri olduğu açıktır. Gertrude Bell mektuplarının pek çoğunu anlaşılır biçimde olayların gerçekleşme sırasına göre yazmamıştır. Bir cümlede bir konudan bahsederken diğer cümlede onu etkileyen bir diğer olayı ya da kişiyi anlatmıştır ayrıca günlüklerin nereden yazıldığı da belirtilmemiştir.

Günlüklerinde bölgenin flora ve faunasını dair açık ifadeler kullanmıştır. Bölgede yetişen meyveler, halkın elinde bulunan gıda ürünleri, cins hayvanlar ve

endemik bitkileri oldukça güzel tarif etmiştir. Yani günlüklerden bölgelerin coğrafyasına ait daha detaylı bilgiler bulmak mümkündür.

III. BÖLÜM

KONYA VİLAYETİNE DAİR İZLENİMLERİ

A. Coğrafya ve İklim

Gertrude Bell seyahateleri esnasında bölgenin coğrafi ve iklimsel özelliklerinden dolayı zaman zaman yaşadığı sıkıntıları ve uğradığı yerlerdeki manzaranın güzelliğinden dolayı duyduğu mutluluğu notları arasına yazmıştır. Hem günlüklerinde hem de mektuplarında mutlaka ziyaret bölgelerinin coğrafi ve iklimsel özelliklerine değinmiştir. Seyahatleri genellikle Mayıs ayında başladığı için çoğunlukla yağmur ve fırtınaya yakalanmış seyahat ederken zorluklar yaşamıştır. Madenşehir'e giderken genellikle Arıkören'e kadar treni sonrasında ise at ve eşekleri kullanmışlardır. Bu iki yer arasındaki yolun bozukluğundan ve yoğun yağmurdan dolayı ulaşım süresinin uzayıp üç saate ulaştığından bahsetmiştir¹⁸⁸. Madenşehir'in çok kuru bir yer olduğunu söylemiş, şiddetli yağmurların dahi hemen Bazen sabah çok sıcak iken öğleden sonraları dolu ve fırtına çıkmış, Gertrude Bell zorlansa da işini bırakmamıştır. Hatta günlüklerinde iklimin ne kadar sert olduğunu Madenşehir çevresinde bazen şiddetli soğuklardan dolayı hayvanların öldüğünü hatta 500 koyunu olan bir adamın yalnızca 10 koyunu kaldığını anlatarak ifade etmiştir¹⁸⁹.

Seyahati süresince en fazla yakındığı konu gittiği yerlerde içme suyu bulamamasıdır. Özellikle Karadağ'da kaynak suyunun çok yetersiz olduğundan¹⁹⁰, Madenşehir'e su getirmenin zorluklarından bahsetmiştir. Gertrude Bell dört teneke yüklü bir eşek ile su kaynağına gidip dönmenin 4 saat sürdüğünü söyleyerek durumun ne kadar kötü olduğunu açıklamış¹⁹¹, Bozdağ'da da insanların yaylalara çıkmasına rağmen kuyuların çok derin olmasından dolayı su sıkıntısı yaşadığını söylemiştir¹⁹².

Gertrude Bell mektup ve günlüklerinde gördüğü ova, yayla manzaralarından burada yetişen ağaç, çiçek ve bitkilerden çokça bahsetmiştir. Özellikle aromatik bitkilere olan hayranlığını sıkça ifade etmiştir¹⁹³. Emirgazi'de yavşan otunun

¹⁸⁸ 15 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁸⁹ 22 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹⁰ 13 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹¹ 23 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹² 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹³ 11 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

kokusuna Arıkören ile Binbirkilise arasındaki ovada ise süsen bitkisine¹⁹⁴ hayran kalmış ve günlüklerinin arasında yavşan otu kurutmuştur¹⁹⁵. Gittiği bölgelerdeki meyvelerden satın almış¹⁹⁶ hatta çiçek tohumları toplamıştır¹⁹⁷.

Anamas Dağları'nda vişne çiçekleri¹⁹⁸, Çayırbağı'nda çeşitli meyve ağaçları¹⁹⁹, Kılbasan'da akasya, unutmabeni çiçekleri, küçük sardunyalı²⁰⁰, Salur Yaylası'nda karanfiller, devetabanı bitkileri²⁰¹, Karadağ'da sarı frittilary, kırmızı lale, çiğdem, yabani armut ve kardelene hayran olmuştur²⁰². Mektuplarında Aksaray ve Konya arasında düz yollarda 3 günlük bir mesafenin olduğundan büyük ovalarda büyük tuz bataklıklarından dolayı ekili ve yeşil alanın çok az olduğundan da bahsetmiştir²⁰³. Karapınar çevresindeki çölleşmeden mahsullerin azlığına rağmen tepelerde mısırların ve çiçeklerin varlığı Akören'e Gönderilen yolda ise güzel bahçeler, kavak ve söğüt ağaçlarının varlığından söz etmiştir²⁰⁴.

B. Ulaşım

Gertrude Bell bulunduğu ülke ya da şehrin durumuna göre ulaşım olanaklarını kullanmıştır. Şehirlerarası ulaşımında trenin bulunduğu bölgelere tren ile gitmeyi tercih etmiştir. Tren bulunmayan bölgelere ise daha çok at, araba ve deve ile seyahat etmiştir. Gertrude Bell ve sadık asistanı Fattuh 5 Mayıs 1905 tarihinde Silifke üzerinden Karaman'a ulaşmıştır²⁰⁵. Karaman'a gelirken vadileri önce araba ile geçmeye çalışmış fakat daha sonra yükünü Fattuh'a vererek kendisi at ile gelmiştir²⁰⁶. Karaman'dan Konya'ya ise geçişi tren ile sağlamıştır.

Gertrude Bell mektuplarında ve günlüklerinde uzun süren yolculuk ve kamplardan dolayı yorgun düştüğünü belirtmektedir. Bundan dolayı ailesine

¹⁹⁴ 11 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹⁵ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 4 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁹⁶ 30 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹⁷ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 5 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

¹⁹⁸ 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

¹⁹⁹ 10 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰⁰ 3 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰¹ 30 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰² 14 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰³ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 14 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁰⁴ 8 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰⁵ 5 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰⁶ 5 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

Karaman'dan yazdığı bir mektupta demiryolunun kendisi için ne kadar büyük bir icat olduğunu, onun sayesinde iki gün boyunca çamurlu ovalardan yürümek yerine üç saatte Konya'da olacağını heyecanla ifade etmiştir²⁰⁷. 35 mil (yaklaşık 57 km) boyunca dağların arasında zorluklarla geldiğini anlatmıştır. Ayrıca Gertrude Bell yalnızca Konya - Karaman değil ülke genelindeki demiryolu faaliyetleri ile yakından ilgilenmiş, Haydarpaşa'da Yunan istasyon şefinden ve Karaman'da kaymakamdan demiryollarının faaliyetleri hakkında bilgi almıştır. Tren özellikle Karaman'dan İstanbul'a nakliye amaçlı kullanılmış, hasat zamanı özel yük trenleri çalışmış ve hattaki 500 vagonun yalnızca 50 tanesi yolcu taşımak için kullanılmıştır²⁰⁸.

Fotoğraf 10: Tarihi Roma yolu

Ücretlerin yüksek oluşundan dolayı yük ve yolcu taşımada demiryollarının geleceğinin beklenen düzeyde olmayacağı öngörülmüş, pahalılık ve insanların alışkanlıklarından kaynaklı olarak deve ticareti ile rekabet edemeyeceği düşünülmüştür²⁰⁹. Bunun yanısıra burada üretilen mısırın Mersin'e aktarımı için de Alman Demiryolu'nun yeterli olmadığı görüşünde yöneticiler ile hemfikir

²⁰⁷ Gertrude Bel'den Ailesine Gönderilen 7 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁰⁸ 9 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁰⁹ 6 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

olmuşlardır²¹⁰. İstasyon ve vagonlar hiçbir masraftan kaçılmaksızın düzenlenmiş ve tüm levazımlar Almanya'dan getirilmiştir. Ancak Mekke Demiryolu'nun müellifi İzzet Bey Almanların çok açgözlü olduğunu ve hiç para ödemediklerini belirtmiştir²¹¹. Yunan istasyon şefi Buna rağmen insanların çok barbar olduğundan dolayı bunları kullanmayı öğrenemeyeceğini söylemiştir²¹². Neredeyse tüm demiryolu çalışanlarının Yunan ya da Ermeni olduğu belirtilmiştir.

Gertrude Bell Karaman'dan Konya'ya kırmızı kadifeler ile süslenmiş bir vagonda seyahat etmiş ve bunun karşılığında üç mecrediye (1 mecrediye 20 kuruş)²¹³, asistanı Fattuh için de bir mecrediye ödemiştir²¹⁴. Eskişehir treninin ücretlerinin ise 10 ile 20 pound arasında değiştiğini belirtmiştir. Halkın bu fiyatları çok pahalı bulduğunu sorumlusunun vali Faik Paşa olduğunu ve bu yüzden ondan hoşlanmadığını söylemiştir²¹⁵.

Gertrude Bell ülkedeki demir yolu ulaşım ağı üzerinde fazlasıyla durmuştur. Bunu özellikle Loeytved ve Bakhus ile çokça istişare etmiş ve şu bilgileri aktarmıştır: “Tren fiyatları İstanbul'da düzenlenmektedir ancak 1.sınıf vagonun gereksiz yere bu kadar pahalı olmasının nedeni İstanbul değildir. Her trende sadece bir tane 1.sınıf vagon bulunduğu sürece, yalnız seyahat etmekte ısrar eden soylu bir Türk için yüksek tutulması gerekmektedir. Fiyatların ancak her trene birkaç tane birinci sınıf vagon koyduklarında düşeceğini söylemektedir. Avrupa'da ise fiyat kuralı: 1.sınıf = normal ücretin iki ya da üç katı şeklindedir²¹⁶.”

Sultanın emri ile kadınların 1.sınıf vagonunda yalnız ve hatta kocaları ile beraberken dahi seyahat etmeleri yasaklanmıştır. Gertrude Bell vagona bir adamı karısı ile gördüğü için bu uygulamanın tutacağını düşünmemektedir. Kadınlar için haremlik vagonu bulunmamaktadır. Ancak kadınlar yalnız bırakılmak zorunda oldukları için doğal olarak orası haremlik vagonuna dönüşmektedir²¹⁷. Gertrude

²¹⁰ 8 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹¹ 17 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹² 6 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹³ Mustafa Öztürk, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi”, *Türkler*, X, s. 807.

²¹⁴ 6 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹⁵ 9 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹⁶ 18 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²¹⁷ 18 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

Bell'in 1.sınıf vagonda yalnız başına seyahat etmesi, yasağın yalnızca Türk (Müslüman) kadınlar için olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Gertrude Bell şehirlerarası uzun mesafeli yolculuklarında tren ve araba kullanmayı tercih ederken, kısa mesafeli seyahatlerinde at, katır ve eşek gibi hayvanları ulaşım aracı olarak kullanmış ve bazen de yürümeyi tercih etmiştir. Gertrude Bell kullandığı araç gereçleri özellikle hayvanları çevresindeki kişi sayısı ve yüklerine göre, gittiği yerde kiralamış ve bunu yaparken bölgenin kaymakam, vali, binbaşı ve kadı gibi kendi tabiri ile saygıdeğer kişilerinin tavsiyelerini almıştır²¹⁸. 1907 yılında bir at için üç meci diye ödediğini ve bunun oldukça ucuz olduğunu belirtmiştir²¹⁹. İki yıl öncesinde üç saatlik tren yolculuğu için de üç meci diye ödediği düşünülür ise kara yolu ile ulaşım da hayvanları kullanmak dönemin şartlarına göre daha tercih edilebilir görünmektedir. 1905 yılında Konya içindeki gezisini tamamladıktan sonra Binbirkilise'ye yardımcısı Fattuh ile beraber atları ile geçmiştir²²⁰. Oradan Ereğli'ye ise yine tren kullanmış²²¹ ve yükleri için de bir yük hayvanı kiralamıştır²²². Konya ve çevresinde her zaman kiralayacakları bir at bulmaları mümkün olmamıştır. Köyde at bulunmadığından Kızılören'de bir eşek kiralamışlar ve ağır bavullarını at arabası ile Konya'ya göndermişlerdir²²³. Genellikle nakliye işlerini Gertrude Bell'in yardımcısı Fattuh yapmıştır.

Ulaşımı zorlaştıran etmenler yalnızca hayvanların eksikliği değildi. İklimden kaynaklı yağın yağmur ve kar sularının neden olduğu çamurda oldukça etkiliydi. Ayrıca Karapınar gibi bazı bölgelerde hayvanları ve arabaları kullanacak kimseler bulmakta da zorlanmışlar. Burada develer ile yolculuk yapmış ve deve sahiplerini, kendilerini buradan Hasan Dağı'na götürmeye çok zor ikna etmiştir²²⁴.

C. Konaklama

Gertrude Bell gittiği bölgeye göre farklılık göstermekle beraber konaklama için kamp, otel, köy odası (misafirhane) tercih etmiş ya da kendisini misafir etmek

²¹⁸ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e Gönderilen 4 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²¹⁹ 4 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²²⁰ Gertrude Bel'den Babası Sir hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²²¹ Gertrude Bel'den Babası Sir hugh Bell'e Gönderilen 15 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²²² Gertrude Bel'den Babası Sir Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²²³ 7 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²²⁴ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 5 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

isteyenlerin evinde kalmıştır. Yardımcısı Fattuh ile daha çok arazi araştırması yaptıkları için kamp kurup çadırda kalmayı tercih etmiştir. Bazen aldığı notların tamamını ve tarihi eserlerin çizimlerini tüm gün çadırında geçirerek tamamlamıştır²²⁵. Gertrude Bell uzun süre kalacağı yerlerde birden fazla çadır kurmuş misafirlerini de orada ağırlamıştır. Kendisini ziyarete gelen üç genç Amerikalı arkeoloğu Maden Şehir’de kalacak yer olmadığından yemek çadırında ağırlamıştır²²⁶.

Fotoğraf 11: Gertrude Bell’in Konya Vilayeti’nde (Karadağ) konakladığı evlerden biri

Gertrude Bell yol güzergahı üzerindeki köylerin odalarını da kullanmayı tercih etmiş ve bunun için köydeki en yetkili kişi kim ise onunla görüşmüştür. Madenşehir’e giderken önce tren ile Arıkören’e daha sonra da Daoula (Devle)²²⁷ adında bir köye gitmiştir. Bu köyü çok beğendiği için burada kalmaya karar vermiş

²²⁵ 3 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²²⁶ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 27 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²²⁷ Değle Köyü olduğunu düşünüyorum.

ve burada bir şeyhin evinde iki gün misafir olmuştur²²⁸. Hatta Bell, en fakir köyde en iyi odanın bulunacağını iddia etmiştir. Vardıkları bu bataklık köyde köyün şeyhi tarafından ona ve Fattuh'a çok güzel bir oda tahsis edilmiş ve orada kalmışlardır²²⁹.

Şehir merkezlerinde konaklama yeri olarak otelleri tercih etmiştir. Konya'ya geldiğinde ise İstasyon yakınlarında Fransız biri tarafından tutulan bir Alman otelinde kalmıştır. Burayı Suriye'deki bir otelden daha mükemmel bulmuştur²³⁰. Gertrude Bell Silifke'den Karaman'a geldiğinde bir otelde kalmıştır. Otelden duyduğu memnuniyetsizliği bir hanın en ilkel hali olduğunu ve herkesin kendi işini kendisinin kaptığını söyleyerek dile getirmiştir²³¹.

Gertrude Bell Ereğli'de de kaldığı yeri ise Avusturya Yahudileri tarafından işletilen sefil bir handa kalıyorum diyerek beğenmediğini söylemiştir²³².

D. Gertrude Bell'in İnsan İlişkileri

Gertrude Bell Konya Vilayeti ziyareti esnasında şehrin ileri gelenleri, yöneticiler ve halk ile çokça münasebeti olmuştur. Bu ilişkiler Gertrude Bell'in bölge halkına bakışı, halkın misafire tutumu ve yöneticilerin davranışları ile ilgili ipuçları aktarmaktadır.

1. Halk ile ilgili Düşünceleri ve İlişkileri

Gertrude Bell'in ulaşım, konaklama, mal alımı ya da yol sorma gibi konularda insanlar halk ile doğrudan iletişime geçmiştir. Ayrıca Konya'nın sosyal merkezi olarak bahsettiği Osmanlı Bankası'nda insanlarla toplanıp muhabbet ederek sosyal çevresinin ne kadar genişlediğinden memnuniyetle bahsetmiştir²³³.

Seyahati esnasında rastladığı köylerde insanlara misafir olmuştur. Gertrude Bell ve yardımcısı bir mağarayı incelemek için yola çıktıklarında Eminler adında bir Çerkez köyüne gelmiştir. Burada demiryolunda çalışmış Mehmet adında birinin evine konuk olmuş, öğle yemeği yemiş ve bu köyü ve yemek yediği evi muhteşem olarak tabir etmiştir²³⁴. Bu sırada diğer Çerkezler de Gertrude Bell'i ziyaret etmiştir.

²²⁸ 11 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²²⁹ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁰ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²³¹ Gertrude Bel'den Ailesine Gönderilen 7 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²³² Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 15 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²³³ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁴ 21 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

Mehmet bey evinde kalmasını teklif etmiş ve ona son derece misafirperver davranarak ikramlarda bulunmuştur²³⁵. Köylüler onun yiyecek deposuna keklik ve tavşan vermişlerdir²³⁶. Ancak Gertrude Bell, köylülerin kendisini daha önce tanıyıp tanımadığı ve geleceğinden haberdar olup olmadıkları ile ilgili bilgi vermemiştir.

Gertrude Bell'in günlüklerine mektuplarına not düştüğü yazılar aslında onun Anadolu halkına bakışını da yansıtmaktadır. Emri altında çalıştırdığı kimselerden bahsederken aşağılayıcı ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir. Annesine mutluluğunu yazdığı mektupta; "20 Türk ve 4 Kürt'ün işlerini nasıl yönettiğimi görmek gerekir²³⁷" şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca Alman Konsolosu ve eşinin davetine duyduğu memnuniyeti de tekrar medeni insanlar ile beraber olmak büyük mutluluk²³⁸ şeklinde söylemesi de seyahati esnasında tanıştığı ülke insanına geri planda bakışına örnek teşkil etmektedir.

Yanında çalıştırdığı işçiler için de her zaman olumlu duygular beslememiştir. Yanındaki koruması için Türk ordusundan atılmış en komik şahsiyettir biraz züppe olduğu için her gün ayakkabılarını siyahlatır ve bıyıklarını tarar²³⁹ ifadelerini kullanmaktadır. Gertrude Bell Fattuh hariç çalıştırdığı tüm işçileri bölge halkından seçmiştir. Böylelikle bölgede kısa süreli iş istihdamı sağlamıştır. Ayrıca her gittiği yerde bölgeye hakim, rehber olarak adlandırdığı kimselerden faydalanmıştır. Genellikle çalıştırdığı işçi sayısı (Özelikle Madenşehir, Binbir Kilise) 35 – 40 kişi arasında değişmektedir. Bunlar Türk ve Kürt gruplardan oluşmaktadır. Hepsinin maaşını kendisi ödemiştir. Madenşehir'de çalışırken yanına rehber olarak aldığı Hasan adındaki Kürt maaşını az bularak diğer üç Kürt çalışanı ikna etmiş ve grev yapmıştır. Gertrude Bell Hasan ve diğerlerine 15 ps ödediği için fazla bile buluyor bu yüzden Hasan ve Abdullah'ı göndermiştir. Fattuh da diğer köylerden başka işçiler getirmiştir²⁴⁰.

Gertrude Bell'in tanıştığı bölge halkından beğendiği takdir ettiği kimseler de olmuştur. Yanında iki gün konakladığı şeyhin evinde olmaktan çok memnun

²³⁵ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 21 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁶ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 21 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁷ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 28 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁸ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 9 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²³⁹ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁴⁰ 29 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

olduğunu belirtmiştir²⁴¹. Ayrıca Binbir Kilise civarındaki köylerin yörük – Türkmen köyleri olduğunu ve Türkmenlerin kesinlikle çok babacan insanlar olduğunu belirtmiştir²⁴².

Bunların aksine mektup ve günlüklerinde vilayette yaşayan Hristiyan halkı taltif ettiği görülmektedir. Sille ziyareti esnasında evlerine konuk olduğu Yunan kızlarının zerafetini ve misafirperverliğini övmektedir²⁴³.

2. Yöneticiler İle İlgili Düşünceleri ve İlişkileri

Gertrude Bell gerek seyahat gerekse çalışmaları sırasında pekçok nedenden dolayı şehirdeki vali, kaymakam, konsolos gibi yöneticiler ile irtibata geçmiş ve bu ziyaretleri bazen kısa zamanda samimi ilişkilere de dönüşmüştür. Ancak mektup ve günlüklerindeki notlarına göre görüştüğü yöneticilerin pek çoğunu Osmanlı Devleti tarafından eylemleri ya da düşüncelerinden dolayı sürgün edilmiş kimseler ile bir şekilde devletin politikalarını takdire şayan bulmayan kimseler oluşturmaktadır. Larende'ye geldiğinde Polis Efendi ile beraber kaymakam Hüsnü Paşa'yı ziyaret etmiştir. Gertrude Bell'in belirttiğine göre Hüsnü Paşa, birlikte bir şeyler planladığı konsoloslardan uzak tutulmak amacı ile Karaman'a sürgüne gönderilmiştir²⁴⁴.

Gertrude Bell'i Konya'ya geldiğinde karşılayanlar Almanya Konsolosu Julius Hardeg Loeytved ve eşi olmuştur bundan dolayı Konya'da kaldığı süre içinde en fazla vakit geçirdiği kişi Loeytvedlerdir. Kendisine gelen mektupları da Alman konsolosluğundan almıştır. Arazide çalışmadığı zamanlarda öğle ve akşam yemeklerini onlarla beraber yemiştir. Bazı önemli kimseler ile de konsoloslukta ya da Loeytvedlerin evinde tanışma imkanı bulmuştur. J.Hardeg Loeytved hergün sürgün bir paşayı evine çağırarak onları Gertrude Bell ile tanıştırmıştır. Gertrude Bell ilginç görüşmeler gerçekleştirdiğini söylemiş ve Türkiye'nin en iyi zekası sürgündeki kimselerdir ve sürgünde olan çok daha açık konuşur yorumunu getirmiştir²⁴⁵. Daha önce yakalanma ve amacını açığa verme korkusu ile yaşadığı olaylara istinaden mektuplarında bunlarla ilgili bazı bilgileri yazmamıştır. Babasına yazdığı bir mektubunda neler olduğunu yazmayacağını bir gün kendisine doğrudan anlatacağını

²⁴¹ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁴² 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴³ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴⁴ 6 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴⁵ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

belirtmiştir. İstanbul'daki ilk matbaayı işleten Tevfik Paşa ile orada tanışmıştır. Tevfik Paşa ailesi ile beraber Konya'ya sürgün edilmiştir fakat neden sürgün edildiği hakkında bir fikri yoktur²⁴⁶. Sürgün edilenlerin yeterince cesur olmamasına rağmen Tevfik Paşa kendisi çalışmış, sözlük hazırlamış ve botanik araştırmaları yapmıştır²⁴⁷. Loeytved Tevfik Paşa'yı bir Osmanlı aydını olarak zikretmektedir.

Loeytvedlerde öğle yemeği yerken bu kez yine sürgün edilmiş Hüsne Bey ile tanışmıştır. Hüsne Bey Almanya'da eğitim görmüştür ve Gertrude Bell'in "bana Kufi hat ile bir halı üzerinde yazılmış padişah adını gösterdi ve o gerçek bir ustadır" ifadesinden anlaşılacağı üzere Hüsnü bey eğitilmiş bir hat ustasıdır²⁴⁸. Türk hükümetinin kötü niyetli bir baskı uyguladığını savunmaktadır. Bunun karşılığında Gertrude Bell ve Loeytved durumun düşündüğünden daha kötü olduğuna dair onu ikna etmeye çalışmışlardır²⁴⁹.

Gertrude Bell bir akşam Loeytvedlerde yemek yerken bu defa Osmanlı Bankası'nın müdürü ile tanışmıştır. Bell, müdürü bir İngiliz hayranı olarak tanımlamıştır²⁵⁰. Gertrude Bell Osmanlı Bankası'nı Konya'nın sosyal merkezi olarak görmüş ve pek çok insanı orada kabul etmiştir²⁵¹. Gertrude Bell'in Konya'da "Osmanlı" adını taşıyan bir bankayı kendisine sosyal bir toplanma merkezi olarak görmesi, gezilerindeki rahatlığı yöneticiler ile kolay iletişime geçebilmesi İngiltere'nin dış politikada baskın rolünün bir örneğini teşkil etmektedir.

Gertrude Bell günlük ve mektuplarındaki notlarda birkaç kez Busra'lı göçmenlerden bahsetmiştir. Loeytvedler'de tanıştığı Trat adındaki bir menajer 15 gün parasız ve neden gösterilmeksizin İstanbul'a gönderilen Abdullah es Shweire ile tanışmıştır onların Busra'dan para alabilmesi için çözüm geliştirmişlerdir²⁵². Ancak bu tanışmanın nedenine ve neden yardım ettiklerine dair herhangi bir bilgi vermemiştir.

Gertrude Bell'in Konya ve çevresinde yaptığı çalışmalar belli izinlere tabii idi. Bundan dolayı hem kendisi hem de çalışabilmesi için yardımcısı Fattuh'un izin

²⁴⁶ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴⁷ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴⁸ 9 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁴⁹ 8 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁵⁰ 9 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁵¹ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁵² Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 10 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

belgesi olması gerekirdi. Gertrude Bell daha önceki seyahatlerinde bazen yetkililerin çalışmaları hakkında şüphe duyduklarından ve bunun neticesinde kendisine zorluk çıkardıklarından bahsetmiş ve bu meseleler Gertrude Bell'in doğrudan bağlantıları ve İstanbul'daki bazı üst düzey yöneticilerin Gertrude Bell'in "İngiliz bir kadın" imajına verdikleri önemden dolayı kolayca çözüme ulaşmıştır. Konya valisi dahi çalışmalara müdahalesi nedeni ile İstanbul'da Sadrazam Ferid Paşa'dan işlerine müdahale edilmemesi ve en iyi şekilde yardımcı olunması hususunda uyarı almıştır²⁵³. Ferid Paşa ayrıca, Gertrude Bell'e İstanbul'a geldiğinde onunla görüşmek istediğine dair haber göndermiştir. Gertrude Bell bundan çok keyif almış ve üst düzey Türk yetkililer ile olmak kadar mükemmel bir şey yok diyerek memnuniyetini dile getirmiştir²⁵⁴. Yine Aksaray ve Karaman arasındaki seyahat planlarının düzenli olması için Karaman kaymakamı sorunları çözmüş ve Gertrude Bell'e yardımcı olmuştur²⁵⁵.

Bu ziyaretler ve seyahatler esnasında İsviçreli Fraulein Gerber gibi bazı misyonerler ile de biraraya gelme imkanı bulmuştur. Ayrıca İstanbul'daki Amerikan Koleji'nden Bayan Dodd da Gertrude Bell'in ziyaretine gelmiştir. Ancak Gertrude Bell bu ziyaretlerin içeriklerine dair herhangi bir bilgi aktarmamıştır.

E. Konya Vilayeti'ndeki Çevresi

1. Fattuh

Gertrude Bell 1905 yılında Filistin ve Suriye gezilerini tamamladıktan sonra Konya'ya gelmek üzere Türkiye topraklarına gelmiştir. Antakya ve Adana'dan sonra Tarsus'a uğramış ve onu burada Loyd adında bir İngiliz ziyaret etmiştir. Gertrude Bell Loyd'a Türk hizmetkarların iş bilmemesinden yakınınca Loyd kendi taşıma işlerini yapan hizmetkarı Fattuh'u Gertrude Bell'e vermiştir²⁵⁶. Gertrude Bell Fattuh'u Loyd'dan almakla akıllı bir iş yaptığını ve kendisine taşımada yardım edecek kadar yetenekli ve akıllı bir karakter olarak tanıtmıştır²⁵⁷. Yuvarlak yüzlü,

²⁵³ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 8 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁵⁴ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 8 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁵⁵ 13 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁵⁶ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 24 Nisan 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁵⁷ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 24 Nisan 1905 Tarihli Mektup (NCU).

orta boylu ve iyi huylu bir adam olarak tasvir etmiş ve sürekli “Tanrı onu korusun” diye dua etmiştir²⁵⁸. 1905 yılından sonra yaptığı tüm gezilerinde Fattuh’u da yanında götürmüş ve onu bugüne kadar sahip olduğum en iyi hizmetkar diye tanıtmıştır²⁵⁹. Gertrude Bell Fattu’un meseleleri tüm enerjisi ile çözmeye çalıştığını ve acımasız bir Suriyeli köylü olarak doğmamış olsa idi bir başbakan ya da başkomutan olabileceğini söyleyerek ona duyduğu muhabbeti yazmıştır²⁶⁰.

Fotoğraf 12: Sadık yardımcısı Fattuh

²⁵⁸ Gertrude Bel’den Babası Hugh Bell’e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁵⁹ Wallach, Çöl, s. 129.

²⁶⁰ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Fattuh Suriyeli bir Ermeni'dir²⁶¹ ve Türkçe ve Arapça bilmektedir²⁶². Gertrude Bell, çok az Türkçe bildiği ve Anadolu'da yalnızca Türkçe konuşuluyor olmasından dolayı anlatılanları kavramada zorluk çekmiştir²⁶³ ve sıkıntılar yaşamıştır. Fattuh'un Türkçe biliyor olması ona uzun Anadolu gezisinde yardımcı olmuştur. Konya'ya geldiklerinde de eşyalarını taşımada, yemek yapmada ve çalışmalar esnasında kazı yaparak ya da temizlik yaparak Gertrude Bell'e yardım etmiştir²⁶⁴.

Fattuh henüz on yaşında iken katır ile beraber Halep'ten Van ve Bağdat'a kadar giderek bölgeyi karış karış gezmiş ve öğrenmiştir²⁶⁵. Çok asabi biri olup sürekli kavgaya girdiği için 24 yaşına geldiğinde babası evlenmesi ve bir düzen kurması gerektiğini söylemiştir. Evlenmek istememiş ve tüm kızları reddetmiştir. Fakat üvey annesi Zekiye adında bir kız bulmuş ve Fattuh görür görmez Zekiye'ye aşık olmuştur. Ailesi çok yoksul olduğu için kızın babası Fattuh'tan 200 mecrediye başlık parası istemiştir. Henüz 14 yaşındaki Zekiye'nin babası körmüş. Fattuh Amerikalı doktor Antonio ile görüşerek tedavinin mümkün olup olmadığını sormuş ve doktor babasını getimesini söyleyerek onu ameliyat etmiştir. Doktor, Fattuh'un arabasını sık sık kullandığından ondan hemşirelere ödeyeceği 12 mecrediye dışında hiç para almamış ve sağlığına kavuşan babası da başlık parasından vazgeçmiş ve kızını Fattuh'a vermiştir²⁶⁶. Fattuh, evlendikten sonra eşinin altın takıp ipekli kıyafetler giyeceği kadar zengin olmuş²⁶⁷. Fattuh'un en küçük kız kardeşi 15 yaşında iken 35 yaşında bir adam ile evlendirilmiş ve durumları fena değilmiş, haftada altı mecrediye kazanıyorlarmış, ev kendilerinin olduğu için masrafları üç mecediyeyi geçmezmiş. Ancak bir süre sonra faiz çok yüksekmiş. Fattuh en küçük kardeşine evlilik hediyesi almak için 3 mecrediye borç para almış ve 4 gün sonra 3.10 olarak geri ödemiş. Babası ve kardeşi aldıkları borçları ödememişler. Bu yüzden Fattuh 22 at kaybetmiş ve 60 mec. Borçlanmış buna rağmen eşi ile beraber her şeyin Tanrıdan geldiğine inanıyorlarmış. Fattuh Gertrude Bell'e Çünkü Fattuh'un iki çocuğu var

²⁶¹ Karaca, Casus, s. 109.

²⁶² 24 Nisan 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁶³ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 17 Nisan 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁶⁴ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁶⁵ Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁶⁶ 5 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁶⁷ 5 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

ayrıca kayınvalidesine de baktığını²⁶⁸, Halep'e döndüğünde bir dükkan açmak istediğini ve yeterince tecrübeli olduğu için de çok çalışıp bundan kurtulacağını söylemiştir²⁶⁹.

Fattuh 1905 yılında Gertrude Bell ile çalışırken Doula (Devle)'da²⁷⁰ başını sertçe bir yere çarpmıştır. O günden bu yana sürekli ağrılar çekmektedir. Gertrude Bell zaman zaman ağrılarını ilaçla hafifletmeye çalışsa da artık onun iyi bir muayene olması gerektiğini düşünmüş ve İstanbul'a götürmeye karar vermiştir. Ancak bir Ermeni olduğu için seyahat izni verilmemiştir bunun için vezire ve elçiliğe bir telgraf göndermiştir. Yine halledemez ise İzmir'e giderek orada bir doktor ile görüşeceğini yazmış ve bu ülkenin kural ve düzenlemelerinin kesinlikle çok can sıkıcı olduğunu söylemiştir²⁷¹. Babasına yazdığı bir sonraki mektubunda ise Fattuh ile beraber İstanbul'a geldiklerini, Fattuh'un bir operasyon geçirmesi gerekeceğini ve bunun için doktor ile görüşeceklerini yazmıştır. Ayrıca kendisinin de eve gelebilmesinin Fattuh'a bağlı olduğunu onu İstanbul'da yalnız bırakmak istemediğini söylemiştir²⁷².

2. William Ramsay

William Ramsay bir arkeolog bilim adamıdır. 1851 yılında İskoçya'nın Glasgow şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası henüz altı yaşında iken vefat etmiştir. Abisi ve dayısı Andrew Mitchell onun iyi bir eğitim alması için Aberdeen Gymnasium'a göndermişler ve burada iyi bir üniversite hazırlık eğitimi almıştır. Aberdeen Üniversitesi'ne gitmiştir. Fakat başarının ve hedeflerine ulaşacak yolun Oxford'da olduğunu bildiği için Aberdeen Üniversitesi mezuniyet bursu ve John's College bursları ile Oxford Üniversitesi'nde beş yıl gizlice okumuştur²⁷³. Avrupa ve Amerika'nın tanınmış cemiyetlerine üye seçilen Ramsay, "Kraliyet Coğrafya

²⁶⁸ 9 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁶⁹ 14 Temmuz 1907 Tarihli Günlük (NCU).

²⁷⁰ 18 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁷¹ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 18 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁷² Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e Gönderilen 26 Temmuz 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁷³ W. Ward Gasque, *Sir William M. Ramsay: Archaeologist and New Testament Scholar. A Survey of His Contribution to the Study of the New Testament*. Grand Rapids: Baker Book House, 1966. S.14.

Cemiyeti”, “Kraliyet İskoç Coğrafya Cemiyeti” (Royal Scottish Geographical Society) ve “Pennsylvania Üniversitesi”nden madalya almıştır²⁷⁴.

British Museum’da kazandığı bir burs ile 1880 yılında genç eşi ile İzmir’e gelmiştir. Burada tecrübeli kaşif Başkonsolos Charles Wilson ile tanışmış ve ondan Anadolu’daki bilinmeyen iç bölgeler hakkında yardım almıştır²⁷⁵. 1885 yılında Oxford’da Klasik Sanat ve arkeoloji alanında ilk profesör olmuştur²⁷⁶. 1979 yılındaki ilk Küçük Asya seyahatinden sonra Britanika Ansiklopedisi’ne yüzlerce makale kaleme almış, 1890’da ise anıtsal çalışması “*The Historical Geography of Asia Minor*” ü yazmıştır²⁷⁷. Ramsay Kilistra’yı keşfeden ilk kişi olması ile de Konya açısından önem arz etmektedir.

Gertrude Bell Ramsay ile ilk kez 1905 yılında Binbirkilise gezisinden Konya’ya döndüğünde Loytved’lerin evinde rastlantı eseri karşılaşmış ve burada beraber çalışmıştır²⁷⁸. Gertrude Bell Ramsay’ın bu ülke hakkında herkesten çok daha fazla şey bildiğini iddia etmiş ve kendisi ile burada karşılaşmaktan çok mutlu olmuştur²⁷⁹. Ramsay, Gertrude Bell için bir rol model olmuştur.

Gertrude Bell gittiği yerlerde bölgeyi bilen rehberler ile çalışmış ve bölge tarihini kendisi araştırıp öğrenmiştir. Ayrıca kitaplarının bir gezi kitabı değil bilime katkıda bulunmasını istemiştir. Konya’da bölgeyi ve tarihini çok iyi bilen Ramsay ile tanışması ve çalışmasının kendi değerini artıracak ve bilimsel olarak daha çok dikkate alınacağını düşünmesi açısından²⁸⁰ gerçek bir şans olmuştur. Kendisine Binbir Kilise ile ilgili bilgi verdikten sonra Ramsay’ın onayı ile beraber çalışma kararı almışlardır ve bu da 1907 yılında yapacakları geniş çalışmanın ilk basamağı olmuştur. Ramsay 1905 yılında yaptığı ziyarette oğlu ile 1907 yılındaki ziyaretine ise eşi ile gelmiştir. Gertrude Bell bir kadın olarak zaman zaman Bayan Ramsay ile beraber olsa da aslında onun yalnızca yaptıkları işe cahilce bir sempati duyduğunu

²⁷⁴ Ahmet Tahir Dayhan, Yıkılış Döneminde Asya Ve Kuzey Afrika’daki Osmanlı Topraklarını “Keşfeden” Oryantalistler

²⁷⁵ W. Ward Gasque, *Sir William M. Ramsay: Archaeologist and New Testament Scholar. A Survey of His Contribution to the Study of the New Testament*. Grand Rapids: Baker Book House, 1966. S.16.

²⁷⁶ W. Ward Gasque, *Sir William M. Ramsay*, s.17.

²⁷⁷ W. Ward Gasque, *Sir William M. Ramsay*, s.19.

²⁷⁸ 16 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁷⁹ Gertrude Bel’den Babası Hugh Bell’e Gönderilen 16 Mayıs 1905 Tarihli Mektup (NCU).

²⁸⁰ Wallach, Çöl, s.134.

söylemiş²⁸¹ daha çok William Ramsay ile vakit geçirmiştir. Beraber buldukları yapıları temizlemişler, Gertrude Bell ölçümler yaparken Ramsay buldukları yazıtları okuyarak not etmiştir. Gertrude Bell çoğunlukla bölgedeki Hristiyan eserlerini inceleyip keşfederken Ramsay bölgenin Hristiyanlık öncesi geçmişi ile daha fazla ilgilenmiştir. Gertrude Bell birgün harap olmuş bir yazıt bulur ve uzunca bir süre inceledikten sonra Hristiyan olabileceğini düşünür ancak Ramsay bunu görür görmez bunun Hitit dönemine ait olduğunu keşfeder. Bölgenin tarihin başından itibaren kutsal bir alan olduğunu ve buradaki kiliselerin Hitit dönemi kutsal yerlere kurulduğunu söyler ve bunu görmüş olmaktan mutluluk duyar.

Gertrude Bell bir mektubunda Ramsay’a en yaşlı sevgilim demiş ve onunla çalışmanın ayrıcalığından bahsetmiştir. Ramsay gittikten sonra çaresiz kaldığından ve onunla çalışmaktan çok hoşlandığından ve bilgisine saygı duyduğundan bahsetmiştir²⁸² Eşini ise sevimli çok yorucu ve bezdirici bir kadın olarak tarif etmiştir²⁸³. Ramsay gibi bir bilim adamı ile çalışmaktan çok keyif alıyor olmasına rağmen içten içe yaşadığı rekabeti gizleyememiştir. Kız kardeşi Esla’nın düğün planlarını içeren mektubunu almış olmasına rağmen gelemeyeceğini ve bunun nedenlerini de Ramsay’a bağlayarak şöyle açıklamıştır: “Korkarım ki geri dönme umutlarımdan tamamen vazgeçtim. Bu işe başladım ve birşeyleri Ramsay’a bırakma fikri beni güldürüyor”²⁸⁴.

Ramsay ve Gertrude Bell 24 Mayıs – 7 Haziran 1907 tarihleri arasında yalnızca Karadağ, Binbir Kilise’de çalışmışlardır. Bu çalışmaların masraflarını Ramsay ortak ödemeyi teklif etse de Gertrude Bell buna izin vermemiş ve beraber çalıştıkları süre içindeki tüm masrafları üstlenmiştir²⁸⁵.

3. Doughty Wylie

Charles Hotham Doughty 23 Temmuz 1868 tarihinde İngiltere’nin Theberton kasabasında doğmuştur. Babası Montagu Doughty emekli bir denizci idi. Winchester

²⁸¹ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 25 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁸² Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 8 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁸³ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 28 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁸⁴ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 29 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

²⁸⁵ Gertrude Bel’den Annesi Dame Florance Bell’e Gönderilen 30 Mayıs 1907 Tarihli Mektup (NCU).

Koleji ve hemen ardından Kraliyet Askeri Okulu'ndan mezun oldu²⁸⁶. 1889 yılında hemşire olan eşi Lilian Wylie ile evlenerek eşinin soyadını taşımaya başladı.

Fotoğraf 13: Gertrude Bell ve İngiliz Konsolos Douhty Wylie

1895'te Chitral Expedition olarak bilinen İngiltere'nin büyük çıkarlarının olduğu batı Hindistan'daki Chitral Rajalığındaki "kaosa bir düzen getirmek için" gönderilen özel birliklerde görev yaptı. Douhty Wylie Osmanlı ile ilk kez 1896'da askeri diplomat olarak gittiği Girit'te tanıştı²⁸⁷ ve Osmanlı Devleti'ne karşı Girit isyanını organize etmek üzere 1896 – 1898 yılları arasında Girit'te görev yaptı²⁸⁸. 1898-99 yıllarında Sudan'da İngilizlere karşı ülkesini savunan Mehdi Savaşı'nda Lord Kitchener ile birlikte görev yaptı. Lord Kitchener'ın modern istihbarat tekniklerini ilk kez uyguladığı ikinci Boer savaşında istihbarat bölge şefi olarak görev aldı. Ayrıca 1901'de İngilizlerin tabiriyle "anti-emperyalist ve anti-Hıristiyan"

²⁸⁶ <http://www.suffolkmilitarycovenant.org.uk/assets/Documents/VC-Factsheets/CharlesDouhty-Wylie.pdf>

²⁸⁷ http://www.geliboluuyuanlamak.com/225_seddulbahir-de-yalniz-bir-mezar-muzaffer-albayrak.html

²⁸⁸ Halil Ersin Avcı, "Çanakkale Cephesi'nde Bir İngiliz İstihbaratçı: Sir Douhty Wylie", Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler, Ed.Lokman Erdemir – Kürşat solak, Çanakkale Valiliği yay., s. 338.

Boxer ayaklanmasında Çin’de yine istihbarat birimlerinde ve 1903-1904 yıllarında Aden’in güneyinde Kızıldeniz’in giriş-çıkışını kontrol eden stratejik bir yer olan Somali yarımadasının ele geçirildiği “Somaliland” operasyonunda görev yaptı. 1906 yılında Konya’ya askeri viskonsülü (konsolos yardımcısı) olarak atandı ve 1909 yılında yine Mersin’de konsolos yardımcılığı görevini sürdürdü. Mersin’de görevli iken, Türkler ve Ermeniler arasında çıkan olaylarda tarafları sakinleştirmek için Adana’ya gitti. Balkan savaşlarında Türk ordusunda Kızıl Haç görevlisi olarak görev aldığı sırada gösterdiği hizmetten dolayı Osmanlı Devleti tarafından, ikinci rütbeden Mecidiye Nişanı ve İngiltere tarafından ise “Companion of the Order of St. Michael and St. George” (CMG) mdalyası ile ödüllendirildi²⁸⁹.

Çanakkale Savaşları esnasında uzlaşma yolu ile zafer elde edemeyen İngiltere Anadolu’ya gönderdiği istihbaratçıları Çanakkale’ye çağırıyordu. Çağırılan istihbaratçılardan biri de Doughty Wylie olmuştur. Sir Doughty-Wylie, Çanakkale cephesinde çıkarma yapılacak noktaların tespiti, buradaki muhtemel Türk gücü konusunda geniş çaplı bilgi veya öngörüye sahipti²⁹⁰. Bundan dolayı Seddülbahir’de başarısız olan İngiliz birliklerinin komutasını üstlenmiştir ve bu görevi esnasında başından vurularak öldürülmüştür. Mezarı ise Çanakkale’de Harapka’dedir²⁹¹.

Gertrude Bell, Doughty Wyle ve eşi ile 1907 yılında Konya’da karşılaşmıştır. Burada kaldığı sürece sık sık yemek yemek, çay içmek ve mektuplarını almak bahanesi ile Wylies’ler ile biraraya gelmiştir. Times’in Doğu Avrupa sorumlusu Valentine Chirol (Domnul)’a yazdığı mektupta; “Bildiğin gibi burada bir İngiliz konsolos vekili var, çok tatlı küçük bir karısı olan sevimli, genç bir asker; iyi bir İngiliz erkeğinin kusursuz bir örneği. Uyanık, iş bitirici, görmeye öğrenmeye hevesli.” diye bahsetmiştir²⁹². Türkler, Araplar ve Doğu hakkında yaptıkları fikir alışverişleri ve sohbetlerden dolayı aralarında sıkı bir dostluk oluşmuştur. Onunla geçirdiği akşamlarda yazdığı günlüklerde “Doughty Wylie ile hoş bir akşam” diyerek mutluluğunu belirtmiştir²⁹³. Ayrıca Gertrude Bell, Wylie’nin evindeki çay sohbetlerinde vali gibi yöneticiler ile tanışma ve görüşme fırsatı da bulmuştur.

²⁸⁹ http://www.geliboluyuanlamak.com/225_seddulbahir-de-yalniz-bir-mezar-muzaffer-albayrak.html

²⁹⁰ Avcı, “İstihbarat”, s.339.

²⁹¹ Avcı, “İstihbarat”, s.340.

²⁹² Wallach, Çöl, s. 134.

²⁹³ 14 Mayıs 1907 Tarihli Günlük (NCU).

Douhty Wyle Türk dostu olarak tanınmıştır. Bundan dolayı Gertrude Bell, doğum gününde tüm Konyalıların tebrik için çaya geldiklerinden ve 12'ye kadar sohbet ettiklerinden söz etmiştir.

Konya'dan yazdığı mektuplarda ya da burada tuttuğu günlüklerinde Douhty Wylie'den çok detaylı bahsetmemiştir. Yalnızca evine gittiğinden karısı ve kendisi ile zaman geçirdiği ile ilgili kısa birkaç cümlelik ifadeler yer vermiştir. Ancak Gertrude Bell'in İngiliz adama duyduğu hayranlık zamanla derin duygulara dönüşmüştür. 24 Mart 1914 tarihinde Bağdat'tan Douhty Wylie'e gönderdiği mektubunda, onunla ilgili hislerini açıklamış ve bundan sonra yazdığı mektuplarda ona "Sevgilim" diye hitap etmiştir. Bu tarihten öldüğü zamana kadar Gertrude Bell platonik aşk yaşadığı Douhty Wylie'e mektup yazmaya devam etmiştir. Douhty Wylie yalnızca İngiliz dış politikasında değil Gertrude Bell'in hayatında da çok önemli bir yere sahip olmuştur.

4. Julius Harry Hardeg Loeytved

Julius Hary Löytved – Hardegg 1874 yılında Beyrut'ta doğmuştur. İlk eğitimi Beyrut'ta bir Alman okulunda almış, lise eğitimi için Almanya'ya gitmiştir. Berlin ve Tübingen'de teoloji ve hukuk eğitimleri alarak Doğu Dilleri alanında eğitime devam etmiştir. Doktora derecesini 1898'de Türk Dili alanında tamamlamıştır. 1899'da ise İstanbul'daki Alman Büyükelçiliği'ne tercüman olarak atanmıştır. Dört yıl sonra Konsolosluk çıkarlarını izlemek üzere Konya'da Alman Konsolosluğu'na atanmış ve 1907 yılında konsolos yardımcısı olmuştur²⁹⁴.

Löytved'in babası Peter Julius Löytved ise 1836 yılında Danimarka'da doğmuştur. Mesleki kariyerine bir müteahhit olarak başlamış, mimar olarak çalışmış 1875 yılında Danimarka'nın Beyrut konsolos yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Baba Löytved, 1865 yılında Beyrut'ta Mason George David Hardegg ile tanışarak kızı Sophie ile evlenmiştir²⁹⁵. Kendisinin diplomatik bir kariyerinin olmasının yanı sıra yakın doğu eserleri ile yakından ilgilenmiş bir koleksiyonerdir. Loeytved de babasının yolundan gitmiştir. Diplomatik bir kariyer ile beraber arkeoloji ve tarihe yakın ilgi duymuştur. Konya'daki eserleri yakından incelemiş ve bunlarla ilgili bir

²⁹⁴ Ayşin Yoltar Yıldırım, "Julius Harry Löytved – Hardegg: A German Consul In Konya In The Early 20th Century", *Thirteenth International Congress of Turkish Art (Proceedings)*, Eds. G. Dávid and I. Gerelyes, Hungarian National Museum, Budapest, 2010, s.748.

²⁹⁵ Yıldırım, "Löytved", s. 750.

kitap yazmıştır. Konya’da Beyhekim Mescidi’nin çini mihrabı, Kılıçaslan Köşkü çinileri, seramik vazo, bazı camii halıları ve ahşap parçaların yurtdışına satılmasında Löytved’in de payı bulunmaktadır.

Hardeg Loeytved, Gertrude Bell’in Konya’da en fazla görüştüğü insanların başında gelmektedir. Gertrude Bell Konya’ya gelirlenmez onu ilk karşılayan bay ve bayan Loytved olmuştur. Her ikisi ile de çok yakın bir dostluk kurmuştur. Onlarla pekçok kez akşam yemeklerinde buluşmuş ve sohbet etme fırsatı bulmuştur. Gertrude Bell, Loytved ile yaptığı konuşmaların tamamını kaydetmiştir. Beraberken genellikle Osmanlı hükümetinin bölgedeki ekonomik faaliyetleri hakkında konuşmuşlardır. Gertrude Bell Loytved’lerde bulunduğu sürede pek çok kimse ile tanışmıştır. Bulunduğu yerden sürgün edilmiş Hüsnü Bey, büyük bir İngiliz hayranı (Anglophile) olan Suriyeli Osmanlı Bankası’nın müdürü, İsviçreli misyoner kadın Fraulein Gerber, bir öğle yemeği için Loytvedlere gittiğinde gördüğü sürgün bir paşa olan Teyfik Bey bunlardan birkaçıdır. Teyfik Bey onların düşüncelerine göre aydın bir insandır fakat neden sürgün edildiğini bilmemektedir. Bunun üzerine Loytved aydınların, Alman imparatorunun sultanı neden desteklediğini bir türlü anlayamadığını, desteklemediği takdirde sultanın da bu yaptıklarına cesaret edemeyeceğini söylemiştir. Ona göre aydınlarda fedakarlık ruhu ve mutluluk yoktur. Ülkede, ithalat ve ihracat gibi hiçbir yabancı ticaret de yapılamamaktadır. Tüm bunlardan dolayı Loytved, hiç kimsenin şimdiki sultandan (II. Abdülhamit) daha kötü olamayacağını söyleyerek ondan hoşlanmadığını belirtmiştir. Ayrıca onların sultandan ve hatta önceki validen korkmalarını olağandışı bulmuştur. Loytved’in Sultan Abdülhamit ile ilgili olumlu düşünceleri de olmuştur. Loeytved, kendi çağında Abdulhamit’in söyleyecekleri her ne olursa olsun onun gelecekte büyük bir figür olacağından bahsetmiştir. Ülkeye karayolu demir yolu yatırımları yapmış olmasına rağmen hiç borca girmemesini takdir ile karşılamıştır. Ancak; çevresi onu bulunduğu yerden indirmek isteyen milletlerle çevrilmiştir. Abdülhamit bir Alman ile konuşmasında “Eğer benim yerimde oturuyor olsaydınız olaylara daha farklı bakardınız” demiştir. Loeytved özellikle Avrupa devletleri çekilirse Türkiye’nin kısmi bölünmesinin ülkeyi güçlendireceğine inanmıştır. Gertrude Bell’in Konya’da tanıştığı Hüsnü Bey bu duruma sesli bir şekilde itiraz etmiştir. Gertrude Bell Selanikli olduğunu bildiği için ona fırsatın olsa idi Selanik’te yaşamak istermiydin

diye sormuş, Hüsne bey ise; “ailemin çoğu orada yaşadığı için yaşırdım, yalnız olsam istemezdim İstanbul ya da yurtdışı isterdim” şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine Loeytved Türklerin hatta aydınların dahi patriotism (vatana bağlılık) bilmedikleri yorumunu yapmıştır. Gertrude Bell ise Loeytved’in sadece kendi küçük memleketinde bir vatansever olduğunu ve Japonlarınki gibi ulusal bir vatanseverlik hakkında hiçbir şey bilmediğini söylemiştir.

Tren yolu sayesinde vilayetin vergileri ve fiyatlar ikiye katlamıştır ancak devlet fazla olanları aldığı için insanlar çok zenginleşmemiştir. Tren yolu çalışmaları Ereğli’nin ötesindeki istasyonda durdurulmuştur ve devam etmesi için de acele edilmemektedir. Loytved bunun üzerine, Kuzey Mezopotamya’da bir petrol projesi olduğunu söyleyerek, petrolün yeterli olması halinde İstanbul hükümetinin daha fazla ödeme yapamayacağı kilometrik güvencenin yerinde bu imtiyazı kabul edebileceğine²⁹⁶ dair bir ön görüşe bulunmuştur²⁹⁷. Ayrıca demiryolu ağı her ili taraftan 20 km’lik dağ istihkakına sahip ve bunlar geliştirilirse garantiye gerek kalmayacağını da belirtmiştir²⁹⁸.

Löeytved Almanların bölge üzerindeki ekonomik çıkarların yeterince anlaşılıp fayda sağlayamadıkları için Almanlara da sitem etmiştir. Almanlar Küçük Asya’da hiç hesaba katılmadılar. Demir yolunun adı bile Almanca değil, Osmanlı. Konuşulan dil Fransızca bu ülkede girişimci olmadılar, riske girmeye cesaret edemediler. Önde gelen Alman firmalarına burada tarım makinelerine ihtiyaç olduğunu bildirmek için çok çabalamıştı ancak bir tanesi bile yanıt vermedi. İngilizler bu konuda oldukça iyilerdi kendi acentelerini kurmuşlardı. Gertrude Bell, Almanların bu tavrını Alman korkaklığı, hükümete saygı ya da bürokrasi olarak değerlendirmiştir. Loeytved İngiliz koloniciliğine hayrandı. Ancak Gertrude Bell içeriden her şeyin daha farklı olduğunu söylemiştir. Loeytved’in İmparatorluğun savaşın en başında neden Rusya hattını ele geçirdiğini ve orta sınıf almanların neden Rusya karşıtı olması gerektiğini düşünemediğini söylemiştir. Küçük Asya öyle hızlı değişiyor ki İstanbul Büyükelçiliğinde bile gerçek koşulları ve daha sonra ne

²⁹⁶ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

²⁹⁷ Osmanlı Eskişehir-Konya hattının gelirlerinden 1912 yılında kar etmeye başlamış ve 1913 yılında kilometre garantisi olarak bir şey vermek zorunda kalmamıştır. Dolayısı ile Gertrude Bell’in Konya’da olduğu 1905 ve 1907 yıllarında Osmanlı, Almanların diğer ülkeler ile birleşmesinden duyduğu endişe neticesinde onların talep ettiklerinden kilometre garantisi vermekte idi.

²⁹⁸ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

olacağını tam olarak bilemiyor. Tüm bu muhabbetlerin üzerine aldığı keyfi Gertrude Bell, Ay ışığındaki ev – Konya bu yüzden hep aklımda kalacak diyerek anlatmıştır²⁹⁹.

Loytved hem dedesinden hem de kendisinin aldığı teoloji eğitiminden dolayı bölgedeki dini faaliyetler ile de yakından ilgilenmiştir. Ona göre Alman din sömrgecileri yerel halkın tepkisinden dolayı asla başarılı olamayacaklardır³⁰⁰.

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Löytved sıradan bir aileye sahip değildir ve Gertrude Bell'in belirttiğine göre Alman imparatorunun emri üzerine Konya'ya gelmiştir³⁰¹. Tükçeyi iyi bilmesinden ve İstanbul'da görev almasından dolayı hükümet politikalarına, ekonomiye ve bölgenin konumuna, tarih ve kültürüne hakim bir diplomat olmuştur. Bundan dolayı bölgeye Almanya'dan gelen devlet görevlilerine, firma temsilcilerine ve gazetecilere rehberlik yapmıştır³⁰². Ayrıca Gertrude Bell ile beraber şehir merkezi ve Karadağ'da seyahatler gerçekleştirmiştir. Loytved ve Gertrude Bell yıkılan St. George Kilisesi'nin kalıntılarına gitmişlerdir. Loytved bölgeyi tanıtırken burada Helenistik döneme ait kırık çömlek ve cam parçalarının yanında İslami fayansların da olduğundan ve bunlardan yola çıkarak Selçuklulara ait bir camiinin de olabileceğini söylemiştir³⁰³. Gertrude Bell Loytved'in, Karadağ'da kimsenin görmediği iki Hitit yazıtını bulduğu zaman kendisinin farklılığını ispat ettiğini söyleyerek ona övgülerini sunmuştur³⁰⁴. Kendisi 1906 yılında Konya'daki Selçuklu eserleri ile ilgili "Konia - Inschriften der Seldschukischen Bauten" - "Konya – Selçuklu Yapıları Yazıtları" adlı kitabı kaleme almıştır³⁰⁵. Bu kitap Türk yetkililerden gizlenerek Deutsche Bank sponsorluğunda sınırlı sayıda basılmıştır³⁰⁶.

²⁹⁹ 18 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

³⁰⁰ Yıldırım, "Löytved", s. 750.

³⁰¹ 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük (NCU).

³⁰² Fatih Çolak, *Almanların Konya ve Çevresindeki Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2013, s.180.

³⁰³ 17 Temmuz 1905 Tarihli Günlük (NCU).

³⁰⁴ Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e Gönderilen 21 Haziran 1907 Tarihli Mektup (NCU).

³⁰⁵ Çolak, Alman, s.180.

³⁰⁶ Çolak, Alman, s.170.

SONUÇ

Gertrude Bell Konya Vilayetinin stratejik konumundan dolayı sahip olduğu Hristiyanlık dönemi eserlerini de bahane ederek toplamda iki aydan daha fazla sürecek bir seyahat planı çıkarmıştır. Gertrude Bell geniş Osmanlı coğrafyası içinde Anadolu'yu Ortadoğu'ya geçerken kullandığı bir köprü olarak görmüş ancak bölgenin sahip olduğu İslam öncesi dönem özelliklerini bildiğinden burada mesai harcamıştır. 1905 yılında Konya'ya yaptığı ilk seyahat, daha sonra planladığı geniş kapsamlı araştırması için yalnızca bir keşif gezisi olmuştur. Buradaki ilişkilerini sağlamlaştırarak yoluna devam etmiş ve 1907 yılında yeniden geldiğinde bölgede belirlediği alanlarda çok geniş araştırmalar yaparak bilime katkıda bulunmuştur.

Konya Vilayeti'nde seyahatini Doğu, Batı ve Güney olmak üzere üç bölgede yoğunlaştırmıştır. Güney bölgesi Karaman, Madenşehir, Binbir Kilise ve çevresi için 40 günden fazla çalışma yapmış bu çalışmaları esnasında bölgenin konumu, yerleşim yerleri, halk yaşayışları, tarihi eserlerin durumu, kullandığı materyaller hakkında bilgi vermiştir. Batı Bölgesi Konya vilayet merkezinde, İngiliz ve alman Konsolosluklarının faaliyetleri, burada sürgündeki Osmanlı paşaları, misyonerler ve yabancı araştırmacılar ile yaptığı görüşmeler, tarihi eserlerin durumu, ulaşım ve konaklamaları ile ilgili bilgilerin yanısıra insan davranışları, psikolojileri ve sosyolojik özellikleri ile ilgili de tespitlerine yer vermiştir. Doğu Bölgesi çalışmalarını Karacadağ ve Hasan Dağı çevresinde yoğunlaştırmış Karacadağ'da çalışma yapan ilk araştırmacı olmuştur.

Gertrude Bell Konya'da yazdığı mektup ve günlüklerinde yaşadıklarını tüm detayları ile anlatmıştır. Günlükleri daha çok bölge hakkında fiziki bilgileri (coğrafya, iklim, yeryüzü şekilleri, flora, fauna) içerirken mektupları daha samimi ve birkaç günü kapsayan ve genellikle insanlar ile ilişkilerini, Osmanlı Devleti'nin genel meselelerinden bahsetmiştir.

Gertrude Bell bulunduğu bölgede yöneticiler ile görüşerek onları yönlendirmeye ve bilgi almaya çalışmıştır. Mektup ve günlüklerinde bahsettiği kimseler genellikle onun yanında ve destekçisi olan kimselerdir. Kendisine karşı koyan, görüşlerini onaylamayan bir yönetici olup olmadığı belli değildir. Halka ve

yöneticilere yaklaşımı onları küçümseyici üslupta olmakla beraber hoşuna giden insanlar da vardır.

. Gertrude Bell'in mektup ve günlüklerinde bahsettiği ve yakınlık kurduğu yabancılar sıradan kişiler olmamakla beraber bunlar, önemli bir geçiş noktası olan Konya'nın tarihi ve o dönem ile bağlantısını kurmak, bu coğrafyanın yeryüzü yekilleri flora ve faunası ile ilgili bilgi toplamak ve toplumun nabzını ölçmek için gönderilmiş özel görevlilerdi. Ayrıca, bu kimselerin burada bulunmalarının önemli sebeplerinden biri de Bağdat'a uzanan demir yolu hattının önemli istasyonlarından birinin de Konya olması idi. Dolayısıyla ticareti ve insan hareketliliğini de kolayca denetleyebilme imkanına sahipti.

Gertrude Bell burada tanıştığı insanların tamamından faydalanmış bu bilgileri çalışmalarında kullanmıştır. Ramsay'dan Anadolu arkeolojisi ve bölge yerleşimleri hakkında bilgi almış, Fattuh sayesinde insan ilişkileri ve Arap coğrafyasında yaşamın şartları ve sosyolojik bilgilerini edinmiştir. Bell'in Konya ve çevresinde yaptığı çalışmalar kendi bilimsel çalışmalarının altyapısını oluşturma amacı taşımıştır ancak bununla beraber Bell, Konya ve çevresi ile ilgili çok önemli bilgileri İngiltere hükümetine aktarmıştır. 1905 yılında Gertrude Bell'in kraliyet ailesinin dikkatini çekip görüşmeler yaptığı bilindiğine göre bu tarihten sonra yaptığı çalışmalar onun açısından çok daha önemli bir misyonun parçası olma amacı taşımıştır.ancak buna rağmen casusluk sıfatını vermek için bu tarih erken bir tarihtir. Bu seyahatlerinde halkın ve yöneticilerin devlete bakış açısını ölçmenin yanı sıra özellikle ulaşım üzerine de yoğun mesai harcamış ulaşım imkanları ve bunların ekonomik yönlerini detayları ile not etmiştir. Yol güzergahlarını geçtiği yerlerin isimlerini tek tek kayıt altına almıştır. Konaklama üzerinde de durmasına rağmen çoğu zaman arazide çadırlarda kaldığı için çok önemli veriler elde edememiştir.

Gertrude Bell'in seyahat notları dönemi açısından ajanlık gibi Osmanlı'yı parçalama amacına hizmet etmiş olsa da günümüzde bilimsel çalışmalara ışık tutmakta ve çizdiği rota, Konya'dan geçen Lykonía yolu ve güzergahı üzerinde bulunan yerleşimlerin gün yüzüne çıkarılması ve incelenmesi konusunda bilime yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAP

AKANDERE, *Osman, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Konya*, Eğitim yay., Konya 2016.

DURU, Rıza, *Karadağ'ın Gizemli Konuğu Gertrude Bell*, Duru Sarrafiye yay.,

GASQUE, W. Ward, *Sir William M. Ramsay: Archaeologist and New Testament Scholar. A Survey of His Contribution to the Study of the New Testament*. Grand Rapids: Baker Book House, 1967.

KARACA, Taha Niyazi, *Sınırları Çizen Kadın – İngiliz Casus Gertrude Bell*, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

KARAKAYA, Derya, *Eskil Karapınar Kazası Vakıf Eserleri*, Çizgi yay., Konya 2012.

KARATAŞ, Kenan, *Osmanlı'nın Çöküşünü hızlandıran İngiliz Kadın Ajan Gertrude Bell İsyan, En Kitap*, İstanbul 2018.

Konya Vilayet Salnamesi 1883 – 1884, XVII, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., 2013.

Konya Vilayet Salnamesi 1884 – 1885, XVIII, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., 2015.

LADY BELL, D.B.E, *The Letters Of Gertrude Bell*, 2, Ernest Benn Limited, London 1927.

MUŞMAL, Hüseyin, *Yabancıların İzinde Osmanlı*, Me-Sa yay., Konya 2009.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cerid Neşriyat, Ankara 2016.

Osmanlı Arşivlerinde Sultaniye-i Karapınar, Ed. Cengiz Eroğlu, Karapınar Belediyesi, Ankara 2013, (BOA, DH. MKT, 1157 / 9 – 3 / 27 Mart 1907)

RAMSAY, William, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, M.E.B., yay, İstanbul 1960.

RICHMOND, Lady, *The Letters Of Gertrude Bell*, Penguin Books, London 1953.

SARIKÖSE, Barış, *Sille Bin Yıllık Birliktelik*, Çizgi Yay., Konya 2009.

Seyahatnamelerde Konya, Haz., Ahmet Çaycı, Kotev yay., Konya 2016.

WALLACH, Janet, *Çöl Kraliçesi*, Can yay., İstanbul 2014.

YÜCE, Samet, *Britanya'nın Ortadoğu Politikası ve Gertrude Bell*, Nizamiye Akademi, İstanbul 2016.

MAKALELER

AVCI, Halil Ersin, “Çanakkale Cephesi’nde Bir İngiliz İstihbaratçı: Sir Douhty Wylie”, *Çanakkale Muharebeleri’nin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler* (Ed.Lokman Erdemir – Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yay.,

ÇOLAK, Fatih, “Almanya’nın Konya Konsolosu J.H. Loeytved’in 1907 Yılında Konya Tarımıyla İlgili Yazmış Olduğu Rapor”, s. 70-83.

DAYHAN, Ahmet Tahir, “Yıkılış Döneminde Asya Ve Kuzey Afrika’daki Osmanlı Topraklarını “Keşfeden” Oryantalistler”, *ICANAS 38 Uluslararası Kuzey Afrika ve Asya Çalışmaları Kongresi (Bildiri)*, Ankara 2007.

ERAVŞAR, Osman, “İngiliz Seyahatnamelerinde Konya”, *Seyahatnamelerde Konya* (ed: Ahmet Çaycı), 2016, s. 288.

EYİCE, Semavi, “Bell, Gertrude Lowthian”, *DİA*, İstanbul 1992, s. 422-423.

GÖZÜTOK, Türkan, “19.Yüzyıl Batı Seyahatnamelerinde Ortadoğu Ve İstanbul İmgesi: François René De Chateaubriand Örneği”, *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Erzurum 2010, s.97-117.

LUKİTZ, Liora, Bell, Gertrude Margaret Lowthian, *Oxford Dictionary of National*, 03 January 2008, s. 1-15.

OKUL, Turan, Gül Erbay Aslıtürk, “Gertrude Bell’in Anadolu Gezileri (1899 – 1911) Çerçevesinde Tur Önerilerinin Hazırlanması”, *Aydın Adnan Menderes University Journal of Travel and Tourism Research*, 13, 2018, s.19-52.

ÖZTÜRK, Mustafa, Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi, *Türkler*, X, Ankara 2002, s. 802-822.

ŞAŞMAZ, Musa, “İngiliz Yüzbaşı Stewart’ın Konya Konsolosluğu Ve Adli Yönetime Dair Raporu (1879-1882)”, s. 223-238.

ÜZÜM, İlyas, “Zeydiler”, *İ.A.*, 44, s. 326-328.

YILDIRIM, Ayşin Yoltar, “Julius Harry Löytved – Hardegg: A German Consul In Konya In The Early 20th Century”, *Thirteenth International Congress of Turkish Art (Proceedings)*, Eds. G. Dávid and I. Gerelyes, Hungarian National Museum, Budapest, 2010. s.747 – 757.

TEZLER

ÇOLAK, Fatih, *Almanların Konya ve Çevresindeki Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2013.

WEB SİTELERİ

<https://www.ncl.ac.uk/press/articles/archive/2017/12/gertrudebellarchiveunesco/>
(27.05.2019)

http://www.geliboluyuanlamak.com/225_seddulbahir-de-yalniz-bir-mezar-muzaffer-albayrak.html (27.05.2019)

<http://www.suffolkmilitarycovenant.org.uk/assets/Documents/VC-Factsheets/CharlesDoughty-Wylie.pdf> (27.05.2019)

<http://www.cappadociaexplorer.com/detay.php?id=36&cid=48> (27.05.2019)

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/05/11/ortadoguda-bir-ingiliz-arkeolog-ve-ajan-gertrude-bell/> (27.05.2019)

GÜNLÜKLER

<http://gertrudebell.ncl.ac.uk/diaries.php> (27.05.2019)

Günlükler (New Castle University), 24 Nisan 1905 Tarihli Günlük

Günlükler (New Castle University), 4 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 5 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 6 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 7 Mayıs 1905 Tarihli Günlük

Günlükler (New Castle University), 8 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 9 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 10 Mayıs 1905 Tarihli Günlük

Günlükler (New Castle University), 11 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 12 Mayıs 1905 Tarihli Günlük

Günlükler (New Castle University), 13 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 14 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 15 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 16 Mayıs 1905 Tarihli Günlük

Günlükler (New Castle University), 17 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.

Günlükler (New Castle University), 18 Mayıs 1905 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 21 Mayıs 1907 Tarihli Günlük
Günlükler (New Castle University), 22 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 23 Mayıs 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 27 Mayıs 1907 Tarihli Günlük
Günlükler (New Castle University), 29 Mayıs 1907 Tarihli Günlük
Günlükler (New Castle University), 3 Haziran 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 29 Haziran 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 30 Haziran 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 1 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 2 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 3 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 5 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 6 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 8 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 9 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 10 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 13 Temmuz 1907 Tarihli Günlük
Günlükler (New Castle University), 14 Temmuz 1907 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 17 Temmuz 1905 Tarihli Günlük.
Günlükler (New Castle University), 23 Temmuz 1907 Tarihli Günlük

MEKTUPLAR

<http://gertrudebell.ncl.ac.uk/letters.php> (27.05.2019)

Mektuplar(New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e

Gönderilen 17 Nisan 1905 Tarihli Mektup

Mektuplar(New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e

Gönderilen 24 Nisan 1905 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e

Gönderilen 4 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 7 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Gönderilenin Belli Olmadığı 7
Mayıs 1905 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Ailesine Gönderilen 7 Mayıs
1905 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 9 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Sir Hugh Bell'e
Gönderilen 9 Mayıs 1905 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Sir Hugh Bell'e
Gönderilen 10 Mayıs 1905 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Sir Hugh Bell'e
Gönderilen 13 Mayıs 1905 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Sir Hugh Bell'e
Gönderilen 15 Mayıs 1905 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e
Gönderilen 16 Mayıs 1905 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 21 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 25 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 27 Mayıs 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 28 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 29 Mayıs 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 30 Mayıs 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 4 Haziran 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 8 Haziran 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Kardeşi Hugo Bell'e
Gönderilen 14 Haziran 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 21 Haziran 1907 Tarihli Mektup

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 30 Haziran 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 1 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 3 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 5 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 6 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 10 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bell'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 13 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florence Bell'e
Gönderilen 14 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Annesi Dame Florance Bell'e
Gönderilen 18 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

Mektuplar (New Castle University), Gertrude Bel'den Babası Hugh Bell'e
Gönderilen 26 Temmuz 1907 Tarihli Mektup.

EKLER

Ek Kısaltmaları

F: Fattuh

DW: Doughy Wylie

BBK: Binbir Kilise

MS: Madenşehir

1905 GÜNLÜK VE MEKTUPLAR

GÜNLÜKLER

Cumartesi [6 Mayıs 1905]

Hala gri, ama güneş daha sonra çıktı. Hala çok yorgunum. 6.45'te kahvaltı edip katırların yollanması meselesini çözdüm. Dün, Karaman [(Laranda)] 'nın Konia [Konya (Iconium)] hattında olduğunu öğrendim - çok uzun bir süredir duymadığım kadar iyi bir haber için Zander'ı kutsadım ve trenle Konia'ya gitme işini çözdüm. Hava daha iyi ve Polis Effendi ile 10 gibi çıktım ve Mısır'da öğrendiği kadarıyla biraz Arapça konuşan hoş bir eski partiden olan kaymakamı ziyaret ettik. Orada tam bir üniforma içinde muhteşem görünen sürgündeki paşa, Husne Paşa'yı buldum. Çok iyi Fransızca konuşuyordu. 2 yıldır Karaman'da bulunuyordu ve komplo kuracağı düşünülen tüm konsoloslardan uzak durması için oraya gönderildi! Daha sonra Medrese'ye ve şehrin güzel manzarasına sahip kaleye gittim. Çevresinde Güney Batısına yakın iki yıkık Selçuklu camiisi vardı. Birincisi çok güzel, uzun ve ince bir minareye sahip, ikincisi ise ana kapının karşısındaki büyüleyici bir çeşme ile hayranlık uyandıran bir işçiliğe sahipti. Hepsi harabe içinde idi. Bu yüzden Fattuh'un beni getirdiği lokantada öğle yemeğine geldi. Saat 3'te Kaimakam ve Hüsne Paşa ziyaretime geldi. Hüsnü Paşa, demiryolunun çoktan şehre iyi bir iş çıkardığını söyledi. Fiyatlar yükseldi ve Karaman'dan ve iki komşu istasyondan, K [İstanbul (Konstantinopolis)] 'e 400 vagon tahıl gönderildi. Nakliyeler çok yüksek, Haida Pasha'ya [Haydarpaşa] bir vagon ücreti £25 idi. Burada ihtiyaç duydukları şey, fazlasıyla yetersiz olan nüfustu. Yuruklar tarım yapmazlar, işleri sadece sürülerdir ve nakliyeciliktir. Tepeler av doluydu. Bir gün önce dışarı çıkmışlardı ve iyi bir yaban

koyunu almışlardı. Yani 4'te istasyona şok edici bir yolla. Tren 5'de kalktı. Haydar Paşa'da İngiliz egemenliği altında başlayan 20 yıldır yolda olan Yunan istasyon şefi ile konuştum. Mevcut ücret oranlarının çok düşük olduğunu söyledi. İngilizlerin altındaki bir çocuk olarak şimdi kazandığından daha fazla kazandı. Onların yerlerine gelirler, ancak ışık ya da ateş yakmazlar. İstasyonlar kadife kanepeler ve en yeni telgraf enstrümanları vb masraftan kaçınmaksızın düzenlenmiş. Bu ve tüm demiryolu levazımı Almanya'dan gelmektedir. Hattın refahı konusunda çok karamsar. İnsanların oldukça barbar olduğunu ve öğrenmeyeceğini söylüyor. Neredeyse tüm çalışanlar Yunan veya Ermeni. Ücretler çok yüksek, çoğu zaman hiç yolcuları yok. Konya'ya 3 mej, Fattuh'a 1 mej ödedim. Henüz deve nakliyesiyle rekabet edemezler. Bu hattı İngilizler inşa etmediği için pişmanlık duyuyor. Hüsnü Paşa da "Bu Almanları tanımıyoruz ve onlardan hoşlanmıyoruz. Türkiye ile İngiltere arasında uzun bir dostluk var. Her zaman İngiltere'ye hayranlık duyuyoruz" dedi. Tren, eklediğimiz 2 eşya vagon ile 4 vagon oldu. Bundan dolayı, 3. sınıf vagon tamamen doluydu, 2. sınıf oldukça doluydu ve benden başka 2 adet birinci sınıf yolcu vardı. Kendime kırmızı kadife vagonum vardı. Birinci sınıfta bekleme odasında, çevresindeki tüm istasyonlara onların ağaç diktiği A.M'ye geldiğimden beri kendimi görebildiğim tek ayna vardı. Konya'ya giderken 4'ü geçtik, mts ile yuvarlak halkalı ıssız bir atık bir yeri geride bıraktık. Saat 8'de geldik ve mektuplarımı almak için doğruca Alman konsolosluğuna gittim. Loytved'ler beni en samimi şekilde aldı ve akşam yemeğine götürdü. Saat 10.30'da otele döndüm ve gece yarısına kadar mektuplarımı okudum. Bir Fransız tarafından tutulan, en temiz ve konforlu - mükemmel bir Alman oteli - Suriye'de hiç olmadığı kadar iyi.

Pazar [7 Mayıs 1905]

Gri kapalı bir sabah. Sabahları çamaşır yıkamak ve mektup yazmakla geçti. Loytvedler ile öğle yemeği yedim. Orada K [İstanbul (Konstantinopolis)] 'te ilk matbayı işleten sürgün edilmiş bir paşa olan Tenfik Beyi buldum. Ailesi ile sürgün edilmiş ama nedenini bilmiyor. Çok zeki bir yüzü var ve Loytved'in çok bilgili bir adam olduğunu söylüyor. Kendisi çalışıyor, sözlük yazıyor ve botanik çalışıyor. Sürgünlerin çoğu bir şey yapmak için çok cesaretsiz. Almanca bilen ve Almanya'da doktora derecesine sahip olan biri, elleri katlanmış olarak oturur ve "*Bana baskı*

yapma- ne yapabilirim? Mutsuzum." Neden kovulduğunu bilmiyor. Loytved, aydınların, İmparatorun neden Sultan'ı desteklediğini anlayamadığını söylüyor. Sultan olmasaydı, onlara olduğu gibi baskı yapmaya cesaret edemeyeceğini söylüyorlar. Loytved, neden bir bomba ile meselelere son vermediklerini anlayamıyor. Onların mutsuz fedakarlık ruhunun olmadığını söylüyor. Hiçbir şey mevcut Sultan'tan daha kötü olamaz ve işler daha iyi olabilir. Tahttan dördüncü adam ondan iyi ve daha iyisini yapabilir. Burada hiçbir şekilde dış ticaret yapılmamaktadır ve bunun yanında ithalat yapılmamaktadır. Konsolosluk görevi yalnızca İmparatorun isteği üzerine geçicidir ve yapacak hiçbir şeyi yoktur. O Vilayet üzerine çalışıyor. Hepsinin Sultan'dan, hatta eski Vali'den korkmasının olağanüstü olduğunu söylüyor. Eğer dünyada iyi huylu insanlar olmasa, bir devrim olurdu. Demiryolu çok iyi iş çıkardı. Vilayetin bağları iki kat arttı ve hatta fiyatları iki kattan fazla artırdı (Â £ T120,000 tı oldu ve şimdi Â T300,000 tı), ancak insanlar hükümet fazlalıkları aldığı için çok zengin değil. Hattaki raylardaki çalışma Ereğli [(Cybistra Heraclea)] ilerisinde bir sonraki istasyonda durdu. Devam edeceği konusunda hiçbir acil beklenti görmüyor. Ancak, Kuzey Mezopotamya'da petrol projesi var ve eğer petrol miktar olarak yeterliyse, İstanbul hükümetinin kesinlikle daha fazla ödeyemeyeceği kilometrik garanti yerine imtiyazı kabul edebilir. Bir kilometreye 15,500 (16,500?), sert ve pürüzsüzdür. Hatta Loytved çok az Alman işçinin çalıştığını söylüyor. Zander bile sıradaki yöneticinin bir Fransız İsviçreli Huguenin olacağını söylüyor. Teyfik Bey, Yemen'den gelen haberlerin İmam Hamid ud Din'in Sana'ya [San'a] götürüldüğünü söyledi. Orada, başbakan olmuş ve bir kraldan diğerine olduğu gibi Porte [?] yazan Said Paşa adında yasaklı bir Paşa var. Oldukça komik. 13. yüzyılda, büyük bir şapel ile yumuşak bir kayaya oyulmuş eski bir manastırın bulunduğu çok sayıda keşiş mağarasının bulunduğu Monastir'e gittik. Silleh [Sille], yaşlı Rumlar ve Müslüman nüfusu ile çok ilginç bir yer. Helena tarafından kurulduğu söylenen bir kilise ve aynı tarihte olduklarını söylemem gereken çok ince bir kaya kesme kilisesi var. Yunanlılar arasında halı yapımı devam ediyor. Günde 11/2 ila 2 kuruş kazanıyorlar. Gittik ve sevimli bir aile ile reçel ve su aldık ve bize kırmızı etek ve sarı fularlı zarif güzel bir kız hizmet etti. Halıları gördüm, bazıları oldukça iyi idi. Onlar K'ye (Kostantinapol – İstanbul) gönderiliyor. Burada bir veya 2 sermayedar çalışmayı yönlendirir ve insanlara materyal ve kalıp sağlar. Her biri kendi evinde

alışıyor gibi görünüyor. Demiryolu, hattın her iki tarafında 20 kilometrelik dağ istihkakına sahip, bunlar geliştirildiyse garanti verilmesi gerekmez diyor Loytved.  lke her türlü mineral bakımından oldukça zengin. Fakat İstanbul acele etmeyecek ve geliştirmeyecek. Tepeler dışında su yok. Ovadaki kuyuların hepsi tuz güherçilesi ile tuzlu. G l gibi çiçekleri sulamak için doğrudan su bulunan yerlerde bir plan var. Bu yüzden ve saat 6.30 da geri döndük. Akşam yemeğinde, Anadolu'dan Hamburg ve Rusya'ya kadar yumurta ihraç eden bir Alman'ın yanında oturdum.  der. Onları kara yolu ile gönderiyorlar. Yolum geri kalanında yaptıkları gibi, neredeyse Haydar Paşa'ya (Haydarpaşa) kadar olan gibi nakliye öderler.

Pazartesi [8 Mayıs 1905]

Fattuh ile yaklaşık 10'da çıktım ve kalenin yakınında, ince bir güzelliğe sahip kapısı ile harabe fakat çok güzel bir Selçuklu camii olan İnce Camiyi (İnce Minare) gördüm. Kalenin üzerinde, bir bahçede bir Selçuklu Aslanı çektiğim diğer tarafta (muhtemelen hala ayakta duran kuleden getirildi) ve Jelal ed Din Konyayi'nin (?) (Konawi) g m ld ğu Kara Tai'ye (Karatay) gittim. Kubbede güzel bir fayans var. Burada taş duvarlar ve üzerine leyleklerin yuva yaptığu sivri tuğla çatılar ile çok sayıda tuhaf mezar var. Loytvedler ile öğle yemeği yedim ve Almanya'da okumuş sürgün edilmiş çok hoş bir adam olan H sne Bey ile tanıştım. Türk hükümetinin kötü niyetli baskısı hakkında konuştu, biz de onu daha kötü olduğuna ikna etmeye çalıştık.  ğle yemeğinden sonra Loytved'ler ve ben Celaleddin Rumi'nin g m ld ğu mavi kubbeli Tekkiya'ya (Tekke,Türbe) gittim. Tüm tekkeler gibi, bir bahçeye ve içinde iek açan şebboy ve hercai menekşelere sahip, huzurlu havasıyla büyüleyici bir mekan. [Arapça karakterler] her yere yazılmış. İki dans (Sema?) salonunu ve hoş Farsça alışmaları olan ve yumuşak zengin renklerde boyanmış ve döşenmiş türbeyi gördük. Tüm elebiler, her biri mezarlarının üzerinde uzun şapkalarıyla çevrede gömülüdür. Onlar onun (Mevlana Celalaeddin Rumi) soyundan. şimdiki elebi hasta bu yüzden onu görmedim. Celaleddin Rumi'nin namaz kıldığu (dua ettiğu) ettiğu söylenen bir halıyı koruyorlar ama bana göstermediler. aylaklar?. Sokakta güzel bir Hindistanlı gördüm ve onunla konuştum. Lahor'dan gelmiş. Güzel bir konuşma yaptığım İskenderiye'den gelen bir Dervış buldum. Halı pazarına gittim ve Fattuh'un çok pahalı olduğunu d ş nd ğu bira kilim almıştım, sonra onları geri gönderdim.

Valiye gittim, Faik Paşa hoş bir adam. Damgalı kadife elbisesiyle büyüleyici bir Çerkes olan karısını tanıştırdı. Benimle Arapça konuşan profesörü gördüğüm yere Loytved ile çaya gittim. Öyleyse, planları halletmek ve Faris'e ödeme yapıp işine son vermek için eve gittim, Çok Şükür! Akşam yemeğinde bir İngiliz firmasının acentesi olan ve harman makineleri satan bir Almanla konuştum. Kontrat yaptığı bir Amerikan firmasını batırmış ve buraya işe yaramayan makineler göndermiş. Bu ülkedeki mısır o kadar kuru ve sert ki özel bir makineye ihtiyacı var. Ayrıca makine saman haline getirmelidir. Bu Alman, burası için çok şey yapan, suyu getiren, karakola Gönderilen yolu yapan önceden burada yönetcilik yapan Büyük Vizier Ferid Paşa tarafından destekleniyor. Ancak yetkililer Amerikalılardan (yaklaşık 5000 5000 £ harcayanlar) bahşiş alıyorlar ve gitmeyi reddediyorlar. Makinelere bakmak için bir komisyon görevlendirildi ve onunkinin çalıştığını ve Amerikalılarınkinin çalışmadığını bildirdi. Geçen sene bereketli bir hasat oldu ve makinesini buraya getirdi ve herhangi bir şey ya da bir reklam için çalıştırmadı. Ülkeyi açarken Fransız demiryolundan özel oranlar alıyor, ancak Almanlardan almıyor. Geçen yıl Alman demiryolunda tüm mısırları taşıyamadı ve geçen yılki mahsulü bu baharda taşımakla meşguldü. Deve rekabeti, küçük mesafelerden herhangi bir oranda daha iyisini yapmayı ümit edemezler. Mısır büyük oranda Mersin'e (Mersin (İl)), demiryoluyla Ereğli'ye [(Cybistra Heraclea))] ve bu yüzden deveyle gidiyor.

Salı [9 Mayıs 1905]

Saat 8'de Fattuh ile Sille'ye doğru yola çıktık. Yolda tamamen bedevi kıyafetleri gördük bunlardan biri son zamanlarda Busra'dan gelen mahkumlardandı. İbn Rashid'in bir ilgisinin olduğuna inanıyorum. Kiliseyi ölçtüm, planladım ve dün gece bir arkadaşım olan arkadaşımı ve bir diğerini(bulduğum öğle yemeğine döndüm (İngiliz bir firmanın ajanı, Nowell of Sheffield) ve {bu bölümün kontrolörü olan Kesloffsky} eğlenceli Yunan bir tip olan istasyon şefi yoktu. Daha çok ülkedeki gelişmelerden bahsetti. Hasat zamanında düzenli olarak ve bazen diğer mevsimlerde özel yük trenleri ile çalışıyorlar. Tüm hat boyunca yaklaşık 500 vagon var, yolcular için 50 ve ticari mallar için 450. Sınıflara bölünmüş yerlerde hayvanları taşıyorlar. 1. Atlar, inekler ve bufalolar. 2 Eşekler domuzlar 3 Koyun ve keçiler. Özel fiyatlar çıkarıyorlar, böylece Â £ 17 tutarındadır. Buradan günlük 4 yolcu vagonu, 3 adet

3. sınıf ve 1 adet 2. ve 1. Sınıf vagon çalışıyor. Sadece hattın çalışanları hariç önceleri hiç kimse seyahat etmiyordu. Eski Shehir [Eskişehir (Dorylaeum)] treni onlara 400 sterline mal oluyor ve ücretleri 10 ile 20 pound arasında değişiyor. Hepsi Faik Paşa'nın hiç iyi olmadığı konusunda hemfikirler. Öğle yemeğinden sonra konsolosun kavası geldi ve çok güzel ama harabe içinde bulunan 2 camiyi ziyaret ettim: Darende yüksek bir minaresi (Laranda Energe ve Sala bn Atta olarak da bilinir) ve Sirchale (Sırçalı), çok harabolmuş, sadece mihrap kalıntıları vardı. Darende'de çok iyi korunmuş zarif çinileri ile çok hoş bir mezar var. Karatay'a geri döndüm ve Sadrettin Konevi'nin türbesini gördüm, çinileri yoktu, mezar ile aynı dönemden eski bir Kur'an açıkça görünüyordu. Biri geldi ve benimle Arapça konuştu. Frau Loytved ile çay içtim ve otele geri döndüm. Loytvedler ile yemek yedim. Hüseyin Bey oradaydı ve çok hoş bir adam olduğunu kanıtladı. Yazdığı Kufi tarzı üzerine büyük bir uzmandır. Bana Kufi hat ile desen olarak İmparatorun isminin yazdığı bir halı modeli gösterdi. Akşam yemeğinden sonra, Beyruttan bir Suriyeli ve büyük bir (Anglophile) İngiliz hayranı olan Osmanlı bankasının müdürü geldi, Arapça konuştuk. Atlarımın olduğu görevliler beni getirdiler ve nefis bir gecede eve geri döndüm.

10 Çar Çarşamba [10 Mayıs 1905]

Sabah Fattuh ile çok ilginç bir kilisenin haritasını çıkardığım Meram'a gittim. Köy, bahçeleri ve suyu ile büyüleyici bir yerdi. Öğle yemeğinden sonra çek tahsili için Osmanlı bankasına gittim. Orada Şam'daki (Dimashq (Esh Sham, Damas)) eski Fransız Konsolosun oğlu Mr Savoie'yi buldum, hoş bir adam. Suriye asıllı bir Beyrutlu, adı Trab veya Trat gibi bir şey olan menajer geldi. Halen 2 erkek kardeşi ile birlikte burada sürgün bulunan Busralı 'Abdullah esh Shweire'den Arap tüccarına gönderdik. İlk başta konuşmaktan korkuyordu, sonra bize bir akşam Kahweh'e nasıl gittiklerini ve polis geldiğini ve ertesi sabah İstanbul'a seyahat etmeleri gerektiğini söyledi. Aceleyle işleri için bir vekil koydu ve karısını ve 5 küçük çocuğunu bırakarak gitti. Seyahati kendi imkanları ile yapmak zorunda kaldılar. On beş gün İstanbul'da tutuldular soru sorulacak kimseyi göremediler ve oraya vardıklarında neredeyse parasızdılar. Busrah'dan para almak için aracılar bulduk. Neden gönderildiği hakkında hiçbir fikri olmadığını - Araplarla hiçbir ilgisi olmadığını

söyledi. Belki de kıskanç bir tüccar onu suçladı. O ayrıldıktan sonra Hüsne Bey geldi ve İsviçreli bir misyoner bayan olan Fraulein Gerber'i bulduğum Loytved'lere gittim. Diğerleri az önce geldi ve istasyona yürüdük. Loytveds otelde yemek yiyordu ve sonrasında ilerleme hakkında uzun bir tartışma yaptık. Yatağa geç girdim ve köpeklerin havlaması yüzünden uyumadım.

Perşembe [11 Mayıs 1905]

6.30 'da çıktık ve Arıkören'e trenle 8'de ulaştık. Atlarımı ve bir yük kısrığı ile 'Abud ve Muhammad Chowish' i bulup ovoidan geçtik. Çok sıcak, tüm ova kokulu aromatik bir bitkinin kokusu ile dolu. Madenşehir yolunu tuttuk ve doğrudan tepeye çıktık. Kahverengi yeşil süsen bitkisi vardı. Saat 12 gibi yukarıda Devle adında bir kasabaya vardık ve ben de bir kilisenin apsisinde öğle yemeği yedim. Keyifli bir yerdirdi ve burada kalmaya karar verdim. Şeyh'in odasının istisnai bir şey olmadığı ortaya çıktı. Duvarları çamurla sıvanmış ve üzerine [Arapça karakterler] yazılmıştı. Keçe ve kilimleri çıkardım kendi döşemelerimi kendim kurdum. Çay öncesi iki kilise ölçtüm ve sonrasında bir yazıt kopyaladım. Evimin önündeki çatıda güzel bir manzara ile yemek yedim. Şeyh'in adı Hacıveli idi.

Cuma [12 Mayıs 1905]

Binbirklisse'ye kadar aşağı gittim ve günü orada geçirdim. Korkunç bir yer ve çok sıcak. Her kilisenin fotoğrafını çektim. Birinde büyük vaftizhanede hala doğal halde bulunan yazı tipi buldum. Su çok kötüydü içmedim. Saat 3'te bitti ve tepeye geri döndüm. Çiçekli çalılıklara dolu ve serin bir havaya geri dönmek harika. Yazımı bitirdim ve kasabanın genel bir planını yaptım. Dışarıda yemek yedim ve diğer gün de kalmaya karar verdim. Şeyh'ten bir tavuk alabileceğimizi öğrendik - tüm köyde 4 tane vardı. Eve geldiğimde dualarını okurken buldum -Yüzü Batıya dönüktü ki yanlış olmalı.

Cumartesi [13 Mayıs 1905]

Bütün gün kilise ve manastırları planlayarak geçirdim ve bitmedi. Bir komşu noktaya gittik ve Kara Dağ'ın (Kara Dağ) harika bir volkan olduğunu ve kraterin bir mera alanı [?] harika bir kaynak suyumuz var ancak dağda çok az su var. Tepenin

zirvesinde, içinde kardelenlerin bulunduğu küçük bir ahşap vardı - hemen üstte - tacı iyi döşenmiş taşlarla takviye edildi. Muhammed tüm tepelerin üst kısımlarının tahkim edildiğini söyledi. Akşam işimi bitirmemiştım ve kalmaya karar verdim. Rüzgarlı.

Pazar [14 Mayıs 1905]

Kraterin etrafını dolaştık ve orada bir su deposu ve kilise bulmayı umarak tepenin üzerine kadar çıktık, ama oraya vardığımızda, ana kütlede dışımda duran komşu bir tepe üzerinde olduklarını gördük. Bu yüzden eve geldik. Sarı frittillary, kırmızı lale, çiğdem, yabancı armut ve kardelen. Kar yamaları hala yerde. Sadece bir bahar geçtik. Öğle yemeğinden sonra çok rüzgarlı idi. İkinci Manastırı bitirdim ve kasabanın batı tarafındaki evleri inceledik. Onlar kemerle desteklenmiş kubbeli çatıları ile küçük ve bazen tek odalı idi. Kapı lentolarında (pervaz) birçok haç vardı - büyük manastırda ise yoktu. Muhtemelen su için yapılmış birkaç büyük tonozlu yeraltı odası vardı. Çaydan sonra uzun bir yazıt kopyaladım ve çok rüzgarlı olduğu için içerde yemek yedik.

Pazartesi [15 Mayıs 1905]

2.30'da açıp büyük pişmanlıkla 4'te kapadık. Şeyhe 2 mej verdim. Atlara 5 gecelik mısır için 15 ps idi. Saat 7'de istasyona geldik ve işleri hallettik. Daha sonra Fattuh ile Ereğli'ye gittim [(Cybistra Heraclea)]. Bölüm mühendisi Herr Bakkhus ile birlikte seyahat ettim. Yunanlılar ve Ermenilerin hiçbir zaman bir Avrupalı bir amir olmadan uzun vadede güvenilir olmayacaklarını söyledi. Her zaman yolsuzluk ile bitiyorlar. Devlet, deniz ile bağlantı kuracağı ve faydalı olacağı için hattın Adana ([Seyhan, Ataniya]) üzerine inşa edilmesini istemelidir, dağların üzerindeki teminat ya da zarar oadaki ucuz bir parçadan daha yüksek değildir. Adana'ya gelir gelmez, gece ve gündüz trenle haftada iki defa çalıştıracaklar. Kuyulara indiklerinde tüm hattı petrole çalıştırmayı umuyorlar. Başarılı olduklarını ispatlamış motorlarla çoktan deneyler yaptılar. Urfa [Şanlıurfa (Edessa)] ve Musul [Mawsil, Al] arasındaki kısım kumların üzerinde yer aldığı için çok zor olacak. Raylar kum üzerine serilecektir, ancak sürekli olarak çok pahalı olacak çimento ile doldurulması gerekecektir. Suyun Beyşehir Gölü'nden Konya [Konya (Iconium)] ovasına akması için bir plan var,

ancak bunun tamamlanmasının uzak olduğunu düşünüyor. Su ile tüm ova son derece verimli olacaktır. Ereğli'ye 12'de vardım ve Blancs tarafından.....? tutulan bir otele gittim ama temizdi. Ereğli bir çukur ve çok sıcaktı. Bütün öğleden sonra içeride kaldım ve çaydan sonra dışarı çıktım. Harika bahçeler ve üzerinde mavi şeritler olan güzel bir minare. Yanında şimdi kışla olan büyük bir kubbeli bina. Burada badem yetiştirmek, en karlı endüstri, için toprak satın almaya çalışan bir Schreider ile birlikte yemek yedim, ancak şu ana kadar fazla ilerleme kaydetmedi. Rosa Blanc'a resimli kartpostal yazacağıma söz verdim. Onlar Avusturyalı Yahudiler.

Salı [16 Mayıs 1905]

Saat 4'ten, 5'i geçene kadar İvriz'e yol aldık. 2 saat kadar süren ova daha sonra alıç çitlerine ve bizi enfes vadiye götüren sarı çiçekli bir fundalığa geldik. Su, dağ tarafından çıktığı gibi berraktır ancak köyün altındaki çamurlu bir kar akıntısına katılır. 8'de vardık. Hitit heykeli yarı gölgede idi, bu yüzden cevizin altına oturdum ve biri bana kahvaltı getirdi - yumurta, bal ve süt ekmek ve fındık. Sembolizmin harika bir parçası - nehrin kaynağından yeryüzünün meyvelerini sunan tanrı... Taşlık vadiye biraz yürüdüm - yüksek kayalıklar arasında muhteşem. Sonra Schreider ve 2 seyyah asistan görüldü -fotoğraflarını çektim ve saat 10 da ayrıldık. 1'de vardık 2.30'da treni yakaladım. Bakhus'un arabama bindiği yere Arıkören'e kadar yolun çoğunu uyuduk ve konuştuk. Paralarını veya türlerini asla geri alamadıkları için artık mısır ve tarım makineleri vermiyorlar. Fakat hazır para için makineleri ve mısırı çok ucuza satıyorlar. Loytveds istasyonda ve otelde akşam yemeğine geldi. Orada tanıştığım için çok memnun olduğum Profesör Ramsay ve oğlu buldum.

Çarşamba [17 Mayıs 1905]

Çok sıcak. Atım ısırıldı neredeyse handa ölmek üzere - en sinir bozucu şey bu olmalı. Eşyalarımı paketledim ve Prof. Ramsay ile konuştum. Hepimiz Loytved'lerle çalıştıktan sonra İngiliz Dragoman'ı ve karısını aradım, sonra bazı telgraflar gönderip bankaya gittim. Bagajımı göndermek için istasyona döndüm. Sonra çaya Trat'lere gittim. Husne Bey ve Savoie'yi buldum. Araplar paralarını Busrah'dan almışlar. Husne Bey, Şam [Dimashq (Esh Sham, Damas)] sokaklarında gördüğüm Arap Bassan'ın her yıl büyük bir kervan ile Hail'e (Sudi Arabistan'da bir

şehir) gittiğini söyledi. Trat, İzzet Bey'in düşmeyeceğini, elinde çok fazla sır olduğunu ve Mekke Demiryolu'nun asıl müellifi olduğunu söyledi. Demiryolunun fazla iyi olmadığını düşünüyor. Almanların çok aç gözlü ya da çıkarıcı olduğunu söyledi. Ona çok az para ödenir. Kostantinapolis (İstanbul)'de genç bir erkekken, şimdi Konia'da (Konya (İkonium)) olduğundan daha fazlasını aldı. Konia'da yıllar önce ona şimdi kazandığından daha yüksek bir maaş teklif edildi ve daha daha iyisini bulma ümidi ile onu reddetti. Sonra onu koruyan bankanın yöneticisi emekli oldu [?] destekleyecek kimsesi yoktu ve elde edebildiğini almak zorunda kaldı. Bagajımı geri ????? (petete – vitesse) ile göndermek için otele döndüm. Ücreti, Haidar Paşa [Haydarpaşa]'ya Â£T1 tuttu ki bu çok fazla değildi. Oh, bunu daha önce söyledim! Ramsay'larla yemek yedim- oğlunun adı comme de droit, İskender. Daha sonra balkonda oturduk ve uygarlığın bozulup bozulmadığını ve değişip değişmediğini tartıştık. Ramsay, yozlaşmanın olduğu kısmın insanların düşündüğünden çok daha büyük olduğunu söylemenin daha doğru olduğunu düşündüğünü söyledi.

Perşembe [18 Mayıs 1905]

Yine çok sıcak, gerçek bir skiroko günü. Gri bir at sattık Â £ T8 - en azından Fattuh benim için sattı. Sonra azizin mezarının kapısına bir yazıyı kopyalamak, Sırçalı'ı ve Karatay'ı fotoğraflamak için dışarı çıktım: "[Arapça karakterler]", Geri kalanlar Türkçe “ Bu dünyada ve diğeri: "Öldü ya da daha fazla karı var." Deyin. Ruh, Tanrı'nın kılıcıdır, ancak kılıf: daha iyi sararken silaha daha iyi hizmet eder. R. ve öğleden sonra saat 3 civarında fetihler yaptılar Fattuh ateşi kötü oldu, sonucu kafasını DaoulÃ~da verdiği darbeyi düşünüyorum ... Ermeni dragomanını ve karısını bulduğum konsolosluğa gittiler. Fraulein Gerber'in büyük bahçesine bahçe, kayısılarının altında çay içiyor, tozsuz ve sıcak bir yer olmadan lezzetli bir yer, suyu için sadece bir yıl ödüyor. Tüm su Konia [Konya (Iconium)] 'da satın alındı ve hayır birisinin evinde çok fazla kullanmasın diye boruları ve muslukları kullanmasına izin verilir. Konia tamamen tuzlu ve acı vericidir. Otele döndüm ve kime 31/2 şekerleme bahşış verdiğim Fattu ile yerleştim. Sonra bir Eng danışmanının gerekliliği konusunda ısrarcı olan Ramsay ile biraz konuşmuştuk. Ayrıca Hampson'ın hiç iyi olmadığını söyledi. Bunun için hayal kırıklığına uğradım, çünkü ayrıldığı bir Rus'un karısına umutsuzca aşıktı. Yani Loytved'lerle akşam yemeğine. En lezzetli olan

balkonlarında, ayın altında gizemli Konia ile birlikte yemek yedik - cami kubbeleri, yıkık kalesi kulesi ve iki misli [?] Ötesinde. Loytved, Alman girişiminin çoğundan bahsetti ve hepsinin konuşma olduğunu ve hiçbir şey yapılmadığını söyledi. Almanya Küçük Asya'da hiç sayılmadı. Satır adı bile Alman değildi, Osmanlı idi. Konuşulan dil, Fransızlardandı, yetkililerden Kostantinapolis (İstanbul) [İstanbul (Konstantinopolis)] 'den Konia'ya kadar 10 Alman olduğunu düşünmedi - Angora [Ankara (Ancyra)] dalında çok az kişi vardı - şimdiki zaman yönetmen Huguenin Fransız İsviçreli. Almanların hiçbir teşebbüsü olmadığını, hiçbir şeyi riske atmayacaklarını söylüyor. Önde gelen Alman firmalarına, burada hangi tarım makinelerinin gerekli olduğunu, ancak tek bir cevabı olmadığını bildirmek için acı çekti. İngiliz firmaları zaten ajanlar gönderdi. Schreider gibi çıkan Almanların kendisine bile gelmediğinden şikayet ediyor. Diyelim ki Alman korkusu - hükümete saygı - bürokrasiye saygı duyuyorum. Sömürge idealimize hayranlık duyuyor. Her zaman içeriden çok iyi görünmediğini söyledim. Emp'in nedenini hayal edemiyor. Savaşın başında Rus çizgisini ele geçirdi ve orta sınıf Almanya'nın tamamen Rus aleyhinde olması gerektiğine inanıyor. Emp diyor. Ona hayran olduğu kadar, ilk konuşanlar çok büyük. Küçük Asya'nın içi çok hızlı değişiyor. Kostantinapolis (İstanbul) Büyükelçiliğinde bile, gerçek koşulların ne olduğu hakkında hiçbir fikirleri yoktur ve ne kadar az anladıklarını bulmaktan şaşırır. Devletten bahsetti ve "Abdul Hamed" in söyleyebilecekleri ne olursa olsun muhtemelen gelecekte büyük bir figür olarak kabul edileceğini söyledi. Askerlerini tamamen yeniden yönlendirdi ve altında ülkede karayolları, demiryolları vb. Gibi büyük gelişmeler yaşandı, ancak ülkeye bir kuruş borcu getirmedi. Bir Alman ile söyleşisinde "Benim koltuğumda oturuyor olsaydınız farklı şeylere bakarsınız" dediği bildirilir. Her zaman krallığını azar azar yemeyi arzu eden uluslarla çevrilidir. Loytved, Türkiye'nin kısmi bir parçalanmasının ülkeyi güçlendireceğini ve özellikle Avrupa eyaletlerinin kaldırılması durumunda şüphesiz olduğunu düşünüyor. Bir zamanlar Hüsne Bey söylendi yüksek sesle protesto edildi. Selanik'ten [Selanik (Selanik)] geliyor. "Seçim şansın olsaydı Selanik'te mi yaşıyorsun?" Dedik. ve bunun sadece ailesinin orada olduğu ve orada yalnız kalacağı kesinlikle olmadığı için olduğunu kabul etti. Kostantinapolis (İstanbul) veya yurtdışında [sic] seçti. Loytved, vatanseverliğin en aydınlanmış olanlardan bile bir Türk tarafından bilinmediğini

söylüyor. Sadece doğduğu minik yer, soyları için vatansever; Japonlar gibi ulusal bir vatanseverlik hakkında hiçbir şey bilmiyor. Bu yüzden ay ışığında evim - Konia aklımda kalacak - faturamı ödedi ve 12'ye kadar yerleşti. Bakhus, hattın yeni bitindeki istasyonların tarzının, 1. sınıf bekleme odalarının ve diğerlerinin, Porte tarafından açıkça ısrar edildiğini söyledi. Ücretler Kostantinapolis (İstanbul)'de de düzenlenmiş ve gereğinden fazla 1. sınıf ücretler Co'nun suçu değildi. Ancak, her trende yalnızca bir birinci sınıf kompartıman olduğu sürece, onları iyi doğan bir Türk için yüksek tutmaları gerekiyordu. seyahat ettiğinde yalnız seyahat etmekte ısrar ediyordu. Kadınlar asla birinci sınıfa geçmez. Kocaları ile seyahat etmelerine izin verilmemektedir. Bu, Sultan'ın kendi düzenlemesidir: hiç kimse Türk konusu olan kadın insanıyla seyahat edemez (bu kuralın tutulduğunu sanmıyorum çünkü karısıyla aynı arabada ateşi olan bir adam gördüm). haramlik arabaları yok ama kadınlar seyahat ederken olduğu gibi yalnız bırakılmak zorunda kalıyorlar, bu pratik olarak haramlik yapıyor. Gelecekte, daha fazla 1. sınıf vagonu alındığında, özellikle 1. sınıf ücretlerin düşeceğini düşünüyor. Avrupa kuralı 1. sınıf ücrettir = 2 ve 3 birlikte. İşte bu çift 2. Yetkililerin bildiri veya kitap alması imkansızdır. Ya hiç gelmiyorlar ya da faydasız olacak kadar düzensiz bir şekilde geliyorlar ve daha sonra da Türkiye'yi ilgilendiren bütün pasajlar ile sayfanın diğer tarafındaki haberler de değişiyor. Konia'nın çizgisi sadece saatte 60 kiloya, Ereğli'ye [(Cybistra Heraclea)] 100 için atıldı. Alman sömürgecilerin herhangi bir fikrine gelince, bu söz konusu değildi (- Loytved suç olduğunu söyledi. yerliler tarafından öldürülmek, Suriye oldukça farklı bir konuydu, koloniler denizdeydi ya da yanına geldiler, 50 yıl önce işler çok farklıyken kuruldular ve dini bir fikir yüzünden bireysel girişimcilerdiler. Hayfa kolonisinin kurucusu.) Demiryolunun tüm hatalarının veya savurganlıklarının her zaman Kostantinapolis (İstanbul)'dan özel bir siparişe indirildiğini not ediyorum! Bakhus, savaş sırasında insanların para kazanmalarının mümkün olmadığını söyledi. Sırada ne olacağını görmek için bekliyorlardı. Savaştan sonra savaşın yenilenebileceğini düşünüyordu. Herkesin en önemli sorusu geliyorlardı, Körfez'de nerede sona erecekti? Koweit'in [Al Kuwayt (Kuveyt)] mümkün olan tek yer olduğunu, oraya kadar sahilin o kadar kumlu olduğunu biliyordu ki bir liman cd'si sadece büyük bir masrafla karşılanacaktı. Co. İngiltere ile müzakere meselesi

olacağını kabul etti. Atımı 2 gün içinde Kostantinapolis (İstanbul)'e göndermenin fiyatı T £ T10, 4 Å £ T5 olmuştur.

MEKTUPLAR

Gertrude Bell'den Bilinmeyen....

3 Mayıs 1905 [kayıp mektubun başlangıcı] ...

Daha fazla ne zaman ve neden tüm bu ülkede yerleşmekten vazgeçildi. İlk Hristiyanlık yüzyıllarında açıkça dört başı mahmurdu - bütün tapınakları kiliselere çevirdiler ve daha fazlasını yaptılar. Sonra sessizlik; ve tarihe bir son vermek; saraylarda, manastırlarda ve çalılık ve çamla dolu taraçalı tarlalarda Yörük çadırlarında dolaşmak... Olba'ya gittiğimde dün bıraktığım yola katılmadan önce tepelerden birkaç saat ve daha uzun bir süre geçtim. Hepsi bir kaya, çam ve çalılıktı, bir kaynağın olduğu yerin yakınındaki birkaç küçük Yuruk kampından ibaretti. Yola çıktığımızda, Orta Küçük Asya Platosu'na ulaştığımı hissettim. Gözün görebildiği kadarıyla çorak ülke uzanıyor, kayalar, çamlar ve üzerine kar yağmış daha fazla yamalı kaya. Bu vahşi ve kıraç ülke üzerinde, Küçük Asya'da kesinlikle en işe yaramaz yol olan Karaman [(Laranda)] yolunda ilerledik. Çok az yaptıkları zaman, enerjilerini, yörükler ve benden ölümlü yolculuk yapmayan başka birine harcamamış olmaları üzücü görünüyor. Silifke'den [Silifke (Seleucia)] 'dan Karaman' a kadar olan yolda sadece bir köy var, Mara [Kirobasi (Magara)]. Kayaların arasında onu çevreleyen mısır tarlaları var ama mısır az da olsa büyümeye başladı. Issız bir yer. Bununla birlikte, iyi bir kamp alanım var ve vaktimi dağ tazeliğinde sevinçle geçiriyorum. Bir iki Kilikyalı ova ve sahilinden sonra Torosların [Toros Dağları] zirvesinde olmanın nasıl bir şey olduğunu bilemezsiniz.

Gertrude Bell'den Bilinmeyene

5 Mayıs (4 Mayıs 1905)

Tüm gün boyunca gri platoların üzerinde ilerledik ve kar ve sulu sepken yağışı ile mücadele ettik. Ama çok lezzetliydi. Eriyen karın sürüklendiği yer, toprak çiğdem, iris, anemon ve sarı akonit ile kaplanmış. Uçurumda harika yabani lale yamaları buldum fakat seyrek olarak çiçeklendiğini gördüm. Hiç kimse yoktu,

haritada işaretlenmiş bir yer Yuruk mezarlığı oldu ve 8 saat sürdük, eşleri ve develeriyle 2 Yurukla tanıştık. Sonra yuvarlanan platodaki ilk mola olan bir vadiye geldik; o zamanlar zorlaşıyordu ve kayaların içinde atları koyabileceğimiz büyük mağaralar olduğu için, devam etmek ve muhtemelen açık havada kamp yapmak yerine burada kamp kurmaya karar verdim. Üstelik tüm sarp vadiler gül kırmızı lale doludur. Kayaların zirvesindeki mağaralar - mağara sanırım tarih öncesi evler - ve aşağıda kaya tabakasının yanındaki çıkıntı çadırlarımız için yeterince geniş. Kapımdan önce, zemin, 300 ft Körük deresine çok dik bir eğimde düşüyor. Ve burada sadece birkaç toy kuşu hariç kesinlikle hiç kimse yok, Dünyadaki en keyifli kamp.

Gertrude Bell'den Bilinmeyene

7 Mayıs. 6 Mayıs 1905] Karaman [(Laranda)].

Sizin, demiryolunun ne kadar harika bir icat olduğunun sık sık aklınıza geldiğini düşünmüyorum, ama şu anda kafama dank ediyor ki iki gün boyunca çamurlu bir ovada yorgun bir şekilde yürümek yerine 3 saat içinde Konia [Konya (İkonium)] 'a gidiyorum. Dün buraya 35 mil kadar sürdük. Beni anlayabilirsen, dağların başka tarafı yoktur. Geldiğim yol denizden 6000 metre yükseldi ve kuzey tarafında 600'den fazla inmedi. İçerde, ülke tam olarak kendime sık sık tasvir ettiğim gibi – aniden bir yerden yerden bir yere yükselen tepeler bir büyük bir çorak yayla. Askerlerimden biriyle devam ettik ve yolculuğu 7 saat içinde yaptık. Bir fırtınanın üzerine vardık ve otele gittim ve katırlarım içeri girene kadar 3 saat uyudum. Uzun zamandır bu kadar yorgun olduğumu hatırlamıyorum. Karaman oteli, ilkel bir handan hallice...Ev sahibiniz bir çatı veriyor ve herkes kendi aşçısı ve hizmetçisi. Sular akıyordu ıslak bir akşamdı ve Karaman'ın Alman hattında olduğunu öğrendiğimde ertesi günkü yolculuğun cesaretim kırıldı- sadece bir yıldır açıktı ve henüz haritalarda işaretlenmedi. Bu yüzden kalktım ve Zander adını kutsadım ve daha fazla sürmemeye karar verdim. Tren öğleden sonra gidiyor. Günü kaymakamla değişimli ziyaretler yaparak ve şehri görerek geçirdim. Görmek için dünkü yolculuğa değer bazı güzel Selçuklu camileri ve medreseleri var ancak hepsi harabeye dönmüş. Hatta odamın duvarı bile sokağa düşebilir ve son gece İngiliz çadırına girmediği için yağmur çatıdan geldi. Türkiye hassas bir denge harikası olmalı, yoksa bir arada

tutunmayı asla başaramazdı. Kaimakam'ın İngilizlerin seyyahlar ayırıcı şapkaları hakkında ne düşündüğünü merak ediyorum. Tüm havalarda 4 ay boyunca benimkileri giydim - hangisinin tacı ve hangisinin kenarı olduğunu içtenlikle söyleyebilirsin.

Gertrude Bell, babası Sir Hugh Bell'e

9 Pazar 7 Mayıs 1905] (tarihleri şaşırdığım bir gündeyim, çünkü dün 7'si diye tarih atmışım 8'i idi).

Dün gece 8'de geldim ve mektuplarımı almak için doğrudan Alman Konsolosluğu'na gittim. Sizden hoş, uzun bir mektup buldum, Elsa'dan da bir başkası, eşit derecede keyifli (onunla seyahatleriniz hakkında konuşacağım) ve son tarihli 15 nisan olan çokça mektup da annemden, Tanrı onu korusun. Alman konsolosu ve eşi Kollarını açarak beni kabul etti ve akşam yemeğine kalmamda ısrar etti. 10.30'a kadar konuşup oturdum - uygar varlıklarla tekrar olmak büyük bir zevkti! Buradan doğrudan Kostantinapolis (İstanbul)'e gitmeye karar veriyorum. Kampımı toparlayıp bir veya iki gün içinde ayrılacağım. Büyükelçiliğe yazman için sana telgraf verdim (çünkü O'Connors'la arkadaş olduklarından ve mektuplarımı saklayabilecekleri için çok iyi! Bu ülkede süper. Alman demiryolları ve pekçok şey hakkında sana anlatacak çok şeyim var fakat beklemeli. İmparator ağırdan iyi bir anlaşmaya varacak gözüküyor ve sevgili Rosen'ın Fas'a gideceğini düşünüyor - 2 cs ve 1 sanırım! Rounton kulağa hoş geliyor - Orada olmayı çok isterim. Reinach'ı görmek için Paris'te bir gün kalmak istiyorum - sevgili ailemin bazılarının orada buluşma şansı bulacağını düşünmüyor musun? Çok eğlenceli olacak, ayrılırken İstanbul'dan telgraf çekeceğim Böylece HÃfÂ-tel St Romain'a rastlamak için bolca vaktiniz olacak!

Tabii ki mahvoldum. Umarım oldukça iyisindir.

Sevgili canım babam senin sevecen kızın Gertrude

Gertrude Bell, babası Sir Hugh Bell'e

[13 Mayıs 1905] Binbirklişe.

Sevgili Babam. En son, en son, Alman arkeoloji kitaplarını okumuş olsaydınız (belki kim bilir? Belki de var!) Nerede olduğumu görmekten heyecan

duyardınız. Sadece Ambrose’a anlat ve onun üzerinde yarattığı çarpıcı etkiyi gör. Fakat en baştan başlamalıyım ve size Konia'dan [Konya (İkonium)] bahsetmeliyim. 4 Gün kaldım (Bu küçük tur bitince geri gidiyorum) ve harika bir şekilde keyif aldım. İlk önce arkadaşım Alman konsolos (Loytved'in adı) son derece zeki ve küçük karısı da çok hoş biri. Bir gün sonra, Konia'dan bir saat kadar uzakta tepelerdeki bir Rum köyünü görmeye götürdü, burada ilginç olabileceğini düşündüğü bir kilise olduğunu söyledi. İmparatoriçe Helena'nın kurduğu ve geleneğinin doğru olduğunu düşünerek, İmparatoriçe Helena tarafından kurgulanan etkinin bir geleneği ile son derece ilginçti. Aynı köyde daha yaşlı olmasa da eski bir kaya kilisesi vardı, ama Pazar olduğu için ibadet devam ediyordu, haritalayamadım, ertesi gün tekrar geldim ve yoğun bir sabah geçirdim. Halı yapan bir köydü ve gezimizi tamamladıktan sonra Loytved ve ben gidip hoş bir Yunan ailesi ile reçel yiyip ve su içip halılarını tezgahlarda inceledik ve güzel Yunan kızları tarafından bekletildim. Ertesi gün geri döndüğümde yaşlı rahip bana ikinci bir Rum köyünde başka bir kiliseden bahsetti ve onu haritalandırmak için başka bir sabah geçirdim, çünkü ilk seferki kadar ilginçti. Bu köylerin sanırım Hristiyan olduğunu düşünmüştüm, çünkü Aziz Paul ve onlarda yaşayan Yunan nüfusu, Hristiyanlık döneminden önceki Yunan yerleşimlerinden kaynaklandığı şüphesiz. İnsanların ve dinin hangi felaketleri çektiğini ve buna rağmen yok edilmediğini düşündüğünüzde, kaç el geçtikleri ve kaç tane tevbe ettiklerini düşünürsek onların varlığının çok dikkat çekici olduğunu kabul edersiniz. Tüm bunların yanı sıra, Konia'da fotoğraf çekmek ve hayran kalmak için çok uzun saatler geçirdim. Herhangi bir mimarının olabileceği kadar güzel olan 4 veya 5 Selçuklu cami içeriyor. Kubbelere ve mihraplar paha biçilemez çinilerin, pencereler ve geçitler görkemli bir oyma mucizesidir. Her şey harabeye düşüyor – uzun zamandır - Osmanlı hükümeti Müslüman geleneklerine, Yunan, Roma veya Hristiyan'a olduğu kadar kayıtsız. Tarafsızca herkese karşı kayıtsız. Ama camilerde ve medreselerde benimle Arapça konuşmak isteyen erkekler olduğunu öğrendim ve İslam'ın ihtişamının bu güzel hayaletleri arasında saatlerimin tadını çıkardım. En iyi arkadaşım dans eden bir derviş. Konia, Dervişler'in ana evini ve düzenin kurucusunu oluşturan büyük Farsi Jalal ed Din Rumi orada defnedilmiş. Mezarını ziyaretim, onun bazı şiirlerini tanıdığım için gerçek bir kutsal yolculuktu ve içinde aşılması gereken şeyler vardı. Mavi, cennetten veya denizden daha mavimsi bir kubbenin

altında yatıyor, içinde zengin ve huzursuz Farsça emaye ve vernikle süslenmiş ve her iki yanında da çelebilerin, doğrudan onun soyundan gelen yüksek rütbeli Dervislerin mezarlarının sıraları - onun zamanından olan bütün çelebiler ve hepsinin üzerinde, etrafına sarılı beyaz bir türbanla düzenlenmiş yüksek keçe şapkalar var. Mezarın ilerisinde cilalı zeminlere sahip iki büyük dans salonu bulunmaktadır ve tamamı huzurlu bir bahçeye, çeşmeler ve çiçeklerin düzeninin dergah hücreleriyle etrafına sarılı bir şekilde çevrelenmiştir. Bu yüzden uzanıyor, Jelal ed Din Rumi ve aklımda tamamen sessiz bir hava, sözlerinin müziğiyle doluydu: "Ah, kamış hikayesini anlatır gibi: Dinle, ah dinle kamışın feryadını. Söyleyin, ah, sazın sesini dinleyin. 'Beni sazlıktan, evimden alıkoydular, sesim özlem dolu, üzgün ve kısık!' "(Ama Farsça kamış, kamışın borusu, kelimeleri içine koyuyorsun, hiçbirşey yok bu yüzden ruhu istila ediyor) Her gün Loytvedler ile akşam yemeği ya da öğle yemeği yedim ve o küçük zeki bir adam gibi, benimle buluşmak için her gün sürgün bir yasaklı paşayı davet etti. Sonuçta, bazı ilginç görüşmeler yaptım, çünkü Türkiye'nin en iyi istihbaratı sürgünde ve sürgündeyken konuşur. Yazmayacağım, ama bir gün sana bazı ilginç hikayeler anlatacağım. Şimdi Konia'da muazzam büyük bir çevrem var ve son öğleden sonramı orada (tüm Konia için bir tür sosyal merkez olan) Osmanlı Bankası'nda oturup kasabayı kabul ederek geçirdim. Neredeyse Şam [Dimashq (Esh Sham, Damas)] gibi oldu! Eğlencemin içindeki bir diğer öge otel oldukça mükemmel, namusum üzerine Asya'da en iyisidir! Kendilerini benim için ateşe atan Fransız bir çift tarafından işletiliyor Elbiselerim Smyrna [İzmir] 'den geldi! 4 ay boyunca 2 minik katır gövdesiyle kabadayı olsaydın, bunun ne anlama geldiğini anlardın. Tüm her şeye kıyasla ve bir akşam Paris'ten gelen bir etek giydiğimde, oldukça iyi hareket ettiğimi hissettim. Atlarımı sıradaki 3 istasyona gönderdim ve ertesi gün treni kamp mobilyalarım ve biraz yiyecek ve Fattuh' u ile kendim aldım. Atlar ile oldukça sıcak bir sabaha uyandık tek yükümüzü kiralanmış bir hayvanın üzerine koyduk ve ovoidan Binbirklisse'ye doğru yola çıktık. Adı, bin bir kilise anlamına gelir ve bilginler onu klasik Barata ile özdeşleştirmeye çalışır, ama onlar bile Barata hakkında adından başka hiçbir şey bilmiyor, kimliğin doğru olup olmadığının önemi yok gibi görünüyor. Yok hayır. Kara Dağ'ın (Kara Dağ) eteklerinde uzanır, ovoidan aniden yükselen büyük izole edilmiş bir dağdır ve klasik zamanlarda her ne ise, eskiden kalma kiliselerle dolu olduğu için çok önemli bir

erken Hristiyan şehri olmalı. Strzygowski, Konstantinya döneminden önce olduğunu düşünüyor. Tepenin eteğinde aşağı bir kasaba ve tepenin dibinde bir saat kadar yüksek bir kasaba var ve Fate ve zaptieh, yolumuzun bizi önce üst şehre götürmesi için iyi şanslar istedi. Bir kerede ona aşık oldum ve gerçekten büyüleyici, tepelerde yükselen küçük kayalık bir kaptaki bir araya getirilmiş güzel kalıntılar – Küçük Asya'nın ayakları. Öğlen vakti geldik ve kendimi harap bir kiliseye öğlen yemeği için attım ve sonra karargâhı tepelerden kuracağımı ve ovadaki gerçek Binbirkilise olan Maden Sheher'de yapacağımı söyleyen harika bir fikir geldi aklıma. Benim hiçbir çadırım yoktu ve uyumak için muhtemel bir yer olup olmadığını öğrenmek gerekiyordu. Köy, harabelerin dışına kendi alanlarını kurmuş 15 Yuruk ailesinden oluşuyor, ancak Türk adetlerine göre her köyün küçük olmasına rağmen gezginler için bir misafir odası bulunmalı bu yüzden biz de teftişe çıktık. Evet, elbette, köyün Şeyhi, kendi evinde bir "oda" olduğunu söyledi ve ben de ziyadesi ile memnun olduğumu bildirdim. Gördüğümde hayallerimin gerçekleştiğini biliyordum. Tanrının adı duvarlara çizilen, kapı önünde ise Karadağ'ın yamaçlarına bakan bir platform olan küçük, çıplak çamurdan bir odaydı. Keçeleri ve paspasları ortaya çıkardım, kendi mobilyalarımı koydum ve ideal olduğunu gördüm. Alt kasaba ayrıntılı bir şekilde haritalandırılırken, üst kısmın neredeyse el değmemiş olması ve bunu kendim yapmaktan zevk almamı sağladı daha da avantajlı oldu. İlk gün Maden Sheher'e gittim ve günü orada geçirdim, Strzygowski'nin kitabından bilgiler öğrendim ve fotoğraf çekerek buradaki mimarlığın doğasını gördüm. Kiliseler çok ilginçti, ama korkunç yer, tahammül edilemez derecede sıcak ve iğrenç bir su, akşamları dağa ve güzel baharıma geri dönmek gerçek bir zevkti. 2 gündür çok çalışmışım (bu arada bugün 14. günümüz oldu) ve bu oldukça etkileyiciydi. Burası bir kiliseler ve manastırların kale şehriydi. Her ikisi de fotoğrafladığım ve planladığım 2 büyük ve çok önemli manastır binası var. Sadece biri henüz yayınlanmış olan irili ufaklı 10 kilise ve usulüne uygun olarak kaydettiğim çeşitli mezar ve özel ev türleri de var. Bir kasabanın tamamında çalışmak ve müteahhitin orijinalliği tarafından yinelenen veya hafifçe değiştirilen aynı mimari özellikleri bulmak çok etkileyiciydi. Bir yerde çok az, en büyük kilise 80 ft uzunluğunda değil ve en küçüğü 30'dan fazla olmayan küçük bir şapel, ama hepsi plan ve düzenleme açısından ilginç ve iş her zaman oldukça iyi. Ve sonra 4 gün boyunca bir Türk köylüsü olmak çok eğlenceli oldu.

Arkadaşım ve ev sahibimi, şeyh'i öğleden sonra namazını kapısına yayılmış bir keçe matındaki dualarını söyleyerek çaya girdiğimde bana büyük zevk veriyor (yönünü yanlış yapmış; Muhtemelen Mekke'nin [Makkah] olduğu yöndeydi, ama hepsinin biricik olduğuna inanıyorum) ve duvarın gölgesinde kaba bir bez ören kadınlar ve tahta pulluklarını köyün ekilebilir toprakları olan taşların içinden geçiren erkekler. Elbette herkes beni meseleye götürüyor, ama nereye gidersem gideyim hala öfkeyle havlayan köpekler. (Onlar hayvanlar.) O zaman evim çamur duvarları ve üzerlerinde yazılı olan Tanrı'nın adıyla çok güzel: Allah Allah. Hizmetçilerim çok etkileyici. İçimde bir katır var (bana derinden borçlu olan [[Seyhan, Ataniya]] Adana'dan getirdiğimlerden biri). Çünkü onu, kötü niyetli ustasının başımın çarparının kendisini fırlattığı çok ciddi bir çıkmazdan kurtardım. Zaptieh, Türk ordusundan çıkan en komik şahıslardan biriydi sanırım. Daha önce bir Avrupalı ile seyahat etmiş ve uygarlığımızın tüm güzelliğini öğrenmişti. Bana Mademoiselle Khanum diye hitap ediyor, botlarını günde iki kez karartıyor, bıyığını sık sık tarıyor (biraz züppe olduğu için) ve sigara içerek ve yılan öldürerek, zorlukla bir duvarı ölçmeye yoğunlaşırken o zamanında işini yapıyor. Sonra Fattuh, onu kutsa! Sahip olduğum en iyi hizmetçi, akşam yemeğimi pişirmeye ya da bir eşyalarımı ve hayvanlarımı toplamaya ya da bir yazıtı kazıp çıkarmaya can atan biridir - akşam yemeği en iyi yaptığı şeydir - yoldayken sonsuz hikayesini anlatmaya başladı. On yaşında bir katırcı olarak hayata başladı ve Halep'ten Van ve Bağdat'a kadar her yeri bilir. Bu sabah Kara Dag'h'a çıktım - at sırtında! Krateri yaklaşık yarım mil boyunca uzanan kocaman bir volkan, dudağının etrafındaki kayalık zirvelerin bir halkası ve ötesindeki karlara kadar uzanan büyük ova. Hala Kara Dag'h'ta, kenarlarında çiğdemler olan kar yamaçları vardı ve yüksek yamaçların meşe bodurlarında kardelenler vardı ve turuncu kırmızı lalelerin tüm tepe tarafından aşağıya, dünyanın en güzel çentiklerine sahipti. Kahverengi lekeler ile parlak koyu sarı. Yani seyahatlerime çok iyi bir son verdiğini görüyorsun Binbirklisse... Yarın inmem gerektiğine pişmanım ama işim bitti ve tüm yemeğimizi yedik. Bugün Şeyh'ten bir tavuk almayı başardık - bütün köyde sadece 4 tane var ve onlardan birini yememin oldukça açgözlü olduğunu düşündüm, ancak Fattuh kasvetli bir şekilde 3 tane bırakacaklarını ve bunun yeterli olduğunu söyledi. Tavuk aksi düşündü. Sırasıyla her harap kiliseye sığınmıştı ve sonunda Fattu'nun silahımla vurduğu bir mezarda toprağa verildi! Sonuç olarak atış doluydu - neredeyse

bir sülün yiyor olabilirdim. Hava çok sıcaktı ve gün boyu yoldaydım, sabah 7'den akşam 6'ya kadar çalıştığım zaman güneşin nasıl olabileceğini anladım; ama dağın tepesi her zaman biraz havadar olmuştur ve geceleri serin geçer. Develer eve geliyor - akşam yemeği için olmalı.

Gertrude Bell, babası Sir Hugh Bell'e

15 Mayıs. [15 Mayıs 1905] Bugün dağın tepesinden geldim. İlk şafakta ayrıldım ve güneş doğmadan bir saat kadar ilerledim. Saat 7'de karakola geldik, 8'de trene bindik ve en son istasyon olan Ereğli'ye indik, fakat hatta bir bir tane. Kasaba, Kilikya Kapılarının açılışının yakınında Toros [Toros Dağları] altında uzanır ve görkemli dağ dereleriyle sulanır. Ama bahçelerine rağmen sefil bir yer ve ben dünyadaki bütün insanların bazı Avusturyalı Yahudileri tarafından tutulan sefil bir handa kalıyorum. Burada gelecek olan bir Almanla tanıştım. Birlikte yemek yedik ve çok umut verici olmayan bir hikayesini anlattı. Çok sıcak ve korkunç bir şekilde uykum var bu yüzden iyi geceler.

Gertrude Bell, babası Sir Hugh Bell

16 Mayıs. [16 Mayıs 1905] Bugün saat 4'te çıkmıştım ve 5 yaşındayken İvriz'deki Hitit heykellerinden biri olan Küçük Asya'nın görülebilecek yerlerinden birini görmek için tepelere çıktım. Torosların karlarına doğru şafakta sürmek çok keyifliydi ve birkaç saat sonra harika bir vadiye girdiğimizde bir dere hızlıca akıyordu ve alıç çitleri ve görkemli kayalık bir geçitin ağzında İvriz köyüne gelene kadar bilmediğim çiçeklerin arasında gezindim. Köyün yukarısındaki nehir, kayaların altından fırlar, kristal kadar berrak bir akarsu ve sadece Bellow'un kaynağı, heykellerin olduğu ünlü kayadır. Kıvrıkcık saçlı, sakallı, sivri ayakkabılı ve Frigya başlıklı iki figür; boynuz taçlarıyla süslenmiş; elinde, yeryüzünün meyveleri, mısır ve daha küçük bir şekle getirdiği üzüm salkımı, onun önünde duran daha küçük bir kral figürü dua eder gibi ellerini kaldırıyordu. İki derenin arkasında, hiç kimsenin okuyamayacağı ve kayanın altındaki nehrin berrak sularını hızla aktığı bu tuhaf yazının birkaç çizgisi var. Bu yüzden ceviz ağaçlarının altına oturdum ve 5000 yıl öncesinin bu güzel sembolizm parçasını düşündüm: dağın tepesinden akan nehir, tüm

Bellow vadisinin verimliliği ve tanrı üzümlerinin izleri ve mısır kabukları ile kaynağında duruyor. Sonra köyden gelen biri bana yumurta, süt, bal ve dünyanın en büyük fındıklarını getirdi ve ben de nehrin kenarında ziyafet çektim. Hitit dilini bilseydim, bu dilde Tanrı'ya kıvrıcık saçlı ve çıplak dünyadan bu kadar güzel şeyler getiren boynuzların taçlarıyla kısa bir şükran günü sunacaktım. Sonra Ereğli'ye döndüm - sıcak oldu - harikaydı – trene binip Konya'ya geri döndüm (Konya (İkon)). Konsolos ve karısı beni istasyonda karşıladılar ve benimle otelde yemek yediler ve orada, bu ülke hakkında diğer insanlardan daha fazla şey bilen Profesör Ramsay'ı buldum ve harika arkadaşlar edindim.

1907 GÜNLÜKLER VE MEKTUPLAR

GÜNLÜKLER

Pazartesi [6 Mayıs 1907]

Yine araba ile ilgili zorluklar. 6'da başladık; Dünkü yağmur ovayı korkunç derecede çamurlaştırdı. Fattuh ve ben zaptiye Halil ile döşeli Roma yolunun pek çok kalıntısının bulunduğu alçak geçişe kadar yol aldık. Burada Fattuh araba beklemek için durdu. Khalil ile beraber gittim. Geçitin sonunda E'nin açıldığı yerdeki Felle denilen bir yerde (elbette ki N'nin ilerisinde, vadinin kuzey tarafına, K.'dan daha yakın), erkeklerin büyük taşlar kazılmakla uğraştığı bir höyük vardı. Geçitin girişindeki belki bir Roman bekçi evnin sağ köşesindeki duvar ile beraber yontma taşatan inşa edilmiş bir duvarın temellerini ortaya çıkardılar. Misthia'nın durduğu yere gitmek için küçük bir tur yaptım. Bir çeşit akropol olabilecek bir tepe, kaynağın yanındaki (burada yuvarlak bir Tümülüs var) büyük mezarlığın içinde çift ve yuvarlak pekçok sütundan başka herhangi bir kalıntı yok. Beyşehir'in ve güneyden kasabanın sonuna kadar uzanan Beyşehir Dağları'nın (Anamas Dağları) güzel manzarası... Sitenin tamamı sığırların otladığı vişnelerin çiçeklendiği otlar içerisndeydi. Böylece, 10.15 gibi ulaştığımız Kireli Kasabası yolu üzerinde bir handa 2 saat bekledik daha sonra arabanın çamura saplandığı ve Fattuh'un başka bir tane getirmek için geri döndüğü haberi geldi. Bu yüzden yumurta, ekmek ve yoğurt ile öğle yemeğini yedik ve bagajlara bakmaya gittiğim saat 1.30 a kadar bekledik. Mezarlığın tepesinde (muhtemelen dünyanın en büyüğü olan, kasabanın çok daha

büyük olduğu) Fattuh'un iki arabayla geldiğini gördüm. Sonunda 1.45'te geldiler. İlk arabayı iki manda ile çamurdan çıkarmak zorunda kalmışlardı. Fattuh Karagach'a (Sarkikaraagaç) geri dönmüş, Kaimakam'a gitmiş ve ondan ikinci arabayı almıştı. Sonunda ikisi de bizimle geldi. Kireli'de zaptiye yoktu, o yüzden yaklaşık iki saat Khalil'i aldım ve Eflatun Pınar'a gittim. Chukurkend, Yenije ve Munafer'den geçtik. Göle az çok paraleldik. Beyşehir diğerleri kadar iyi değildir. Dağlar içine abartılı şekilde dik düşmez ve kuzeydoğu tarafı düzdür, hala fena değildir. Munafer (uyuduğumuz yer) o kadar haraptı ki, ilk önce köpekler üzerime saldırana kadar terkedilmiş olduğunu düşünmüştüm. Yalancı bir yaşlı kadın bize Eflatunpınar'a Gönderilen doğrudan yolun çamur içinde olduğunu söyledi ve bizi çevresinden güneye Gönderilen bir yoldan gönderdi. Bu da çamur içindeydi. Kelebek kahvesi (?) bulutlar... Çok sıcak ve sakin... Gölün sonundan siyah gök gürültülü sağnak yağış geliyor ve Dağlar kuzeye yapışıyor. Eflatunpınar'dan gelen nehirdeki değirmene ulaştığımızda yağmur yağmaya başladı. Gökğürültüsü ve şimşek içinde 4.30'da Hitit anıtına ulaştık. Burada su, tepelerin bereketli kaynaklarından kopar ve Hitit yapısının üst ucunda bir havuz oluşturur.

Büyük taşlar, kanatlı bir disk ile oyulmuş taç monolit, altındaki iki taş üzerine 2 kanatlı disk. 4 sütun üzerine oturmuş figürlerle biraz çıkıntı yapıyor - soldan ikincisi sivri uçlu bir başlık giyiyor. Bunların üzerinde kolları yukarı kalkmış 4 ve birbirine geçmiş levhalar üzerinde 3 küçük figür var. Şiddetli bir yağmur... Su havuzun içine bataçıkla yürüdüm ve yapabildiğimin en iyisini yaparak fotoğraf çektim. Anıtın üzerindeki tepeden aşağı baktığınızda çok çarpıcı; havuzdan akan tam akarsu, 2 adet söğüt ve hemen ötesinde Beyşehir Dağları'nın (Anamas) karları. Bu yüzden daha kısa olan üst yoldan geri döndük, kasabanın etrafı bataklıklarla çevrili. Fattuh ve diğerlerini bulduğumda yarım saat önce gelmişler ve fırtınadan dolayı kanter içinde kalmışlar. Eşyalarımın koyulduğu oda en büyüleyici oda idi ve atlar benim altıma konulmuştu. Kurbağalar ve leylekler. En küçük köy her zaman en iyi konaklama yeridir. Korkunç açım. Anıt için Ramsay'a baktım ve onun yeri büyük ticaret yolu üzerinde. Bir Roma kilometre taşı mı gördüm? Chukurkend dışında –üstü yuvarlak kapalı, kayıtsız.

Salı [7 Mayıs 1907]

Saat 6'yı geçmişti. Fattuh, arabalardan birini dörtlü bir su ve çamur bulutu içinde kaybolan köyün tepesine sürdü. Bataklıktan kaçınmak için, Aflatun Pınar'a, daha sonra Sadık Hacı'ya, Emen'e, Yedigöller'e, Wana olarak işaretlenmiş kaynak ve böylece vadinin tepesinden Yonuzlar'a kadar uzun bir yoldan gittik. Çok hızlı gittik ve 12 civarında vardık. Dışından bir kaynağın geldiği ve tam karşısında nehir ile ikiye ayrılan bir nişin içindeki köy, şimdi mısır tarlaları ve meyve ağaçlarının benzersiz harabe yığıdır. Taze elma ile öğle yemeği yedik ve köye gittik. Eski taşlardan bir köprü ve tüm köy iyi kesme taşın inşa edilmiş. Kaynak kabaca bir lahitin içine akıyor. Yakındaki Gk tipi yazıttır. Kilisenin harabelerinin olduğu yeri çıkaramadım. Saat 1:15 tuhaf bir vadinin bazalt kayalıklarının üzerinde yaklaşık 13/4 saat... Kızılören [Kızılören] ovasına yeni gelmiştik ki, bir kilometre taş ve Roma [Roman] yolunun bir parçasını gördüm. Tüm ovayı çevreliyor, tüm rasif [?], Moab'daki görmediğim kadar net. Yıkık bir Han ve Camii geçip saat 4 te Kızılören'e ulaştık. Köyün diğer tarafında, Kızılören D.'nin eteklerinde küçük çam ağaçlarına yakın bir yerde kamp yaptık. Köyde bir at yoktu, bu yüzden ağır bavullarımı bir at arabası ile Konya'ya göndermeye karar verdik ve Kilistra'ya gitmek için bir eşek ve Muhammed Ağa adında bir adam kiraladık.

Çarşamba [8 Mayıs 1907]

Kızılören Dağı üzerinde gri ve bulutlu bir hava... Bir eşek yeterli değil, bu yüzden Fattuh köye doğru sürdü ve bir başkasını getirerek tekrar ortaya çıktı. Böylece 7'de yola çıktık ve ilk önce Ramsay'ın bulmamı istediği Roma Yolu'nun üzerindeki dağ etrafına sürdük. Daha sonra vadinin altındaki eski Konia [Konya (Iconium)] yolunu gördüm ve aşağıya inmeye başladım ama Roma Yolu'nun kesin bir izini göremedim. Bu yüzden büyük bir Rum toprağı olan Eiret'e doğru gittik. Evlerde birçok eski taş ve bazı oyma parçaları, çoğunlukla kaba bir haç çalışılmış. Cami duvarında bir çift kalıp ve küçük avluda iki çift sütun... Ayrıca yazılı bir sanduka... hava çok soğuk ve şiddetli yağmurlu. Kaplanmış bir yolun pekçok kalıntısının bulunduğu vadinin üzerinde güneye doğru sürdük ve sonra da bazaltın üzerinde, yol için kesilmiş bloklar ve çok fazla döşenmiş fakat Roma dönemi olduğunu düşünmüyorum. Bulumya'nın hemen üzerinde içi yuvarlak bir kesme mağara olan bir kaya zirvesi ve üzerinde harabe bir duvar fakat ben çıkamadım. İçerisinden yağmur sularının aktığı ve diğer tarafları dağ bir platonun üzerinde

bulunan Bulunia'daki bir vadinin karşısında. Yağmur durdu ve güneş biraz çıktı. Kajali Dağı'nın eteklerinde dolaştık ve küçük bir kasaba Tulas'a'nın altında vadinin içine indik. Tekrar karşı tarafın tepesine çıktık ve ovanın biraz karşısından aşağı indik. Tam karşı tarafın üzerinde ve bir ovanın biraz aşağı çaprazında ve Kilistra'nın bulunduğu tepenin üzerinde... Bazalt yapı burada yine başlıyor ve yıkık duvarları bal peteği olmuş kaya kesigi evlerle dolu tüm köyü çevreliyor. Köyün kendisi de buraya ve bunların arasına inşa edilmiş. 2 civarında geldik. Bir oda bulmak için baştan sona gittik ve ahır gibi kokan caminin yanında iki tane oldukça kötü oda gösterildi Kesinlikle orada kalmayı reddettim ve Şakir Ağa'nın evinin çatısında büyüleyici bir odaya sahip olan köydeki ilk eve geri götürüldüm. Burada biraz bekledim ve bir ekmek ile öğle yemeğim yedim bir eşekle beraberdim ve hiçbir şey yoktu. Şimdi tekrar iyiydi, dışarı çıktım ve köyün kuzeyindeki tüm mağaraları gördüm. Belli ki evler, nişler, oturma yerleri ve şöminelerdir, çoğu zaman birbirinden yüksek olan odalar, sıklıkla kırılan kaya kesme basamakları ile yakındır. Bir çeşit kümelenme. Kapıların çoğu kare; bazı kapıları çevreleyen yazılı kaba kemerler (birinde sütunları ve kapakları temsil eden kaba bir girişim görmüştüm) bazılarında bir alınlık vardır. Bazıları, köşeyi tek bir kemer üzerinde taşıyan bir kesilmiş bir kemer sırasına sahipler. Bazılarında bütün kaya kırılmış ve sadece arka duvar kalmış. Neredeyse hepsinde duvar boyunca bir dizi sedir var, bir şömine gibi derin bir niş, ama duman için bir açıklık yoktur. Çoğunun küçük pencereleri var. Çaydan sonra çiçekli meyve ağaçları ile dolu güzel vadiyi geçerek elma çiçeği kokusu ile köyün güneyine gittim. İki büyük kemerli mağaradan birinde bir kemer üzerinde bir yazıt vardı. İç duvarlara doğru kemerler ve nereye uzandığı belli olmayan bir merdivenle özenle kesilmiştir. (köyün doğusunda bulunanlardan birinde bir varil tonozunun taklit iskeletini gördüm). Bunun yakınında bir türbe olduğunu düşündüğüm 2 kemerli açık bir mağara vardır. Bir mezar gibi bir şey yere düşüyor. Birkaç bu çeşit mezar... Köyün altındaki vadide, içinde dıştan Selleh (?) Şapeli gibi bir şey olan kaba at nalı kemerli nişler vardır. Bu köyde 3 kuyruklu tüylü Slughy köpekleri vardır. Nereden geldiklerini bilmiyorlar. Buradaki evler mağaralardan planlarda gerçekten çok farklı değil. Mağaralar gibi merdivenler arasında biri diğerinin üzerine inşa edilir. Ev sahibimin büyüleyici odası, bir mağaradan daha fazla veya daha az değildir ve atlar onun mahzeninde kalırlar. En üst yerden ve bir oyuktan iniyorsunuz.

Perşembe [9 Mayıs 1907]

Şakir Ağa ve Fattuh ile birlikte neredeyse 6.30 u geçti ve yaprağa dönecek olan bodur meşelerin arasından hemen hemen Ali Sumas Dağı'nın tepesine çıktık. Şakir vadinin karşı tarafında bir petrol kuyusundan söz etti. Kilisra halkı burada hayvan otlatırlarmış hem vadilerde hem de tepede yaylalarda. Çığırta kuşlarla beraber yakaladıkları bir sürü keklik... Tepenin (11/2 saat) tepesine yakın bir yerde, kayaya karşı kuzey tarafı ile inşa edilmiş harika bir küçük kiliseye geldik. Güney cephe, at nalı niş dizesi ile süslenmiş, kemerler beyaz bir taştan yapılmıştır. Narthex'in batı cephesi nişlerle süslenmişti ve kapının üstündeki rahatlatma kemeri atnalı idi. Nişler narteksin doğu duvarı boyunca taşınmış gibi görünmektedir. Narteksin doğu duvarında ve batı duvarında aziz freskli nişler, görünüşte Mesih kapı üzerinde ve her iki tarafta oturmuş sıralı azizler... Her yerde fresk izleri... At nalı apsis, nişli apsis ve kilisenin kuzeyinde kubbeli bir çatı ile küçük bir düzensiz kesme kaya şapel... Fresklerde bir ya da iki parça geç Bizans dönemi yazıtı... Duvarlar ahşap katmanlarla inşa edilmişti ve ahşap henüz bozulmamıştı. Güney duvarı uzun kalmayacak; Kuzey ucunda kırılmaya başlıyor. Beni mağaraya sürükleyen muazzam bir yağmur fırtınasıyla işim kesintiye uğradı. Bütün tepeleri sildi. Bu nedenle erken saatlerde, yaklaşık 10.45'te öğle yemeği yedik, yapacak daha iyi bir şeyimiz yoktu. Şakir bize ceviz verdi ve Fattuh soğanlarını onlarla paylaştı. Biraz güneş çıktı ve işimi bitirdim. (Kuzey Batıda kötü yapı; güney ve kuzey duvarını bağlamak için bağlayıcı bir taş yok, dolayısıyla güney duvarı parçalara ayrılıyordu.) İlk kez atların hatrına bir dolambaçlı yoldan tepeye çıktık. Ancak çok kötüydü. Kilisenin yeri çok ilginç... Oldukça kalın bir duvar (2 metre olduğunu düşünüyorum) kiliseyi kuzey tarafından korur, diğer taraflar da sarp kayalarla korunur. Güney batı tarafında bir kapı ile girersiniz. Biraz daha kuzeyde kilise duvarlara oldukça yakın duran daha küçük bir kapı daha var. Narteks ile mükemmel bir haç biçimidir. Biraz daha Kuzeyde aynı zamanda yönlü ama apsis olmayan küçük bir kare bina var. 4 duvarın her birinin ortasında, sanki 4 pencere olmuş gibi görünen büyük birer çift sütun var. Duvarın alt kısmı 2 döküm şerit parçasıyla dekore edilmiştir. Vaftizhane? Dahası, çok dekore edilmemiş daha küçük kare bir bina var. Bu standların kapı aralığı... Yağmur yine bardaktan boşalırcasına indi ama ben haç planını ölçmeden bırakmadım

ve taşların altında sefil soğuktan bir saat için oturduk. Sonra temizlendi ve işimi yaptım. Narteksin güney duvarında ilginç bir kemerli niş var. Pencereleer Binbir Kilise tipindedir ve bunların üstünde iç kısımlarda düz bir kalıp bulunmaktadır. Dışarıda hatta apsisin etrafında Binbir Kilise'deki gibi dekorasyon yok. Kilisenin güney kolunun güney duvarında bir kapı... Taşlar Ala Kalesi'ndekilerden daha büyük ve daha dikkatli bir işçiliği var. Şakir ona Hayyat diyor. Sanırım Ala Kalesi'nden daha eski. Devle'deki küçük haç taklidine neredeyse benzemektedir, ancak 20 metre uzunluğundadır. Ala Kalesi daha çok Firsandyu ve Yarme tipindedir. Sanırım ahşap çatılı olmalı; Hayyat duvarların kalınlığından tonozlu olabilir. Shakir nemli bodur meşelerden ateş yaktı. Çok rahattı. Bu yüzden daha kolay olan uygun yoldan aşağıya doğru ilerledik ve 3.45'te Kilisra'ya vardık. Akşam tekrar çok fazla yağmur yağdı. Üşüdüm ve Fattuh'un odun ateşinde pirinç ve süt pişirmesini izledim. Nemli ahşabın dumanına rağmen oldukça iyi çıktı. Fattuh, kiliselerin Tanrı'nın yakınında olmak için çok yüksek inşa edildiğini söyledi. Shakir, küçük kaya kesme şapelin çocuklar için bir kilise olabileceğini düşündüğünü söyledi. Fattu'nun kayınvalidesi ve 2 çocuğu onunla birlikte yaşıyor ve onları destekliyor. Babasının küçük bir dükkanı var.

Cuma [10 Mayıs 1907]

Saat 6.30'u geçti. Gri ve gök gürültülü ılık değil, ama yağmur yağmadan kaçtık. Tepeler boyunca ilerledik ve meyve ağaçları ile dolu güzel bir vadi olan Çayırbağı'na kadar çıktık. Daha sonra küçük açık bir çıkıntının karşısına geçtik ve Konia [Konya (Iconium)] ovasına doğru yola düştük. 12:30 civarı ve mektup yığınları buldum. Onları okuyup öğle yemeği yedikten sonra Eşeklerin Babası (sahibi olmalı) geldi. Yıkadım ve değiştirdim ve Doughty Wylies'ı ve sonra yemek yediğim ve 11'e kadar kaldığım Loeytved'i görmeye gittim.

Cumartesi [11 Mayıs 1907]

Bardak ve tabak satın almak için kasabaya gitmek üzere erken saatlerde dışarı çıktım. Ardından Trad'ı görmek [ayrıca Trat], ve para alıp mektupları cevaplamak için bankaya gittim. Wylies ile öğle yemeği yedik ve öğleden sonrasını onlarla beraber yeni bahçelerinde geçirdik. Trad ve Husni Bey akşam yemeğinden önce beni

görmeye geldi. Hüsnü Bey, Lotis'in Türk kadınlarını çok abarttığını düşünüyor. Bildiği aile, yarı Avrupalı biri için tipik değil.

Pazar [12 Mayıs 1907]

Bütün sabah mektup yazdım ve evde öğle yemeği yedim. Öğleden sonra Kaptan Doughty Wylie ile Vali'ye çağırdık - Jerad Paşa, son olarak Angora'dan (Ankara) geliyor. Tipik Paşa, Dilenci ve at alıcılarıyla dolu Konak ve tüm nezaketleriyle Paşa ziyaret etti. Onun yaşlı ve narin, evlenmemiş, iyi bir adam olduğunu söylendi. Trats ile çay içtik ve Wylies ile akşam yemeği yedik.

Pazartesi [13 Mayıs 1907]

Bütün sabah yağmur yağdı. Bankaya gittim ve sonra Wylies'la öğle yemeği yedim. Bir sanduka ve Konya kapısında alçak rölyef içindeki ilginç bir Selçuklu frizini, yarı Çin yarı İranlı örgü saçlı iki melek figürü, gördüğüm müzeye gittik Roma portre başı ve diğer şeyler, bazıları Selçuklu... Bankadan para aldıktan sonra Loeytved ile Doughty Wylies ailesine tekrar çay içmeye gittik. Loeytvedler geldi ve ben sadece akşam yemeği zamanında geri döndüm.

Salı [14 Mayıs 1907]

Aksaray yolu ile İki Yunanlı, Costi, Yanko (benim fazla düşünmediğim) ve göklerden düşmüş olan bir adam Hassan Chowwish ile Binbir Kilise'ye 5 araba bagajı gönderdik. Neyse ki iyi oldu. Vali ve Husni aradı. Çalışmamla ilgili büyük ajitasyonlar var çünkü mesleğim kazı yapmama izin vermiyor ve kürekleri geri göndermek zorunda olduğum söyleniyor. Bu şeylerin nasıl ortaya çıkacağını bilmiyorum. Sonra Jacques adında küçük Ermeni dragomanı (tercüman) geldi ve bana bir hayvan olduğu söylenen Halk Eğitimi Bakanını aradık. Loeytved ile öğle yemeği yedik – Douhy Wylie de katıldı. Wylie İngiliz hattına çok kızmıştır çünkü ona bilgi göndermeyecekler - Cumberbatch, bilgisi olduğunu fakat göndermeyeceğini söyledi. Yayınlanan vergi listeleri vb için başvuruda bulunmuş ve Alman Konsolosuna verilmeyeceği söylenmiştir! Egerdir'e (Egridir) ve o kısımlara gitmek istedi ama büyükelçisi de İngiliz duyarlılıklarına zarar verebileceğini söylemiş. Aşar vergisi burada son 10 yılda ikiye katlandı ve gıda fiyatları çok arttı. Bu, köylüleri,

yertiştirdikleri şey üzerinde yaşadıkları kadar etkilemez ve sadece sattıkları şeyin üzerindeki fiyat artışından kazanç sağlarlar. Esnaf sınıfı çok etkilendi. Kasaba büyüyor –tren istasyonuna doğru pek çok yeni ev inşa ediliyor. Loeytved daha sonra camileri gezdirdi ve eski Selçuklu sarayının yakınındaki büyük caminin 2 dönemine dair teorisini anlattı. Açıkçası birbiriyle gerçek ilişkide olmayan 2 bölümden oluşuyor. Muhtemelen 5. Selçuklu (Sultan) tarafından inşa edilen diğer diğer camiiden daha eski bir Selçuklu Camii idi. Gerçekte Mekke'ye (Mekke) yönelmiş değildir ve onun hemen dışındaki kubbeli haç planlı kiliseyle bağlantılı bir Xian manastırının bir parçasını oluşturmuş olabilir. Caminin yanında bir kilise olabileceğini düşündüğüm (ama yanlış bir şekilde), çok erken bir kilise var, 3 tanesi, şimdi yeraltında, ya da çok erken değil ise de en azından çok ilkel. 3 gemi arasında duvarlardan başka sütunlar yok. Doughy Wylie ile çaya gittim ve daha sonra yol üzerinde Trat'ı çağırarak akşam yemeği için döndüm. Husni'yi orada buldum ve ticaretle ilgili durumu ele aldık. Geçtiğimiz yıl burada gördüğüm Busra'dan [Busr'a ash Sham [?]] geçen yıl burada gördüğüm ve sonunda Â £ 1000 ödeyerek eve gitmelerine izin verilen 2 Arap tüccarı geldi. Hiç bir şey yapmamışlar - ticari bir rakipleri onlara suç atmış. Doughy Wylie ile çok hoş bir akşam. Ayrıldığımda bana 4 tereyağı vermek için ısrar etti! 2 Slughy köpeği var. Ramsay'dan cumaya kadar gelmeyeceğini söyleyen bir telegram geldi.

Çarşamba [15 Mayıs 1907]

Gri ve şu anda yağmur yağıyor. İstasyon polisinin başı olan küçük memurla arkadaşlık kurdum, adı Zeki, o bir şamlı. Arıkören'e vardığımızda bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Atları arabaları ve benim zabıtam Haidar Chowwish ve Hassan'ın, Fattuh'un satın aldığı iki büyük feneri ciddiyle taşıyan iki arkadaşını bulduk. Süleyman Hacı'ya yani ekmek, peynir ve yoğurt ile öğle yemeği yediğim Şeyhin evinde giderken neredeyse tüm yol boyunca yağmur yağdı. Köy, çok tuzlu bir gölün kenarında duruyor. Hepsi eski taşlardan inşa edilmiş, ancak hiçbir yazıt görmedim. Buradan tepeye doğru yol aldık –arabalar ve kendimiz beklenmedik bir şekilde saat 3 gibi Maden Şehir'e varmamız berbattı fakat at arabaları gelemedi ve neredeyse 8 e kadar gelmediler. Tekrar yağmur yağıyordu ve Fattuh ile büyük bir apsisde sığındık. Biraz yürüdüm ve tanıdık harabelerin bazılarına baktım, ancak

korkunç şekilde açtım. Kampın yarısını karanlığa kurduk ve sonunda yumurtayı, marmelatı ekmek ve tereyağımıza da batırdım. Neyse ki tekrar iyiyim.

Perşembe [16 Mayıs 1907]

Sabahımı babamın Demir Çelik söylevini okuyarak ve kampın kuruluşunu izleyerek ve Almanca kanıtları düzeltmekle harcadım. Öğle yemeğinden sonra Haidar ve çok kıymetli Hassan ile kilisenin bulunduğu şehrin batısındaki tepeye gittik. Yaklaşık 100 ft aşağıda bir mahmuzda, bazı küçük evlerin kalıntıları ve buradaki kasabadakiler gibi tonozlu bir tank vardır. Oda Kilisra'nın tepesindeki gibi haç şeklindedir. Acaba haç şekillilerini sadece tepeler üstüne mi inşa ettiler? Tepenin batı tarafında, aşağı doğru inen eski bir bahçenin vahşi, sarmaşıklar ve meyve ağacından kaçan küçük bir ev olduğu düşünülen harabeler var. Aşağı inerken A.....'nın kırmızı lalelerini gördük. Yani çayın sonlarında kilisemi çıkardım.

Cuma [17 Mayıs 1907]

6'dan sonra sonunda Hassan ve Haidar ile başladık ve Karaman [(Laranda)] yoluna çıktık. Madensheher'den yaklaşık 15 dk uzaklıkta, bir ev ve depo kalıntıları vardır. Yolu burada bıraktık ve tepenin dibinde sağa doğru gittik. Yarım saat sonra ise bir kilisenin sütununun uzandığı daha büyük bir köy kalıntısına geldik. Zemin üzerinde lentolu pekçok kapı girişi vardı. Dinek köyünün bir Yalası. Burada bir adamı rehber olarak aldık ve aralarında bir çıkıntı bulunan çift noktalı bit tepeye çıktık. Yol oldukça dik. Yayla tepenin dibinde Nickinde (çentik) (?) iki büyük bina kalıntısı ve tepelerde her iki tarafta harap bir kale vardır. Sağ tarafta, 2 yuvarlak ve bir sekizgen olmak üzere 3 burç var. Yuvarlak burçlardan biri, tabanın üzerinde sekizgen idi. Bir kare tank ve pervaz ile bir lento ve bir köpek dişi var. Tepeler bir volkanın kenarının bir parçasıdır. Kraterin dibinde yuvarlak bir tank var. Tepenin karşısındaki kale, aralarında uzanan bir geçit ve geçidin batısındaki düzensiz bir bölme ile küçük odalar ile çok daha az detaylıdır. Büyük kare harabenin duvarındaki çentikte nick (?) öğle yemeği yedik. Yağmur yağmaya başladı ve hemen peşisıra biraz dolu yağdı. Bu yüzden nedense bazı sebeplerden dolayı çok yorgunum. Bu kaleye Baskta diyorlar. Madensheher'den yaklaşık 3 saat. Biraz uyudum ve mektup yazdım. Burada çok yağmur vardı. Soğuk.

Cumartesi [18 Mayıs 1907]

Karadağ saat 6'yı geçiyordu Mahlech'e yani Karadağ'ın en tepesine geldik. Suyu aldığımız kaynağı geçtik, küçük bir sızıntı tepeye kadar güzel bir yarım saat. Madenşehirin insanları köye su getirilmesi için yüz pound verdiklerini söylerler - kötü sudan ölüyorlar ve merak etmiyorum. Tepenin üzerinde biraz gittik, onların Candar dediği Daileh'ten sürdürdüm, sonra atları Abdullah'la birlikte bırakıp tepeye bir saat yürüdük. Burada sarnıçlarla güzel bir kilise, şapel ve manastır buldum ve öğle yemeği için Hassan'ı geri yolladım. Güzel bir gündü, hava ve manzara harika idi. Kilise tepe tipi haç biçimindeydi. Esas kıymeti, tüm çatı örtüsünün görülebileceği kadar iyi korunması idi. Kollar beşik tonozlu, içinde bir kubbe ile içinde haçlı kubbeüzerinde bir kasnak. Hiç şüphesiz diğerleri böyle... Şapel bir geçitle ona bağlanmıştır. Kubbenin içine düşmesi haricinde mükemmel ve bu yan şapellerin vaftizhane olmalarına inanamıyorum. Bir tür hatıra şapelleri olmalıydı ve tepenin en tepesi hacıların hac yeri. Saat 2'yi geçene kadar çalıştık. Manastır çok harabeydi. Kafatasları ve kemikleri yanında bir mağarada. Kilisenin altındaki desenlerle kaplı çok ilginç bir kaya parçası. Eve geldiğimde hepsini çizdim ve doğru çıktı.

Pazar 19 Mayıs 1907

Fattuh, bir kuzu satın almak için Hassan ile erken çıkmıştı. Koyun süt vermeyi bıraktığı için onları burada satmayacaklar. Haç biçimliye gittim ve büyük zorlukla kalıp dökümü aldım ve Abdullah'ı bütün gün boyunca korumak için bıraktım. Eve döndüm, mektup yazdım ve gazete okudum. Öğle yemeği yedikten sonra, NE kilisesinden başka bir şapel daha var mı diye dolaştık, güzel kalıp dökümlemleri çıkardım ve daha sonra altar gibi görünen bir taş ile iyi korunmuş bir kilise bulduğum W tepesine yürüdüm. Bütün çatı sistemi düz. Duvarların üst kısmında, beşik tonozlar çok güçlü bir harç ile bastırılmış. Apsisin dış güneyinde ilginç bir oda. Güneyde sarnıçlı bir manastır. Tepenin batı tarafında güney odaları yıkılmış sağlam inşa edilmiş küçük kare bir şapel ve güneylerinde büyük taşlardan inşa edilmiş küçük kare bir oda, duvarlar kilisedeki gibi oldukça kalın. Tepe siyah arums ile kaplıydı. 5'e geri döndüm ve semer yayında bir kuzu eve getirmiş olan

Fattuh'u buldum. 3 saat uzaklıkta bir köyde satın aldı - Bez Zor - ve 21/2 mejs ödedi. Fattuh kuzey tepesi'ndeki harap bir kilise haberi, Chat Dagħ, getirdi.

Pazartesi [20 Mayıs 1907]

Saat 5.45 te 4 adamla batı tepesi... Sunak taşı çıkardık, ben de ölçüp çizdim. Daha sonra kiliseyi planladım - Narthex çok düzensiz ve ilginç ama Kuzey Batı kapısının yokluğu ile gösterildiği gibi orijinal planın bir parçası. Çok kötü bir şekilde kiliseden daha küçük taşlardan inşa edilmişti ve ikincisine tam olarak düşmemesi için ona bağlı değildi. Dış kapı için tasarlansaydı, büyük batı kapısı daha iyi olurdu. Batı duvarının rengi ve fresk için alçı izleri de narteks duvarın durduğu yeri gösterdi. Güney binaları kiliseyle bağlantıdaydı ve apsis tarafından ilginç odaya açılan bir geçit vardı. Tepenin ortasında 2 paralel uzun oda, kiliseden 40 metre uzakta. Daha sonra ölçtüğüm ve planladığım şapelde 100 metre. Tepeye çıkmamızı sağlayan bir merdiven korkuluğu burada bitti. Çok sıcak bir sabah... 11: 45'de içeri girdim ve öğle yemeği yedim ve 1.15'e kadar çadırda kaldım. Arıkören müdüründen gelen ölçüsüz saçma bir mektup. Tüm mektuplarımı, keskin bir şekilde yola çıkan elçisiyle gönderdim. Gönderiyi görmek için güldük. Daha sonra Chat Dağına çıktım. Güçlü bir rüzgar çıktı ve ovada çeşitli noktalarda saġnaklar vardı. Buradaki kilise Daileh'deki kubbeli kare bir yapıydı. En küçük taşlardan inşa edilmiş ve çok yıkılmış. Beklediğimiz gibi narteks yok ve dış duvar sığ nişlerde desteklenmişti. Binalar ve güneyde bir sarnıç. Tepenin üstünde 100 metre uzaklıkta, küçük haç biçiminde bir şapel yıkılmıştır. Benim izlenimim, buradaki dış narteksin burada çatılı değildi ama duvarlar kol gibi çıkıyordu. Her biri küçükdört köşeli bir sütun ile bitmiş gibi görünüyordardı ve dış kapı izleri yoktu. Aşağı yukarı 5.15 de. Kiliselerimi çizmek istedim ama bir şey yapamayacak kadar yorgundum fakat yazdım. Bol miktarda keklik yediğim için kuzu hala hayatta. Ve hatta bu gece iki tavşan.

Salı [21 Mayıs 1907]

Haydar ve Hasan ile 5.45'te güneybatı tepesinin çevresinin altından dolaşan Kılbasan yolundan gittik, mutlaka görmem gereken bir harabe var. Raporlanmış bir mağaraya gitmek istedik ama bize ondan bahsedecek kimseyi bulamadık ve sonunda

Hassan'ı Kılbasan'a gönderdim. Bir saat 15 dakika bekledik, uyuyordum ve Kılbasana Gönderilen yoldan gitmediği için başka bir yoldan çıktığı haberini aldık. Takip ettik ve Ahmet adında bir çocukla beraber onunla karşılaştık. Nereden olduğunu bilmiyorum. Mağara kalenin (Bash Dagħ) altından otraya çıkıyor ve yakınlarda bir kuş resminin bulunduğu harap bir kilise olduğunu duydum ama kaleye çok yakın olduğu için geri döndüğümde iki yere gitmeye karar verdim. Bu yüzden yola çıktık ve öğlen Çerkez köyüne geldik, Eminler (K. [Kiepert] Enirler'e çağırıyor). Burada, sevimli bir adam olan Mehmet Bey'in öğle yemeği yediğim evine gittim. Demiryolunda bir keresinde çalışmış ve 12 yıldır ülkede bulunmuştu. Diğerleri 8 yıl bulundular. Köy 2 katlı evleri ile çok temiz ve düzenli görünüyordu. Bu yüzden yazıtlı bir pervaz (lento) görmeyi düşündüğüm Mandasun'a gittik, ancak tamamının yeraltında ve görünürde olmadığını gördüm. Kısmen büyük bir kare harap binanın içinde inşa edilmiş bir evin avlusunda. Bir sürü eski taş, haç şekilli pervazlar(lentolar) vb. Arıkören müdürünün bana söylediği tümülüsü görmek için Istesar'a ve Kilesejik'e gitmek istemiştik ve çok fazla uzaktalardı bu yüzden tepeye geri göndük. Batı yamaçlarındaki Mandasun'un üstünde batı yamaçlarda çok fazla Euren, Hasan'ın evlik diye bahsettiği yıkık bahçe duvarlarının en başta gelen paralel hatları var. Zemin artık ekilmemiş. Alçak bir çıkıntı geçtik ve mt'un kuzey tarafında tamamen harab olmuş büyük bir kasaba vardı. Bazı binalar kiliseye benziyordu, bir tanesi dış duvarlarda bir niş dekorasyon kalıntısı vardı: [taslak] bu tür bir şey. Aşağıda, görünüşte ihmal edilen birçok eski üzüm bağına geçtik. Yani Devle'ye kadar ve aşağıya 5.15'de oldukça yorgun geldik. Devle ve bura arasında daha fazla kalıntı fark ettim. Güney tarafında arasından geçtiğimiz ürünler çok zayıftı. Fattuh, Maden Sheher halkının hiçbir araziye sahip olmadığını söyler, sadece arkasındaki ve kasabanın önünde. Koyunları var ve soğuk kış aylarında koyunlarının ölümünden dertliler. 500 koyunu olan bir adamın sadece 10 tanesi kalmıştı.

Çarşamba [22 Mayıs 1907]

6 erkek ve araçlarla 5.45'de Mahlech'e tepenin zirvesine kadar gittik. Küçük şapeli temizledik, duvarın dibine geldik ve sadece karışık toprak ve taşlardan başka hiçbir temel bulamadık. 3 -4 kalınlıkta kaldırım kaba alçı kalıntılarından başka hiçbir şey. Duvarı, kilisenin Güney Batı köşesinde bulduk ve aşağıda kayadaki tuhaf

desenleri çizdik. Öğle yemeğinden sonra diğer tepeye çıktık ve hiçbir şey bulamadık. Hassan en uzağa gitti ve eşit hiçbir şey bulunamadı. Böylece kraterin iç tarafında (unutulmaya yüz tutmuşlar) ve Haidar'ın kaydığı bir kar parçasının üzerinden aşağı indik ve geçtiğimiz yıl gördüğüm harabe kale olan Jandar'ı –ki hiçbir şey yapmadık-dolaştık. Tepeler üstünde oldukça lezzetli bir günün ardından 4'te geri döndük. Bir tanesi Ramsay'ın cuma günü gelişini bildiren mektupları buldum. Geuz D kilisesini ve şapelini çekti. Bu sabah pusluydu ve bugün yağmur yağmadı.

Perşembe [23 Mayıs 1907]

Haidar ve Hassan ile 5.45 'te güney doğu tepesine çıktık. Buranın Kızıldağ olduğuna inanıyorum – 2 saat ya da daha fazla. Burası dik ve kaygan çim yamaçları ile atların aşağı yukarı inip çıkması için pis bir yer. Batı noktası [?] Büyük bir kalenin kalıntıları ile kaplı. Bununla ilgili bir şey yok. Yaylalarına Gönderilen kısrak sürüsü ve tayla karşılaştık - Majuun sonuçta bütün sabah vardı. Yaklaşık 10 tane var ve Chat Kilisesi'ni çizdim. Öğle yemeğinden sonra yaklaşık 12.30, 4 Kürt ve Yanko ile büyük apsiste gittik ve kazmaya başladık. Doğu ve güney ve cepheleri boyunca uzanan dış duvarların izini sürdürdük ve ne kapı ne de payanda bulduk. Doğu tarafındaki duvarlar çok iyi, Güney üzerinde daha düzensiz. Daha sonra apsisin Güneybatı köşesinden başladık ve ondan çeyrek arch içinde uzanan bazı taşları takip ettik. Onlar büyük ihtimalle apsisin yerinde pervazın üzerindeki kemerden düşmüş kemer pervazı parçasından başka hiç bir şey çıkaramadılar. Oranın altında büyük sütunlardan birinin temel taşını bulduk ve apsisin kuzeybatı köşesinin karşısında diğer sütun için bir başka büyük taşın içinde biten bir duvarı ortaya çıkardık. Neredeyse apsis duvarının temellerine kadar kazdık ve sonra saat 5 oldu ve ayrıldık. Güneş oldukça sıcak... Fattuh, 10 mej ile 2 kuzu ve 2 koyun aldı. Koyunları kendimize sütalmayı düşünmüştük, ancak dağ otlaklarına günde iki kez gitmek zorunda kalmanın zorlukları başa çıkılmaz gibi görünüyor. Hassan bana Akserai'den [Akseray] 2 saat uzaklıktaki mükemmel kubbeli ve freskli bir kiliseyi anlatıyor. Mavi keten dışlı... Geçen gün çadırların ardında yumurtaları ile beraber kocaman bir toygat kuşu yuvası bulduk. Su buradaki zorluktur. 4 teneke yüklü bir eşek ile bir su kaynağına gidip dönmek 4 saat sürüyor. Çadırlarımızın hemen üstünde temiz bir

sarnıç var ve bence oradaki erkekler için su alabiliriz. Kasabadan aldığımız tarif edilemez.

Cuma (24 Mayıs 1907)

6'dan sonra kilisemden çıkıp 11'den sonraya kadar çalıştım. Apsisin önündeki iki büyüğünün ötesinde hiçbir sütun kaidesi bulamadık, ancak bir siper kazarken mezarlara geldik. Birincisi gerçekten doğu ve batı yönlü, taşlardan yapılmış ve 3 tane kaba levha ile kaplanmıştı. İkincisi Kuzeydoğu'dan Güneybatı'ya, bir çocuğunkiymi ve 2 levha ile kaplıydı. Onu açtık ve kafasını güneybatıya uzanmış bulduk. İşaretlerin ötesinde aşağı yukarı Kuzey Doğu ve Güney Batı yanlamasına... Güney sütununun karşısındaki Güney tarafını denedik ve hiçbir şey bulamadık. Çok sıcak. Öğleden sonra narthex yakınında bulunan periblosları bitiren duvarları aradım ama onları henüz kazı yapmak için izin alması gereken bir mısır tarlasında buldum. Ramsaylar iki araba ile saat 3 gibi geldiler. Bir zamanlar harabeler arasında oturdular ve çay yaptılar, çadırları görmeye gittiler ve Ramsay benimle kaldı. Çay içtiğimizde yaklaşık 5.30'a kadar kampa geri dönmedik. Her şey çok hoş. Onlara sahip olmak keyifli. Onlar da mektup getirdi. Ayın ¾'nün olduğu lezzetli bir gece. Çadırları gelmedi ve Wylies tarafından 2 tane ödünç aldılar. Louis zaten kuşlar ve hayvanlaradüşkündür.

Cumartesi [25 May 1907]

Keyifli bir gün. Ramsay ile benim planlamaya onun incelemeye başladığı No 6'da idik. Kilisenin Kuzeydeki kaba bir duvarının kalıntılarını keşfetti ve kısmen tepenin etrafından izini sürdü. Doğu tarafında, kayaya oyulmuş şirahanelerin kaya parçalarını bulduk ki bazıları yarısı yağmur suyuyla doluydu ve çobanlar ineklerini onlara getiriyordu. Genelde, sıkamak için kullanılan kare dekilikli dikdörtgen bir oluktan oluşuyor. Bu oluk kayaya oyulmuş bir kaseye kayaya oyulmuş bir delikle bağlanmış. Çizime devam ettim ve Ramsay kilisenin kapısında bir yazıt buldu - bir kadına ithaf ediliyor, tarihsiz. Böylece yemeğe geri döndüm sonra tekrar ölçüm yapmaya gittim ve Ramsay da bana katıldı. Lady Ramsay benimle çıktı ama beni ölçüm için yalnız bıraktı. Sanırım kilise onarıldı. Kuzey koridorun kemerleri, Kuzey kapısının yarısını kapatmış. Sundurma, küçük yeni bir kapı için yapılmış, eski ve

büyük olan için değil. Kuzey kapı pervazı, mümkün olan en sığ dökümler ile süslüdür, Güney kapının narthex lintelinkine benzer şekilde kalın bir dökümü var, ancak 1 numaralı güney kapısındakine benzer bir şekilde düzenlenmiştir –döküm biraz ara veriyor tekrar köşeye dönünce tekrar başlıyor. İki doğu sütunu bir ray için oluk gibi açılmıştır. Restorasyon teorisi doğruysa, belki de koridor tonozlarının çok tuhaf eğimi hesaplanmıştır.

Tonozun payandaları dış duvarlara bağlı değil ve güney tarafında hiçbir iz kalmadan çökmüştür. Apsis at nalı koridoru, kapağın üzerine yerleştirilmiştir. Duvarların duvarları son derece kaba karakterli - oldukça dengesiz. Kilisenin çok geç olması gerektiğini düşünüyorum - R, yazının 9. ya da daha sonra olduğunu düşünüyor. Kilisenin çapındaki W metrelik bir meraklı taş kase. Benzer bir taş havza kasabada yer almaktadır. Sanırım bir yazı tipidir, ancak cd harabelerin yığınlarında duvar izini bulamaz. Hitit olan Mahlech kitabımın üzerinde büyük bir zafer. R, 6 numaralı tepenin, Midas Şehri kalesinin tipinden sonra kaleyi koruduğunu düşünerek, şehri ovoidan koruyor olabilir. Tepelere koşan bu koyların yaşlı insanların sevdiği şeyler olduğunu söylüyor - savaşçılar değil, barışçıl insanlardı. Geuz D'nin iki ortak ocaktan Maden D olarak da adlandırıldığını gördük mü? içinde. Bu yüzden kasabanın adı. İşimizi bitirdikten sonra klasik mezardan çıktık ve çay içtik. Ramsay'ın Konia [Konya (Iconium) baş sihirbazının oğlu Pordemos (?) Oğlu], bu sabah azledilmiş çünkü bu sabah bulaşık yıkamayı reddetmiş. Fattuh kendini bir efendi olarak gördüğünü ve sabahları çay ve süt için çağırdığını söyledi! Bu arada Ramsayların Louis için bir yardımcıları yok değil.

Pazar [26 Mayıs 1907]

6 No'lu için sabah erken saatlerde dışarı çıktık ve tüm sabah bir pusula ile çevrede çalıştı. Öğle yemeğinden yarım saat önce geldi ve onları çekti. Öğle yemeğinden sonra R [Ramsay] ile oraya gittikten sonra daha çok yazıtta çalıştı. ben kalıpları ölçerken. Yazıtın dışında bir tarih almaz, ancak bir cenaze yazısıdır. Bir kadına ve muhtemelen bulunduğu yerden kiliseye adanmışlığı. Yaptığımız zaman tekrar yere yürüdük ve tepede 2 çok merak uyandıran kayaları gördük, biri 2 delik ve biri diğerydi. Delikler, tepedeki açıklıklar ile bir noktaya sivrilen yuvarlak hunilerdi. Tarafta dikdörtgen bir deliğe açıldılar [eskiz]. Kaya, doğal kayaların kesilmemiş bir

parçasıydı. Daha sonra 2 No'lu kiliseye gidip, 2 şapel ile kiliseye gidip ertesi gün orada çalışmaya başlamayı kararlaştırdık. Lady R, burada bize katıldı ve baktığımız 1 ve 4'e doğru yürüdük, ya da alçakgönüllü veya açık önerilerde bulundu. Daha sonra köyde çok sade olan aslanlara doğru ilerledim - Selçuklu - diye düşündüm. R. Sabah erkenden çaya dönüp, çoğunlukla 6 tane çıkardım.

Pazartesi [27 Mayıs 1907]

Bugün 21'de çalıştı. Sabah nartekse gitti ve onu çizdi. Öğleden sonra nefin iyi bir anlaşmasını ortaya çıkardık ve koridorun kenarlarını çok daha kötü olan duvarlarla doldurduk. Sadece S koridorunun, muazzam tonoz yığınlarıyla tıkanmış olduğunu keşfettik. Yaklaşık 3 büyük bir heyecana kapalı bir araba görünümü neden oldu. Adamlar bir keresinde Karaman'ın Kaimakamı olduğunu ilan ettiler [ve [Laranda]] ve görmeye gittim. Ama Fattuh'la buluşmak için yarı yolda, ona sordum ve R [Ramsay] çadırı olması gerektiğini ona icat ettim. Ancak, 3 Amerikalı arkeolog, Sterrett'in R'yi görmeye gelen öğrencileri, isimleri Bay Olmstead, İngiliz anahtarı ve Bay Charles olduğu ortaya çıktı. Üzerinden selamlar işime döndü ve Bayan R. ile oturdular. Şu anda Fattuh'un Mısır'ın Babasıyla görüştüğü ve apsiyi görmeye gittik. Ancak, CD, Karaman makamlarının elinde cezalandırılmasından korktuğu için kendi alanına girmemize ikna olmadı. Kaimakam'ın izin vermesi halinde tüm alanı açabilir miyiz, ancak para almayı ve aylarca hapis cezasına çarptırmanın faydası olmadığını söyledi. Bu, Amerikalılarla bir Karaman zaptieh'in varlığıyla desteklenen tüm korkularımızı uyandırdı. Ferid'e bir kerede ve Hamdy'ye yazmayı düşündük. Amerikalılar Suriye'de çok seyahat ettiler, çaydan sonra o ülkenin büyük bir kısmını konuştuk. Çok şiddetli bir yağmur fırtınası 5 ve yağmur 7'ye kadar sürdü. Sonra durdu ve yemek masamızı tente altında tutabildik. Çok güzel bir akşam yemeği. Ben oda kalabalık ve kirli olduğu için uyumak için 3 Amerikalı çadırı teklif etti.

Salı 28 Mayıs 1907]

Sabah 6'da 21'de orada çalıştım. Elde ettiğimiz gibi çizdim ve ölçüldüm. Koridorlardaki duvarlar, kasaba terk edildikten ve yıkıldıktan sonra inşa edilmiş kaba göçebe evleri olduğunu düşünüyoruz. Her hangi bir mimari ilgiye sahip değildir. Orijinal kilise çok iyiydi, pervazlar ve süslemeler ince ve belirgin, [?] Kapaklar

üzerinde. Xian zamanlarında tamir edilmiş olabilir, çünkü apsisin ilk yuvasındaki bir tonozun yaylı ek bir payandaya benzediği görülmektedir. R [Ramsay] aşağı indi ve ben ölçerken yazıyorum. Neredeyse sona erdiğimizde, işçilerin bazılarını aldı ve W kasabasına çıktı. Amerikalılardan ikisi geldi ve 12'ye yaklaştıkça, mozole ile birlikte çadırlara doğru yürüdük. Öğle yemeğinde R, tepenin antik kent olduğunu düşündüğünü açıkladı. Öğle yemeğinden hemen sonra 21'e geri döndüm ve apsisde bir buçuk saat çalıştım. Ortada yükseltilmiş bir oturağa sahip taş bir bankımız var - bu taşın taşındı ama yerini bulduk ve değiştirdik. Apsis bir çeşit karo ile döşenmiştir. Bunu fotoğrafladıktan sonra W kasabasına gittim ve 15'inde Wrench ve Olmstead'le çalıştım. Lady R, Smirnow - 22 tarafından işaretlenmemiş olan yukarıdaki küçük bir şapelin kazılmasına mücadele ediyordu. Dışarıya çızmeye ve yolda küçük taş aslanı görmek için R'ye döndüğümde çaylara kadar bekledim. Bu bir Yunan yazıtına sahip, bu yüzden onu ve diğerini Lycaonian olarak koymalıyız. Amerikalılar W kasabası çakmaktaşı bıçaklarının ve çanak çömlek parçalarının altında bulundu. Bunların çoğu, Byzan'dı. ama birkaç parça çok daha yaşlıydı ve Miken dönemi mallarına, hangi uygarlık dönemlerine ait olduklarına benziyorlardı. Tüm ev düzenlemelerim pek çok misafirin zorluğu altında görkemli bir şekilde gitti, yemekler mükemmeldi ve Costa yerleşiyor gibi görünüyor. Yanko gayet iyi çalışıyor.

Çarşamba [29 Mayıs 1907]

Bay Wrench ile 5.45'te Byz Kalesi'ne gittik. 3 saat içinde oraya vardık. Tüm çiçekler ortaya çıktı - sarı briarların güzel çalıları. Ama insanlar yüksek yaylalara çıkmışlar ve tepelerin etekleri oldukça boş. Üst kalede 3 saat boyunca çalışıp bitmişti ve bir saat öğle yemeği yedik. Daha sonra kraterin tepesine doğru yürüdük, ancak daha fazla bir şey bulamadık ve diğer kaleyi ve aşağıdaki binaları ölçtük. Bu 3 saat daha sürdü. Yuvarlak su havzasının dik bir şekilde inşa edilmesi bir yayı kaplamış gibi görünüyor, çünkü bu noktada bir kaynak gibi görünüyor - su havzadakilerden daha yüksek bir seviyede. Ancak şimdi çok fazla engelleniyor. Bu yüzden eve 21/2 saatte gittik ve yaklaşık 6.15 oldukça yorulduk. Bu sabah bir Kürt isyanı vardı. Hassan ve diğer 3 kişi daha fazla ücret için isyan etti - diğer 3 için 15 ps - ve Hasan bir yılan gibi 15 ps için köyleri greve ikna etti. Ancak onlar için çok fazla olduk. Fattuh zaten beni diğer köylerden çalışıyor ve istediğim kadar bana söz vermişti.

Kürtleri gönderdik, Hasan ve Abdullah gitti ama Weli ve Rıza döndü ve köylüler 10 psye geldi! Su büyük zorluktur; köylülerimiz bu kadar çok kullanıyorlardı, şimdi onların diğer köylerden gelen işçilerle bir araya gelerek, onların kendilerine geldikleri zaman ilkbahardan biraz fazla su almaları gerekiyor. Köylüler ne su ne de yiyecek verecekler. Amerikalıların hizmetkarı, onun yemek için hiçbir şey almaması konusunda şikayette bulundu. Onların zaptieh kendisinin üzerinde durdu. Bugün mektup yok. Kaptan Wylie anlayamıyorum (?) çok yorgunum saat 9'da yataktayım.

Perşembe [30 Mayıs 1907]

5.30'da, tek başına kahvaltı yaparken, diğerlerinin hiçbiri görünmüyordu, çalıştıkları yer olan 10 No'luya gittim. Bugün yaklaşık 40 erkeğim var. R [Ramsay] kesinlikle Barata'da olduğumuzu düşünüyor. Adını Yunan, Barathra'dan, tutsaklarını attığı deliklerden alır ve Türk isminin geldiği Maden (Geuz) D.'deki 2 büyük delikten çağrıldığını düşünür. W kasabasının eski şehir olmasıyla ilgili olarak şüphelidir, çünkü sadece söyleyişin bir tarafında inşa etme izleri vardır ve W ve S savunmasının nerede olduğunu görmez. Amerikalılar veda etmek için geldi ve Mahlech için başladı. Yararlılardı ama gittikleri için gerçekten üzgün değilim. Çok fazla insan yaptı. Bütün gün temizlendi. 10. Bazı toprak zeminli kavanozlar, zeminin altındaki zemine bırakıldı. Olası bir ev için W kasabasına baktım ama hiç bulunamadı. 16'ya baktık ve Selçuklu fethinden sonra muhtemelen en kaba köy işi olduğu sonucuna vardık. O zamanlar 15'in onarılmış duvarına ve muhtemelen yıkılan evlere aittir. 15'inin W cephesinin tersine inşa edilen yazıtın kendisi çok geç. 16'ndaki Paulina yazıtını gördük. Çok sıcak ve yorucu bir gün. Erken yattım.

Cuma [31 Mayıs 1907]

Bugün 50'den fazla erkeğimiz vardı ve bitirdiğimiz tüm günü temizledik. 4 tane kavanoz bulduk. Mahmud, R [Ramsay] 'ın Roumelian Türk olan yeni adamı, ülkesinde bu hunisi olan kavanozların pişirme için kullanıldığını söylüyor. İçerideki ateşi yakarlar ve huniden geçerler. Bizim kavanozların 3 huni var, biri sadece bir mağaza kavanoz gibi görünüyor. Boşalttığımızın içinde ateşin karartıldığına dair işaretler var. Eğer öyleyse, kilisenin bir kilise olarak kullanılmasının sona ermesinden sonra yerleştirilmiş olmalılar. İçindeki tüm işler çok zayıf, pilastrlarda

başkentleri sefil. Apsenin tam ortasındaki 14 kenarı ve kapıyı açarım. R ve sabah 10'a kadar olan platoların kenarındaki kaba duvarın izini sürdürdüm. Nartekse dahil 21 ft uzunluğunda küçük bir şapel olan Lady R'nin kilisesine kadar gittik. Oldukça yıkık. Kilisenin ve narteksin iki lentoları, şerit kalıplama ve bunun üzerinde bir haç ile süslenmiştir; bir daire içinde. Büyük bir oda büyük bir bina, muhtemelen bir manastır. Kaba duvardaki taşlara izin vermek için kayalarda birkaç kaba kesme izi gördük. Şapelin üstünde, tepelerin aşağısındaki eğimin en tepesine kadar gidiliyormuş gibi görünüyor. Bu antik kentin sitesini çok büyük yapar. Muhtemelen üst kısım hiçbir zaman üzerine inşa edilmemiş, ancak açık alanlar bırakılmıştır. W kasabasının alt NE ucundaki yuvarlak havza eski bir krater gibi görünüyor. Akış kursu aşağıya iniyor ve orada bitiyor gibi görünüyor. Muhtemelen kışın bir tür göl oluşturur. Bunun yanları teraslarda duvarlarla savunuyormuş gibi görünüyor. Çaydan sonra Mısırlı Baba R için geldi ve ona bir sarcof gösterdi. Roma yazıtlı. R. ayrıca, kentin yakınlarındaki bir su kemerinin izlerini de bulmuştu; su, Louis'in gördüğü glende bir ilkbahardan geldi. C'nin F, diğer nesnelerle sarcoph içinde bulunan bir lamba getirdi. Fattuh bugün bir hakan satın almak için Haidar ile birlikte Karaman'a (Laranda) gitti. 8'de geri dönmediler.

Cumartesi [1 Haziran 1907]

12'ye kadar gelmediler, Fattuh bütün gün süren nevralji ile çok kötüydü. Geceleri bir paçavra baktı ve ona uyuduğu için ağrıyı hafifleten fenasetin verdi. Bir doz kininden sonra çok enerjiktim. 80'in üzerinde oldukça acımasız bir adamımız vardı. Yaniko onlardan hiçbir şey tutmuyor ve gelen bir fikir bile yok. Sabah saatlerinde [neredeyse] 15'i temizledim, Lady R [Ramsay] ise, 14 taraftaki hesaplamamın oldukça doğru görüldüğü N dış duvarının temizlenmesini denetledi. Değerli olmayan küçük kilisenin (22) temizliğini de tamamladım. Başka bir yerden getirilen mermer sütunlar. Her iki lentoda şerit deseni. 12 yaşından önce bitmiş olan bu adamlar 2 metreden aşağıya inmişti, Amerikalılar tümölüslerdi ve orada başladılar, ama öğle yemeğinden sonra böyle korkunç bir komplikasyondan ki, gün için işten ayrılmaya karar verdim, özellikle ağır bir fırtına gibi başladı. Yağmur çay saati açık ve kapalı kadar sürdü. Erkekleri ödemek için geçen 3'e kadar beni aldı. Sonra, 10'unu çizmeye başladım, Smirnov'ların hatasını buldum ve çay gittikten

sonra daha fazla ölçüm yaptık. R, Strzyg'in Hegbsch'den Derbe kilisesinin, doğru olduğunu düşündüğümle aynı olduğunu öne sürüyor. Binbir Kilise Derbe olarak önerilmiştir. HÂ,bsch, Strzyg için var olduğunu düşünmediğim bir Hierapolis [Pamukkale] yuvarlak binasından alıntı yapmak için güvenli bir rehber gibi görünmüyor. 10 sorunun çözümünden çok memnun kaldım. Zezafun dışarı.

Pazar [2 Haziran 1907]

Tüm gün tümülüslerde kazdık ve hiçbir şey bulamadık, zezafun çalılarının altında oturdum ve 10 dışarı çıktım. Sonra Lady R [Ramsay] ortaya çıktı ve ben çıktım ve 15 ve 22 ölçüldü. Başka bir ziyaretten sonra sıcak ve yorgun aşağı 10 ve öğle yemeği kadar 15 dışarı çizmeye başladı. Karamanlı Kaimakam'dan bir haberci [(Laranda)] Hamdy'den büyük neşeye dostça bir not getirdi. İkisine de yazdım. Tümülüslere geri dönüp, bir cami olarak kullanıldığını ve bunun sonucunda da W duvarının Müslüman olmadığı ve Yunanca olmadığını keşfettiler. Tüm harabeleri kovaladı ve sonunda onu bir sarcofta yakaladı ve ona 13 değerinde olduğunu belirledik. Daha sonra buldum ve böylece çay için mihrab aramak için tümülüs ve 15 kadar yukarı. Fattuh biraz daha iyi.

Pazartesi [3 Haziran 1907]

Saat 5'te Meliz için Haydar ve Mehmet ile başladık ve hava harikaydı. Büyük Euren tepenin köşesinde yuvarlak Duzla, yayla ve euren altında Geçeli'de kayalık deliğin altında, Kılbasan'ın kuzey eteklerinde yer alan [Kılbasan] Kızıldağ Aylan Kilisu denir. Geçeli'den sonra tepenin kenarında iyi işaretlenmiş bir yol vardır ve biraz daha ileride yer değiştirmiş kaldırım taşları gibi görünen birçok taş vardır. Ben bu düzlükten kaleye Gönderilen eski yolun olmasını bekliyorum. Kale yolunun aşağısına gittik ve birbirine çok yakın olan 3 derin uçurumdan geçtik. Bu bizi Bash D'nin ayağına getirdi ve burada, üzerinde 2 tavus kuşu bulunan lento ile Naghran Euren'e geldik. Hiç bir kalıntının olmadığını gördüm, ama bir kapıdan bir kalıpla bütün bir evin (iyi bir şekilde) kalıplanmış bir gövdede kalıp üzerinde bulunan yuvarlak bir kalıp gördüm. Biraz daha ilerledik ve Bash D'nin dibinde kolonun tepesine geldik. Mt çok dik bir şekilde buraya düşüyor ve yakında bir uçurumun içine giriyor. Bu noktaya 8.10'da ulaştık, Naghran'da duraklamaların ölçülmesine ve

fotoğraflanmasına izin verdik. Mehmet ve ben Melizin Mughara denilen büyük mağaraya tırmandık. Sizden giriş tarafına geliyorsunuz; uçurumun üzerinde yüksektir ve giriş pasajını korumak için bir duvarla korunmaktadır. Girişte 2 adet kabartma taş koltuk bulunmaktadır. Mum yaktık ve 45 metre kadar içeride yattık. Geçit rüzgarları ve çok dar ve düşüktür, sadece bir çatlak, bir yerde bu kadar az bir geçişin içinden geçebilecek kadar küçüktür. Sonunda en üstte yaklaşık 4 ft kare en büyük 3 alıcı vardır. Kayaya inerler, düzensizlikler kare fayanslarla dikkatlice doldurulur ve kalın pürüzsüz sıva ile sıvalıdır. Mehmet, bir erkeğin yüksekliği hakkında olduklarını, ancak yarısının enkazla dolduğunu söyledi. Çatlakların birçoğunun üzerinde kalıpların çoğu, ya dalgalı bir çizgi ya da Sir W'nin söylediği bir çeşit köknar ağacı deseni, Byz mezarlarında çok yaygındır - bir dallanma piramidi. Mehmet, geleneğin Araplar tarafından fethedilmesinin buradan 3 yük altın sikkeyi taşıdığını söyledi. Bence bu kalenin hazinesiydi. Dışarı çıktık ve tepeden aşağıya uçurumun dibine düştük. Yarı yolda, uçurumun yukarısındaki 2 yuvarlak delik vardı, biri tamamen kırıldı, diğeri de basamakların izlerini gösteriyordu. Onlar artık arılarla dolu. Uçurumun dibindeki Meliz, bir duvar ve kaba bir kapı ile kapıda korunan diğer mağara gibi volkanik bir geçittir. Pasaj düşmüş dÃ~bris tarafından çok [bloke] edildi ve sadece ona biraz yol alabilirsiniz. Ben hiç gitmedim. Büyük üst mağaranın altında uçurumun karşısında artık ulaşılamayacak başka delikler de var. Öğle yemeği ve eve giderken eve vardık. Çiçekler çok güzel. Her türlü büyüleyici otsu şeyler, centilmen mavi şey ve bir çeşit mullin ve güzel bir çeşit sarı akasya ve bir sürü. R [Ramsay] ın siperlere başladığını ve mihrabı temizlediğini buldum. Siper için değişti ve yıkandı ve başladı, R beni birleştirdi. 16. yüzyılın karşısındaki tepenin yamacında büyük bir taş su oluşunu temizlemişti. Mihrab'ı fotoğrafladı, 16 no'lu fotoğrafın fotoğrafını çekti, ki bu da çok kötü bir şekilde kötü yapılmış bir yerdi ve çayı saat 4.15'e kadar çayla geldiğimizde izledi. Şimdiye dek sahip olduğumuz çanak çömleklerin hiçbiri, en eski geç Byz'ta hiç eski değil. Oldukça uykulu ve yorgun.

Salı [4 Haziran 1907]

Tüm gün kazı yaptık. 7. R [Ramsay] sabah 15 erkekle karşılaştık ve hiç sonuç almadı, bu yüzden onları bana gönderdiler ama çok fazla zaman aldım öğle yemeğinden sonra. Sabah, Bay Robinson, Hilprecht'in oğlu olan ve 19 yaşında

büyüleyici bir genç Amerikalı göründü. Erkeklerin yarım saatini 10'dayken oturduk ve konuştuk. Hayır 7, çok kafa karıştırıcı ve zor olduğunu kanıtlamakta ve ne olduğunu bilmek için bir kayıp yaşıyorum. bunu yapmak için. Duvarlar hiç bitmez ya da imkansız açılarda gider. Onlar da çok kötü inşa edilmiştir. 5'e kadar çalıştık, o zamana kadar alabildiğim kadar çok şeyim vardı. Bay Robinson ve Louis, akvaryumun yumurtasıyla yemekte geri döndüler.

Çarşamba [5 Haziran 1907]

Akşam Kartalick Dag'h'a tırmandı ve R [Ramsay] bulduğu bir kabı ovuşturdu. Ardından R ve Leydi R ile köy duvarlarının etrafına dondu. Sonunda çok geç olduğunu, 3 No'lu olduklarını, muhtemelen Selçuklulardan ziyade Selçuklulara karşı Xianların son savunmasını yaptıkları sonucuna vardık. Bu, Xian'dan sonra hangi binanın yapılabildiğinin aşırı kötülüğü nedeniyle. Her neyse büyük bir aceleyle atılmıştı. Üzerinde sadece 2 haç bulunacak ve bunların büyük olasılıkla daha büyük taşlara sahip olduğu görülecektir. Her türden bir parça inşa edildi. Öğle yemeğinden sonra düştü ve 7 büyük bir sorunla planlandı. Çaydan sonra çektim. Sanırım narteksin büyük apsisle ilgisi yok. Hatta onunla uyumlu değil. Yakınlarda bir sarkıntı açtık ve aralarında bir aslan ve bir vazo ile tartışan bir adamın çok ilginç bir heykelini keşfettik. R, adamın bir Hitit rahibi elbisesinin içinde olduğunu ve heykelin muhtemelen çok eski bir dekorasyon geleneğinin anımsaması olduğunu söylüyor. Bay Robinson bu sabah ayrıldı. Mesaj bana Sir W Garstin'den kitabım hakkında keyifli bir mektup getirdi. Korkunç rüzgar.

Perşembe [6 Haziran 1907]

Rüzgar devam etti ve neredeyse imkansız hale geldi. 7'ye düştüm ve rüzgarda ve tozda çektim ve neredeyse sinirlenene kadar ölçtüm. Sonra geldim ve yaptığım şeyi çıkardım. Ama ben burada yeterince kazmadım ve korkarım ki geri dönmeliyim. Daha sonra köyün camisine inerdim. Bu köy, eskiden bazilika türü bir kilisedir ve yeniden inşa edilir. Apsisin ana hatları cami duvarının dışında görünür. Bu duvarda bu yerde bir pencere yapmışlar. Bazı ilginç ve ilginç süslemeli dekorasyon parçaları, iki kapıya benzeyen iki oyma parça ya da iki tarafa hassas entrelacla oyulmuş sütunlar var. Bir başka kırık parça zemine giriyor, bir çeşit çiçek deseni ve S

duvarında bir parça daha var. Daha sonra mozole gittim ve Holtzmann'ın zemin planı olmadığı gibi ölçü aldım. Öğleden sonra Sir W [William Ramsay] ve bütün E ve orta kiliseleri gezdim. Hiç kimse tam olarak aynı plan üzerinde 6 eğimli tonozla onarılır. Merkez sütun üzerinde çok geç, belki de 12. yüzyıla ait bir yazıt ve temellerde şaşırtıcı bir yazıt taşıyoruz. Efendim W duvarlı şehrin Xian ve Seljuk'un üst şehri olabileceğini düşünüyor. Kalede cami yok. Xian'ların sonuncusundan biri, o zamanlar yıkılmış olan 1 No'lu duvardaki duvarlarını kesmiş olabilir ve oraya gömülebilir. Tüm yıkık kiliseleri yerleştirdik ve bir ev kordonu üzerinde bir Ro Haçı bulduk. Ayrıca 21'in N ve S kapılarını da ölçtük ve tam tersi olduklarını gördük. Bu yüzden ev 5 geçiyordu. Çay, çaydan sonra kutsanmış bir rahatlama oldu.

Cuma [7 Haziran 1907]

Hafif bir N hava ile lezzetli bir gün. Sör W [William Ramsay], platonun herşeyi Kuzey rüzgârına borçlu olduğunu söylüyor; insanlar bile onunla. 7'ye indi ve tekrar ölçüldü. Sir William bana katıldı ve büyük apsisi çok dikkatli bir şekilde ölçtük ve nihayetinde at nalı olmadığına karar verdik. Eğer bir şey dışa doğru hafifçe aşırı noktalara doğru kıvrılır. Daha sonra 6'ya gidip pencereleri aldım ve memnun kaldıklarımın engellendiğini öğrendim, çünkü koridorların yeni iskeleleri önlerine geldi. Yani manastırla birlikte ölçülen 17'ye. Son derece ilginç bir plan, sanırım çok freskli ve kalıpsız, ama apsisede bir kalıplama denilen şey yok. Bütün plan, W şapel ve Geuz D'deki manastırı andırıyor. Öğle yemeğinden sonra 17 çıkardım ve pencerelerin 6'sına koydum. Sonra 5 ve 8'e kadar yürüdüm ve kalıpları aldım. S pencerelerinin tıkanması ve N duvarında başka bir tane bulundu. Sarnıcıma aldığım 17 kişi. Bu yamaçta en lezzetli. Kalabalıklarda çıkan sarı mullin şeyleri ve hepsi mavi olan şey. Sarı renkli ocuothna [?] Çiçeği ve glaucuslu beyaz bir çiçek, yeşile uzanıyor. Mahlech, bulutla enfes nefis görünüyordu. Çaydan sonra paketlenmiş. Argaeus'u [Erciyas Dagi (Argaeus Mt)] hiç görmemişti. Bu güzel yeri bırakmak için çok üzgünüm.

Cumartesi. [8 Haziran 1907]

Harika bir toparlanma. Said Weli, Devle'den 8 deve getirdi, bu yüzden Madenşehir'den hiçbir şey almadık. Dün gece indi ve korkunç bir ses çıkardılar.

Kahvaltıdan sonra Sir W [William Ramsay] bir yazıt görmek için Abdullah'la gitti ve Haidar'ı alıp Yaz Tepi'ye doğru yol aldım, ama orada hiçbir şey yoktu ama birkaç küçük yıkık ev vardı. Buna göre kiliseyi büyük bir nişanlı kilise olarak bulduğum Dail[^] tepesine 3/4 tepeden sokma fırsatını yakaladım. Bunun doğusunda biraz fazla harap bir şapel vardı ve NW ve SW, bütünüyle harabeler üzerinde harabelerle tamamen yıkılmış bir yapı kompleksiydi. Kiliseyi bitirdiğimde, deve eşleri üzerinde Louis ve Lady R ile birlikte göründü ve bir kamp alanı aramaya başladım. Neyse ki Fattuh birkaç dakika içinde ortaya çıktı ve tüm ovaya bakan köyün dışında keyifli bir yer seçtik. 3 çadırımız bir seferde toprağa verildi ve ben de emekliye ayrıldım ve kilisemi çıkardım. Çok rüzgarlı. Lady R'nin çadırında öğle yemeği yedik ve 2 saat uyudum. Ardından mektup yazdı ve 3 Hitit yazısı ile 4 Sir W çıktı. Bu yüzden çok neşeli bir çay içtik ve sonra mükemmel Fattuh çadırımı çevirdi çünkü kötü bir şekilde ortaya koymuştum. Burada birçok değişiklik var. 3 yerleşim ve sütunların üst sıra düştü. 7 ayrıca Said Wali'nin yaşadığı yerdir. Akşam yemeğinden önce onunla birlikte yürüdüm ve birkaç yeni yazı gördüm.

Salı [9 Haziran 1907]

Bugün çok azdı. Sabah birkaç yazı açtık ve 14 yaşında bir lento çekmeye başladım. Öğle yemeğinden sonra işten çıktıktan sonra Karaman Kaimakam'ı [(Laranda)] Hüsnü Paşa ile çok memnun kaldım. tekrar görmek ve kasabanın neşeli küçük bir memuru. Onlar en hoş ve uzun bir süre kaldılar. Hüsnü Paşa özellikle kabul edilebilir. Gittikleri zaman, Sir W [William Ramsay] 2 yazı yazmayı bitirirken sadece zamanım vardı. Çadırlara geri döndü ve Fattuh'un mutfak tente koymasına yardım ettikten hemen sonra aldık. Bir fırtınadan önce. Mahlech'te bulutun görkemli etkileri.

Pazartesi [10 Haziran 1907]

21 adam vardı ve hemen hemen her 3 manastır binalarını kazdı. Sör W (William Ramsay) apsis üzerine yazılmış olan ve 3 kişinin, Domitius Valerius ve Indicus'un adanmış olduğu yazıtı almıştır. Longicus oğlu Indicus'un cenaze yazısı, manastırın E kapısında, Longinus'un oğlu Paulus'un bir yazıtıdır. Küçük haç 6, bir Paulus'un mezar şapelidir, aynı şeyi umuyoruz. Diğer yazıt parçalarına geldik ve

uzaktayken narteksin yarın temizlenmesini sağlamaya karar verdik. 7 aynı muhafazanın içinde görünüyor. Basil'in restorasyonunun ne olabileceğini tahmin etmeye çalışıyorum. Bütün gün çok çalıştım. Elyas ve bazı halkı ortaya çıktı ve Madensheher'den kaçınılmaz Yordan. Buradaki insanlar en zevkli. Said Weli'nin küçük bir tütün ekimini yok ettim ve o sadece güldü. Fesleğen kapısının duvarında 2 büyük kavanoz bulduk. Onları çıkarabilmeleri için Hassan'a ve bir tane de Said Weli'ye verdim. Öğleden sonra gök gürültüsü hepimizi fırtınalar ama sadece birkaç damla yağmur yağdı. Burada çok daha serin. Bu sabah bütün çimler dün gece yağmurlarıyla ıslanmıştı.

Perşembe [11 Haziran 1907]

Ramsay, Elyes, Abdullah, Haidar ve Reza ile 6'da, Hitit yazıtlarını görmek için Kızıl Dağ'a gittik. Şimdi Süleyman Hacı'nın içinden geçtik, şimdi insanlar neredeyse yaila gittiler ve tuz gölünün kenarına gittiler. Tepenin en tepede kalanı ve yazıtların kesildiği sivri kaya, uzun bir yoldan çıkarken profilde görülebilir. Yarı yolda kaldık ve sonra çok dik ve kayalık yürüdük. Tüm tepe çanak çömlek parçalarıyla kaplıdır, çoğunlukla ince bir sırla kırmızıdır, ancak bazıları Miken tipi ve bazı olasılıkla Helenistik yapıya sahiptir. Bu su hiç olmadığı için çok kafa karıştırıcı ve tepenin daha geç dönemlerde yerleşmiş olduğu görülmemektedir. Yazıtlar çok ince, arkadan kesilmiş, büyük bir taht gibi şekillenmiş, ilginç bir kayanın [?] Ve W tarafını tutar. En aşağıdaki kayaların her tarafında yuvarlak bir raf var. Bunun üzerine izlenimleri elde etmek için durdum - rüzgârın kağıdın altından üflenmesiyle çok yorucu bir iş, ayrıca çok başarılı olmadım. Bu arada Lady R [Ramsay] tepeye tırmandı ve eski bir müstahkem şehrin izlerini buldu. Sör W buna bakmak için gitti. Geri geldiklerinde saat 11: 30'du ve bütün kâğıtlarımın sonuna geldim. Bu yüzden, kayalığın N tarafında küçük bir gölge aldık. Konia [Konya (Iconium)] düzlükleri, bir tahta gibi bizim altımızda uzanıyordu. Tepenin tepesi KD'ye doğru uzanıyordu ve kolunda düzlükle Yelanlı köyü yatıyordu. Altımızdaki düzlükte bir su vardı ama Haidar kötü olduğunu söyledi. Yelanlı'da su ve tepenin arkasında başka bir köyde daha iyi su var. Öğle yemeği yedik ve dinlendiğimizde tepeye gittik. Bir diğerinin üzerinde, binanın izleri olan eğimli bir bankaya sahip bir çift sıra sur vardır. Üst

duvarda, kapının bulunması gereken bir burç, bir kayaya oyulmuş sunak ve onun altında bir yazıt ile ve sunağın karşısındaki bir yol, yol için yer açmak üzere kesilmiş bir taştır. Aşağı doğru bu yaklaşımın daha fazla izleri, basamakları ve tepeden aşağı taş kesimleri vardır. Enceinte kaba taşlardan inşa edilmiştir ve mümkün olduğunda doğal kaya kullanılır. Her yerde çömlek kitleleri. Küçük sivri bir tepenin üzerinde ve gölün yukarısındaki yüksek zirvelere kadar çok güzel manzara. Ayrıca Maden Sheher'in yükselişi de açıkça görülebilir. Tepenin altında bir çeşit plato üzerinde yer alır. Sör W. yazıyı kopyaladı ve biz de geldik. Haidar'a bindim ve bir buçuk saat sonra döndüm. Bir saat sonra 3/4 ya da daha sonra geldi. Yine Daile'ye gelen atmosfer ve sıcaklık değişimi çok belirgindi. Gök gürültüsü fırtınalar ama bize ulaşmadı.

Çarşamba, [12 Haziran 1907]

Yaklaşık 30 kişi vardı ve önemli bir mesafe kat edilirken 13 [14?] no'lu yapı üzerinde çalışılıyordu. Özellikle 9 no'lu yapı ile iyi bir bağlantı söz konusuydu. Yanko önceki gün üçünün narteksini tamamladı ve adamlar çalışırken ben de gerekli ölçüm ve çizimler için işe koyuldum. Birileri beni sürekli çağırırken giriştiğim en yorucu iş buydu. Öğle yemeğinin ardından başta tanıyamadığım ve gördüğüme hiç de memnun olmadığım Bay Bros çıkageldi. Ona öğle yemeğinden verdim ve yanından ayrılıp işime döndüm. Manastırın büyük bölümünü geride bıraktık. Bay Bros, arkeolojiye ilgi duymadığını belirtti. Kendisi hiç bilgi almak istemedi. Biz de kendisine bilgi vermedik. Daha sonra bu alan hakkında çok bilgi edinmeden ayrıldı. Kendisi için Wylies'in çadırını kurduk ve Fattuh da kendisine ödünç olarak bir yatak verdi. Kendisi bütün bunları görevi gereği kabul etti.

Perşembe, [13 Haziran 1907]

13 no'lu yapıda kazı yapılırken 3'te de çizim yapılmaktaydı. Çok yorucu bir gündü. Öğlene kadar manastırdan her şeyi çıkardım ve adamlara ödeme yaptım. Öğleden sonra vaktimi manastır çizimleriyle geçirdim ve çok yoruldu. Öylece kendi hâline bıraktığım Bay Bros'u da eğlendirmeye hiç niyetim yoktu açıkçası. Osman da dâhil olmak üzere Maden Sheher sakinlerinin pek çoğu gelmişti.

Cuma, [14 Haziran 1907]

Bay Bros, Ereğli [(Cybistra Heraclea)] trenine yetişmek için saat üçte atımı alarak ayrıldı. Basamak bulduğumuz 3 no'lu yapının karşısındaki bina olan 14 no'lu yapıda ve 7 ve 5 no'lu yapılarda çalıştık. Büyük bir yol kat ettik. Bugün çizim yapmadım. Öğleden sonra yorulmuştum. Fattuh ve Haidar bugün Konya'ya gitti.

Cumartesi, [15 Haziran 1907]

3 no'lu yapıyı ve narteksi temizledik ve yeniden planlama yaptım. Çok yol kat ettik ancak henüz net bir bulgu elde edemedik. Nefin bir sonraki yapı olduğunu anladıktan sonra ilk bölmede gözümüze tuhaf gelen şey, muhtemelen içeride inşa edilmiş bir evdi. Güneye bakan odanın kalıcı olsun diye inşa edilmediğine eminim çünkü ilginç ama düz bir ek yeri ile E duvarı üzerinden kiliseye birleşik olarak inşa edilmiş şekildeydi. Manastırın N [E?] sundurması, kiliseyle aynı başlıklara sahipti ve kavislerde tıpkı bir arı peteğindeki gibi düz bir şerit bulunmaktaydı. Bu şeridin Basil kapısında bulunması istenmektedir. 7 no'lu NB de duvara karşı bulunan düz şeritlere sahiptir.

Pazar, [16 Haziran 1907]

Tüm gün boyunca 14 no'lu yapının ölçümü yapıldı. Fattuh mektuplarla ve kiraz gibi tatlı atıştırma ile geri döndü. Öğleden sonra genel olarak 14 no'lunun çizimi ile uğraştım. Ardından Bay W. [William Ramsay] ile temizliğine karar verdiğimiz 15 no'lu yapıya bakmaya gittik. Oraya birkaç kurt yavrusu getirilmişti. Biz de içlerinden birkaçını satın aldık.

Pazartesi, [17 Haziran 1907]

Bay W. [William Ramsay], Bayan R ve ben Mahlech'in tepesine çıktık ve Hitit odacığını temizledik. İçeride Bizans duvarları ve kapısı vardı. Görünüşe göre odayı bir tür ibadethaneye çevirmişlerdi. Keskin taşın basamakları vardı ve belki de bunlar bir Hitit mihrabının başlangıcıydı. Bayan R, ibadethanenin E duvarında "Leretas'ın anısına ithafen" yazılı bir yazıt buldu. Bay W, harflerden bu ifadeyi bulmuştu. Kilisenin manastıra gönderilen uzun bir odacık keşfettim. Unutmamam

çiçeği ve küçük sardunya çiçekleri belirgin şekilde yetişmişlerdi. Kendisi Hitit hisarı teorisini reddetti ve bunun sadece yüksek bir olduğunu düşündü.

Salı, [18 Haziran 1907]

15 no'lu yapıda çalıştık ve dev bir manastır bulduk. Sanırım bu manastırın yalnızca bir katı, koruma duvarıyla beraber 5 no'lu yapıya kadar uzanıyor. Bay W [William Ramsay], bu taraftaki hisarların dış hattını bu koruma duvarının oluşturduğunu düşünüyor. 11.30'da LËŧytved geldi; ben de kendisine etrafı gösterdim. Hava çok sıcak. Öğle yemeğinden sonra hemen dışarı çıktım ve denetlemeler yaparak tamamlanan çalışmaları ölçtüm. Ardından, LËŧytved'i kasabada gezdirdim. Akşam yemeğinden sonra biraz sohbet ettik. Güzel ve sıcak bir akşamdı. Çay içeceğimiz sırada bir toz fırtınası çıktı.

Çarşamba, [19 Haziran 1907]

Loytved ve ben Asamadi'de Dinek yaylasına beraber gittik ve orada bir tapınak ve manastır bulduk. Acayip bir rüzgâr çıktı ama çiçekler çok güzeldi. Ardından Mahlech'e gittik ve öğle yemeğini orada yedik. Mehmet macun getirdi ve biz de kitabenin son yarısını tamamladık. L. tapınak içerisindeki kavislerin üzerinde iki tane kitabe buldu. Yayla tarafındaki kraterlerin oradan eve gittik. Kilisenin duvar ayaklarının şu şekilde 1[?] [?] korumalara sahip olduğunu fark ettim ve bunları çizdim. Eksonarteks, binanın özgün hâlinin bir parçasıydı. İç kapıda bir geçiş bulunsa da döküm söz konusu değildi. Rüzgâr çok acayip. L. bana önemli biri olan Testa'nın İstanbul'daki hikâyesini anlattı. L.'e göre Testa'nın doğuya ilişkin bilgileri çok fazla. Testa [?] Marschall'ı sevmezmiş.

Perşembe, [20 Haziran 1907]

Tüm sabah 15 no'lu yapıyı çizdim. LËŧytved öğleden sonra ayrıldı. Gitmeden önce Anglo Cermen ilişkisi üzerine çok hararetli tartışmalar yaşadık. Kendisi, İngiltere'yi Almanya'nın genişleme çalışmalarına muhalefet olan bir ülke olarak gördüğünü belirtti ve şu anda bir çıkarı bulunmadığı ülkelerde işletmesi için nasıl bir açık kapı bırakması gerektiği konusunda Persian Bank'ı örnek olarak verdi. Kendisine göre Kral, Almanya'ya İngiltere İmparatorundan daha fazla hakaret etti.

Pan Slav öğrencileri (Alman karşıtı) ve Kralın kendilerine cevabını örnek olarak verdi. Ayrıca, Berlin ziyaretine reddini de anlattı. İngiltere'nin Almanya'yı zor duruma sokması yüzünden savaş çıkacağını düşündüğünü belirtti. İstanbul'daki İngiliz etkisinin nüksetmesi, kendisinin ciddi manada dikkatini çekmiş.

Cuma, [21 Haziran 1907]

Bay W [William Ramsay] ve ben günü Binbir Kilise'de geçirdik. Ben 16, 11 ve 7 no'lu yapılarda çalışırken kendisi kitabe aramaya çıktı. 1'e doğru zeyzefun dalları altında öğle yemeği yedik. Öğleden sonra yağmur yağmaya başladı ve rüzgarlı yağmurdan bir yer görünmüyordu. 3'e kadar çalıştım ve bu yağmur altında sonra eve gittim. Hava çok soğuktu ve gece de çok yağmur yağdı.

Cumartesi, [22 Haziran 1907]

Hava rüzgarlı ve soğuk. Mahlech tamamen kapalıydı. Dünün çizim çalışmasını yaptım ve öğleden sonrayı planlama ve ölçüm ile geçirdim. 2, Hassan'ın evi. Bu kadar çok pire olan başka bir yer görmemiştim. Üstüm sarılı olarak geldim ve üstümdeki her şeyi değiştirmem gerekiyordu. İstanbul'daki Amerikan Koleji'nden Bayan Dodd gelmişti; kısa boylu, hoş bir kadındı. Gece kasırga çıktı.

Pazar, [23 Haziran 1907]

Çok soğuk ve rüzgarlı bir hava var. Bay W [William Ramsay] ve ben Binbir Kilise'ye gittik ve 6 no'lu yapı dışında tüm kiliselere göz attık. 21 no'lu yapıda mozaik kaldırım bulduk ve faydalı pek çok not aldık. Bir civarı öğle yemeği için döndük. Hava oldukça rüzgarlı olsa da biraz açılmıştı. Ben de Hassan ve Elyas ile Kızıl Hisar'a gittim. Taşların ve meşe ağaçlarının bulunduğu mükemmel bir alandı. Kale, planlama yapılamayacak kadar hasarlıydı. Ovanın görüntüsü çok güzeldi. 6'ya doğru çok yorulmuştum artık.

Pazartesi, [24 Haziran 1907]

Binbir Kilise'ye gittim ve 30 adamla çalıştım. 7 no'lu yapının temizliğini yaptık, eski sütunların temellerini bulduk ve Batı kapısını restore ettik. Daha sonra 5 no'lu yapıyı temizledik ve bir kitabe bulduk. Fattuh bana sıcak bir öğle yemeği getirdi ve ben de 5 no'lu yapıda yemeği yedim. 11 no'lu yapının apsisini temizledik ve 4 no'lu yapının narteksini açtık. Diğer iki yapının apsis ve narteksinin yanı sıra 7, 5 ve 1 no'lu yapıların planlamasını yaptım. Sonra Strzyg kayboldu. Çok korkunç bir durumdu! Neyse ki ertesi gün çıktı geldi. 12 saat boyunca kapı kapı dolanıp yaptığım araştırmaların ardından 6.15 gibi döndüm. Hiç yorulmadım. Yıkandım ve üstümü değiştirdim. Hava tekrar güzelleşti. Bay W [William Ramsay] ve diğerleri Mahlech'e gitti.

Salı, [25 Haziran 1907]

Sıkıcı gün, baskın hava. 4 ve 10 no'lu yapıları ziyaret ettim ve 11.30'a kadar dökümlerle üst pervazları çizdim. Öğleden sonra saat beşe kadar dünden kalan çalışmaların çizimini yaptım. Bay W [William Ramsay] BİNBİR KİLİSE'ye ve Mahlech'e kadar gitti. Hava çok güzel ama hâlâ sıcak.

Çarşamba, [26 Haziran 1907]

Fotoğraf çekimi için dışarı çıktım ve 3 no'lu yapının farklı bölümlerinin tarihlerini görüşmek için Bay W. [William Ramsay] tarafından çağırıldım. Bir karara varabildik. Bayan R bu esnada 14 no'lu yapının N bölümüne yapılmış bir parça döküm buldu. Bunu dikkate almam gerekiyordu. Çok bir şey ifade etmese de sanırım N bölümü eklemeydi. Hâlbuki üslup ve çalışma aynıydı, dolayısıyla bu ekleme işlemi sonradan yapılmış olamazdı. Bu bulgular beni {13} 14 no'lu yapının dökümleri ve üst pervazlarını dikkate almamı sağladı. Daha önce böyle bir şey yapmamıştım. Ardından, 13 no'lu yapıyı çizdikten sonra ölçüme başladım ve plan güzel sonuçlandı. Hava yine çok sıcak.

Perşembe, [27 Haziran 1907]

Bay W [William Ramsay] ve ben BİNBİR KİLİSE'ye gittik ve 6 no'lu yapıyı beraber inceledik. Kendisi, duvarların üst kısımlarının yeniden inşa edildiği

konusunda sanırım haklı. Yine de emin olmak güç çünkü tüm taş parçaları çok büyük. Tapınak aynıydı. Yalnızca alt kısımdaki yollar korunduğu için daha iyi bir görüntü vardı. Bu yollar 6 no'lu yapıda da düzgündü. Daha sonra 7 no'lu yapıya vardık ve W cephesini değerlendirdik. Laborde muhtemelen yaptığı çizimi gördü. Ben her ne kadar aksini düşünsem de şüphe duymanın yararlarını o da görmeli. Daha sonra 21, 1 ve 4 (birleşik destek ayağı kırılmış ve kaybolmuş) no'lu yapılara gittim. Bay W 15'e gitti. Ben alt yoldan gelirken o, üstteki yoldan geldi. Yaz Tepe'nin orada buluştuk ve 10.30 gibi döndük. Tüm Ramsay çadırlarının ve valizlerin kaybolduğunu gördük. Dökümlerin çizimini yaptık. Öğle yemeğini erkenden yedik. Saat 1 civarı üç eşek ve atlarımdan biri ile yola koyuldular. Tren yola çıkmadan beş dakika önce Aryk Ören'e vardıklarını duydum. Kendimi biraz yalnız hissettim ve bu yüzden dışarı çıktım ve çay molasına kadar 1 ile 12 no'lu yapıları (bu yapıları sabah temizlemiştik) ölçüp çizim yaptım. Birtakım okumaların ardından mektuplar yazdım. Bay W'yi ve kendisinin eşliğini çok özledim.

Cuma, [28 Haziran 1907]

Uzun ve yorucu bir gündü. Fattuh, nakliye işini görmek için sabaha karşı 3 gibi yola çıktı. Farklı tapınakları ve mezarları ölçtüm ve çizimlerini yaptım. Saat 10.30'da çizimi tamamladım. Öğleye kadar Sarre okudum ve öğleden sonra bir saat uyudum. Dökümleri çizdim, okumayı tamamladım ve doğru ışık miktarını tutturmak için farklı saatlerde fotoğraflar çektim. 3 sularında kraterin büyük fotoğrafını çekmek için yola koyuldum ama başarılı bir sonuç olmadı çünkü bulutlar kısa süre toplandı. Daha sonra birkaç damla yağmur düştü ve küçük bir fırtına çıktı. Bugün hava çok daha serin. Akşam yemeğine kadar toparlandım ve eski bir yazıyı memnuniyetle okudum. Yarın bu vakitlerde burada toplamda altı hafta ve dört gün geçirmiş olacağım. R [Ramsay] bir gün dışında beş haftadır buradaydı. İyi vakit geçirildi. Fattuh dokuzdan sonra geldi. Bir at arabası kiralamış ve Süleyman Hacıya göndermişti.

Cumartesi, [29 Haziran 1907]

Tüm köylüler toparlanmamızı görmek ve koparabilecekleri son kuruşu koparmak için gelmişlerdi! Kal Hussein BİNBİR KİLİSE'dan döndü ve sattığı mısırdan kazandığı 3 meci diye onu memnun etmişti. Dört deveye ve iki eşeğe yükü yükledik ve Costi için eşek kiraladık. Böylece, 6.20 dolaylarında tepeden inmeye başladık ve hava da.... açıldı. Kuyunun yanından geçerken Fattuh "Hkatirik ya moyyeh!" diye seslendi. Yol boyunca çiçekler göze çarpıyordu. Tepenin altında at arabasını bulduk ve ağır bir yük yükledik. Bütün bu işlemler yaklaşık iki saat sürdü. Süleyman Hacı'nın oğlu Mehmet arabayı getirmişti. Aryk Ören'e [ArikËren] katılmak için yola çıkan Costi ile ve develeri çöktüren Hajj Weli ile yolları ayırdık. Hitit taşları altında ve İlanlı yolu üzerinde Suleiman Hajji'nin yanından geçtik. Kuyulardaki sular biraz acıydı. Elyas ile beraber eşekleri ve at arabasını çekecek bir adam tuttuk, Tepeye çıktık ve Uzun K.'ya Gönderilen düz ovidan geçtik. Fattuh eşine Â£60 değerinde altın süs eşyası aldığı hikâyesini anlattı. Hikâyeye göre Fattuh'un kardeşi, Fattuh'un eşini Fattuh'un ölmesi durumunda mal varlığının kendisine ve çocuklarına gideceği çünkü eşinin hiç çocuğu olmadığı yönünde tehdit ediyordu ve sırf bu yüzden Fattuh'un eşi yanında altınları taşıyabilecekti. Hava çok sıcaktı ama bizi rahatlatacak hafif bir esinti de vardı. Khoja'nın evinde öğle yemeği yedik. Hoş bir yerdı. Bu köyler Türkmen köyleriydi. Köylülere göre Degle ve Yaz Tepe halkı Yörüktü. BİNBİR KİLİSE halkı kısmen Yörük, kısmen Türkmendi. Musa bir Yörük iken Osman ve Abdullah Türkmendi. Öğle yemeğinden sonra F. uyurken oradakilerle uzun uzadıya sohbet ettim. Toprağın sıkıntılı olduğunu söylediler ve hakikaten mahsuller yetersizdi. 11.45'te vardık ve 1.45'te ayrıldık. Hasat çok azdı. Ovada genellikle bir tür aromatik bitki yetişmekteydi. Kadınların develere yem olarak büyük miktarda devedikeni hasadı yaptıklarını gördük. Sağda Egilmeg yer alıyordu. Kayacık'tan ve Hassan Oba ile aynı denebilecek Orta Obadan geçtik. 4.15'te Ödemiş'e vardık. Hava çok rüzgarlı ve güneşliydi. Bize İran kahvesi veren bir yere gittik ve 6.45'te at arabası gelinceye kadar sohbet ettik. İnsanların pek çoğu Bozdağ'daki yaylaya çıkmıştı. Orada su olmadığını ve olan suyun da çok derin kuyularda olduğunu söylediler ama K'ya göre su o kadar da derinlerde değil. Uzun K halkı yaylaya gitmiyor. Akşam hava serindi ve çadırın karşısındaki düz ova da çok güzel görünüyordu. Eski olduğunu düşündüğüm bir köyün batı yakasında bir höyük

vardı ama höyükte modern ancak kırık çömlek parçaları vardı. İnsanlara göre bu höyük silah konuşlandırılan hisarlar için yapılmıştı. F. “Yiftah harimu ve Wallah al azim” şeklinde naralar attı. Türkmenler kesinlikle babacan insanlar. Hoş bir gündü. Yola tekrar koyulmaktan dolayı mutluydum. F. yolculuk sırasında şu atasözünü söyledi: [Arapça karakterler].

Pazar, [30 Haziran 1907]

F [Fattuh] bu sabah beni uyandırdı ve ovanın tepelerden daha güzel olduğunu söyledi. Ben de hemen hemen aynı kanıdayım. Yeni doğan güneşin ışıklarıyla aydınlanan Boz Dağın çorak arazileri Konya’ya kadar uzanıp gitmekteydi. 6.15’te yola çıktık. Bir buçuk saat sonra Karapınar yaylasının küçük bir köyüne doğru uzanan alçaktaki bir sırta vardık. Bu sırtın sonuna geldiğimizde sol tarafta Haydar’ın Surnuf D. adını verdiği dik bir yamaç bulunuyordu. Sağ tarafta kısmen kumdan kısmen topraktan oluşan küçük tepeler yer alıyordu. Bu tepelerin en ileri ucunda Karapınar yer alıyordu. Karapınar’a varmadan oradaki camilerin minareleri görebiliyorduk. Ödemiş’ten bu tarafa kat ettiğim yaklaşık 20 km’lik mesafeyi dikkate alırsam bir saat on beş dakika içinde varmışım. Önümüzde çok güzel bir yol vardı ve bu yol Ereğli’ye gidiyordu. Karapınar açıkça uzaktaydı artık. İlk gördüğümüz şeyler küçük, sert kaysırlarla ekşi kirazlardı. Biz de bunlardan satın aldık ve yedik. Üç lahitli bir çeşme vardı. Lahitlerden birinde kabaca yontulmuş bir aslan figürü vardı. Büyük cami Sultan Selim tarafından yaptırılmıştı. Kendisi Konya ve Karaman’da da camiler yaptırmış. Bu büyük caminin ince metal işçiliği ile bezenmiş güzel bir kapı boşluğu vardı. İçeride mermer mihrap, minber ve bazı eski kilimler göze çarpıyordu. Bir köşede toplanmış hâlde bir halı vardı. Halı çok büyüktü ve halının Sultan Selim’e hediye edilmiş bir İran halısı olduğu söyleniyordu. Kasabadaki bir tepeye tırmandım. Tepede iki tane eski değirmen vardı. Bizans dönemine ait birkaç çanak çömlek satın aldım. Kaymakam da geldi. Seyahat konusunda zorluklar oldu ve bu noktada bir konsey de görev almaktaydı. Sonunda develerle Salur’a gitmeye karar verdik. Bu yolculuğun bana biraz ıssız yollardan gerçekleşeceği söylendi. Saat 1.45’e kadar develer gelmedi. F 2 .15 gibi durumu yola koydu ve yarım saat gecikmeli olarak ayrıldık. Kaymakama göre S noktası Sağ değil, Sey Kalesi olarak geçiyordu ve tepeleri bilen diğer kimseler de hemfikir oldular. Bu kelimenin ne anlama geldiği

bilinmiyordu. Yalnızca bir isimdi bu. Karapınar'dan alacak pek bir şey yoktu. Bölgenin sebze meyve ihtiyacı da Üçüncü sigarası gibi Ereğli'den karşılanıyordu. Odun kömürü getiremiyorlardı. Yola çıktığımız sırada hava çok sıcaktı. Dün kaldığımız yerden devam ederken bugün zemin biraz beyazımsıydı ve tuzla kaplıydı. Karapınar çevresindeki çorak tepeler de beyazımsı renkteydiler. Bay W [William Ramsay]'nin volkanlar konusunda yaşadığı kafa karışıklığını giderdim. İki tane büyük volkan bulunuyor. Bir tanesi ovada yer alırken diğeri Karaca Dağ yakınlarından Meke Dağı. Bu iki dağ arasında pek çok ufak ve bilinmeyen dağlar da var. Ereğli yolunda yaklaşık 45 dakika yol aldık ve sonra sağa döndük. Küçük tepenin altındaki virajda K. tarafından bırakılan izler vardı. Taş yığınlarından başka bir şey görünmüyordu. Salur yolundan ilerledik ve aklıma bir yaylaya varmak için tepelere gitme fikri gelinceye kadar devam ettik. Bir yaylaya gitmek istiyordum. Tepenin eşiklerinde İkiköyü Salur yaylasını bulduk ve oraya vardık. Ufacık bir yerdi ve evler eski taşlardan yapılmıştı. Fakat güzel bir çeşme vardı ve biz de bu çeşmenin yakınlarına kamp kurduk. Develer 5.45 gibi geldi. Kötü bir yolculuk olmamıştı. Tepe sisle kaplıydı. Ödemiş'te olduğu gibi süt kokuları yayılıyordu. Ovada iki tür karanfil görmüştüm. Bir tanesi soluk pembe ve beyaz renklerinde diğeri de çörek otu gibiydi. Kırmızı ve turuncu gelincikler, aralardaki beyaz renkli çiçekler, küme küme açmış pembe bitkiler, sarı ve pembe deve dikenleri ve yeşil çiçekli kısa bitkilerin arasında aromatik kokular yayan uzun bitkiler dikkat çekiciydi. Fare kadar büyük, sırtlarında siyah şeritler olan yeşil böcekler gördüm. Tepeye doğru tekrar yola koyulduk. Sayıca az olan mahsuller artık olgunlaşmıştı. Biz kampa girer girmez büyük bir fırtına çıktı. Daha sonra da yağmur yağdı.

Pazartesi [1 Temmuz 1907]

Hava açık ve birkaç bulut var. Bu bulutlar Seg Kalesi'ni sarmış. Aziz adında bir Çingene ile 6.15 civarında yola koyuldum. Sanırım bı köydeki herkes Kürt ama burası Salur yaylası değil. Köylerin sırası Sahir, Sirkeli, BaghdailÃ^ (Aziz'in köyü buraya bir saat mesafede) ve K. ile işaretli Ketshi Kyshla[?] [Kiepert] Aziz beni önce bir köye götürdü ve bana orada iki tür sekizgen kilise harabesi gösterdi. Bunlardan birinin her iki tarafında bir haç ve iki daire vardı. Diğesinde ise çatı kemerlerinin birleşim kavisleri görünebiliyordu. Kendisine göre diğeri harabeler, taştan

sütunlardan oluşan minare bölümleri idi. Karapınar'daki çeşmede yer alan lahit buradan gelmiş. Meşe ağaçlarının görüldüğü bir tür platoya doğru yol aldık. Her iki yakadaki tepelerde harabe durumunda bahçe duvarları ve bir veya birden fazla terke edilmiş yayla vardı. Tarlalar veya bahçeler için farklı teras harabeleri gördüm. Dağ geçidini kullanarak batı tarafına geçtik ve bir vadi içinden Konya ovasına göz attık. Her iki taraftaki tepelerden biri N Diurt Sivri tarafına bakarken, S'ye bakan yüksek bir tepe de vardı. Uçtaki bölgelere Larukuza ve S Kastel Kayası adı verilmişti. Tepelerin arasında (vadinin uç kısmında) ilginç bir kaya parçası vardı. Bu kayanın fotoğrafını çektim. Seg Kalesi doğuya doğru uzanan dik bir kaleydi. O kadar dikti ki yol boyunca atlarımıza mukayyet olmak zorunda kaldık. Bir kuyudan geçtik. Bu kuyunun dibinde kaleye Gönderilen gizli bir geçit vardı ama bu geçit göçük hâldeydi. Bir yamaca çıktık ve taşlı zeminden kaleyi görebildik. Köye [mesafe] mesafede inek güden bir çocuk vardı. Rüzgarlı ve yağmurlu hava altında kalenin planını elimden geldiğince düzgün çıkarmaya çalıştım. Sanırım kale yeniden inşa edilmişti. Duvarların alt kısmı üste nazaran daha iyi durumdaydı. Üst kısım çok kötüydü. Ayrıca güneydeki dikdörtgen odacıkların birinin duvarında döküm bulunuyordu. Küçük bir kilise ve batı tarafında taştan oyma bir tapınak vardı. Kaleye varmak 3 saat civarı sürdü ve yamaca geri dönüp öğle yemeği vaktine kadar çalıştım. O sırada saat 12'yi vurmuştu. Yağmur durdu ama hava sıcak da değildi. Seg Kalesi ve ilk büyük kraterler olduklarını düşündüğüm dağların arasındaki dağ geçidinden doğu tarafına doğru ilerledik. Daha sonra kuzeye doğru ilerlerken teraslı pek çok duvarın yanından geçtik ve bir tepenin etrafından dönüp doğuya doğru ilerlemeye devam ettik. Kırkayakların zarar verdikleri meşe ağaçları dikkat çekiyordu. İkiköyü dolaylarında kuzeye doğru döndüğünde Kuyyak adında güzel bir pınar vardı. Biraz daha ileride daha küçük pınarlar vardı. Terk edilmiş pek çok yayla da görüyorduk. Aziz' göre buradaki koyunlar tümünden hastalanmış ve ölmüş. Böyle olunca yayla sakinleri daha alçak yerlere göç etmiş. Bölgede genel olarak ıssız bir görüntü hakimdi. Bununla beraber hanımeli de vardı. Kampa dönmemiz 21,5 saat sürdü. İkinci büyük krater olduğunu düşündüğüm yapının dibine çadırlar kuruldu. Bölgeye Ovacık deniyor. Terk edilmiş bir yayla. Krater'de kuzeybatı yönünde kırıklar var. Vadi de harabe durumdaki kiliseye doğru uzanıyor. Tam üzerimizde, güneydoğu cephesine doğru Mennek Kalesi görünüyor. Alttaki sırtta bir Yörük çadırı var ama kimse yok.

Yanımda Aziz, Elyas ve F. ile Haydar'la beraber iki deve çobanı daha var. Söylentilere göre üç hafta önce hırsızlar burada otlanan beş kısrak görüp çalmışlar. Krater suyla dolu. Karapınar'ın suyu buradan geliyor. Sultan Selim zamanında satın almış burayı. Kamp çok güzel. Bitki örtüsü Karadağ'da olduğu gibi ama o kadar da çeşitli değil. Farklı olarak gördüğüm tek şey hanımeli.

Salı, [2 Temmuz 1907]

Haydar ve Aziz'le beraber 5.45'te yola çıktık. Hava çok soğuktu. Krater'in kenarına vardığımızda tüm gün esen soğuk kuzey rüzgarı çıktı. Kısrakların ve tayların yanında iki adam vardı. Hemen Mennek Kalesi'nin tepesine çıktık. Kale sıkı bir çalışmanın ürünüydü ve kalenin Bizans yapımı olduğuna dair bir işaret yoktu. Platformlar hâlinde kayalar yükselirken parça parça inşa edilen hisarların yapımında bu kayalardan faydalanılmış. Kuzey ve batı yönlerinde iki koruma duvarı vardı. Dış kısımdaki duvarın içerisinde paralel konumda küçük odacıklar vardı. İçeridekinde ise harabe durumunda ufak pek çok odacık vardı. Tüm odacıklar kaba hâldeki kaya parçalarından yapılmıştı (taşlar arasında çok toprak harç da yoktu). İç duvarın ortasında sarnıca benzeyen yapı istisna tabi. İç duvarın güneybatı yönüne doğru inşa edilmiş olan odacık da istisna. Bu taşlar harçla sıvanmış. Taşlar güneye doğru dik bir şekilde yerleştirilmiş. Doğal olan taşlar ise kalenin ortasında yükselmekte ve küçük bir platform üzerinde yer almakta. Üst kısımda bir Müslüman mezarı var. Aziz'e göre aşağıda iki tane daha mezar var. Daha sonra Dagħ Ören tarafına doğru seyahat ettik. Terk edilmiş bir yayla ve birkaç kuru ot vardı. Doğuya doğru uzanan bir kaya vardı ki bu kaya bir hisar olarak kullanılmıştı. İçeride ise birkaç odadan ibaret olan basit yapılı bir koruma duvarı vardı. Merkezdeki oda bir tapınak olabilirdi ama o kadar hasar görmüş ki tapınak olup olmadığını bilemiyorum. Batı tarafındaki kapıda ilginç pek çok döküm ve korniş parçaları vardı. Güneye ve güneydoğuya döndüğünde yıkık durumda birtakım odacıklar ve pervaz görülüyordu. Kaleye Danwaring Kalesi adı verilmişti. Şimdi doğu yönüne döndük. Güneydoğu tarafına bakıldığında kasabanın en uç noktasında, güney ve batı kapılarında süslemelerin yer aldığı büyük bir kilise yer almaktaydı. Görünüşe göre kilisenin bir narteksi ve çok köşeli bir apsisi vardı. Güzel dökümler vardı ama sütun göremedim. İç ve dış

kısımdaki taş işçiliği güzeldi. Narteksin batı yakasında bir kapı yoktu. Güzel kesilmiş taşlar göze çarpıyordu ve beşik kemerin ilk tabakası batı tarafındaki duvara dönüktü. Tek bir taşla kemeri yapılmış pencereler olmalıydı. Kilisenin batı yakasında, güneyinde üç kapı bulunan ve pervazlarında haçlar yer alan büyük bir ev vardı. Batı yakasında ise pervaz dökümlü bir başka kapı vardı. Duvarlar çok kalındı, neredeyse iki metreydi ve öylece döşenmiş taşlardan oluşuyordu. Kasabadaki kiliseler dışındaki tüm binalar genellikle bu şekildeydi. Harabelerin ortasında yuvarlak taşlardan oluşan sütunları bulunan başka bir kilise daha gördüm. Kilisenin ayı pençesi şeklinde süslemeleri ve batı tarafındaki kapıda dökme pervaz vardı. Tamamen harabe durumdaydı. Bir narteks var mıydı bilmiyorum. Kuzeybatı tarafında tamamen harabe durumda yuvarlak sütunları olan küçük bir tapınak vardı. Apsis yine de görünüyordu. Kasabada birkaç kilise daha olabilir. Güneybatı yönünde dar ve oval sütunları olan bir tür bina yer alıyordu ama sütunlar ikili değildi. Saat çoktan 10 olmuştu. Kurşuncu'ya gitmeye karar verdim. Mennek Kalesi'nin altındaki dağ geçidinde, üzerinde iç içe geçmiş halkaların yer aldığı bir levhası olan küçük bir harabe vardı. Kraterin ilk zirve noktası, üzerinde küçük taşlardan yapılmış küçük bir hisarın yer aldığı bir kaleydi. Kaleye çıkmadım. 12 civarı Kurşuncu'ya vardık ve haça benzeyen büyük yapılar gördüm. Öğle yemeği yedik ve işe koyulduk. Zemin planı Karadi ile aynıydı. Bununla beraber b, r tapınak yoktu. Birleşik olarak yapılmış odalar güneye ve güneybatıya bakıyordu. Odalarda özenle yapılmış zemin dökümü ve duvar işçiliği vardı. Bu duvarla eklenmiş çift kavisli bir kapı vardı ve kavisler de ikili sütunlar üzerindeydi. Sütunların görüntüsü sanki uçlarına doğru Gönderilen bir spiral varmış gibiydi. İki kilit taşı gördüm. Birinde bir halka, diğerinde ise küçük haçlardan oluşan büyük bir haç vardı. Bu odalar kiliseye eklenmişti ve duvarlar çift katmanlıydı. Batıya bakan odalar kötü durumdaydı ve aynı karakteri taşımıyordu. Narteks bulunmuyordu. Kilisenin duvarları, güzel kaplanmış iki ayrı taştan oluşuyordu. Biri içeride ve bir dışarıda idi ve aralarında ince bir moloz katı vardı. Kara Dağ'da gördüğümüz taşlardan yoktu. Civardaki duvarlar tepenin zirvesine kadar uzanıyordu ve doğuya dönüktü. Doğudaki bu kapıdan bakıldığında kilisenin güneyinde büyük ve güzel bir kapı vardı. Burada zeminde kavisli döküm vardı. Biraz daha ileride dört sütunlu, iki kare ayaklı ve iki çift sütunlu büyük bir oda vardı. Duvarları çok kalındı ve kavisler için çıkıntı bölümler vardı. Bu büyük odanın batı tarafında birkaç oda

vardı. Kilisenin batı ve doğu taraflarına uzanan üç adet çiftli sütun vardı. Bir tür çardak şeklinde olmadıkları sürece bu sütunların neye ait olduklarını bilemiyorum. Duvarın doğu tarafında birkaç bina daha vardı ve dikdörtgen sütunları kaba taşlardan yapılmaydı. Dağı bir bütün olarak görebiliyordum buradan. Düşündüğüm gibi iki krater vardı. Bu iki kraterin arasında küçük bir düzlük vardı ve bu düzlüğün batı tarafında büyük bir göl vardı. Güneydeki krater doğuya açılırken kuzeydeki batıya açılmaktaydı. Sarıcakeçi, Arapdede, Kuyucak ve Karasivri güneydeki kraterde yer almaktaydı. Kurşuncu, Kubbay, Keçikale ve Mennek ise kuzey tarafında görülmekteydi. Mennek'in kuzeyi Dağören tarafını gösteriyordu. O yüzden daha ötesini göremedim. Bulunduğum kraterin en geniş kısmı 2 km'ye yakındı. Kuzey tarafında dağ çok dar bir görüntüye sahip olurken doğu yakasında düzlüğe çıkan dik bir bölge vardı. Dağ öreninde arazilerin arasında bir millik mesafe vardı. Doğrudan kraterin güneyine geldik ve 4.45 gibi kampa girdik. Daha sonra kilisenin çizimini yaptım. Bu kilise şüphesiz önemli bir mabetti. Güzel bir gündü. Duvarlarda grafiti hâlinde haç çizimleri vardı. Kemerin uzandığı haçın farklı uçlarındaki detaylı taşlar, dökümün devamlılığını bozuyordu. Bu sabah guguk kuşu öttü.

Çarşamba, [3 Temmuz 1907]

6.30 gibi yola çıktık ve vadiden geçtik. İlerlerken yolun sağında büyük bir mağara gördük ve durduk. Bence bu birkaç mezardan miriydi. Mağaradaki ilk odacıkta kabartma vardı. Dar bir geçitten ikinci odacığa geçtik. Bu odacıkta bir başka geçit daha vardı ve bu geçit hem kabartmalı ilk odacığa hem de mezara gidiyordu. Odacık yarasalarla ve korkunç bir kokuyla kaplıydı. Kapının açıldığı yol düzdü. Vadiden biraz daha ilerlemeye devam ettik ve Aziz'in hamam olarak adlandırdığı harabelerle karşılaştık. Kemerli taştan odalar vardı ve küçüktü. Harabe nehir yatağının ucuna kadar uzanıyordu. Daha sonra harabe hâlinde birkaç duvar daha gördük ve harabelerin sağ kısmında bir kilise vardı. Kilisenin sadece güneybatı yakası kalmıştı. Küçük taşlardan yapılmış olan duvar sıvanmış ve güney tarafından kemerlerle desteklenmişti. Üzerinde at nalı olan küçük kapı batı tarafından mahzene açılıyordu. Geriye kalan her şey tepeden aşağı düşmüştü ve güneybatı tarafındaki iki mahzen sütununa ait zemin ve kuzeydeki duvarın süslerinden başka görülecek bir şey

yoktu. Bir apsis bile göremedim. Belki de bir kilise bile yoktu. Burada çok mağara vardı. Aziz'e göre o kadar büyük bir mağara varmış ki içinde kaybolmak mümkünmüş. Aziz'in köyüne geldik. Evlerin birinde Korint dekorasyonuna sahip taşlar vardı. Kendisine göre pek çok kilise varmış ama hepsi tamamen harabe olmuş ve taşları da kullanılmış. Evlerde ustaca kaplanmış taşlar vardı. Bir kitabe buldum. Fattuh develerle beraber ilerledi ve bulduğumuz iki kitabe için Sirkali'ye geri döndük. Köylerin sırası yolun batı yakasına göre Salur, Sirkali, Bezerkhane, Baghdaile, Keçikışla ve Öbektaş şeklinde idi. K. [Kiepert] Ekizli'yi yanlış bir yerde değerlendirdi. Dağ yolunda ilerlemeye devam ettik ve bu yol da zamanla düzleşti. Artık önümüzde ova ve ovaya varan ufak tepelerle dolu yol vardı. Oldukça büyük uzunluklara ulaşan meşe ağaçlarıyla dolu olan bu yolda zayıf mahsuller yer alıyordu. Keçikışla'dan sonra buraya gelmiştik. Bu köyde bir arabacı bulduk (ovadaki vadide yaşıyormuş). Kendisi bir Ermeni ve yarın bizi alması için arabasını çağırdı. Köylerde hep eski taşlardan evler var. Keçikışla'yı geçtikten sonra bir meşe ağacının altında öğle yemeği yedim ve bir saat uyudum. Uçurtma uçuyordu uyandığımda. 1.45'te Ekizli'ye vardık ve köyün kuzey tarafında, birkaç ağaç altında güzel bir yerde kamp kurulduğunu gördük. Dün görülenlerin çizimini yaptım ama biraz zaman aldı. Kapıda bir ağaç altında çay içtim. Güzel bir esinti vardı. Sıcak değildi hava. Bu tepelerde birkaç ardıç ağacı olduğunu söylemeyi unuttum. Kayalı, Keçikışla'dan gördüğüm türbenin biraz altında yer alıyordu. İşekler kuzeybatı tarafında daha da aşağıda kalıyordu. Ekizli Sirkali, Derdeli ve Kalyalı Kayalar olarak belirdi. Kurşuncu'dan gördüğüm gölün adı Dağ Gâlu ve Seg Kalesi'nin altında kalan ve batıya düşen köyün adı da Kesmez'di. Pek düzlük yoktu. Alçak bir sırt da görünüyordu. Kuzeye doğru uzandığını gördüğüm köyün adı Akören'di. K bunu da yanlış değerlendirmiş olmalı. Biraz daha ileride Gejen ve BĖĖgören vardı. Sonuncu köy ise Pekviren idi ama daha ötede yine de Kızıl Gedik vardı ve orayı daha görmemiştik.

Perşembe, [4 Temmuz 1907]

6.15'te yola çıktım ve İkizli'nin ötesinde bir köye vardım. Orada insanların bir kiliseyi cami gibi bir yapıya döndürdüklerini gördüm. Bu bölgenin adı Adalı'ydı. Kilise harabelerinden kırık bir kitabe ve döküm çıkardım. Ayrıca ayı pençesi

dekorasyonu olan bir taş fark ettim. Kilisenin ötesinde, düzgün şekilde kaplanmış taşlardan oluşan ve üç tarafa montelenen büyük bir hazne gördüm. Köylülere göre bu eski bir yapıydı. Tekrar İkizli'ye gittik ve orada iki kitabe ile düzgün bir döküm gördüm. Küçük halkalar ve halkaların içindeki haçlarla ince çizgilerin birleşim noktaları ayrılıyordu. Ama ortalık öyle karanlıktı ki tam olarak seçemedim. Karaören'e gittik ve çok miktarda harabe gördük. Harabelerden birinin bir kiliseye ait olduğu söylendi. Üzerinde bir Latin haçının yer aldığı, kırık bir mezar taşı vardı. Bir eve girdik ve bacanın bir kısmında bir kitabe buldum. Daha sonra büyük bir taş çıkardık ve taşta yazı olduğu söylendi ama büyük bir Latin haçından başka bir şey yoktu. Beni daha sonra kiliseden bozma bir yapıya götürdüler. Bu yapı harabelerin kuzey ucunda kalıyordu. İçeride kare şeklinde bir sütun ve ayak vardı. Mezar taşları bozulmuş durumdaydı. Yukarıda iki ören vardı. Bunlar Golören ve Bilören'di. Bana bunların Karaören'de gördüğümünden farklı olmadığı söylendi ve ben de gitmedim. Dağlardan indik ve Emir el Gazi'ye gittik. K.'ya göre burası Sait el Gazi'ydi ama kafam da karıştı. Karaca Dağ'ın karşıda olduğunu düşünüyordum (Emir Kazan hakkında bir şey bilmiyorum). Çadır görmeyi umuyordum ama çadırlar orada yoktu ve develerin doğu tarafından gittikleri görülmüş. İçimize kurt düştü. Öğlen olmuştu ve hava bu defa çok sıcaktı. Öğle yemeğini yaşlı ve sağır bir adamın evinin önünde yiyelim dedik ama orası çok pisti ve Haydar da camide daha düzgün bir yer olup olmadığını sordu. Yükselen ama düşünceli bir ses tonuyla yanıt geldi. Sonra caminin önüne oturduk. Cenaze kaldırılan yerde yemek yemeğe kalktım ama Haydar engelledi. Bir kırlangıç yuvasından düştü ve önümdeki kaldırımda öldü. Aziz için bir eşek bulmaya çalıştım ama köyde kimse kalmamıştı. Herkes yaylaydı. O yüzden bulamadım. Saat 12.45'te atlara mukayyet olması için yanımıza bir adam aldık ve Emir el Gazi Kalesi'ne çıktık. Yolun sonlarına doğru yol dikleşti. Üstteki yapıdan düşen taşların üzerinden geçtik. Tehlikeli bir yolculuk oluyordu. Vardığımızda kalenin çok da ilgi çekici olmadığını gördük. Yönü neredeyse doğuya dönüktü. Güneydoğu ucunda kare şeklinde bir duvar vardı ve duvarda küçük bir kapı vardı. Duvar güneye doğru devam ediyordu. Duvar sıvalı taşlardan yapılmıştı ama dekorasyon pek yoktu. Kuzeydoğu tarafında kare burçtan güzel bir duvar parçası vardı. Batı tarafındaki duvar kabaca inşa edilmiş hâldeydi. Çok kalın ve sıvasız taşlardan yapılmaydı. Doğu tarafındaki duvarla birleşiyordu. Güneyde ve

güneybatıda kesilmemiş taşlardan yapma odacıklar vardı. Bunların üzerinde sıvalı taşlardan yapma bir sarnıç vardı. Bu sarnıçların yanı sıra yarım daireler hâlinde inşa edilmiş odacıklar da dikkat çekiyordu. Bu odacıkların köşeleri ve diğer odacıklar kabaca yapılmış ve burada amaç tavandaki kütüklerin boyunu kısaltmak olmuş. Kalenin altındaki tepecikte üzerinde haç olan büyük bir lento gördük. Vadinin biraz daha ötesinde neyse ki çadırları görebildik. K'ya göre vadi çok dar. Vadi en az 5 km genişliğinde ve kesinlikle dümdüz. Kalenin altında Emir el Gazi'den Arisama'ya Gönderilen bir yol vardı ve yolda bir kuyu da vardı. Çadırlar Emir el Gazi ve Çakallıkuyusu'nda kurulmuştu. Fattuh bizle buluşmak ve hikâyelerini anlatmak için geldi. Onla beraber gönderdiğim adam durumu bilmiyordu ve çağırdığım araba da gelmedi. Kampa 4 gibi girdim ve çok yoruldum. Kamp düz bir alandaydı ve çok güzeldi. Kale sanki üzerinde hiç taş olmayan bir çamur blok gibiydi. Burada kokusu çok hoş olan yavşandan başka bir şey yoktu. Yayla'da iki samimi Türkmen vardı. Köyde iki kitabe vardı. Aziz Karacadağ'ın öte tarafında pek çok kitabe olduğunu söyledi ama onlara şüphe duymamız gerektiğini belirttim çünkü daha önce bana söz verdiliği hâlde kitabe ile karşılaşmamıştım. Karacadağ'ın zirvesi görünüyordu. Orada hiçbir şey olmadığı söylendi. Karapınar'ın deve çobanları buradan evlerine gitmek istediler ama başka ulaşım aracı olmadığından bizle gelmelerini söyledim onlara. Gün batımından sonra hava güzel ama sıcaktı. Yemeği yiyip erkenden yattım. F.'nin nevralljisi tuttu [sayfaya kurutulmuş ve ezilmiş çiçek yapıştırdım: "Yavşan"].

Cuma, [5 Temmuz 1907]

5'te yola çıktım. Yolda ilerlerken güneşin ovaya vuruşunu gördüm. Bu sıcak çok sürmedi ve hava serinledi. Bulutlar kapladı. Yavşan kaplı araziden Arisama'ya vardık. Biraz daha ötede alçak tepeler vardı. Batı tarafından bu tepelere vardık ve eşeklerle su çeken insanlarla karşılaştık. Koyunlara kuyudan su çekmek için uzun bir ip vardı. Koyunlar su içmek için sürülerle gelmişlerdi. Yaşlı bir adam durumu idare ederken bize geldi ve bu kuyudan su çekmek için bir makine satın almak isteyip istemediğimizi sordu. Biraz daha ileride başka bir yaylaya vardık. Obruk köyünün de ileride olduğu söylendi. Deve çobanları burada durmak istediler ama reddettik. Güzel yavşan arazisi artık geride kaldı. Birkaç mısırın yer aldığı taşlı yoldan ilerlemeye devam ettik. Haydar ve Elyas'ı develerin yanında bıraktık ve Fattuh ve Aziz'le

devam ettik. Mısır çeken bir adamla karşılaştık ve kendisine Karakapı'ya nasıl gidileceğini sorduk. Bu köy buraya en yakın köydü. Ufak bir çıkıntıya doğru yönlendirdi bizi. Durmadan yola devam ettik ve saat 12'de zirveye ulaştık. Hasan Dağı'na yolu olan bir köye buradan bakabiliyorduk. Oturup yemeğimizi yedik ve 12.30'da F. Karakapı olması gereken köye gitti. Aziz ve ben de kuzeybatıya döndük. Keçikalesi tepesinde taşlı bir noktada yer alan kaleye vardık. Büyük bir duvarı olan güzel bir kaleydi. Duvarlar normalden biraz daha yüksekti. Orada bir adamla karşılaştık. Kendisi bize aşağıdaki köyün Karakapı değil, Çukurken olduğunu söyledi. Bu da bizi develerle tekrar karşılaşıp karşılaşmayacağımız konusunda merakla düşürdü. Kale duvarında çok uzun yosunlar vardı ve uzun bir Yunan kitabesi de gördük. Yolda devam ederken çadırları gördük. Develer yaklaşık 8 saatlik yolun ardından bir gibi geldiler. Normalde 5 saat sürmesi gerekirdi! Kiliseye gittik (fotoğrafı takip ederek). Pek ir şey kalmamıştı ama neler elde edebilirim diye baktım. Saat 2.30 olmuştu ve yorulmuştum. O nedenle çadırlara vardım ve çay içtim. Tepenin bu tarafında pek harabe yoktu. Ortam biraz kasvetliydi ve su da yoktu. Buraya kadar gelebileceğimizi düşünmezdim. Hasan Dağı'nın hemen altında bir su kaynağının yakınına kamp kurduk. Kalenin altındaki harabelerde iyi dökümlü birkaç korniş gördüm. Olağan bir su haznesinden başka bir şey de yoktu. İncesu'dan ayrılıp bugün kuzeye gittik. F bana evliliğiyle alakalı hikâyeler anlattı. Ona göre, kendisi çok asabi biriymiş ve sürekli kavgaya girermiş. Babası evlenmesi gerektiğini ve artık düzen kurması gerektiğini söylemiş. Evlenmek istemediğini ve kendisi ile tanıştırılan tüm kızları reddettiğini belirtti. Sonunda üvey annesi Zekiye'yi bulmuş ve Zekiye'yi görür görmez F aşık olmuş. Zekiye'nin ailesi çok yoksulmuş ama babası Zekiye için Â£200 başlık parası istemiş. Zekiye 14, F 24 yaşındaymış. Babası körmüş. F Amerikalı doktor Antonio ile görüşmüş ve babasının kör olduğunu, tedavinin mümkün olup olmadığını sormuş. Doktor, babasını getirmesini söylemiş ve hiç para almamış çünkü doktor, F'nin arabasını sık sık kullanmış. Yalnızca hastanedeki görevli kadınların ücretleri için 12 meci diye almış. F. yaşlı adamı arabaya bindirmiş ve hastaneye getirmiş. Bir ameliyat yapılmış ve iki hafta içinde yaşlı adam gözleri görür şekilde hastaneden ayrılmış. Bunun karşılığında para istemeden kızını F'ye vermiş. Fakat F yine de kızın çeyizleri için Â£50, düğün içinse Â£30 ödemiş. Kardeşi çok yoksul bir adamla evliymiş. Bu adam günlük olarak çok az

kazanıyormuş. Kardeşinin 4 çocuğu varmış. Kızlardan ikisi mendil işleyerek haftada çok az kazanç sağlıyormuş. Kocanın kazancı eve ekmek getirirken kardeşi ile çocukların kazancı da giyim ihtiyaçlarını karşılamak zorundaymış. Bu yüzden, kardeşi Zekiye'yi çok kıskanırmış çünkü Zekiye Â£5 değerinde ipek giysiler giyer, altın bilezik takarmış. F'ye göre kadınlar çalışmak zorunda olmamalı. Yine de Zekiye de aynı işleme işini yaparak biraz kazanabiliyormuş.

Cumartesi, [6 Temmuz 1907]

Sabah buradaki kilisede çalıştım. İlginç bir sonuç ortaya çıktı Mahzenlerin etrafını kazarak zemin planını çıkarabildim. İçeri girdiğimde tüm kıyafetlerimi değiştirmek zorunda kaldım. Planı çıkardım, öğle yemeğimi erkenden yedim ve saat 12'de Aziz, Haydar ve Ali ile doğudaki öreni görmeye gittim. Ali'nin güvenilir birisi olduğu ortaya çıktı. O yüzden yolda giderken eşeği ile Gönderilen birini daha yanımıza aldık. Yazlıkışla'ya gittik. Yazlıkışla taşlardan oluşan ayırt edilmesi güç tepelerle doluydu. Sonra Karaören'e ve bir kilisenin bulunduğu söylenen Emiş'e gittik. Apsis'in dış hatlarını ve N duvarının hatlarını görmek mümkündü. Ardından â€'chören'e gittik ve büyük bir Hristiyan mezarı gördük. Üzerinde bir Latin haçı olan bir mezar taşı gördüm. Başka mezar taşları da vardı bunlar ya gömülü ya da baş aşağı durumdaydı (insanlar mezarları açmışlar ancak bir şey bulamamışlar); daha sonra Üçören'deki tepe üzerinden Çenglikilise'ye vardık. Orada da bir kilise vardı. Apsisin yanı sıra kuzey ve batı duvarları görünüyordu. Ardından â€'lören'e vardık. Burada her zamanki fırtına çıktı ve bir odaya geçip Borlu Yunan bir tüccarın hikâyeleriyle güzel vakit geçirdik. Bana bir kitabe gösterdi. 2 kilise daha gördük. Bunlardan biri BİNBİR KİLİSE türünde bazilikaydı. Çok büyüktü. 9 veya 10 tane kemer vardı. Büyük bir kemer dikkati çekiyordu ve bu kemerde at nalı görünüyordu. Bu parçalarda ince bir duvar işçiliği vardı. Üzerinde haç olan büyük bir taş ve iki tür kemer duvara montelenmişti. İkincisini pek çıkaramadım. Apsis dışarıdan çok köşeliydi. Sütun da görünmüyordu ve var olan haç da çok büyük değildi. İlk kilisede narteks göremedim ama muhtemelen bir tane vardı. Buradan büyük su kabakları aldık. Daha sonra Karankapı'dan geçtik. İkili sütunları ve düz kilise tavanlarını gördüm. Tavanlar çok süslü değildi. Sadece birkaç oyma vardı. Bölgeye yakın olan

mezarlıkta birkaç döküm pervaz vardı. Ulören bazilikasının sütunları Hasan Dağı'nda gördüğümüz gibi ikili yapıdaydı. Çukurken'de ölçüm yaptığım kilisenin yanı sıra dört büyük kilise vardı. Güneydoğu yönünde bir tapınak dikkat çekmekteydi. Apsis ile içeriye görebiliyordum ama büyük kemerli mahzen görüntüyü kapatıyordu ve daha fazla detay da görünmüyordu. Sanırım sütunu olmayan bir tapınak vardı. Güneydeki duvarda bir kapı vardı. Her yerde pireler uçuşuyordu. Kapımdaki su yolu, yağmur yağınca iki saat boyunca suyla doldu. Su bir anda geldi ve büyük taşlar da getirdi. Yağmur yağdıktan sonra Toros dağlarından güzel bir ışık göründü.

Pazar, [7 Temmuz 1907]

Haydar, Aziz ve HÂ,dÂ,r adında eski bir grupla 6 civarı yola koyulduk. Dağın taşlı bir sırtından kuzeybatıya gittik. Burası oldukça ıssız. Lav da açıkça görülüyor. Bu volkanın zamanında aktif olup olmadığını bilmiyorum. Dağın tepesinde eski herhangi bir tapınak yoktu. Hristiyan tapınağı da yoktu. Görünüşe göre dağ son zamanlarda daha aktifmiş ama dün ziyaret ettiğim köylerin hepsi volkan patlamalarından sonra kurulmuş olmalı çünkü köyler, büyük lav akıntılarının üzerine kurulmuş. Kuzeye döndük ve Karacaören yaylasına geldik. Bu yaylanın kuzeyinde küçük ve harabe durumunda bir kilise bulduk (Çavdarlık). 21 saat 15 dakikalık yolun ardından buraya geldik. Daha sonra ölçümleri yaptım ve fotoğraf çektim. Çok kaba saba ve düzensiz bir harabe ama süslemeler güzel. Pervazlar da. Taş işçiliği Hasan Dağı'nda gördüğümüz gibi. Geniş kare taşlar var ve bu taşlar kalın değil. Taşlar sıkışık durumda ve düzgü şekilde yontulmuş ama Çukurken ve Ulören'deki kiliselerde gördüğümüz gibi dikkatli şekilde değil. İç kısımda sıvadan kaplamalar vardı. Çevrede belli miktarda bina vardı. Hepsini yontulmamış taşlardan yapılmıyordu. Aşağıdaki yamaç bahçeler için teras hâline getirilmişti. Artık içinde konilerin yükseldiği platoya geldik. Burada daha fazla harabe olmadığı söyleniyor. HÂ,dÂ,r bana bir kilisenin daha olduğunu söyledi ama bahsedilen yere vardığımızda mahzen ve birkaç harabe daha vardı. Yontulmamış taşlardan ayırt edilemeyen tepecikler oluşmuştu. Muhtemelen Hristiyan yapısıydı. Kendisi bizi burada bıraktı. Bulduğumuz yerin adı Kışlakovuk'tu. Buradan Karacaören'e gittik. Aziz bana orada bir şey olmadığını söyledi ama Fattuh oradan geçmiş ve kilise harabeleri olan

bi yer varmış. Bu harabeler tamamen yıkık durumdaymış ve bir tepede bu kilisenin apsisinden başka bir şey yokmuş. Eski taşlarla dolu küçük bir yerd. Hava çok sıcaktı ve ortam çok parlaktı. 12.30 gibi Taşpınar'a vardık ve Fattuh'un çadır kurduğunu gördük. Çadırımda yemeğimi yedim, kilisenin çizimini yaptım ve biraz uyudum. Sonra çay içtim ve yamaçtaki mağaraları görmek için İlyas ile yola koyulduk. Mağaralar çok sıradandı. Çok rüzgar esti ama az yağmur yağdı. Hasan Dağı'nın manzarası çok güzeldi. Gölden bakıldığında dağ, Fuji Dağı gibi görünüyordu. Burada bir kilise vardı ve harabe hâlindeydi. Bilgi veren kişiye göre taşların üzerinde sadece birkaç haç kalmış. Ayrıca tepenin üzerinde birde hisar varmış. Oraya eşeklerden başka bir şeyle gidilmiyor. Ortam çok kasvetliydi. Katlanmaz derecede sinek vardı ama sayıları az olsa da ağaçlar da güzeldi.

Pazartesi, [8 Temmuz 1907]

Elsa'nın düğün günü. Saat 6 gibi erkenden çıktık ve yedi eşek ve diğer beş kişiyle yola koyulduk. Yol önce çok kuraktı. Daha sonra tepelere çıktık ve mısır ve çiçek görmeye başladık. 2 saatlik yoldan sonra, Fattuh bir harabe gördü. Mısır tarlasından geçtim ve hemen hemen çok iyi durumda güzel küçük bir kilise buldum. Yarım kubbeden iki taş düşmüştü ve batı tarafındaki kapının kemeri de düşmüştü. Güneydeki kapıda bir delik görölüyordu ama başka bir hasar da pek yoktu. Beşik kemere yarım kubbeyi oturtma biçimleri çok ilginçti. Beşik kemer güzelce yapılmıştı ve üzerinde at nalı deseni de vardı. Bir döküm pervaz ise tüm pencerelerin etrafından dolanıyordu. Apsisin etrafında çok iyi bir döküm vardı. Etrafta pek bina yoktu ama çevrede volkanik taşlar görünüyordu. Tepenin ötesinde eski üzüm bağları vardı. Biraz daha aşağıda güzel bir düzlük vardı ve tepenin altında kalıyordu. Bu düzlüğün tepesinden Kargun'a vardık. Orada kilise taşlarından yapılmış bir cami ve güzel bir nehir vardı. Sonra eşekleri yakaladık. Daha sonra taşlı dar bir vadiye girdik ve bu vadi bizi 11 dolaylarında Helvadere'ye getirdi. Etrafta güzel ağaçlar ve bahçeler vardı. Kavak ve söğüt ağaçlarının olduğu bir arazide kamp yaptık. Öğle yemeğinden sonra Ömer Ali, Aziz ve Haydar'la Viranşehir'e gittik. Etrafta çok fazla harabe vardı ve bu harabeler gevşek şekilde bir arada duran sıvasız taşlardan oluşmaktaydı. Sanırım taşların arasında çamur vardı. Ayrıca küçük kemerlerden oluşan çok sayıda dikkatlice yapılmış harabe de vardı. Bazen tepede görünüyor, bazense az ilerimizde

yer alıyorlardı. İyi yontulmuş taşlardan oluşan bir beşik kemer de vardı (üzerinde at nalı da vardı). Kabaca yapılan yolda yontulmamış taşlardan pervazlar vardı. Bu harabeleri geçtik ve amfi tiyatro gibi büyük bir yapıya geldik. Bu yapının güneyinden Hasan Dağı görünüyordu. Batı tarafında iki kilise vardı. Bir tanesi haç şeklinde idi. Çok büyüktü ama yalnızca köşe sütunları ve önemli parçalar dikkatlice üretilmişti. Doğu ve güney kemerleri hâlâ ayakta idi. Ben planlamayı yaparken yağmur başladı ve biz de kilisenin doğusunda kalan bu kemerlerin birine sığındık. Pencere dökümlerinin çevresindeki pervazlar çok zayıf durumdaydı. İkinci kilise Gotik yapıdaydı ve apsisin dışındaki pencereler ve payandalar doğal görünmüyordu. Duvarlar çok kalındı ve kabaca yapılmıştı. Apsisin dış hattındaki döküm ve payanda dışında pek bir süsleme yoktu. Güney tarafına bakan bir sundurmalı kapı ve dar pencereler, dış hatta çok tuhaf şekilde yerleştirilmişti. Apsiste alt kısımda bir pencere vardı. Diğerleri hep üstteydi. Apsis çok köşeliydi. Amfi tiyatronun aşağısındaki üçüncü kilise en büyükleriydi ama tamamen harabe durumundaydı. Apsis tek başına duruyordu ve dışarıdan çok köşeliydi. Kuzeybatı tarafında bir başka kilise daha vardı. O kadar büyük değildi ve çok köşeli bir apsisi vardı. Tamamen harabe hâlindeydi. Yağmurdan sonra çok parlak bir ışık belirdi. Bütün site büyüleyici görünüyordu. Daha sonra hemen köye, güzel kampımıza döndük. Ballı çay içtim ama bal biraz eskiydi. Yunan papaz beni görmeye gelmişti. Tepelerdeki her harabeyi bilen hoş, yaşlı bir adamdı. Kendisi bana bu harabelerin adını ve adreslerini verdi. İki leylek sesi ve bülbül sesleri duydum. Köyün üst kısmında tamamen harabe durumunda bir kilise daha vardı. Burada 100 Hristiyan, 150 Müslüman evi vardı. Hristiyanların hepsi Yunandı. Kendilerine yeni bir kilise yapmışlardı. Güzel bir yerdi ama küçüktü.

Salı, [9 Temmuz 1907]

3.10'da yola koyulduk. Ömer Ali, Elyas ve ben Hasan Dağı'nın tepesine çıkmaya karar vermiştik. Birkaç dakika ilerledikten sonra güneş kendini gösterdi. Hava biraz serindi. Köyün üst bölümünden ilerledik ve düz, kötü bir zeminle karşılaştık. Saat 3.45'te bu yolun sonunda küçük duvarları olan ve bir tapınağı olan manastır bulduk. Kabaca yapılmıştı ve duvarları dört ayaklı sütuna oturuyordu. Manastırın apsisi güneydoğu köşesinde yer alıyordu. Duvar, apsisin güney tarafında

bir odacık oluşturuyordu. Batı tarafında küçük bir odacık ve birkaç harabe duvar izi vardı. Planlamayı yaptım ve 4.15'te ayrıldım. Güneş biz ayrılırken hâlâ tepede parlıyordu. Meşe ağaçlarının arasında ilerlerken dik olmayan düz zeminde bir yayla ve harabe gördük. Harabeye Sütkilisesi diyorlardı. 4.55'ten 5.35'e kadar oradaydık. Bu harabe düzensiz irili ufaklı pek çok tapınağı olan ikili kilise gibiydi. Çok fazla yıkık durumdaydı ve çıkarımda bulunmak zordu. Her yerde olduğı gibi burada da apsisler çok köşeliydi. Süslü taş yoktu. Yalnızca apsisin köşelerinde çok basit bir döküm işi vardı. Doğı ve güney taraflarında çok fazla yıkık duvar vardı. Daha sonra çok dik bir kanala vardık. Neredeyse en uç noktaya varmıştık. Hava da çok sıcak değildi. Küçük bir yayladan geçtik ve 6.20 gibi ikinci sırtta ulaştık. Buraya Bozdağ deniliyordu. Burada bir kilise ve birtakım binalar gördük. Kilise diğerlerine nazaran daha iyi durumdaydı ama pervazlarda süsleme yoktu. Döküm de görünmüyordu. Kuzey kısmında küçük bir odacığa kabaca atlama yapılmıştı. Böylece üstten yuvarlak bir görüntü elde edilmişti. Saat 7 gibi ayrıldık ve biraz dinlenip çikolata yedikten sonra büyük taş parçalarını aştık ve Hasan Dağı ile Küçük Hasan Dağı arasındaki dağ yolundan ilerledik. İrili ufaklı pek çok kar oluşumunu gördük. Ardından batıya döndük ve Hasan Dağı'nın kuzeydoğusuna düşen büyük sırtın altından taşları aştık. Aştığımız yer sanki üçüncü bir sırttı. Saat 8.15'te vardık ve alana yönelik güzel bir bakış açısı yakaladık. Burada yaklaşık on dakika kaldık ve daha sonra Hasan Dağı ile sırt arasındaki dağ yolundan ilerledik. Oraya yaklaşık 25 dakikada vardık. Üstümüzde çok gevşek durumda yaşlar ve kayalar vardı. Kraterle Gönderilen bir yol da gördük. O yolun iç kısmından yürüdük ve mezara geldik. Hasan adından birine ait olduğı söyleniyordu. Saat 9.35'ti. Kraterin krater olduğunu anlamak zordu çünkü içi doluydu. Üç büyük zirve yolu vardı. Biri güneyde, biri mezarın batısında, diğeri ise tapınağın doğusunda yer almaktaydı. Yola devam ettik ve 9.45-11 arası öğle yemeğı yedik. Kapanan bulutlar bazen manzarayı kapıyordu. Güneş çıktığında yakıcıydı ama hava hâlâ serin sayılırdı. Zirvede çok zengin bir bitki örtüsü yoktu. Kurbağa otu, düğünçiçeğı, karahindiba ve birtakım dağ otları vardı. Ayrıca Akdeniz bitkilerinin tohumları da gözüme çarptı. Biraz daha aşağıda güzel bir defne vardı. Gördüğümüz tapınak çok ilginçti. Çevresinde herhangi bir bina yoktu. Bulunduğı yer bir manastır için muhtemelen çok yüksekti. İlk önce apsis yapılmıştı. Ardından kare şekilli dökümler oluşturulmuştu. Yapının tepesi bir Hitit kitabesi

bulmak için parçalandı. Uzun süre önce de önemli parçaları tepeden düşmüştü. Saat 11.45'te yola koyulduk ve bir oluk aşırıp kuzey tarafında başka bir taş yapı gördük. Büyük taş blokları üzerimize düşebilirdi; o yüzden geri döndük ve 12.15'te tapınağa vardık. Eski güzergâhtan devam ettik. Dağ yolundan ilerlerken sağa döndük ve batıya yönümüzü verdik. Buraya da büyük taşlar düşmüştü. Taş olukları aştık ve papazların Yağdıbaşında dedikleri kiliseye ulaştık. Saat 1.30'da oraya vardık. Kuzey tarafında ilginç işaretler olan ilginç bir haç vardı. Güney, batı ve kuzey taraflarında odacıklar vardı. Batı tarafındaki odacıklar kabaca yapılmıştı. Köşeleri kare formundaydı. Farklı yerlerinden kemerlenen veya baştaban formu verilen kapılarla birbirlerine bağlanıyorlardı. Kemerli açık alanların bir tarafında kabaca kesilmiş bir taştan haç vardı. Apsisin köşesindeki gömme ayaklar oyma desenlerle kaplıydı. Bazı taşlarda ilginç bir pervaz deseni vardı. Apsisin dışında, güney yönünde sadece temel vardı. Apsislerin köşesindeki başlıklar oyma desenlerle kaplıydı. Bazı taşlarda ilginç kesim biçimleri vardı. Apsisin dışında, güney tarafından yalnızca temel vardı. İkili, kemerli bir yapı da vardı. Üzerinde at nalı vardı. Burada 3.30'a kadar çalıştık ve daha sonra alt bölüme geçtik. Meşe ağaçlarına varıncaya kadar devam ettik. Bir hanın ve tapınağın yanından geçtik ve daha iyi bir fotoğraf yakalamak için geri döndüm. Saat 4.45 gibi çadırlara ulaştık. Çok yorgundum. Eğlenemeyecek kadar yorulmuştum. Her kasım ağrıyordu. Hiç bu kadar uzun yürümemiştim. Uykumu da alamamıştım. Fattuh dışarıdan çadırı izliyordu çünkü bir önceki gece bir hırsızlık vakası olmuştu. Hırsıza atılan üç el silah sesine uyanmışım. F. buradaki Hristiyanların adeta bir yaratık olduğunu söyledi. Pek çok Müslüman, Hristiyan kızı ile evlenmişti ki F. bunu hiç onaylamıyordu. Müslüman kadınların Hristiyanlarla evlenmediğini de ekledi. Bu Hristiyan kızlar Müslüman oluyorlardı ama Hristiyan aileleriyle olan iyi ilişkilerini sürdürüyorlardı. Papazın kızların biri Müslüman olmak istemiş ve bir Müslüman'la evlenmek istemiş. Kendisi başka bir köye gönderilmiş ve orada esir tutulmuş. Papaz bana bal getirmişti.

Çarşamba, [10 Temmuz 1907]

Papaz beni görmeye geldi. Dün bana ne kadar yoksul olduğunu anlatan papaza iki meci diye verdim. Aziz ve Ömer Ali yola çıktı. Haydar ve ben yanımıza birini daha alarak 6.30'da yola çıktık. Ömer Ali bir kısrağa binmişti ve u kısarak

başımıza sürekli iş çıkardı. Güzel meşe ağaçlarının arasından güneye yöneldik. Dik ve taşlı bir yolda küçük bir kaleyi geride bıraktık. Kayda değer bir şey yoktu. Sarıgül'e geldik. Güzel bir yaylaydı. Yolda ilerlerken birkaç harabeyi geride bıraktık. Ömer Ali kırsığı neyse ki buraya bıraktı. Güneye doğru küçük göle yöneldik. Orada bir kilise gördük. Küçük Hasan Dağının hemen altında çok güzel bir yerdi. Bir grup insan da gördük. Saat 9 gibi oraya vardık ve planlama ve fotoğraf işlerini hallettim. Kemer yoktu ama nartekste ikili sütun vardı. Kuzey tarafında harabe binaların izleri vardı. Görünüşe göre kuzey tarafında sarnıç da vardı. Nef kemerinde at nalı işareti vardı. Apsis görünüşe göre ayaklıydı. Saat 10.30 gibi ayrıldık. Büyük bir taş parçası apsis düşmüştü. Tepeden düşen taş parçaları binanın kuzeyini kapatmıştı. Yaylaya geri döndük ve içerisinde ören olan bir araziye vardık. Buraya Kapıca deniyor. Büyük bir sarnıç gördüm ama kilise yoktu. İlerideki bölgelerde meşe ağaçlarının güzel zeminlerini gördüm. Güzel yaylalar vardı ama su yoktu. Yenipınar'a geldik. Bir kale gördük. Kastel Kalesi'ymiş. Civarda birkaç harabe daha var. Bunlar belki de bir ev. Saat 11.30 gibi oraya vardık ve çeşme yakınlarında öğle yemeği yedik. Burada bir kale varmış ama tamamen hasar görmüş. Caminin yakınlarında ikili sütun gördüm. 12.30 gibi yola koyulduk ve İrkala'ya vardık. Kiepert'e göre buranın adı İrkala. Kendisi muhtemelen haklıydı. Bölgenin güney ucunda güzel bir doğal kemer altında su akıyordu. Burada eski hamamlar varmış. Giremedim çünkü içeride insanlar vardı. Taşların orada iki kilise vardı. Bir sütun aşağıda, diğeri doğu tarafındaydı. Denilene göre burası bir kiliseymiş ama apsis yoktu. Yalnızca kare şeklinde bir odacık vardı. Şimdi cami olmuş. Diğeri de cami olmuş. Zamanında kesinlikle kiliseymiş çünkü tavan küçük bölümlere ayrılmış ve bu bölümler haç biçimini almış. Apsis yoktu ama geniş bir oyuk bulunuyordu. Köy tamamen Türkmenlerden oluşuyordu. Bu köyün aşağısında derin ama dar bir vadi vardı ve vadinin her iki yanında dikey duvarlar vardı. Mağaralar ve içlerinde taştan yapılar vardı. Ömer Ali, bu yolun Aksaray'a gittiğini söyledi. Bana orada taştan yapılma çok kilise olduğu söylendi. Gördüğümüz yere İrkala Deresi diyorlar. Engebeli arazinin ötesinde Gelveri yer alıyordu. Vadinin girişinde bir kiliseye yol gidiyordu. Ayrıca manastır da vardı ve manastırın aşağısında küçük ve harabe durumunda bir kilise de vardı. Üst taraftaki manastır ve kilise tamamen yeniden yapılmıştı (yakınlardaki harabe kilisenin aşağısında iki yontulmuş taştan çok güzel sütunu olan odacık vardı

uç kısımda bir de divan vardı. Oradaki birisine göre orada kuyu da varmış). Bununla beraber temeller ve kilisenin büyük kısımları taştan yapılmaydı ve orijinal oldukları söyleniyordu. Apsis kareydi ve çok derindi. Duvarlar tamamen taş kesimdi. Bir kubbe de gözüme çarpıyordu. Yapının en başta da böyle olup olmadığını bilmiyorum. Şekli kareydi. Yarım kubbe de olabilirdi. Bir koridor yoktu. Manastırda uzun bir pasaj vardı ve yarım düzine hücresi de vardı. Tüm temeller taş kesimdi. Bize etrafı gösteren Yunan, kilisenin orijinal kubbesini kimsenin hatırlamadığını ve eskiden burada üç keşiş olduğunu ama artık keşişlerin de gittiklerini söyledi. Hasan Dağı'nın kuzeyine bakan güzel bir manzarası olan bölgeye kurulmuş olan çadırlarımıza geri döndük. Saat 5 civarıydı ve çok yorulmuştuk. Bu bahçe kime aitti? F.'ye göre bir papaza aitti. Burada kamp yapmamıza müsaadesi var mıydı? Bir şey söylememişti. Bir zaman sonra papaz ölmüştü. Köylü kısmen Yunan, kısmen Türk'tü. Türkmen yoktu.

Perşembe, [11 Temmuz 1907]

6.30'da iki Yunan ve Haydar'la yola çıktık ve Sivri Hisar tarafına gittik. Uzaktan küçücük görünen nokta burasıydı. Yukarıda küçük bir kale var. Köy doğu yakasında kalıyor. İlk önce doğuya doğru bir vadiden gittik. Orada çok sayıda harabeyle tek başına ayakta duran büyük bir kilise gördüm. Çukurken ile aynı temel planına sahipti. Sanırım planımı daha sonra düzeltebilirim. Nefin kuzey tarafında bir geçiş vardı. Sıra kemerlerin ikili sütunları vardı. Nef ve çapraz sanın kemerli şekildeydi. Kemerlerde at nalı figürü yoktu. Tüm pencerelerde ve kemerlerde at nalı figürü vardı. Pencereler ve kapılarda süsleme yoktu. Kapı pervazlarında bir halka içerisinde bir Yunan haçı vardı. Haçın üzerindeki kubbe sekizgendi. Dört tarafı pencerelerden kırıktı. Üstte daire şeklinde bir kubbe vardı. Pervaz kornişin üst kısmında kalıyordu. Sütun başları çok yıpranmıştı. Bunların süslenip süslenmediklerini çıkaramadım ama sanırım süslenmemişler. Çukurken'e kıyasla en önemli farklılık, kemer neften daha alçaktaydı. Batı cephesi yan duvarla örtüşüyordu. Tam emin değilim ama fotoğraflarda görürüm. Bir sundurma narteksi vardı. Kilisenin güneyinde güzel bir su akıntısı vardı. Ayrıca bir lahit de dikkat çekiyordu. Daha sonra taştan yapılma iki kilise gördüğüm köye gittik. Biri eski bir mağaradan yapılmaydı ve 30 yıllıktı. Sütunları yeni bir döneme aitti. Başlıkların dekorasyonu

moderndi. Püskül gibiydi. Daha yukarıda ise bir başka başlık vardı. Yarısı taştan kesim, yarısı ise üretilmişti. Yapı günceldi. Fakat ilginç detay pek yoktu. Fotoğrafını çektiğim mermer bir şamdan vardı. Sanki çok eski değildi. Papaz taştan kesim bir evde yalıyordu. Bu evin bir odası, üç kemerle nartekse açılıyordu. Burada harika kuru kaymak üretimi yapılıyordu. Saat 11.30'da çadırıma geri döndüm ve öğle yemeği yedim. Tekrar saat 1'de yola koyuldum. Kasabaya gittim ve büyük St Gregory Nazianzos kilisesini gördüm. Selleh türünde kubbesi olan bir kiliseydi. Planlamayı yapmam lazımdı ama kısmen yapamadım çünkü çok fazla yeniden yapım söz konusuydu. Apsis dışarıdan sekizgen yapıdaydı. Taş kesim söz konusuydu. Eski taş işçiliği de vardı ama geriye kalan işçilik yeniydi. Orijinal narteks açık taraça görüntüsündeydi. Güneydeki duvar da eski görünümlüydü. İçerideki her şey sıva ile kaplıydı. Üç apsis vardı. Merkezdekinde oturulabilecek basamaklar bulunuyordu. Yeni odacık kuzey tarafında görülüyordu. Ama eski duvar buradan görünmüyordu. Kubbe çok yukarıdaydı. Kasnak daire şeklindeydi ve pencerelerle kırılmıştı. Kasnağı destekleyen dört ayak vardı. Bu ayaklar, Sivri Hisar'a göre daha günceldi. Modern gümüş renkli bir kılıfta saklanan bir haç gösterdiler. Haçın Athos keşişleri tarafından verildiğini söylediler. Ayakların birinde, küçük demir bir kutu içerisinde bu haçı bulmuşlar. Bu başka bir haçmış gerçi. St. Gregory'nin kemiklerini gördüm. Daha sonra üç odalı büyük bir mağara olan yapıyı gördüm. Dışarıda sarkan bir at nalı vardı. Tavanda panellerden ve haçlardan oluşan bir dekorasyon vardı. İlk odada şu anda susuz olan bir kuyu vardı. Suyun manastırdan geldiğini söylediler. Yunan kadınlar çok sıkıntı veriyorlardı. Herkes Türkçe konuşuyordu. Aralarında neredeyse kimse Yunanca bilmiyordu. Daha sonra manastıra gittim. Manastır güzel, taşlı bir vadi içerisindeydi. Taştan kesme pek çok oda vardı ve taş basamaklar diğer odalara çıkıyordu. Burada bir tapınak gördüm. MS 690 yılına dayandığı söyleniyor. Sivri Hisar'da olduğu gibi nefin kuzey tarafında yalnızca bir koridoru var. Bu görüntü Sivri Hisar ve Çukurken'de gördüğümüz ve planlamasını yaptığım tapınağa benziyordu. Bir başka küçük tapınak daha vardı. Panagia vadinin üzerinde kalıyordu. Üç sütunlu ayağın üstüne oturan bir kubbe vardı. Buradaki suyun Gelveri'deki en iyi su olduğu söyleniyor. Burada daha fazla çalışma yapmam lazımdı ama yapmayacağım. Saat 5 gibi çadırıma geri döndüm ve Hasan Dağı çizimi yaptım. Güzel bir akşamdı. Burası St. Gregory'nin semtiydi.

Cuma, [12 Temmuz 1907]

Saat 6'da Haydar ve Nicoli ile yola koyulduk ve belirli bir zaman sonra Irkala'nın aşağısında yer alan Irkala Deresşne gittik. Orada Türkmen köyü olan Pelisrama'yı bulduk ve bize kiliseleri göstermesi için yaşlı bir adamla anlaştık. Bizi bulduğumuz yerden biraz daha aşağıya götürdü. Orada, Alakışla'da taştan yapılmış büyük bir kilise bulduk. Beş kubbeli bir yapıydı. Kubbenin biri ortada, diğer dördü köşelerdeydi. Fresk izleri taşıyordu. Ayrıca kırmızı ve beyaz dış cephe sıvası vardı ve at nalı figürü de görülüyordu. Büyük kemerler dışında içerideki küçük kemerlerin hepsinde at nalı figürü vardı. Çizimdeki plan buydu. Güney tarafında at ahır olabilecek uzun odalar vardı. Kuzeyde de vardı ancak taştan kesim irili ufaklı yapılar da vardı. Ardından köye geri döndük ve bir uçurumun aşağısında yer alan İlanışla adındaki kiliseye gitmek için yaklaşık 2 km tırmandık. Büyük bir yamaçtaki güney duvarı ve batıdaki uç duvar zarar görmüştü. Yağdıbaş'taki yapıya benziyordu. Üç kemer vardı. Ortada çok yüksek bir kubbe vardı ama köşedeki kemerler kavisliydi. Çok fazla fresk izi vardı. Dışarıdaki duvarda sekiz yıldız vardı. Yukarıda ise pencereler küçük panellerden oluşuyordu. Üzerlerinde kuğu ve aslan figürü vardı. Pencere kemerlerinde tuğla işi görülüyordu. Çok güzel bir yerdi. Planlamayı hızla yaptım. Saat 9 gibi tekrar yola çıktık. Türkmen bize Çanglıkilise'ye 4 saatlik yol olduğunu, Aksaray'a ise 3 saatlik yol olduğunu söyledi. 3 saat içinde Çanglıkilise'ye, 2 saat içinde de Aksaray'a gittik ama çok hızlıydık. Hava çok sıcaktı. Eskinez'i geride bıraktık ve sağda Çeltik'i gördük. Buradan güneye gittik ve tepenin köşesine vardığımızda bir kilise gördük. Tepenin üstünde bir uçurum vardı ve orada mağaralar dikkat çekiyordu. Kubbe çok yukarıdaydı. Nicoli'ye göre dört sütundan ikisi bilinçli şekilde yıkılmıştı. Kubbe de çok uzun süre ayakta durmayacaktı. Dış duvarlardaki tuğla işi paralel çizgilerdeydi. Paralel hatlar içeride de vardı ama yalnızca sıvanın döküldüğü yerlerden görülebiliyordu. İçerideki pencerelerin üzeri de tuğlaydı. Bir kubbe, beşik kemerler ve yarım kubbeler vardı. Narteks kuzey uca, taştan odalara açılıyordu. Sanırım bu oda sonradan eklemeydi. Narteks de üzerine yapılmıştı. Benze şekilde tapınakta da bu durum vardı. Tapınağın doğusunda kuzey ve güneye uzanan büyük, kemerli bir oda vardı. Kilisenin güneyinde pek çok odacık vardı. Hepsi çok büyüktü. Bu odacıklar batıya açılırdı ve bunlardan biri beş kubbeli kiliseye bakardı.

Oyuklu ön cephede güvercinlik vardı. Öğle yemeğimi yedim ve işe koyulduk. 3 saat içinde önemli mesafe kat ettik. Şu havada iyi iş çıkardık. Kilisenin aşağısında çok güzel bir pınar vardı. Düzlükten giderek küçük bir köye vardık. Aynı köyün büyük kısmı, kilisenin batısına düşmekteydi. Aksaray'ı görmek mümkündü. Bahçeler de vardı. İçeride çok bir şey yoktu ama yılın bu vakti bahçeler şahaneydi. Üzümler oluyordu, mısırlar çiçek açıyordu. İnsanlar mahsulleri topluyorlardı. Hasan Dağı adeta onları izliyordu. Neredeye direkt kampımıza vardık. Kavakların altında çadırlar kurulmuştu. Burada bir değirmen vardı. Söğüt ağaçlarında leylek yuvası da vardı. Çok yoruldu. Sıcak çay, soğuk bir duş, akşam yemeği ve uyku rutinim oldu. Gece ay çok güzeldi.

Cumartesi, [13 Temmuz 1907]

Hava sıcaktı. Leylek çadırımın yanındaki samandan yürüyüp gidiyordu. Üzerimde de bir kuş bağııyordu. Hâlâ yorgundum ama aç değildim. Bu yüzden tüm gün çadırımda kaldım ve kiliselerin çizimini yaptım. Hava aşırı sıcaktı. Öğleden sonra kasabaya indim ve hangi okuldan geldiğimi soran kaymakam ile görüştüm. Konak Karaman Camisinin karşısındaki camiye gittim ve minarede mahsur kalarak kasabalıların meraklı bakışlarını çektim. Anahtarı bekliyordum. Caminin ön cephesi yeni yapılmıştı fakat içeride mükemmel kemerler ve hatlı sütunlar dikkat çekiyordu. Mısır izi taşıdığını düşündüğüm çok güzel bir minber vardı ama desenler daha özgündü. Daha sonra yolumuza devam ettik ve arkadaki yıkık minareyi görebildiğimiz hoş, eski bir köprüden geçtik. Cami yıkılmış ve yeniden inşa edilmiş. Baba Yusuf Hakiki tekkesine vardık. Sarre kendisine yanlılıkla Haşhaşı dermiş. Tekke caddenin bir tarafında kalıyor. Cami ise öteki tarafında. Caddeden aşağı ırmak gibi su akıyordu. Kavakların ve söğütlerin altında çok güzel bir ortamdı. Tekkede iç dekorasyonda pek bir şey yoktu. Dışarısı ise oldukça sadeydi. Caminin önünde harabe durumda bir giriş alanı vardı. İçerisi de harabeydi ancak mihrap iyi durumdaydı ve ince bir işçilik vardı. Nehre geri döndük. Beyaz Su denen nehir başka bir köprüünün altındaydı. Eski ve harabe durumdaki köprüyü yeniden yapıyorlardı. Orijinal olarak hiçbir şey kalmamıştı. Muhteşem İbrahim Bey Medresesine gelirsek, ince işçilik taşıyan kapılar ve kemerler vardı. Ayrıca, dışarıdaki duvarlar mükemmeldi. Ustaların el işçiliklerinin muhteşemliği görülüyordu. Cami ve medrese

inşası söz konusu olunca kesinlikle Selçuklular, Moğollar ve Memluklular ön planda. Çadırıma geri döndüm. Kaymakam çağırma yanıt verdi. Yarınki gezimiz için şartlarımız daralıyordu ama bereket versin ki bize yardımcı oldu. Yatağa erkenden yattım. Gece biraz yağmur yağdı. Kavakların ve söğütlerin arasından Hasan Dağı manzarası dikkat çekiyordu.

Pazar, [14 Temmuz 1907]

Hayatımda ilk defa doğum günümü unuttum. Haydar ve Elyas saat 2’de atlarla ve eşeklerle yola çıktılar. Fattuh ve ben 5.20’de arabalarla çıktık. Tüm yükleri bir arabaya yükledik ve diğerine de kilim ve benzeri şeyleri yükledik. Arabada amortisör olmayınca yol çok kötü geldi. Bir adım yol da kat edemedik. Üç buçuk saat içinde Aksaray’a geldik ve yıkık bir han gördük. Duvarlarda çok köşeli kale burçları vardı. Yarım saat sonra atları sulamak için bir kuyuya geldik. Burada öğle yemeği yedik. Saat 10.30 civarıydı. F. İslam dini hakkında konuştu ve şunları söyledi: [Arapça karakterler]. Halep’te yaşayan yaşlı ama akli dengesi bozuk bir adamdan bahsetti. Kendisi çıplak gezermiş. Küçük çocuklar saat kaç diye dalga geçerek sorarlarmış ve 12 diye cevap verirmiş yaşlı adam. Çünkü bildiği tek sayı buymuş. Kendisine Ebu Etnasır adını vermişler. Geçen yıl vefat etmiş ve Müslümanlar da onun cenazesi konusunda çok büyük tartışma yaşamışlar. Aziziye’ye gömülecekmiş. Yolda ilerlerken bir anda durmuşlar ve bağırmaya başlamışlar: “Uçmak istiyor, uçmak istiyor” (cenneti kastederek). Daha sonra rahmetlinin Aziziye’ye gömülmek istemediği düşünülmüş ve annesinin de gömüldüğü Konak yakınlarına gömülmesine karar verilmiş. Onu oraya gömmüşler ve mezarı da kutsal bir yer hâlini almış. F. şöyle ekledi: “Delileri peygamber ilân etmiyoruz. Onlara gülüyoruz.” Ayrıca bana Bağdat’ta savaşa girmeyi reddeden silahtan bahsetti. Savaşın ortasında silahı Sultan’ın askerleri görmüş. Silah tek başına düşmana ateş etmiş ve daha sonra kulesine geri dönmüş. Zincirlerle bağlandığı günden bu yana tekrar kaybolmamış ve insanlar o silahı ziyaret edip türlü dini ifadeler kullanmışlar. “Böyle şeylere inanmayız” dedi F. Hava çok sıcaktı. Kimse toprakla uğraşmıyordu. Açık alanlar yavşanla örtülüydü. Acele ile saat 1.15 civarı Sultanhanı’na vardık. Mükemmel bir yerdi. Hemen bir fotoğraf çektim. İç kısımdaki kemerli odacık şahaneydi. Burada atlarımız ve eşeklerimiz ile karşılaştık. Hepsi

beraber hareket etti. Diğer araba o vakte geliyordu ve yetişecekti. Hanın ötesinde bir köy vardı ama insanların çoğu yayladaydı. Saat 3.30'da Eskikaya Han'a vardık. Orada birkaç han ve güzel su kaynakları vardı. Çimenli bir yerde kamp yaptık ve güzel bir Hasan Dağı ve Karacadağ manzarası ile günü sonlandırıyorlardık. Hava çok sıcaktı. Erkekler çadır kurmadı. F.'nin en küçük kız kardeşi 15 yaşındayken 35 yaşında bir adamla evlendirilmiş. Adam çok yaşlı diye düşünmüşler ama kız böyle istemiş. Bir çocukları varmış ve durumları fena değilmiş. Haftada 6 mecrediye kazanıyorlarmış. Evleri kendilerininmiş ve haftalık masrafları da 3 mecrediyeyi geçmezmiş. Para borç almak isterseniz faiz oranları çok yüksek. F. en küçük kardeşi evlendiğinde kardeşine bir hediye vermek istemiş ama hiç parası yokmuş. Bu yüzden Â£3 borç para almış ama 4 gün sonra Â£3.10 olarak geri ödemiş. 5 çocuğu olan en büyük kardeşi ondan borç para almış ve bugüne kadar geri ödememiş. Babası da borç para alır ama geri ödemezmiş. Evlendiği ilk yıl 22 at kaybetmiş ve Â£60 borca girmiş. Zekiye'ye nazar değdi derlermiş ama kendisi her şeyin Allah'tan geldiğine inanırmış. Halep'e döndüğünde bir dükkan açmayı istiyormuş. Yeterince sürüş tecrübesi varmış. Hiç eve gitmez, çok çalışmış. Arazi bu arada çorak bir görüntü içindeydi.

Pazartesi, [15 Temmuz 1907]

Bu sabah Fattuh'un saatine göre 4.15'te yola çıktık ve iki saat sonra Akbaş Han'a vardık. Atların öğle yemeği molası için yolda bir saat bekledik. Tamamen harabe hâlindeki bir handan başka yolda başka bir şey yoktu. Obruk köyü ve bir göl göze çarpıyordu. Arabacım Muhammet Ağaya göre göl o kadar derinmiş ki içine biri düşse yarım saat içinde anca batarmış. Hava hakikaten çok sıcaktı. Biz öğle yeği yerken Fattuh ateş yaktı ve tavuğumla et yemeğimi ısıttı. Boz Dağına doğru yol alırken yolda elma ve kayısı satın aldık. Geçtiğimiz yolda su vardı. Katrancı Belli'nin aşağısında yarım saatlik mesafede han vardı. Katlanmaz düzeydeki sineklere rağmen çalışmamın geri kalanını çizdim. Güneş batıp ay çıkınca tepelerdeki ıssızlığa rağmen güzel bir ortam oluştu. Konya'nın tepelerini görebiliyorduk buradan.

Salı, [16 Temmuz 1907]

Saat 3'ten sonra yola çıktık. Hava serindi. Yola koyulduğumuz sırada güneş tepelere vurdu. Ama saat yedi-sekize kadar hava ısınmadı. Hanı geçtikten sonra toprak çalışmaları gördük. Konya'ya varıncaya kadar başka görmedik. Tekkeye vardık ve arabaları bıraktığımız bir hana gittik. F. ve ben bir at arabasına bindik ve Konsolosluga gittik. Saat 10.30 gibi oraya vardık. Wylies benden kalmamı istedi ve ben de zevkle kabul ettim. Öğlene kadar sohbet edip yazılar okudum. Ardından duş aldım ve giyindim. Prof. C.'nin kardeşi Bay Callander geldi ve yanında Kennedy adında tuhaf bir adam vardı. Hepimiz bahçede oturup çay içtik. LËŧytved de geldi ve akşam yemeğine kaldı. LËŧytved saat 11'e kadar kaldı. Yatağa mutlu şekilde yattım ama iç ortam bana çok sıkış tıkış geldi.

Çarşamba, [17 Temmuz 1907]

Eşyalarımı görmek için F. ile otele gittik ve F toparlanırken benle konuşan Prof Callander'i çağırdık. Silifke'nin doğusunda çok zor şartlarda 14 gün geçirmişti. Karşılığı ise çok azdı. Öğle yemeğinden sonra biraz endişeye kapıldık çünkü F.'nin İstanbul'a gönderdiği tezkere reddedilmişti. Fitzmaurice ve Ferid'e telegraf çektim. LËŧytved, Prof C. Ve borç içinde olduğu bilinen Bay Sackville West geldi. Yarın Adana'ya gidiyordu. Çaydan sonra LËŧytved ve ben büyük St George kilisesini görmeye gittik. Büyük bir haç yapısı söz konusuydu. Yaklaşık 15 fitlik kazılar yapılmış ve taşlar çalınmıştı. Yalnızca iki parça klasik döküm kalmıştı. Bölgede yaşayan yaşlı bir Türk duvarların planını çıkarmıştı. Taşlar çalınmadan önce planı LËŧytved'e göstermiştim. Büyük boyutta bir haç formu vardı. Nef caddeye kadar uzanıyordu. Batı tarafında kilisenin yıkımından muhtemelen sorumlu olan Selçuklulara ait bir cami vardı. L. bana kazılar sırasında oraya gittiğini ve Helenistik döneme ait kırık çömlek parçaları ve cam parçaları (bir bütün kavanoz) gördüğünü söyledi. İslami fayanslar da varmış. Buradan fikrini şekillendirmiş. Vulpius hakkında biz kitabe varmış. Kuzeye bakınca ilginç bir bahçe vardı. L.'ye göre sanırım burada bir de tapınak varmış. Döndüm ve Prof C'yi hâlâ bahçede gördüm. Hepimiz oturduk ve eğitim olması gereken gayesinden konuştuk. Akşam yemeğinden sonra Doughty Wylie ile konuştuk. Kendisi bana Çin hikâyelerinden bahsetti. Hikâyelerde birliklerimizi idare eden adama çok değinilmiyordu.

Perşembe, [18 Temmuz 1907]

Bayan W ve Trad ile halı alışverişine çıktık ve birtakım güzel kilimler aldık. Öğle yemeğinden sonra Bay Callander geldi ve akşam yemeğine kaldı. Bir Fransız mühendis de çaya geldi. Kendisi iki yıldır buradaymış ve doğrudan Paris'ten gelmiş. Avrupalılar sayıca çok azmış ve çok çalıştırılıyorlarmış. İzin almak onlar için neredeyse imkânsızmış. Kendisi bana Beyşehir sulama planından bahsetti. Bu plan uygulanmak üzereydi. Maksat Ilgın'daki hamamları yeniden inşa etmek ve canlandırmaktı. DW ve ben Bayan Penner'in [?] evine gittik (ev aslında Bayan Gerber'e ait ama kendisi şu an yok) ve oradaki bahçede ilginç bir taş gördük. Taşa tavus kuşu ve kilim desenleri vardı. Yakınlardaki Selçuklu sarayı harabelerinden alınmış ama kesinlikle Hristiyan işiydi. Yuvarlak sütunlar da vardı. Alaeddin caminin tüm yuvarlak sütunları da böyleydi. Trad çok geç geldi ve akşam yemeği saatine kadar kaldı. Akşam yemeğinden sonra odama geçtim ve ertesi gün için toparlandım.

Cuma, [19 Temmuz 1907]

Ereğli trenine bindim – sabah hava çok güzel ve serindi. Karadağ'ın çevresinden geçmek güzeldi. Ereğli'ye öğlen vardım. Karacadağ ve Hasan Dağı karşı karşıyaydı. Hava ısındı. Varmadan önce trende öğle yemeği yedim. Bizi bekleyen bir araba vardı ve oradan İvriz'e geçti. Vadinin tarif edilemez güzelliği bana iyi geldi. Yolda fındık ve elma topladık. Hepsi tam olmamıştı. Yol kötüydü. Varmamız 21 saati geçti. Eşyalarımızı da Hitit taşına doğru taşıttık. Arkamızdaki küçük kanalın hemen yanına kamp kurduk. Hava soğuktu. Doughty Wylie'nin küçük çadırını kurduk. Çay içtim ve Hacı Hasan'ın iki adamıyla diğer heykeli görmeye gittim. Batı tarafından tepeye doğru gittik ve bir başka taş ve derin vadiye girdik. Dağ geçidinde bir Bizans kalesi vardı. Batı ve kuzey tarafındaki duvarlar ayakta idi. Su için mahzen vardı. Vadinin öte tarafında Kapıcık görünüyordu. Vadiye Ambar deresi ya da Hamamlı Dere adı verilmişti. Biraz ilerledik. Tüm yürüyüş yaklaşık yarım saat sürdü ve iki bina gördük. Soldaki bina Oğlanlar Sarayı, batıdaki de Kızlar Sarayı adındaydı. Her ikisi de kiliseydi. Taşın batı tarafında ve kilisenin güneyinde Hitit heykelleri vardı. Harabe hâlindeydiler. Hiç tamamlanıp tamamlanmadıkları konusunda şüphelerim var. Kralın figürü korunuyordu. Sağ eli ile selamlıyordu.

Tanrının bacakları ve ayakkabıları ile ceketini ve sakallı yüzü çok netti. Sanırım kitabe yoktu. Tüm heykel yerden 10-20 fit uzunluğundaydı. Zemin hazırlanmıştı. Batıdaki kilisede mağarayı koruyan duvardan başka bir şey kalmamıştı. Doğu tarafındaki yapının güney tarafına doğru uzanan tavanı taşlandı. Bu odacığın kuzeyi mağaraya doğru gidiyordu. Doğudaki kilisenin apsisi taştan kesilmişti. Apsiste de pek çok ufak hücre vardı. Apsislerin bazılarında tuğlalar vardı. Ana apsiste fresk vardı. Güney tarafında bir tür geçit görülüyordu. Batıdaki duvar yıkılmıştı ve doğu ve güney tarafındaki taşlar da düşmüştü. Batıdaki duvar ve kilise arasında yuvarlak bir duvar daha vardı. Tüm yapı istinat duvarı üzerine kurulmuştu. Kemerlerin birçoğu düşmüştü. Kuzeydeki duvarda dar bir pencere vardı. Bir mum yaktık ve yaklaşık 50 yarda ilerledik. Giriş içeriden sıvalanmış gibiydi. İçeride stalagmit ve stalaktit sütunlar vardı. Yaklaşık 25 fit derinliğine ulaşıncaya kadar ilerledik. Yüzeyleri balçıktan dolayı pürüzsüz ve kaygandı. Geçidin öteye doğru devam ettiğini görebiliyorduk. Tepenin öte tarafına kadar devam ettiği söyleniyordu ama bu kimsenin kalkışmadığı bir macera olurdu. Mağaranın ağzını öte taraftan görebileceğimizi söylediler. Mağaranın ağzında küçük bir havza vardı. Muhtemelen kutsal su içindi. Küçük odacığın duvarları kuzeybatıya uzanıyordu. Bahar aylarında tepelerin çiçeklerle dolduğunu söylüyorlar. Geldiğimiz yoldan geri döndük Hitit taşının ötesinde bir kilise gördük. Taş işçiliği diğer binalarda olduğu gibiydi. Kiraz ve ceviz ağaçları altında akşam yemeği yedik, ayın çıkıp ışığının suya vuruşunu seyrettik. Buz gibi kanal suyunda duş aldık ve yatağa geçtik [sayfaya ezilmiş çiçek koydum].

Cumartesi, [20 Temmuz 1907]

Saat 6'da yola koyulduk ve binaların planını yaptığım diğer vadiye geçtik. Kilise oradaydı. Biraz daha yukarıda birkaç haç dikkat çekiyordu. Çizikler vardı ve muhtemelen hacılar neden olmuştu. Vadinin S şeklini aldığı ve tepelere uzandığı noktalarda taşlar bir araya geliyordu. Hacı Hasan "Kapı bu" dedi. Şüphesiz öyleydi. Lanet arabamız burada bir gece kalmayı reddetti ve bizi öylece koyup gitti. Ulaşım konusunda çok zorluk yaşadık. Sonunda yola çıkabildik çünkü bir araba daha geldi. Dostlarım Hacı Hasan ve Ali Kavass Oghe'ye elveda. İstasyonda öğle yemeği yedik ve neredeyse polisle sıkıntı yaşıyorduk çünkü F'nin tezkeresi kabul edilmemişti.

Kendisi bana 7 eşi ve 18-20 çocuğu olan Halepli bir arabacıdan bahsetti. Adam hangi çocuk hangi anadan doğmuş bilemezmiş. Kahve oturduğunda oğlan çocukları gelir ve sırayla para istermiş. 7 evi varmış ve her gün birinde yatarmış. Müslümanların inancında kadın ve gıda durumu var. Kaymakamla beraber Karaman'dan yola koyulduk. Bir kavas ve Bay Callander beni karşıladı. Hemen konsolosluğa gittim.

Pazar, [21 Temmuz 1907]

Fattuh'un tezkeresi ile uğraştık ama Halep'ten yanıt alamadık. Trad ve Loytved [LË†ytved] çaya geldi. Loytved bize Karaman'ın tarihinden bahsetti. Barbaros'tan sonraki iki yüz elli yıllık dönemi anlattı. Karaman hikâyesinde büyük romantizm vardı.

Pazartesi, [22 Temmuz 1907]

Ferid'e çektiğimiz telgrafın ardından Halep'ten bu sabah ret geldi. Vali İzmit'ten onay alınacağına söz vermişti. Büyükelçilikle görüştüm ama geç sonuç alındı ve bir gece sonra bize telgraf geri döndü. Yeniden gönderilmesi gerekiyordu. Doughty Wylie ve ben bankaya gittik ve pencereden bir görevli ile görüştük. Kendisi bize bir Doğu Kırım hesabı verdi. Çimler çok uzamıştı. Tepelerden su akıyordu atlar da su içmeye gidiyordu. Ağaçlar evlerin üzerinde gölge ediyordu.

Salı, [23 Temmuz 1907]

Doughty Wylie'nin doğum günüydü. Bayan W ve ben dışarı çıktık ve St Amphilocheius kilisesini ölçtük. Amphilocheius ilk çelebinin akranı olacaktı ama esasında çok daha önce yaşamış. Çok fazla şey yeniden yapılmış. Fitzm'e bir adam gönderdim ve yarın işe koyulduğumu söyledim. Tüm Konyalılar doğum günü tebriki için çaya gelmişlerdi. Akşam yemeğinden sonra saat 12'ye kadar bahçede muhabbet ettik.

Çarşamba, [24 Temmuz 1907]

Doughty Wylie beni giderken görmek için gelmiş. Eskişehir'e uzun bir yolculuk olacaktı. Afyon ve Eskişehir'de telegraf yoktu. Orada Bay Callander ile karşılaştım. Oturup beraber akşam yemeği yedik.

Perşembe, [25 Temmuz 1907]

Haydarpaşa'ya doğru yine uzun bir yol oldu. Sabahın büyük bölümünde uyudum. Hamidiye'ye geldiğimizde şişman ve neşeli bir Türk gördüm. Kendisi Konya Valisinin kardeşiymiş. Adapazarı kaymakamıymış. İzmit'e öğle yemeğine gelmem konusunda ısrar etti. Haydarpaşa'ya geç gelmişti. Orada kavas ve birtakım memurlar gördüm. Sorun yoktu. Fattuh'un pasaportu ve belgeleri Pendik'te alınmıştı. Pera Palace'ye geçtik.

Cuma, [26 Temmuz 1907]

F. [Fattuh] ile beraber Dr McClean'i görmeye gittim ve onu hastanede bıraktım. Ardından aceleyle çıktım, bir şapka aldım, giyindim ve Bay Nicholas O'Connor ile buluşmak üzere Beşiktaş'a gittim. Ama o çoktan gitmişti. Bu yüzden Selamlık'a gittim ve kartımı gönderdim. Bay Fitzmaurice beni karşılamaya ve Büyükelçinin odasına götürmeye niyetlenerek yanıma gelmişti. Orada Bay N ile denk geldik. Kendisi çok arkadaş canlısıydı. Fitzmaurice beni orada dört Japon memur ile tanıştırdı. Bay N. Beni Nejib Melkame ile tanıştırdı. Hepsi neşeli insanlardı. Öğle yemeği ve toparlanmak için otele geri döndüm. Yetkili orada yoktu. Bir süre bir yerde oturup bekledim ve görevli gelince Beşiktaş'a gittim. Daha sonra nakil işlemlerim yapıldı. Bayan O'C migreni yüzünden yatağa düşmüştü. O yüzden çay içip poloya gittik. Orada Bay Leischmann ve Bay Butler ile, ayrıca Woods Paşa ve diğerleriyle tanıştım. Güzel bir akşam yemeği yedim.

Cumartesi, [27 Temmuz 1907]

Erkenden İstanbul'a gittim ve McClean'i gördüm. Tuhaf işler ile uğraştım. Öğle yemeğine geçtim ve 3 gibi İmogen'e ve Prinkipo'ya gittim. Çok hoştu. Kaptan Taylor, doktor ve Bay Hodgson'dan başka kimse yoktu. Prinkipo'dan çıktık ve Bay N [Nicholas O'Connor] ile yürüyüşe çıkıp Pearses'i ziyaret etmek istedik. Kendisi yoktu. İzzet'in burada büyük bir evi varmış. Geceye kadar vakit geçirdim.

MEKTUPLAR

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Salı [7 Mayıs 1907]

İşte size yazmadığım birkaç gün. Çok yorucu bir şekilde seyahat ettik, ama hepsi başarıyla bitti. Yalovach'tan Pazar günü belirlediğimiz saatte 6:00'da ayrıldık. Kızılören [Kızılviran] 'a kadar olan bir araba yolu olduğu için valizim için bir araba kiralamıştım. Bu konuda yetkililer her zaman Küçük Asya'ya seyahat etmek için uygun yol olduğu söylediler. Şimdi bunun öyle olmadığını biliyorum. İnsanın bu şeyleri kendisi öğrenmesi gerekir. Böylece yola koyulduk ve şahin kadar vahşi ve kertenkele kadar çekingen olan yeni atımı sürüyordum, bu yüzden ilk bir iki saat düşünmeye yetti. (Artık yerleşiyor ve iyi ellere geçti ve kusursuz küçük bir hayvan haline geldi, bence şimdiye kadar sahip olduğum seyahat için en iyi at.) Bu sıkıcı bir yoldu. 4 saat sonra Şarkikaraağaç denilen sıkıcı bir yere geldik; bir zamanlar büyük bir Selçuklu kasabasıydı ve şimdi içinde birkaç Roma taşı ve Yunanca yazıtları bulunan sefil bir küçük köy. Günler cayıır cayıır yanıyordu ve hazımsızlık yüzünden acı çekiyordum. Fattuh benim ağrımı ve şişmiş gözümü Yalovach'taki havanın ağırlığına bağlıyordu, Bence hastalığım tavuğun sertliğine bağlanmalı. Böylece hana gittik ve araba gelene kadar beklemeye karar verdik ve sonra tekrar yola koyulduk. Bekledik, bekledik ve öğlen vakti başladık, sonra yağmur yağdı ve dolu dolu bir şiddetli fırtına geldi ve uzun bir süre sonra arabanın Yalvaçtan'tan bir saat önce bozduğunu ve adamın bir başkasını almaya geri döndüğü haberi geldi. Bu zamana kadar yol su ve çamurun derinliklerinde idi ve sonunda bagajın 5'e ulaştığı ve o gün için daha fazla yolculuk yapılmadığı düşünülüyordu. 7'ye kadar durmaksızın yağmur yağdı, bu yüzden biz de çok ıslandığımızı ve bunun yanında bir de köpek hissettiğimi söylemeliyim. Bu yüzden, Fattuh'un merak ettiğim çorbayı içtim ve yatmaya gittiğim. Odamda çokça böcek ve pire olduğunu söyleyebilirim, ama en azından kendi yatağım vardı. Karagash'ta atlanacak at yoktu, bagaj atı yoktu, bu yüzden ertesi gün başka bir araba almaktan başka bir şey yoktu ve tekrar saat 6'da umutla yola çıktık. İlk bir veya iki saat boyunca, yol önceki günün yağmuru nedeniyle yoğun çamur olmuştu, ancak şu anda biraz geçtik ve yer sertleşti ve temizlendi. Fattuh

arabayı beklemek için durdu ve ben askerlerimle devam ettim. Aralıklı geçişler sayesinde, tüm gözlerin görebileceği kadar net, Roma yolunun kaldırımı vardı ve alçak zirveyi geçtikten hemen sonra yol kenarındaki büyük bir höyüğün üstünden kaplı taşları kazan bazı köylüler vardı. Görmeye gittim ve kazıp çıkardıkları ince kaplı taşların kare bir binanın, geçidin kapısındaki bir bekçi evinin temelleri olduğunu öğrendim. Çünkü bu, Avrupa'dan Asya'ya, Asya'dan Avrupa'ya gelen bütün trafiği yüzyıllar boyunca taşıyan büyük doğu yoluydu. Daha sonra Byz'de bir piskoposun olduğu Misthia bölgesini gezmek için biraz tur attım. Saat 10.15'te Kireli Kassabası'na, büyük Beyşehir Gölü'nün kıyılarından uzak olmayan bir başka sefil küçük delik açtım ve yine hana gittim ve tekrar bekledim. Bir buçuk saat sonra bu sefer Fattuh'in gönderdiği bir elçi, arabanın çamura sıkıştığını ve tekrar Karaağaç'a gittiğini söylemek için geldi. Yumurtalar, ekmekler ve lorlar sipariş ettim ve eğlendim ve sabırlı olmak için elimden gelenin en iyisini yaptım ve 1.30'da 2 araba ile zaferimi ilan edebilirdim, ilk önce bufalolarla çamurdan çıkarıp Kassaba'ya sürdüm. Fakat yarım günlük bir yolculukla tekrar kovulmayacağım, bu yüzden arabaları ve Fattu'yu bir saat dinlenmeye bıraktım ve Beyşehir Gölü'ndeki düz ovaya indim. Diğer göller gibi o kadar iyi değildir, ancak Batı tarafına dik bir şekilde düşmektedir, ancak bu, bu ülkenin tipik özelliği başka bir yerin değil. Gölleri ve dağlarına rağmen melankolik bir ülke, sevmeme rağmen. Asya'nın asıl kalbi olan Asya içini her adımda hissetmek için canlılık dolu, denizin nefesi ve aktif bir enteresan ırkın anısı olan Yunanistan'ın canlı ve çeşitli kıyı şeridini terk ediyorsun. Monoton, renksiz, cansız, düşünceleri bir sonraki karışın ötesine geçmeyen, yaşadığı ve ölen ve büyük ovalara ve çorak tepelere hiçbir iz bırakmayan bir insan tarafından hiç kuşkusuz - bu ülkenin gerçek olduğu Orta Asya Bölüm... Ve bu yüzden Roma yollarında kişinin zihni üzerinde çok derin bir izlenim bırakıyor. Ülkenin kendisini etkilediler, büyük bir tahakküm ima ettiler, evrensel durgunluğu aşan insanlara anlattılar. Çok sıcaktı ve hala; Kelebeklerin bulutları yolun üzerinde sürüklendi ve bataklık zeminde bir veya iki leylek dışında başka canlı bir şey yoktu ve burada ve yanlarında uyuyan bir çoban çocuğu olan bir bufalo sürüsü vardı. Gölün sonunda ağır bir gök gürültüsü fırtınası toplandı ve alçak tepeler boyunca doğuya doğru ve gökyüzünün ortasına süzüldü. Ve böylece, muhtemelen dünyadaki en eski ticaret yolunun ne olduğu ve Roma yolunun öncüsü olanın en erken kayıtlarına geldik ve

burada gök gürültüsü ve şimşek, yağmura ve yağmurda üzerimize düşen bulutlar ve dört Hitit kralını gördüm. fırtınanın tüm öfkesinin bir arka plana karşı, büyük taş oyulmuş. Hızlı bir nehrin göle doğru aktığı, yamaçtan köpüren bir yay olan geniş bir havuzun kenarına yerleştirilmişlerdir; ve yukarıda, sanki büyük suların tanrısına övgülermiş gibi, ellerinin kaldırıldığı figürler. Bu, Hitit yolundaki tek yol değil mi? Torosların dibinde [Toros Dağları], bir kral ve güçlü bir baharın üstünde oyulmuş bir tanrı vardır; Böylece yol Asya'dan çıktı ve Anadolu'ya batıya doğru denize gidiyor. Yağmurda ve bataklıklarda bir saat geri döndük ve kamp yaptığımız köye geldiğimizde ilk başta ıssız olduğunu düşündüm, öyle harap ve sefil görünüyordu. Sonra üzerime bir sürü öfkeli köpek sürdü ve sonra Fattuh'u ıslak bataklıkta toplanmış bir grup köylü ile gördüm. En fakir köyde genelde en iyi konaklama yerini bulursunuz ve o da buradaydı. Bataklıkta çadırlarımı kurmadıklarını ancak mobilyalarımı temiz, beyaz, yıkanmış bir odaya koyduklarını gören en büyüleyici konuk evi vardı. Yanında Fattuh'un yemek yapabileceği ve atların altında sabit bir oda vardı ve hepsi bu kadardı. Köyün Şeyh'i, sunabileceği her şeyden daha fazlasını sunduğum ve Bellieve'den istediğimden fazlasını aldığım fakir konaklama için alçakgönüllülikle özür diledi. Size köyün bataklıkta olduğunu söylemiştim; Bu sabah sorun bagaj arabasını tekrar kuru zemine sokmaktı. Fattuh bunu her zamanki enerjisiyle çözdü - Acımasız bir Suriyeli köylü olarak doğmamış olsaydı, Fattu bir başbakan ya da baş komutan olurdu. Araba ile birlikte su ve çamur fırtınasında kayboldu ve şu anda diğer tarafta güvenli ve sağlam bir şekilde yeniden ortaya çıktı. Uzun bir gün geçirdik, ama talihsizlik olmadan. Düşünmem gereken 30 mil yoldan geldik ve bu iyi gidiyor. Geçen saat ya da öylesine tekrar Roma yolundaydık, geçit bir kaç kilometre ve bir yerde bir dönüm noktası için oldukça açıktı. Yarın buradan nereye gittiğini bulmaya çalışmalıyım.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Perşembe [9 Mayıs 1907] Kilisra.

Bugün Konia'da (Konya) olmak istemiştim ama beni bir gün burada tutan ilginç işler buldum. Dün yağmurun altında ve sisleri süren dağların tepelerine tırmandık. İlk saat boyunca R. yolunun muhtemel çizgisini takip ettim, ancak eski taşlardan inşa edilmiş ve kalıntılarla çevrili bir köy dışında kesinleştirecek hiçbir şey

bulamadım - önemli bir kasaba olmalı ve bu nedenle muhtemelen yola koyulmalıydı. Görünüşe göre kimse daha önce orada bulunmamıştı, çünkü Kiepert tarafından şüpheyile işaretlenmişti, bu yüzden yazıtları kopyaladım ve sevinçten kaçtım. Yolumuz bizi çok vahşi kayalık bir ülke boyunca sürdü ve sonra büyük yaylalarda, yaz otlaklarında geçirdi, ancak hava uygun değil ve 7 saatlik yolculuğumuzdan dolayı üzülmedim. Şimdi bu yer volkanik bir ülkenin ortasında yatıyor. Üzerinde durduğu tepe ve vadilerin tüm kenarları, kayaların en ilginç sütunlarına ve kulelerine bölünür ve hepsi mağara evleriyle taranan ballardır. Çadırlarımı doğrudan Konia'ya göndermişim ve 2 eşeğin sırtında ihtiyaç duyduğumuz şeyleri aldım, tepeler arasında Fattuh'un Eşekler'in siciliğinden bahsettiği, etkileyici bir yaşlı adam tarafından sürüldü ve başka bir isim bilmiyorum onun için. Eşekler saat 2'de çoktan geldik ve açlıktan ölmek üzereydim, kötü bir saat içinde öğle yemeğindeki eyer çantalarını Eşeklerin Babasına emanet ettik. Böylece bir konaklama aramaya başladık ve iki oda bir diğerinden daha iğrenç bir şekilde kirliydi ve her ikisi de son derece kokulu ahırlar tarafından yaklaştı. Açlıkla keskinleşen bir öfke ile ya da uyumayı reddettim ve nihayet köyün eteklerinde büyüleyici bir eve götürüldük, burada geniş bir çatıya sahip 2 boş oda vardı ve hoş bir manzara vardı. . Böylece burada kalmaya karar verdim ve biraz ekmek yedikten sonra dışarı çıktım ve mağara evlerine baktım - şimdi oldukça iyiydi. Gerçekten de her biri birbirini ardına 2 ya da 3 odalı evler, üst katlara çıkan kaya kesim basamakları. Üstelik Bellow vadisi köyün çiçeklenme ağaçları oldukça doludur ve elma çiçeği kokusuyla ağırdır. Gördüğün güzel bir yer. Ancak, beni getiren eski kiliselerin bir söylentisiydi, ve bu sabah ev sahibimle birlikte bir rehber ve Fattuh ile ölçüm bandını tuttum. 2 kilise kayalık bir dağın tepesindeydi; ikisi de en ilginçti ve ben bütün gün onlarla çalıştım. Sadece hava korkunçtu, soğuktu ve yağmur fırtınasıydı. İkinciye geldiğimizde, ilkinden daha yüksek ve daha açık olan ikinciye geldiğimizde, yağmur sağanak yağışlarla yağdı. Ancak ilk bakışta bunun çok erken çalışmaların gerçek bir çaresi olduğunu gördüm ve bu tür şeyler oldukça nadirdir, bu yüzden hiçbir yağmur beni uzaklaştıramazdı. Ne kadar düşmüş taş barınağının bulabildiğinin altında (narteks kapısının lentolarının altındaydım) bulaştığımız sefil bir saat boyunca çömeldik ve acı rüzgârın yağmurda en uzak köşeye gitmediğini iddia etmeye çalıştık; ama nihayet temizlendi ve rehberim, büyük bir ustalıkla, kendimizi ısıttığımız meşe bodurunun nemli

dallarından bir ateş yaktı ve sonra kiliseyi ölçtüm. Ölçeklendirmek ve ölçümlerimin tam olarak doğru olduğunu bulmak için çizdim. Yani bu iyi bir gün çalışması.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Cumartesi [11 Mayıs 1907] Konia [Konya (Iconium)]

Dün öğlen geldim ve büyük neşe ile tüm mektuplarınızı buldum. Sonra çıktım ve İngiliz Konsolos, Doughty Wylie ve karısını gördüm, ve böylece sevgili Loytved Alman Konsolos ve konuşarak düştük ve akşam yemeğine kaldım ve otelime geri dönmedim. gece 11'e kadar. Elsa'ya planları hakkında yazıyorum (düğününde olmamak fikrini zar zor taşıyabilirim) ve Baba'ya para hakkında. Ramsay 3 gün sonra geldi ve yapacak yüz bin işim var, bu yüzden artık yazmayacağım. Sadece sana telgraf verdim. Sevecen kızın Gertrude.

Tamam, büyük Mogul'a aynı şekilde geldiğimi söyleyeceğim. Alman kanıtları için teşekkür ederim. Çeviri oldukça iyi. Heinemann'a yazmalı ve ona bazı düzeltmeler yapıp yapamayacağımı sormalıyım. "Madam" "Bayan" için saçma, "Gräfin" daha iyi olur mu sence de?

Kitabın çok başarılı olduğunu düşünüyorum. Ama yorumlar gelmeden önce kendi kafamdan biliyordum.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[21 Mayıs 1907] Maden Sheher

Sevgili Anne. Eşek yarın şafak noktasına gidiyor ve şafak vakti geldi ve size bir kelime yazmalıyım, ancak bugün yaptığım 10 saatlik zorlu yolculuk, mektup yazmak için hazırlıklı değilim. Ramsay'dan henüz bir kelime gelmedi - Umarım eşek yarın bana haber getirir. Neyin peşinde olduğunu merak ettiğimi söylemeliyim. Umarım hasta değildir. Bugün Kara D'nin (Kara Dağ) etrafını dolaştım, diğer tarafta önemli bir şey bırakmadığımdan emin olmak için gerekli bir şeydi. Hiçbir şey olmadığını düşünüyorum, ama incelemem gereken kampımın yakınında bir veya iki yerden daha fazla veya daha az uzakta gördüm veya duydum. Her şeyi tepelerin en tepesine inşa etme alışkanlığı yadsınmaktır. Sonraki nesiller için çok fazla emek gerektirir. Bugün çok sıcaktı. Tepelerin diğer tarafındaki bir Çerkes köyünde yaşayan büyüleyici bir Çerkes evinde oturdum. Kendi öğle yemeğine ekleyebilmem için

bana kahve ve ekşi sos verdi. Beni gelip kalmaya davet etti. Diğer tüm Çerkesler bu süre boyunca oturdu. Dün ben de zor bir gün geçirdim. Daha önce öğleden sonra, kampımın yakınındaki bir tepenin üzerinde çok mükemmel bir kiliseye sahip olan ve kilisede yıkılmış bir sitenin, muhtemelen sunak olduğunu düşündüğüm yarı gömülü bir taş olduğunu bulmuştum. Bu yüzden adamlarımdan bazılarını seçtikleri ve kazayağı ile aldım ve çıkardım ve sunaktı. Sonra tüm siteyi fotoğrafladım ve planladım, 5 saatlik bir çalışma. Öğle yemeği ve bir saat dinlenmek için çadırıma geri döndüm ve sonra başka bir tepeye gittik ve orada çok yıkık ama ilginç bir plan olan bir kilise ve şapel buldum. Bu yüzden öğleden sonra onlarla çalıştım. Geri döndüğümde onları ölçeklendirmek istemişim ama çok yorgundum ve hala yapılmayı bekliyorlardı. İşin aslı, burada bir kişi için çok fazla iş var, ancak yalnızlığımdan çok zevk alıyorum ve eğer sadece biraz daha iyisini yapabilseydim, iş de çok eğlenceli. Henüz bu yere dokunmadım, Ramsay'ın daha iyi bir sorumluluğu olduğunu düşünerek. O gelmezse yapmam gereken bir iki şey var, gerisi biraz daha zekice gideceğim.

Oyuncular! ah alçam! kelimelerin söyleyebileceğinden daha profesyonel. Zaman bulabildiğimde başka birini yapmak için can atıyorum. Ağzım muhteşem bir şekilde köylülerin bana getirdiği tavşan ve kekliklerle besleniyor. Aynı zamanda, koyunlarının neredeyse tamamı kış soğukunda öldüğü gibi, kuzularını satmayacaklar. Fattuh 5 saat uzaklıktaki bir köye gitti ve eyer yayının yanında bir kuzu getirdi. Ramsay ailesi gibi beklenmedik şekilde ortaya çıkan kazalara karşı koruyoruz ve çadırlarımı büyüleyici bir şekilde gezdiriyor. Hiç sevecen kızın Gertrude. Bu mektubu size Arıkören Müdüründen gönderiyorum. Lütfen benim için sakla – bu çok ilginç.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[25 Mayıs 1907] Maden Şehir.

25 Mayıs Cumartesi Sevgili Anne. Gerçekten sana bir günlük başlatmalıyım. Ramsaylar dün geldi. Tam bir kilise kazıyorken iki araba çıkageldiler ve orada bitiverdiler. Öğleden sonra saat 3 civarıydı. Aniden dışarı çıktılar, çadırlara gitmeyi reddettiler, Lady Ramsay apsite çay pişirdi (açlıktan ölmüşler) ve Ramsay herşeyden habersiz kiliseden kaynaklanan sorunlar içinde kayboluverdi. Benim kadar heyecanlı

birisinin olması benim için çok zevkliydi! Lady Ramsay İsveç aksanı ile konuşan konuşkan bir kadın; tahminimce, herhangi bir arkeoloji hakkında en küçük bir şey dahi bilmiyor gibi görünüyor. Yaptığımız işler hakkında cahilce sempati duyuyor ve bundan da öte kaldığım yer ile ilgili olarak yaptığım tüm düzenlemelerden çok memnun ve ev sahipliği edipkendisini ağırlamak için gösterdiğim en ufak ilgiye bile Buckingham Sarayı'ndan gelen bir ağırlama gibi gayet asil bir şekilde karşılık veriyor. Kendi misafirlerini ağırladığım tek evin bir çadır olması saçma (ve uygun) değil mi? Ramsaylar Konia [Konya (Iconium)] 'da çadırsız ya da herhangi bir kamp eşyası olmadan gelmişti. Kaptan Wylie “bir an önce yanınıza gelip tuttuğu istikamet yanlış olduğu halde size katılmak için kıvranıyordu. Kendisine iki çadır verdim ve size doğru yönlendirdim” diye yazmış. Beraberlerinde gözlüklü bir tip olan 17 yaşındaki oğulları Louis'i de getirmişlerdi. Louis bu taraflarda bulunan küçük memelilerden toplamak için British Museum'dan yetki almış. İskoç bir adamla arkadaş olmak zaman alıyor, ancak süreç çok iyi başladı. Ayrıca, bir keresinde ustaları da dahil olmak üzere kamptaki herhangi biri için bir işe dönüş yapmayı reddeden ve bu sabah görevden alındığıma sevindiğim bir hizmetçi yardımcısı olan Yunan hizmetçi çocuğunu getirmişlerdi. Bir eşeğe atlayıp umarım onun gibileri son görüşümüz olur. Şimdi size çok çarpıcı bir şey söylemeliyim. Ramsay'ın gelmesinden 2 gün önce çalıştığım Karadağ'ın girişindeki kilisenin yanında büyük kayalar vardı ve kayalar üzerinde çok tuhaf bir yazı buldum. Ne kadar çok bakıp incelediysem o kadar tuhaf oldular ve ne kadar az Hristiyan veya bildiğim herhangi bir dinden olan insanlara ait olduklarını düşündüm. Bundan dolayı kayayı aşağı indirirken dikkatli davrandım kayanın üzerindeki tavşan başlı tuhaf şeylerle ve haça benzeyen kanatlılar, kollar, dairelerdi. Ellerim titreyerek Ramsay'a gösterdim. Ona baktığı anda “Bu bir Hitit yazıtı. Burada en çok bulmayı istediğim şey bu” dedi. Sanırım hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Derhal Sayce'ye gönderilecek ve şimdilerde Hititlerden başka bir şey düşünemiyoruz. Şimdi bu Küçük Asya tarzı: Asla Hristiyan veya Müslüman'ın bir tapınağı yok, ancak yeterince uzun bakarsanız, tarihin başından itibaren kutsal bir yer olduğunu göreceksiniz ve bu yüzden tepenin üstündeki kilise duruyor Hititlerin ibadet ettiği bir sitede. Bugün, duvar bir mısır tarlasına girdiği ve Fattuh'un dediği gibi, Mısır'ın Babası (yani, alanın sahibi) 2 gün boyunca Karaman'dan [Laranda]] uzakta olduğu için büyük kilise ile devam

edemedik. O yüzden geri dönene kadar beklemeliyiz ve mısır tarlasını ondan alabiliriz. Bu yüzden, Ramsay ve ben, 6.30 civarında, tepeleri çevreleyen bir tepedeki başka bir kiliseye gittik; bu da köyü ovalardan koruyan bir tür doğal redüktör oluşturuyor. Burada çok önemli ve planlanmamış bir kilise, bir şapel ve manastır yapıları var. Duvarlarda birkaç tane grafiti var. Burada ölçmek için çalışmak ve R. incelemek için işe koyuldum. Halen çok eski bir tür tahkimat izine sahip tuhaf şeyler bulmaya başladı ve daha sonra Suriye'de de aynı şeyi görmüş olana kadar şarap presleri olduğunu keşfedene kadar uzun süre bizi şaşırtan kayalarda kesimler bulduk. ve bunun kısa ve özeti, Madensheher'de bir Hitit yerleşimi olduğunu ve bunun giriş kalesi olduğunu düşünüyoruz. Elbette daha fazla kanıt elde edemeyiz - olay bir varsayım olarak kalmalı, ancak Kara D'nin tepesindeki yazı sabit bir nokta. Kilise ile ilgili çok tatmin edici bir gün geçirdik. Planımı bitirdim ve kilisenin erken dönemlerde yıkıldığını ve restore edildiğini buldum, bu da Strzygowski'yi (elbette sadece fotoğraflarını gördü) şaşırtmış olan bazı özellikleri açıkladı ve R., kalbimizi ağzımıza getiren uzun bir yazıt buldu. çünkü bunun bir randevu olabileceğini düşündük. Bu kadar kışkırtıcı bir şey hayal edebiliyor musunuz - 5 Mart tarihiyle ... ve yılla tarihlenmemiş! Sırf kadınları için erken dönem Xians, diğer tüm insanları boşalttı. Ancak biz yapmadan önce bir tarih alırız, göreceksiniz. Kampım yağlanmış tekerleklerle gidiyor - aldatma! Bol ve memnuniyet bol! Kürtler, herkesin neşesi ve hayranlığını kaandılar ve Fattuh zaten tüm Ramsay ailesinin güvenilir arkadaşıdır.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Pazar [26 Mayıs 1907]

Dün kilisenin çevresini planladığım için sıkıcı bir sabah geçirdim, ancak durumu düzelttim ve R. [Ramsay] bunun tatmin edici olduğunu söyledi. Bu kilise daha önce hiç uygun şekilde planlanmamıştı ve çok büyük ve zordu ve çok dikkatli yapılmak zorunda kaldı. Öğle yemeğinden sonra, tekrar aşağı inip R.'nin yazısını bitirirken kalıpları inceledim. Bundan kurtulmak için daha fazla bir şey yok. Sonra etrafta dolaştık ve bir sonraki işimize yerleştik, her iki tarafında da iki şapel bulunan bir bazilikadan oluşan bir grup harabe. İki şapelin mezar şapeli olması gerektiği sonucuna varmıştım ve varsayımım R.'nin İçlerinden birinin orada dinlenmeye

koyulduğunu söylemek için birinden bir yazı bulmasıyla doğrulandı. Artık bir Domesticus şef olarak Bizans komutanıydı, bu yüzden çok büyük bir harikaydı. Ayın günü yine değil, yıldan söz edildi! Bu yüzden yarın buna başlamaya başlıyoruz. Bazilika tamamen harap olduğu için bu çok büyük bir iş. Çok ilginç ve ilginç olan iki şapel arasındaki mimari bağlantıdan önce kimse fark etmemiş gibi görünüyor. İnşallah bunu başarabilirsek bundan bir şey çıkarabiliriz. Dün kiliseyi çizmek için sadece 2 saat geçirdim ve bugün için gerçekten çalıştığımı hissediyorum.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Pazartesi [27 Mayıs 1907]

Kilisemizde harika bir gün geçirdik ve çok şey yaptık. Ne yazık ki bundan başka yazıt çıkmayacakmış gibi görünüyor, ancak bitişik şapellerin uğruna yapılması gereken değer. Öğleden sonra, beyaz çatılı bir Türk arabasının ortaya çıkması büyük bir heyecandan kaynaklandı ve birçoğu kimler içerebileceğini düşündüğü düşünüldü. Madenşehir'e pek araba yok. İşgalciler R. [Ramsay] 'ın tanıdığı ancak kişisel olarak bilmediği 3 genç Amerikalı arkeolog olduğunu kanıtladılar. Bizi görmeye gelmişlerdi ve Maden Sheher'de kalacak yer ya da yemek yiyebilecekleri bir yer olmadığı için onları eğlendiriyorum ve hepsi yemek çadırımızda uyuyor. Suriye'de çok seyahat ettiler ve çok kabul edilebilirler.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Salı [28 Mayıs 1907]

Bugün şapellerle bazilikaları bitirdik. Keşfedildiği gibi planlamayı çok zor bir sabah geçirdim. Apsisin içini yuvarlak taş bir tezgahla ve ortada yükseltilmiş bir koltukla açarak sona erdik. Bu koltuğun taşı düştü, ama buldum, değiştirdim ve her şeyi aldım. Sonra çadırlarımızın üzerindeki yüksek kalıntıların üzerinde çalışmaya başladık, vaktini harcayacağımız çok daha kabul edilebilir bir yer. İlk çalışmaya başladığım büyük apsis, duvarın sahibinin tarlasına girdiği için hala bitmemiş durumda. Karaman'daki yetkililerin intikamından korkmaya devam etmemize izin vermemizi reddetti [(Laranda)]. Az önce Büyük Vizier Ferid Paşa'ya bu zorluğun üstesinden gelmek için ona yalvarıyor. Amerikalılar bugün çok yararlı oldu çünkü onlar çömlek artıklarını toplamaktan ve bazı dönemlerden bazılarını bulmaktan geçti.

Bunlardan en ilginç Miken dönemine ait mallara tam olarak benzeyen ve bu uygarlık döneminden kuşku duymayanlardır. Ayrıca çakmaktaşı bıçak bulmuşlar. İlk kasabanın şu anda çalışmaya başladığımız ve oradaki gelişmeleri beklediğimiz yüksek alanda olması gerektiğini düşünüyoruz. Amerikalılardan biriyle yarın sabah erkenden planlamama yardım edeceği büyük Bizans kalesine gidiyorum - çok büyük ve zor olduğu için büyük bir rahatlama hissettim.

Şimdi Marie yeniden Elsa'nın mektubuna. En iyisini yapmak için ne yapacağımı bildiğimden kendimi çok şaşırtıyorum. Lizzie'nin onu sevmesi büyük bir değerdir - benim için sevmem farklı bir dezavantajdır! Diyelim ki Elsa'nın önerdiği şekilde nasıl çalıştığını, Xmas'a kadar mı yoksa tekrar yurtdışına çıkana kadar? Sadece Rudolph'a gidip saçları daha iyi yapmayı öğrenmesi gerektiği için gerçekten yapabileceğimi düşünüyorum ve bu onun için en çok istediğim şeylerden biri. Eğer iyi düşünüyorsan ve kalmayı seviyorsa, onu denemeye hazırım.

Ramsay gerçekten en büyük yaşlı sevgilim. Onunla çalışmak bir ayrıcalık. O sevimli ama oldukça yorucu. Konuşmadığı yemekler dışında Louis'le ilgili hiçbir şey görmedim. Hepsi çok sorunsuz gidiyor. Sevecen kızın Gertrude.

Ne kadar güzel bir eğlencenin yarısı olduğunu sana söylemedim! Beni 20 Türk ve 4 Kürt'ün emeğini yönetirken görmelisiniz! Göreceksiniz bir şey bulup çıkartacağız.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[29 Mayıs 1907] Madenşehir

Sevgili Anne. Bugün sizlerden 19 Mayıs tarihli, sizden Hugo'nun (benim için çok zorlayıcı olduğum) bazı fotoğraflarını içeren ve Elsa'nın düğün planlarını anlatan uzun bir mektup aldım. Korkarım ki bunun için geri dönme umudundan kesinlikle vazgeçtim. Bu işe girdim ve taşımalıyım. İşi R'ye [Ramsay] bırakma fikrine sahip olduğumu düşünmek beni güldürür. Bütün aile, gösteriyi kitabenin dibinde yapmam gerektiğine dair önerimi kabul etti - yıkama havzamı ödünç aldıklarında (neyse ki başka bir tane var) ve zarfları tedarik etmem için bana güveniyor! R. onu korusun! Bir kampın düzenlenmesiyle ilgili konularda kusursuz bir şekilde çaresizdir ve her şeyde tamamen yararsızdır, bir şey dışında, onun rahatı için şarttır. En vahşi anlarımda değil, benim için bir şey yapmalarını rica etmiyorum. Dahası, işin bütün

zorluğunu yapıyorum - baştan beri mükemmel bir şekilde hazırlanmaya başladığım gibi. Ortaya çıkmadan önce kahvaltıda 5'de kalkarım ve kazı yaptığımız her yere 6'dan önce çıkıp, keşfedilmeyi ve planlamayı yaparken denetlemeden ve ölçmeden 12'ye kadar orada kalırım. Sonra bir saat boyunca çadırlara geri dönüyorum, çünkü erkekler günün ortasında bir saat izin alıyorlar ve öğle yemeğinden sonra kazılara geri gidiyorum ve 5 ya da sonrasına kadar orada kalıyorum. R. genellikle sahnede sabah 7 ya da 8, öğleden sonra 3 civarında görülür. Sonra bulmak ve okumak için yazıtları var, haritayı yapacak ve fiziksel olarak daha fazlasını yapamaz. O hiç iyi değil; Ne arayacağını bile bilmiyor. Tabii ki çok uzun zamandır çok fazla kazı yapmayacağız, ama ne yapıyorsak yapacağım tüm ölçme ve planlama işlemlerine sahip olacağım ve günde 12 saat açık ve kapalı olacağım. Ne de olsa benim üstlendiğim kısım bu olamaz. Elbette bu çok eğlenceli, ama aynı zamanda anlamın çok zor bir iştir. Ve benden başka yapacak kimse yok. Bu yüzden gidemem ve bu bir son. Eve gelmeden önce Karajadagh [Karaca Dağ] 'a gitmeliyim. Buradaki işin değeri, buradaki binaları burada çalışmış olduğumla karşılaştırmaktan oluşacak. Ayrıca Akserai [Aksaray] 'ın üstünde kubbeye dik durduğu ve buradaki binalara çok fazla ışık tutacağı bildirilen büyük bir kilise görmem gerekiyor. Bu arada biz Kara D [Kara Dağ] ile yarı yolda değiliz. Dün sabah bir Kürt isyanı oldu. 4 Kürt daha yüksek maaşlar istedi ve Beloved Hassan'ım Hassan köylüleri benden daha fazlasını istemelerini istedi. Şimdi onlara verdiğim şey çok liberal. Fattu reBellion'u bıraktı. Her talebi reddetti. Kürtler ayrıldı, ancak bir ya da iki saat içinde ikisi geri döndü ve seçtiğim her koşulda tekrar alınmalarını istedi ve köylülerin hepsi yerlerinin bir keresinde 20 kişi tarafından doldurulduğunu gözlemledi. başka bir köy. Sonuçta bugün işte 43 adamım vardı, tıpkı büyük bir işe başlamış gibi başka bir harap kiliseyi de temizledik. Dün çok uzun bir gün geçirdim. Amerikalı arkeologlardan biri şeklinde elimde eğitimli bir harita yapıcı olma fırsatını yakaladım ve Bizans kalesini planlamama yardım etmesi için onu götürdüm. Buradan 3 saat uzaklıkta ve 6 saatte gidebildiğimiz kadar çalıştık, ama ayrılmadan önce her şeyi bitirdik. Öğle yemeğinde günün ortasında bir saat izin aldık ve geri kalan her şey buydu. Bunu yaptırmak aklıma büyük bir rahatlama. Amerikalılar bu sabah ayrıldılar - bu da aklıma bir rahatlık sağladı, çünkü çok güzeldiler ki, sağladıkları partiye ek olarak 3 aç adamı eğlendirmek için büyük bir

eşyaydı ve onların da bana çeyrek kalan askerleri de vardı. . Onlarla hiçbir şey getirmediler, kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey getirmediler ve yemek çadırında uyumalarına izin vermem ve onları Konia'ya (Konya (İkonium)) götürmeleri için yiyecek sağlamaları gerekiyordu. Ancak, Wrench'in dün benim için yaptıkları işlerin yanı sıra, tüm siteye bakmak için yeni gözler ve eğitilmiş gözler getirmekte çok yardımcı oldular. Birkaç değerli öneride bulundular ve doğru olabilecek ya da olmayabilir teorileri öne sürdüler. R ve ikimiz de bunun bizim için çok faydalı olduğunu düşünüyoruz. Buradaki Komiserlerin en büyük zorluklarından biri sudur. Sana orada olmadığını söyledim. Günde 2 saat tepeye göndermem gerekiyor ve kampın tüm ihtiyaçlarını karşılayamayacağımı günde bir eşek yükü ile karşılayamam ve zavallı eşek bir defadan fazla gidemez. Öyleyse Fattuh başka bir eşek ve daha fazla su tenekesi almak için yarın Karaman [(Laranda)] 'ya gidiyor, ve umarım bol oluruz. Çok sıcak oluyor ve çok fazla su ilk gereklilik. Vahşi doğada temizlik, düşünmeyi çok ister! Ancak şunu söylemeliyim ki, tüm misafirleriniz benimki kadar uygun olduğunda zorlukların büyük ölçüde azaldığını.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Cuma. [30 Mayıs 1907]

Zor bir mimari problem olan yuvarlak bir kiliseyi temizleyerek çok uzun bir gün geçirdik ve oh! ölçmek korkunç. Artık yorulduğum ve artık yazmayacağım. İyi Ramsay'lar bana masrafları paylaşımlarına izin vermem için yalvarıyorlar, ancak onları olduğu gibi bırakmaya ikna ettim. Zamanlarının burada bir kuruşa mal olmalarını istemiyorum. Sir W.'nin birlikte çalışabilmesi için haksız bir ayrıcalık ve avantaj bu ve gerçekten de hiçbir şey olmadan onsuz girişim yapamadım. Giderler beklediğimden fazla değil ve ödemeyi düşündüğüm her şeyi yapabileceğimi düşünüyorum. Sevecen kızın Gertrude.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[4 Haziran 1907] Madensheher

Sevgili Anne. Bir günlük mektubu konusunda iyi kararlarım uymadım ama gerçek şu ki çok meşgulüm. Geçtiğimiz birkaç gün içinde iki karmaşık kilise planladım ve uzun bir yarım gün geçirdim, uzun bir yarım günü uzak bir noktada

geçirdik, Bizans kalesinin hazineleri olduğu ortaya çıkan bazı mağaraları inceledim - bunlarda hazine yok, özür dilerim söylemek. Bugün başka bir konuğum var, Robinson adında Amerikalı bir çocuk olan ve Hamdy'nin müttefiki ve profesör olan Hilprecht'in oğlu. O çok iyi bir çocuk. Hamdy bana, bana Karaman Kaimakamı [(Laranda)] ile iletilen en kibar bir mektup yazdı ve onun desteğiyle (ve Grand Vizier'den beklediğim gibi) herhangi bir kişiden habersiz kaldık. resmi. Şimdi gerçekten yaptığımız her şeyi yapma hakkına sahip olup olmadığımız, yapmamıza izin verdikleri için önemli görünmüyor. Neredeyse burada işimiz bitti ve hafta sonunda üst şehre taşınmayı umuyoruz. Hem hoş, hem de farklı sonuçlar alabileceğimiz ve burası oldukça sıcak olduğu için hoş olacak. Çok tepelerden içeri giriyoruz ve günün ortasında havasızlık oluyor. Hiç bu kadar kuru bir yer görmedim. Çiy izleri yok. Bir ya da iki fırtına yaşadık ama yağmur bir anda kurur. Hangi yüzlerce büyüleyici çiçeğin çiçeklendiğine rağmen, bir isim koyabilsem, içim sıkılıyor. Biraz tohum almaya çalışmalıyım.

Bütün gün şafaktan beri ilk başladığım büyük apsis üzerinde çalışıyorum. Hala tam bir bilmece olmaya devam ediyor ve korktuğum bir şey açıklanmayacak. Bunu düşünmek için bir gün izin vereceğim ve sonra başka bir gün çalışmasını yapacağım. Ortaya çıkardığımız duvarların hiçbir anlamı yoktur ve öyle kötü bir iştir ki, içlerinde arka arkaya herhangi bir fikir olduğunu varsaymak hayal gücünün bir gerginliğidir. Her neyse, bu bir kilise değil, o kadar kesin ki; ve tüm seleflerimizin tahminleri yanlıştı, fakat kendimizi tahmin etmemiz sorun. Öğrenilen dünya Hitit yazıtımla ilgili agog. Yukarı çıkıp biraz daha iş yapmalıyız. Hepsi çok çok güzel - Ben iyice zevk alıyorum.

Babamın konuşmasının çok iyi olmasına sevindim, lütfen ona söyle. Kesinlikle eski bir şey. Redmonds aksiyon [?] En eğlenceli. Zavallı Bay Birrell'in faturalarında şansı yok. Sevecen kızın GB

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[8 Haziran 1907]

Sevgili Anne. Bugün Yahudilerin günlerinden beri bilinen en büyük göçü yaşadık. Tüm kampımızı yaz mahallesindeki yaylaya taşıdık. Bizi nakletmek için 11 deve ve 4 eşek aldı. Şimdi burası iki yıl önce ilk geldiğim yer. Madensheher'in 100 m

yukarısındaki Kara Dağ'ın (Kara Dağ) bir omzundadır ve tamamen kiliseler, şapeller ve manastır temellerinden oluşur. Kalıntılara birkaç Türk makası yerleştirilmiştir - bunlardan birinde iki yıl önce kaldım. İnsanlar döndüğümde çok sevindiler ve bana çok sıcak bir karşılama verdiler. Madenşehir'de iken bana geleceğimi umduğumu ve nakil için bütün develeri kiraladığımı söylerken bana yolladılar. Üstelik tepelerin kenarında, yaklaşık 1500 ft Bellow'a kadar uzanan büyük Konia [Konya (Iconium)] ovası ve ötesinde yükselen kar dağlarının dorukları ile harika bir kamp. Burada çalışmak çok hoş olacak, ama çok fazla büyüdüğümüz Madensheher'i terk ettiğimiz için üzgünüz. 3 haftadan daha uzun süredir oradaydım ve her taşı ve her kalıplamayı biliyormuşum gibi hissettim. Orada 5 büyük kilise üzerinde çalıştık ve onlardan çok şey öğrendik. Bu yerin sonuçlarımızla nasıl çeliştiğini veya onayladığını görmek ilginç olacak. Burada yapılacak çok iş olduğunu düşünüyorum. Genel sonucumuz, tüm Xian çalışmalarının çok geç olduğu - 10. yüzyılda, Nicephorus Phocas'taki büyük Bizans canlanması zamanı. Bu konuda tüm eski otoritelerimizden farklıyız, ancak bize destek olacak yazıtlarımız var ve onların hiçbiri yok. İşimizin en ilginç kısımlarından biri, dağın ilk yerleşiminin izini sürmek oldu. Benim Hitit High Place'im ile başladı, sonra Madensheher'de bir antik kentin birkaç izini bulduk ve bugün Sir W. dağın tepesinde 3 Hitit yazıtı gördü - kampa giderken oraya gitti. Bunlardan ve High Place'den kesinlikle mükemmel izlenimler alabilmek için para atıyoruz. Bu arada para atmayı öğrenmem iyi bir şey değil mi! Bu olmadan, taş hakkında bu kadar mükemmel izlenimler elde edemedik, o kadar kabadır ki iyi bir sürtünme gibi bir şey elde etmek son derece zordur. Burada işimiz bittiğinde Karacada [Karaca Dağ] 'a geçmeliyim. Buradaki tepelerin tepelerinde kiliseler var, bunlarla karşılaştırılmalı ve burada kaleme eklemem gereken bir Bizans kalesi var ve hepsinin en yüksek zirvesi henüz keşfedilmedi, bu yüzden üzerinde başka bir Hitit yazıtı olabilir. - kim bilir? O kadar çok materyal alıyoruz ki kesinlikle bir kitap yapacak. Bir plan, Sir W.'nin tarihi ve epigrafik kısmı, ben de mimariyi yazması. Bence yapmanın iyi olacağını düşünüyorum, çünkü bu bölümlerde herhangi bir ilçede ilk defa doğru bir çalışma yapıldı; Şimdiye kadar insanlar sadece gezip, görebileceklerini ve devam edebildiklerini görmüşlerdir. Olması gerektiği gibi bu tür yerleşim yerlerinin bilgisine kesinlikle çok fazla katkıda bulunabileceğiz ve benim açımdan Strzygowski'yi yarım düzine hatayla buluştum. Yani zamanımızı ve

paramızı boşa harcamadığımızı görüyorsunuz ve evimde planlarımı çizerek kitabın bir kısmını yazarak keyifli bir kış geçirmeyi bekliyorum. R'ler Karaja Dagħ'a gelmiyor ve bu kadar çok seyahat etmenin çok zor olduğu ve tepelerin üstündeki her şeyin gerçekten gidemediği yerler olduğu için çok büyük bir sorun olduğu için mutluyum. Bu benim gitmem gereken mimari benzerlikler veya farklılıklar içindir ve bu benim işim değil. Bu yüzden burada yaptığımız anda, ışıık kampımla şevkle yola çıkacağım ve istedikleri gibi eve gitmelerine izin vereceğim, onlar için sorumluluklarım sona erecek. Ve bu da çok güzel olacak. Aynı zamanda, burada Sir W olmadan çaresiz kaldım ve onunla ne kadar çok çalışırsam ondan o kadar çok hoşlanıyorum ve onun bilgisine saygı duyuyorum. Aslında bu muhteşem bir başarı, tam olarak olmasını umduğum her şey. Bu arada, Vali'nin Kostantinapolis (İstanbul) 'ten bize müdahale etmemesi ve elinden geldiğince yardım etmesi konusunda özel talimatlar aldığını duydum. Bunun Grand Vizier, Ferid Paşa olmasını bekliyorum; O ve Hamdy Beg bizim tarafımızdan erkekler gibi durdu. Ferid bana Kostantinapolis (İstanbul)'dan geçerken beni görmek istediğini söyledi. Çok eğlenceli olacak. Kendimi Hamdy'nin ayağına da yatırmalıyım. Türk yetkililerle mükemmel şartlarda olmak gibisi yoktur. Çok sıkıcı bir kitap olacak, anlıyorsunuz, ama görkemli bir şekilde resimlenmesi niyetindeyim. Acaba Heinemann benim için yapacak mı? Babamın son mektubundan çok hoş bir mektup aldım. Onun ve Maurice'in Bayan Ambrose P ile nasıl başa çıktığını duymayı çok isterim. Spender'ın eserler hakkındaki makalelerini görmek istiyorum; onları benim için tutacak mısınız? Barnes'ın Mt Grace'de olması çok hoş olacak - Umarım gelirler. Sanırım, Karaja Dagħ beni beklediğimden bir hafta daha bekletmediğı sürece, 25 Temmuz'a kadar geri döneceğim. Hiç sevecen kızın Gertrude.

Gertrude Bell'den üvey kardeşi Hugo Lowthian Bell'e

[14 Haziran 1907]

Sevgili Hugo. Çok hoş mektubunuza, Penrhos'un (ve fotoğrafların) ve Stokların [?] Tanımları ile cevap vermeliyim - hepsi çok karakteristik! Lordu! Onu Times Atlas'ı dinlerken görebilirim (eğer dinler diyorsan!) Mektubuma! İçinde

yazdığım sahneyi görünce şaşıracaksınız. 31 Türk bir kilise ve manastırı temizleyen seçtikleri ve maçalarla meşgul. Aralıklarla bana sesleniyorlar "Effendim, effendim! Bu yeterli mi?" ya da "Gelin ve bunu görün - bu iyi!" ya da başka birşey. Buradaki insanlar çok etkileyici insanlar ve Madenşehir'den adamlarımdan birini seçtim ve hepimiz en dostane şarttayız. Saat sabahın 7'si ve ben bir saattir işteyim. Dağımın tepeleri öne ve arkasına yaslanıyor ve bir halı gibi yayılmış olan büyük Konya [Konya (İkon)] ovası yatıyor. Benim mektubumda bir miktar toprak bulursanız, beni çevreleyen Bizanslıların tozudur. Buradaki çalışma bence Madenşehir'deki çalışmadan daha ilginç ve tatmin edici. Önümüzdeki çalışmanın özelliğinin henüz çalışılmamış olan manastırlar olacağını umuyorum. Buradan 2 saat uzaklıkta, dağın en uzak noktasında çok harika bir Hitit yeri bulduk. Sir W. [William Ramsay] ilk önce yazıtları buldu, alçak kabartmalı bir tahtta bir elinde mızraklı bir tahtta oturan, diğerinde de bir kase. Onu atmak için birlikte aşağıya indik ve tepenin tepesinde bir taş ve iki sunak taşından oluşan bir daire ve bir yazı ile bir sunak bulduk. Muhtemelen Madensheher'de, bu tepede olması gereken büyük Hitit kentinin ana kalesi olduğunu düşünüyoruz. Muhtemelen gitmeden önce bu kaleye gidip birkaç günlük bir çalışma yapacağız. Dünden önceki gün ortaya çıktı - Bay Bros! Londra'da ondan hep kaçtığım için onu gördüğüme hiç sevinmedim, ama ona büyük bir nezaketle davrandım, koydum, besledim ve bugün atlarımdan birine gönderdim. Bunların hepsini elbette söyleyebileceğim bir konu olarak aldı. Sanırım onu çok az tanıdığımı görmeye gelmesi onun için anlamsızdı. Başlangıçta kalıntıları umursamadığını duyurdu, bu yüzden hiç bilgi almadık ve hiçbir şey almadık, ne de burada olduğumuzu görmeye gelmedi. O geldiği zaman olduğu gibi dağın küçüklüğünü bile bilerek ayrıldı - ve onu daha fazla göremeyebilir miyim. Sevgili sevgili! işte bazı yan apsiler. Gitmeli ve onlara bakmalıyım. Sevecen kardeşin Gertrude

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[17 Haziran 1907] Karadagh [Kara Dag]

Sevgili Anne. 9. satırdaki mektubun için teşekkür ederim. Tabii ki bana fazla yazamazsın - deneme. Meşgul olsa da beni hala sevdiğini biliyorum. Sen meşgulsün

demek istiyorum. Ben de mütevazı bir şekilde meşgulüm. Bütün gün tepenin üstündeki Hitit yazıtında çalıştık ve kilisede elbette çok değerli küçük bir yazıt var. Ayrıca kiliseyle manastır arasında, bir şekilde tuhaf insan ışıık hüznünü oradaki yoksul rahiplere fırlatan, yılın 4 ay boyunca kar yağın ve dar taş geçit boyunca dualarına sürünen bir geçit buldum. Tarihler biraz daha netleşmeye başladı. Daile'daki kanıtlar nedeniyle birkaç yüzyıl geriye gittik ve bence bu daha gerçeklere daha uyuyor - bunun yanında bizim için daha tatmin edici! Çok derinden ilginç; Ne kadar değerli olduğunu düşündüğümü sana söyleyemem. Ve biliyor musunuz ki, Bellieve, Orta Asya'nın küçük bir bölgesinde tek bir bölgeyi iyice keşfetmek için ilk kez bu konuyu seçti. Bakalım bundan ne çıktık! İki büyük Hitit bölgesi ve çok sayıda beklenmedik Bizans kalıntısı var. Harika bir iş olacak kitabımızı tartışmak için çok zaman harcıyoruz, lütfen Tanrım! Çok keyifli, çok hoş! Sadece öyle kalırım, burada kalmamın doğru olduğunu düşünüyorsun. Yapmasaydın buna zorlukla katlanabildim ve senden nefeste bir sonraki trene geri dönecektim. Uzakta olmaktan nefret ediyorum, anlıyorsunuz, ama bu çalışma beni derinden etkiliyor ve biri içine girdikçe daha da heyecanlandırıyor. Çok sevecen kızın Gertrude.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[21 Haziran 1907]

Sevgili Anne. Sağanak yağmurlar 5 hafta ve daha uzun süredir yaşadığımız ilk şiddetli yağmur çadırıma akıyor. Umarım çok uzun sürmez ya da büyük planlarımın bütün uzun rulolarını tuttuğum yerde yatağımın altına girer. Hava durumu konusunda bir kaç gün daha anlaşılmaz bir durum yaşadık; ilk 2 gün aşırı sıcak (bir tanesinde 30 erkekle birlikte kazıyordum ve gün boyu güneş altında kalmam gerekiyordu). Sonra mümkün olan en dayanılmaz şey olan 2 günlük rüzgârımız vardı ve neredeyse birinin kazmak ya da ölçmek için çalışmasını engelliyor ve birinin çekmek için çadırına giderse bir tane toz yığını buluyor. Dün gece rüzgâr fırtınalıydı ve geceleri iyi bir yağmur yağdı ve bu sabah oldukça gri ve soğuktu. Sör W. [William Ramsay] ve ben bununla, bazı olasılıkları ve sonuçları bitirmek için Madenşehir'e inmek için para kazandık. İyi bir sabah çalışması yaptık ve çok şey yaşadık ama öğleden sonra erken saatlerde yağmur yağmaya başladı ve nihayet islandıığımız yer olan Dail'e geri döndük. Arkadaşım Alman Başkonsolosu

Loytved'e iki günlük bir ziyaret yaptık. Ona sahip olmak çok güzeldi. O ve ben bulduk ve planladığımız bildirilen bir harabe aramak için tüm dağ boyunca bir gün birlikte yürüdük. Bir şapel ve manastırdı. Hititlerin yazdığı yer olan Mahlech tarafından tepelerin en tepesine geldik, harika bir yolculuk. Rüzgarlı günlerden biriydi ve Mahlech'te bir kasırga vardı, ancak şapelin derinliklerine oturduk ve askerimin getirdiği mükemmel öğle yemeğini yedik ve sonra Loytved şapelin kemerleri üzerinde 2 yazıt bularak kendini ayırt etti. hiçbirimiz görmediğimiz için, zavallı Sir William onları çözmek için tekrar oylanmak zorunda kalacak. (Gök gürültüsü çadırlarımızın hemen üzerinde büyük silahlar gibi patlıyor - oldukça lezzetli.) Sanırım burada hala bir haftalık bir işimiz var ve şimdi görüşlerimizi ve bilgilerimizi almaya başladığımız için en önemli hafta. bir çeşit şekil. Bu beni biraz zorluyor çünkü Elsa'nın düğünü için vaktinde eve gitmek için şimdi gitmiş olmam gerekiyordu. Burada işimiz biter bitmez doğruca Karajadağ [Karaca Dağ] 'a gideceğim ve hepsi orada ne kadar kalacağım ile ilgili olacaktır. Neredeyse keşfedilmemiş. Konia [Konya (İkonium)] 'a yazmaya devam edecek misin, çünkü başka hiçbir yerde mektup alamıyorum. Sana söylemem gereken oldukça mimar oldum. Çok güzel hazırlanmış sayfalarım ve kalıp sayfalarım var ve planlarım çok ayrıntılı. Daha önce hiç kimsenin Anadolu kalıplarından hiçbirini yayımladığını sanmıyorum - bir kitap çok bahnbrechend olacak, göreceksiniz! Keşke tarih konusunda biraz daha kesin hissedebilseydik, daha iyi memnun olmalıydık; ama hepsi iş tahmin, ne yazık ki! Yine de, tek bir ilçe alan ve onu dikkatlice ve detaylı bir şekilde inceleyen ilk kişi biz olacağız ve bu bir şey. Yeni motorun başarılı olmasına sevindim. Brassey partiniz kulağa hoş geliyordu, yoksa her zaman odanızda mı geçirdiniz? Sevgili Ben! Ailemin göğsüne tekrar dönmek çok hoş olacak. Hala çok mutluyum. Sevecen kızın Gertrude.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[24 Haziran 1907] Devle

Sevgili Anne. Burada zamanımızın sonuna geliyoruz. Ramsays 26, ben de 28. Konia [Konya (İkonium)] 'a giderler ve ben doğrudan Karacada [Karaca Dağ] 'a giderim. Burada edindiğimiz tüm bilgilerle yeni bir zemin keşfetme heyecanını dört gözle bekliyorum - ve oldukça yeni. Yarın 6 haftadır, bu dağdayım. Her zaman

olduğu gibi çok dolu haftalar çok daha uzun görünüyor. Çok şey başardık. Bu geçen hafta hepsinden daha yararlı oldu. Ramsay, birkaç defa Madensheher'de tüm kalıntıları dolaştırıp Devle'de bulduğumuz şeylerin ışığında önemli olduğu kanıtlanan birkaç yeni şey kazmaya başladım. 3 günlük korkunç hava, sürekli yüksek rüzgar ve çok soğuk hava vardı. Rüzgar tamamen şeytani bir şeydi. Ancak yaz bugün geri döndü ve yine çok sıcak. Dağ çiçeklerle kaplı ve neredeyse her insanı tanıyorum ve herkes beni tanıyor. Büyüleyici insanlar onlar. Tüm olasılıklarda bir daha asla buraya dönmeyeceğimi düşünmek beni çok üzüyor. İşimizle ve sunduğumuz pazarla ne çeşit bir tedarikçiyiz? Karadağ'da Bizans döneminden bu yana çok fazla para geçtiğini sanmıyorum. Başka bir ziyaretçim var, Ramsys'in bir arkadaşı olan Kostantinapolis (İstanbul)'de (İstanbul (Konstantinopolis)) Amerikan Koleji'nden çok hoş küçük bir Amerikalı kadın. Adı Dodd. Ramsay ile Phrygia'ya, seyahat edecek! Nasıl yolculuk ettiklerini düşünemiyorum, tamamen belirsiz ve çaresizler ve çok şey paylaşmazdım. Ancak 30 yıl boyunca bu şekilde yaptıkları için kaygı için bir neden olmadığını varsayalım.

Tüm şenkilklerinizin ortasında benim günlüklerim size çok basit gelecek. yaptığı şeyde tamamen emilmek ve içinde kesinti olmaması çok güzel. Tüm bunları yazmanın ne kadar muazzam bir çalışma olacağını düşünmekten çekinmiyorum. Sanırım aylar sürecektir. Hiç ders vermeyeceğim - Redcar'a gitmeyi reddettim. Bu kitabı yaptırmalıyım yoksa başkası girip yelkenlerimizden rüzgarı alacak. Korkarım Ağustos ayının başına kadar dönmeyeceğim, ama çok uzun kaldığım için bir haftadan daha fazla bir süre uğruna bir şeyler atmak aptallık olur. Lütfen Konia'ya yazmaya devam et. Buradan tekrar yazacağım. Sevecen kızın Gertrude

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[30 Haziran 1907] Karapınar [Karapınar (Sultaniye)].

Dün tekrar yola çıktım. Daile'nin tüm sakinleri ve Madensheher'li arkadaşlarımin bir kısmı bizi görmek için toplandı. Paketlerimizi 4 deveye yükledik ve Karadagh [Kara Dağ] 'a çok nimet ilan ettikten sonra tepeden aşağıya yolculuk ettik. Alt kısımda Fattuh'in Karaman'da (Laranda) kiraladığı bir araba bulduk, içinde eşyalarımızı topladık ve yola koyulduk. Acı bir tuz gölü ile sürdük ve Sir W. [William Ramsay] 'nın 3 Hitit yazıtını ve kaleyi bulduğu tepenin eteklerinde döndük

ve Şu anda büyük Konia [Konya ( kon)) ovasına rastladık. Dünyanın yüzeyindeki en düz yer olduğu söylenir ve ben bunu iyi Believe yapabilirim. Neredeyse ekilmemiş durumdadır ve üzerinde hiçbir Şey yetiŐmez, fakat az miktarda aromatik bir bitki ve birkaç sarı  i ekli devedikenidir. Güneş sıcaktı, ama bizi sıcağdan fazla hissetmekten alıkoyan hafif bir kuzey rüzgarı vardı. Bu kuzey rüzgarı bütün yaz esiyor; yaylaya yaşamın nefesidir. Yetersiz mısır yamalarıyla çevrili birkaç küçük dağınık köy var. Onlardan birinde öğle yemeğine gittik - güneŐte oturup yemek yemek mümkün olmadı. Büyüleyici bir misafir odasına götürüldük ve ben de yemek yerken köyün soyluları gelip benimle sohbet ettiler. Hepsi dünyanın bu bölümünde Türkmenler. Onlar tam olarak bakmaları gereken Baba gibiler - hiç Şüphe yok ama o bir Türkmen. Onları büyüleyici insanlar bulduğum için kökeninden utanmasına gerek yok. Bu yüzden birkaç saat daha sürdük, büyük bir Türkman köyü olan Otamish [Hotamis (Kayacık)] 'a gelinceye kadar orada kaldım ve konukevinde dinlenip, arabanın çadırları gelene kadar kahve ve ekşi süt içtim - çok geç, gün batımına kadar kampa girmedik. Harika bir ova harika bir güzelliktir. Gözüm görebildiğim kadarıyla çadır kapağımdan uzağa ve uzağa doğru uzanıyordu, ufka seviyem ayaklarımın altındaydı. Bazı g r emli gösteriler için hazırlanmış, son derece geniş bir zemine benziyordu. Bugün 3 saat boyunca Karabadaar'ın (Karaca Dağ) eteğinde küçük bir kasaba olan Karabunar'a tekrar geldik. Platoda, görmekten gurur duyduğum en büyük b   Ği yaşıyor. Siyah ve yeşil rengi ve farenin büyüklüğüdür. Buradaki platodaki miktarlarda var ama onu sevmiyorum. Fattuh, Karabunar'ın zift, zift olduğunu ve başka türlü nitelendirilmesinin zor olduğunu vurguladı. Bu sadece kayda değer bir özellik, hiçbir yerden, hiçbir yerden geçmeyen ince ve geniş bir yol. CoŐkuyla, pazarda bulduğumuz küçük sert kayısı ve viŐneleri yiyoruz - uzun zamandır meyvemiz olmadığını görüyoruz. Bunlar bile ithal edildi. Ondan sonra Sultan Selim tarafından yaptırılan ve saygın bir yapı olan camiye görmeye gittim ve sonra kentin genel bir görüntüsünü elde etmek için bazı eski değirmenlerin bulunduğu bir tepeye tırmandım.  zerine bir avuç dolusu çanak çömlek aldım, sanırım Bizans - sanırım daha yaşlı olduklarını sanmıyorum. Tepeden aşağıya inerken asker ve ben "Küçük bir kasaba" demiŐtik. "Effendim" dedi "küçük." Ve bu söylenebilecek en kötü Şey. Handa yaslanıp bagaj arabamı bekledim. Bana kendime olduğa güzel bir oda verdiler; Ancak tanıtım yanımda odaya açılan bir pencere ile sağlandı. Sonra

Kaimakam ve diğeri aramaya geldi. Tanrıya şükür artık Kaimakam'lar, Türkler ve diğerleriyle suskun kalmayacak kadar Türkçe konuşabiliyorum. Doğruca tepelere gitmek için düzenlemeler yapmak üzereydik. Geldiğimde sürünün içinde at olup olmadığını sormuştum. Hancı, "İstedığınız kadar bulabilirsiniz." Dedi. Halen hiçbir olmadığını söylemek için geri döndü. Sonra "Tepelerin kenarındaki köye bir araba alacağım" dedi. "En mükemmel" çevreleyen şirketin "araba tepelere çekilecek ve deve alacaksınız" dedi. "Develer orada mı bulunacak?" Ben de "Çok" dediler. Sonra Kaimakam ve Öteki'ye geldi ve bir keresinde Valizim ile valizimde salur için ayrıldığımı açıkladım. Bu planı yürekten onayladılar. Kahvenin üzerinden Öteki, Salur'da hiç kimseyi yaila'ya çıktıkları için hiç kimseyi bulamamam gerektiği fikrine dikkat çeker. "O zaman develeri nasıl bulacağım?" dedi. "Effendim" dedi ki, "deve olmayacak" dedi. Sonunda buradan deve almaya karar verdim ve 4 saat bekledikten sonra develer belirdi. Buna benzer bir olay, Küçük Asya'da seyahat ederken günlük olarak meydana gelir; Merak ediyorum, hiç kimse bunun üstesinden gelir. Fattu, Kaimakam'ın da zift olduğunu düşündü, ama onu mecbur buldum, ama müdahalesi için Bellieve'ye sahip olmamalıyız. Develere bir "Haid" babası! Çek, ruhum! Acele, acele! " Tüm izleyicilerden.

İkikoyu. Çok iyi çekildiler ve 5.30'da buraya girdik. Salur yailası ve her yönden çok daha iyi bir kamp yeri, ilk önce tüm Salur halkı burada ve ikinci olarak çünkü görmek istediğim dağın altında. En çorak yamaçta yatıyor ve çadırımdan, ötesinde tuzla kaplı çorak tepelere, beyaz tuzlu yamalar ile çilli bir çorak ovaya bakıyorum. Tuz çölünün kenarındayız. Tabii ki Türk köylerini anlıyorsunuz. Neredeyse her zaman iki bölümden oluşur, keshla, kışlık alan ve tepelerde yaila, yazlık alan. Genellikle iki köy birbirinden çok uzaktır. Her köylünün iki evi karşılayabildiği, toprağın değerinin bir işareti. Buradaki ortak şiddetli gök gürültülerinden biri kuvvetli bir rüzgârda patladığında kampa yeni girmiştik. Kendisini yağmur yağdırdı ve gök gürültüsünü taşıyarak Toroslara [Toros Dağları] düşmeye başladı. Karabunar'dan ayrılmak üzereyken oturduğum odaya heyecanlı bir küçük adam geldi ve beni Türkçe karşıladı. Ben uygun cevap verdim. Ardından Türkçede çok hızlı bir şekilde şöyle dedi: "Effendim, hiç kuşkusuz madenler için hazırlık yapmak için buradasınız." Dedim ki: "Madenler hakkında hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir zaman hiçbir şey." Sonra aceleyle çok kötü Arapça'da:

“Effendim, Arapça biliyor musun?” Dedi. Yaptığım çok iyi Arapça aradım. Sonra "Effendim, Parlez Vous FranÃfÃjais" dedi. "Mais oui" dedi. Bunun üzerine aceleyle ayrıldı ve balkondaki tavla oyuncularına söylediğini duydum "Arapça konuşuyor ve Fransızca konuşuyor, ancak mayınlar hakkında hiçbir şey bilmediğini söylüyor." Gözlemenin olduğunu söyledi. Hepsinin beni özellikle gizli bir düşünceyle donatılmamış bir anketör olarak düşündüklerine ikna oldum. Bu arada, yolu harap ettim. Hiçbir yerden gelmediği doğru, ama Ereğli'ye ve Kilikya Kapıları'na gidiyor.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[1 Temmuz 1907] Karajadagh [Karaca Dağ]

Karacadağ'a yapılan bu keşif gezisinin bir macera olduğunu söylemeliyim. Henüz hiç kimse dağları keşfetmedi. Sir W.'in [William Ramsay] 'ın öğrencisi olan bir adam, bir zamanlar yarın göreceğim yeri bir uçuş ziyareti gerçekleştirdi ve kısaca hiçbir bilgi içermeyen çok uçup gittiğini açıkladı. Bütün dağ hakkında hiçbir şey bilmiyordum, ne kamp kurabileceğimiz, ne yiyeceğimiz veya hiçbir şey bulamadık. Biz onun kalbine geldik ve çadırları açtık ve şimdiye kadar her şey yolunda. Bugün rehberim için çok neşeli bir çingene yaşadım ve beni yüksek bir tepede Bizans kalesi bulup planladığım Karajadagh'ın batı ucuna götürdü. Yağmur yağdığı için planın çok iyi olmadığından ve yaptığım zamanın güzel bir kısmını patladığından korkuyorum, ama mekan hakkında fikir vermeye yardımcı olacak. Bu arada Fattuh ve bagajlı develer çingeneimin kamp yapmamı tavsiye ettiği yere geldiler. Tepeler boyunca tepeden 3 saat geçtikten sonra tepeyi batı kalesinden kampa kadar geçirdik. Dağın üst kısmının tamamı tamamen terk edilmiştir. Meşe sürtme beziyle giyinir ve bol su ile beslenir, ancak koyunların üst yalalarda hastalandıklarını ve öldüklerini ve insanların onları terk ettiklerini ve aşağı indiklerini söylerler. Binerken ıssızlık hissine eklenen büyük tuz çölüne bakıyorduk. Kampımın büyük bir kraterin otlu dibine dikildiğini buldum. Üstümüzdeki kraterin ağzında bir Yuruk çadırı var ve bir buçuk saat körüklü bir köy var, ama kendimiz dışında hiç kimse yok. Etrafımızda her yerde yaylar var. Kraterin çimenli tarafları batıya doğru kırılır ve dar bir geçitte biri tuz çölüne bakar. Olağanüstü derecede yalnız. Soyguncular olduğu söyleniyor. Yurukların atlarından bazıları 3 hafta önce çalınmış. Fattuh ve Haidar ortaya çıkarsa onları selamlamak için büyük hazırlıklar yapıyorlar, ancak son 3 haftada kendilerini daha verimli bölgelere

götürmelerini bekliyorum. Burada 2 deve şoförü de dahil olmak üzere 6 kişiden daha az erkeğim yok, bu yüzden hala buralarda olsalar bile endişeli hissetmiyorum.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Çarşamba [3 Temmuz 1907]

Bu hafta çok kötü bir şekilde parçalandım ve ne yapmak istediğimi düşünerek çok üzuldüm. Evde olduğunuzu düşününce ve günde 50 defa uzun zamandır kendimi dışlanmış hissediyorum. Ancak işte orada ve gelecek hafta daha iyi hissedeceğim, her şey bittikten ve bittikten sonra. Dün çok uzun bir gün geçirdim. Haidar ve çingene Aziz'i seçtik ve onun adı Aziz, ben de üstümüzdeki kraterin dudağındaki tepeye çıktık. Hava soğuk, absürd, kuzeyden esen bir rüzgar, bütün gün korkunç bir sıkıntı haline gelene kadar arttı. Kraterin üstündeki yaylalarda, biri sürüsü olan biri, diğeri de köylerden sığır sürüsü olan feryat - bütün gün başka hiçbir canlı ruhu görmedik. Şimdi bu ilk tepe, Mennek, bir hayal kırıklığıydı. Tek bir işlenmiş taş değil, en kaba türden bir kalesi vardı, aslında Kilikya Kapıları'ndan gelen yolda izlenen kale çizgisinden biri olduğu tarihsel olasılığı dışında Bizans olduğunu gösterecek hiçbir şey yoktu. Planlamamıştım - değmezdi. Kesinlikle terkedilmiş yaylalarda, bir ya da iki kilometre boyunca sürdük, kesinlikle terk edilmiş bir kasabada, Bellow'un içinde yatan yıkık bir kasaba olan başka bir küçük kayalık tepeye. Hem tepe üzerindeki kale (sanırım müstahkem bir manastır) hem de Bellow kasabası ilginç çalışmalarla doluydu, ancak o kadar tamamen mahvoldu ki, hiçbirini bir plan yapamadı. 3 kilise seçtim, kalıp çektim ve oyulmuş lentoları çektim, hepsi bu. Bu, kışkırtıcıydı çünkü Karadagh [Kara Dağ] 'ın çalışmasından çok ilginç farklılıklar vardı ve bu kiliselerin daha yaşlı olduğunu düşünmeye meyilliyim, ancak kazı yapmadan kesin bir sonuca varmak imkansız olurdu. Bütün bunlar konusunda cesaretimi kırdım ve Karacada'dan (Karaca Dağ) fazla bir şey almayacağımı düşünmeye başladım. Saat hala on oldu, bu yüzden atlarımızı monte ettik ve rüzgarın ortasındaki kraterim arkasındaki yüksek bir zirveye kadar uzandık. Ve manastır binaları ve tahkimatları olan ve hepsi tamamlanmış, harikulade bir kilise vardı. Bu yüzden öğle yemeğinden sonra üzerinde çalışmaya başladım, 3 buçuk saat boyunca planladım, ölçüp çektim ve çok çeşitli ilginç şeyler öğrendim. Keşke bazı detaylardan emin olmak için taşları temizleyen 30 veya 40 erkekle birkaç gün

çalışmış olsaydım, ama bu ıssız tepelerdeki erkekler nerede? Ancak ana hatları belirttim ve bunun Karajadagh'ın baş ve merkezi tapınağı olduğundan şüphem yok, bu yüzden memnunum. Daha önce hiç kimse burada bulunmamıştı - bu harap olmuş yerlere adım atmak ve son keşişin Selçukluların önünde düştüğü ya da kaçtığı için aynı medeniyetin ilk insanı olmak en ilginç duygudur. Her şey bittikten sonra doğruca kratere girdik ve başladıktan tam olarak 11 saat sonra kampa girdik. Bugün çok verimli olmadı. Kamptan ayrıldım ve aşağıya düştüm. Aşağı sürdüğümüz vadi mağaralarla doluydu. Yanımda mum almıştım ve bir tanesini araştırdık - bir tanesi yeterliydi. Yarasalar ile yoğun bir biçimde halk arasında ve yarasaların kokusuyla daha kalın bir şekilde yapıldı. Aziz, yılanların da olduğunu söyledi ama neyse, onları görmek için çok karanlıktı. Bununla birlikte, bu mağaralar meraklı olabilir - ve kayaya ve cenaze odalarına akan uzun geçitlerle çok meraklıdırlar - onlardan kurtulabilirler; onlar halefime bırakacağım şeylerden biri. Tepenin dibinde köyde 3 yazıt var. Hepsi küçük olan mezar taşlarıdır ancak üzerlerinde bulunan kişinin adıdır ve erken olduklarını sanmıyorum, ama bu tepeler hakkındaki genel cehaletten başım belaya girmeye değerdı ve Sir William'a dikkat ettim. Buradaki köylerin hepsi Hristiyan köyü olmuş, ancak binalar tamamen tahrip edilmiş, taşlar ya evlere inşa edilmiş ya da Karabunar'a [Karapınar (Sultaniye)] taşınmıştır. Karajadagh, burada uzun meşe eteklerinde uzanmakta ve üzerinde meşe yetiştirmekte ve çok yetersiz mahsul almaktadır. Ağaçların altında büyüleyici bir kampım var. Erken geldim ve öğleden sonrayı, dünün çok iyi görünen eserini çizerek geçirdim. Dağlarda, bütün gün kampımın üstünde bağırın saçma bir guguk kuşu vardı. Ben guguklu derin yaz aylarında duymaktan hoşlanmıyorum; ne yazık ki şeylerin lezzetli başlangıcını andırıyor - "Baharın sevinci nerede? - ah neredeler!" Çadırlarımın üstünde çığlık atan uçurtmalar daha iyi.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

5 Temmuz 1907]

Dün uzun, sıcak ve yorucu bir gün geçirdim. Bütün sabahı Karacada [Karaca Dağ] kıyısı boyunca köyden köye giderek harabeleri ve yazıtları arayarak geçirdik. Kalıntılar bolca vardı ancak özelliiksiz yığınlar vardı ve bu yüzden benim için hiçbir faydası yoktu. 6 yazıt, 3 iyi ve 3 kötü aldım, fakat hangi emeğe sahip

olduğumu size söyleyemem. İlerleme şekli şudur: bir köye varıyorsunuz ve yazılar istiyorsunuz. Kesinlikle hiçbir olmadığına cevap veriyorlar. Kesin olarak yazıtların olduğunu çok sıkı bir şekilde söylüyorsunuz ve ardından sıcak güneşin altında 10 dakika kadar beklemektesiniz. Sonunda biri evinde yazılı bir taş olduğunu söylüyor. Git ve onu bul, kopyala ve sahibine 2 kuruş ver. Bunun sonucu, herkesin bir yerde yazılı bir taşla sahip olması ve hepsine bakmanız gerekmekte olup, bunların yüzde 99'u yalnızca üzerinde çarpı işareti olan bir lento olmakta. Siz ayrılırken hepsi, burada, çok sayıda yazılı taş olmadığı halde, bir sonraki köyde veya 10 saat uzaklıktaki bir sonraki dağdaki köyde veya az önce geride bıraktığınız yerde, en az yüzünüz olduğunu söyler. . Yüzlerce yazıtın bu köyünü o kadar iyi biliyorum ki, arkamda bıraktığım zaman bile, hiçbir duyum olmadan duydum. Saat 11: 00'de bu çömlekçilik işinden daha fazla yapamayacağımı belirledim - bu ve mağaralar haleflerim için. Bu yüzden, gölgede çadır ve öğle yemeği bulmayı umduğumuz Emir el Ghazi adlı ovada bir köye indik. Çadır yok, gölge yok, insan yok, çünkü hepsi yaila'ya gitti. Nihayet camide öğle yemeği yemek için harikulade soğuk bir yer olduğunu söyleyen sağır, yaşlı bir adam bulduk ve gittik. Cami sundurma öyleydi. Köşede bir çeşit kalas dikme üzerine yorulmadan tırmanarak kendimi ayırt ettim. Öğle yemeğine gelen Haidar beni orada görünce dehşete düştü ve köyün cenaze arabası olduğu için bir kerede inmem için bana yalvardı. Bu yüzden aşağı geldim, küçük çiçeklerden ölen son kişi, mezarına götürüldüğünden ve muhtemelen cennete bir fedakarlık gönderdiği için, o zamandan beri, küçük çiçeklerden ölen son adam ... yuvasından benden düşerek kaldırıma çıkan ve bir anda ölen genç bir kırlangıç şekli, zavallı küçük canım. Birinden önce tekrar yanan ısıda yola çıktık ve tepede bir harabe görmek için ovanın karşısındaki dik bir çorak tepeye tırmandık. Çadırların ne olduğu konusunda çok çalıştık ama tepenin yarısına kadar onları bir yailadaki ovada gördük. Yıkılma, Bizans kalesinden başka bir şey değildi ve bu konuda oldukça sıkıcı bir yerdi. Fotoğrafını çektikten ve biraz küfrettikten sonra tekrar atlarımıza geldik ve tepenin geri kalanını aşağıya çırdık ve ova boyunca 4'te ulaştığımız çadırlarımıza çarptık. Onlar cennet gibi bir yerde, kesinlikle düz ve taşsız bir durumda kaldılar. İçinde büyüyen hiçbir şey olmadan sade ancak lezzetli aromalı bir kokuya sahip cılız bir yeşil bitki. Buna yanshan denir. Yaila'da bize süt ve kaimak getiren iki büyüleyici Türkmen vardı - onlar tek popülasyondur. Yaptığım sıcaklığı ve

yorucu işimden ne yorgundum, ama hepsi de yanshanın tatlı tatlı kokusuyla dolu olan kamp alanı dinlendi. Bu ülkede ulaşım oldukça zordur. Karapunar'dan [Karapınar (Sultaniye)] 'a getirdiğimiz deve şoförleri, dün gece Karajadagh'tan başka bir yere gidemeyeceklerini ilan ettiler, ancak bizim paketlerimizi taşımak için başka çaremiz olmadı, ancak develerini sadece onlara zorladık ve ısrar ettik Bizi, Hassan Dagh [Hasan Dağı] 'a götürmeleri gerekirdi; Böylece gittiler ve 8 saat fakir insanlara gittiler, her zamanki deve yürüyüşü 5 oldu. Sabah 5'e kadar başladık, böylece onlar için havalı olabilecekti ve büyük bir şansla az bulutlu bir gündü. güneşi ve susuz düz ovada herhangi bir sorun yaşamadan ve Hassan Dagh'dan önce uzanan alçak tepelere tırmandık. Burada diğerlerinden ayrıldım, öğlen vakti vardı ve kayalık bir noktada bir kaleye çıktım - ilgi yok, ama ne yapabilirdim? Küçük Asya'daki en iyi harabe olmayacağını bilmiyordum, hiç kimse bilmiyor. Şeytan tüm kaleleri alabilir. Bu arada kampım, Hassan Dagh'ın eteklerinde Chukurken adlı bir köyde sadece Körüklü olarak ayarlandı. Dağ, bu tarafta çok kasvetli ve susuz, harika bir çift yanardağ, ama her zamanki gibi, diğer tarafta, birkaç yürüyüş mesafesinde, iyi şeyler duyuyorum. Zaten bu tarafla fazla uğraşacağımı sanmıyorum, ama bu köyde yarın planlamam gereken bir kilise var. Çok zor, çünkü hepsi evlerin içine yerleştirilmiş ve onları yapmak için kısmen aşağı çekilmiştir. Ancak ilginç çalışmalarla doludur. Sorun şu ki dağın pratikte eşi görülmemiş olması ve bir kilise içerdiğini duyduğum bu köye bırakmam büyük bir şanstı. Kader, görmem için gönderdiğim tüm kaleler karşılığında bana bir şey borçluydu.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[6 Temmuz 1907]

Yaşlı bir adam, bu sabah çadırlarda belirdi ve etrafındaki tüm kalıntıları tanımlarını istedi, bu yüzden Fattuh, onu gün boyunca şef olarak yönlendirdi. Adı, şu anda bildiğim gibi 'Ali idi. Kahvaltıdan sonra köye gittim ve kiliseyi çektim, karanlık ve korkunç ahırlara dolanıp, koridorlarda ve apsiste inşa edilmiş karanlık ve korkunç evlere sokulup cüret ettim. ilginç. Sonra içeri girdim ve evlerimdeki tüm eşyalarımı değiştirdim ve ahırlar pire ile her zaman canlıydı. Çok iyi gezginler hiç şüphesiz ki bunun hiçbir şey düşünmeyeceklerini düşünürüm ama ben bunu neredeyse dayanılmaz bir rahatsızlık olarak görüyorum, ancak kişi planlanmamış bir

kilise bırakamıyor çünkü içinde pire var. Sonra yaşlı adamı gezip görmem gereken şeyleri sorguladım. Dedi ki: "Orada birçok kilise var, çok büyük." "Nerede?" dedi. "orada", "o tarafın" sallandığını belirsizce dağların etrafında belirsizce "bir tane var" dedi. "Onun adı ne?" dedi. I. (Türkçe'de kısırlaştırıcı yok) "Ali" dedi. "Senin adın değil, kilisenin adı." "Chanderlik" dedi. "Başka yönde yok mu" dedim, çünkü işaret ediyor gibi görünüyordu yarınki rotaydı. "Hiç de değil" dedi. Bir seyirci "Çok, çok büyük, çok var, orada bir tane var." "Onun adı ne" dedi I. Tezgahtar: "Ali" "Onun adı değil, kilisenin adı!" "Uleuren var, ve Karaeuren ve Yazlikisle ve .." böyle devam ediyor. (Euren harabe, kisle kilise anlamına gelir). Ali öfkeyle "Kilise yok! Harabeler, harabeler" ("ve benzeri şeyler" demek istediğinizde ilk harfini "m" olarak değiştiriyorsunuz ") euren meuren "yüksek sesle ve daha yüksek sesle" tahrip edilmiş, aşağıya çekildi, kırıldı "dedi tüm kalıntılar. " "Görmek istediğim harabeler" dedi I. "Bütün kalıntılar" dedi "kırılmış moken, mermer kilisesi yok, mermer ve benzeri şeyler, hiç de değil." "Ruhum" başka bir kasaba vatandaşını "Uleuren'de iki tane var!" Diye açıkladı. "Mermer kiliseler yok" dedi ("söyleyebileceğim hiçbir yer yok") "bütün harabeler, hepsi kırık." Ancak Uleuren'e gittik ve iki kilise ve uzun bir yazıt buldum. Onlarla çalışırken Ali, iğrenme ve mırıldanmaya devam etti "Bütün kalıntılar, hepsi kırıldı - ruhum! (O benim) hepsi mahvoldu". Arkeolog olarak başarılı değildi ve onu daha fazla işe almayı reddettim. O da gelmek istemedi. Mermer kiliselerden başka bakacak insanlara ilgi duymadı. Bunların hepsi, Hasan Dağ'ın (Hasan Dağı) kiliselerinin harika yerleriydi, ama nasıl keşke şimdi ahırlara dönüşmesinlerdi.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[7 Temmuz 1907] Tashpunar.

Bugün dağın mahmuzu üzerinde yürüdüm ve planladığım küçük bir kilise buldum. Chanderlik, Ali'nin mermer kilisesi, çok ilginç değildi. Ayrıca acı sıcaktı. Neyse ki bir kampa girdik, o yüzden öğleden sonra erken saatlerde en sıcak olan sığınaktaydık. Daha önce olağan bir fırtına yaşadık ve daha havalı. Buraya herhangi bir ulaşım aracı alamıyorum ama eşekler - develerin peşinden düşmek! ama bence muhtemelen daha da seyahat edecekler. Şimdi dağın kuzey tarafına dönüyoruz, bana milyarlarca kilise olmasa bile bir milyon olduğu söyleniyor. Umarım bir veya iki

olabilir. Bu Pazar günü nasıl geçirdiğinizi merak ediyorum - Keşke yanınızda olsaydım! Ayrıca keşke o kadar çok sinek de benimle pazar harcamamıştı.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Çarşamba [10 Temmuz 1907]

Pazartesi günü sizi çok düşündüm ve Elsa'nın görüldüğü kadar güzel ve mutlu görünmesini çok özledim. Düğün fotoğraflarını görmeyi ve tüm hikayeleri dinlemeyi çok seveceğim. Şimdi her şey bittiğine sevindim, geri dönmedim, çünkü işimin yarısı bitmiş ve bilgi istemek için doğru şekilde devam edemediğim korkunç bir hisle karşı karşıya kaldığımı görüyorsunuz. Son 3 gün, olağanüstü derecede kârlı geçti. Pazartesi günü, Hassan Dagh'ın kuzey eteklerinde, Sweetmeats vadisi olan Halva Dere adında büyüleyici bir köye gittik ve kavak ve söğütlerle çevrili küçük bir alanda kamp yaptık. Öğlen içeri girdik ve aceleyle eğildim ve tepeye çıkıp, oldukça ilginç şeyler bulduğum yıkık bir Bizans şehri görmek için tepeye çıktım. Kalıntılar, çoğunlukla meşe bodurları ile kaplı, diğeri mısırla kaplı, büyük bir amfiteatro etrafında uzanır. İki büyük kilise amfiteatro dudağında durdu ve hepsinin arkasında Hassan Dagh'ın uzun konisi karla kaplıydı. Gördüğüm en güzel sitelerden biriydi. Hassan Dagh bu taraftan o kadar harikaydı ki, en tepesine gitmezsem, adalet yapmamam gerektiğini hissettim. Kişi bir gününü harcamadan çok güzel bir dağ geçmemelidir. Çok geçmeden bu büyük kararlılığa kavuşmamıştım, üzerinde hiçbir harabe olmadığını söyleyen herkesten elbette herhangi bir miktar olduğunu söylemeye başladı ve nihayet eski Rum rahip geldi - Halva Dere kısmen Xian - ve 5 yukarı ya da aşağı giderken görebiliyordum. Bu yüzden dün saat 3'te yola çıktık. Şimdiye kadar yaptığım en komik dağcılıktı. Arkadaşlarım için iki Türkmen vardı, bütün gün hızlı hareket eden mutlu arkadaşlarım. Biri Karadağ'dan (Kara Dağ) beri yanımda olan bir adamdı ve bir tanesini Halva Dere'de aldım. 5000 fitin üzerinde çıktık (Hassan Dagh 8000 fitin üzerinde) ve 5 kilise planladık ve eve 4.30'da geldik. Dağ çok güzel, doğuya kayması ile büyük bir koni. Zirveye doğru çok kar yağdı - bütün yaz boyunca hiç erimiyor. İki küçük yalayı geçtik ve sürüleri yüksek olan bir sürü çoban gördük, aksi halde kimse yoktu. Kiliselerden biri, yaklaşık bir Manastırlı zirvenin yaklaşık 1000 m Bellow'uydu ve biri en tepesinde kraterin ağzında küçük

bir şapel vardı. 5000 fitin üzerinde çıktık (Hassan Dag 8000 fitin üzerinde) ve 5 kilise planladık ve eve 4.30'da geldik. Dağ çok güzel, doğuya kayması ile büyük bir koni. Zirveye doğru çok kar yağdı - bütün yaz boyunca hiç erimiyor. İki küçük yalayı geçtik ve sürüleri yüksek olan bir sürü çoban gördük, aksi halde kimse yoktu. Kiliselerden biri, yaklaşık bir Manastırlı zirvenin yaklaşık 1000 m Bellow'uydu ve biri en tepesinde kraterin ağzında küçük bir şapel vardı. Yolda 3 harabede çalıştık ve 6 'saat içinde zirveye çıktık, bu iyi geçti. Tepesinde bir Mohammedan hac yeri var, bir mezar, bir Hasan'ın mezarı olduğu söyleniyor - Hassan'ın birbiriyle alakası yok. Büyük dağın Hristiyan ya da Müslüman'ın gelmesinden çok önce eski bir kutsal yer olduğundan şüpheleniyorum, ancak eski dinlerden hiçbir kalıntı kalmadı, zirvenin kendisi büyük bir harabe, kayalar uzağa fırlıyor ve dik taraflardan düşüyor. Bütün gün sıcak değildi. Güneş doğmadan önce daha yüksek seviyelere geçtik. Halva Dere'den gelen Türkman, kuzeye doğru inen bir kısa yoldan aşağıya inmeyi önerdi - doğu omzunda yükseldik - ve buna bağlı olarak dik kayan taşlardan yola çıktık. Küçük bir yöne gittiğimizde, her an kayaların düşebileceği bir taş dolgusunda olduğumuzu gözlemledim. Şimdi, eğer yardım edebilirse kimsenin girmeyeceği türden bir yer bu yüzden geri dönmekte ısrar ettim ve tekrar yarım saat boyunca tekrar yorgunluğa karıştık. Rehberimin dağ bilgisini tatmin edici bir şekilde test ettikten sonra keşif gezisine hakim oldum ve bir devre yaptık ve daha geniş ve daha az tehlikeli oldukları taş karotlarını geçtik. Geçtiğimiz yerdeki büyük taşların izlerini gördüm, bu yüzden onlar tarafından dar bir couloir'de yakalanma riskini almamaya haklı olduğumu biliyorum. 5. kiliseyi almak için dağın tüm Kuzey yüzünü geçmek zorunda kaldık ve geldiğimizde çok önemliydi, yazıtlar ve süslemeler ve her tür şeyle birlikte, bana iki saat boyunca çok uzun bir çalışma verdi. Yeterince ama bu zamana kadar yorgundum. Görüyorsun, aylardır hiç yürüyemedim ve o gece bütün kaslarım ağrıyordu. Beklenen uzun soyguncu gece gündeme geldi ve hizmetçilerimin ona ateş etmeleriyle uyandım. Onu özlediler, ama atlarımızı özledi. Yaşlı rahip bu sabah bana ayrılık talimatı vermek için göründü. İyi tavsiye edildi. Ona büyük bir ipucu verdim çünkü yaşlı ve fakirdi ve tepeleri biliyordu. Fattu bana başı belada olduğunu, çünkü kızının bir Mohammadan olmak ve bir Mohammadan ile evlenmek istediğini söyledi. Onu başka bir köye yolladı ve susturdu ancak Muhammet ile evlenerek bitmesini bekliyorum. Fattuh, bir rahibin kızının Müslüman olması için utanç verici bir şey

olacağı kanısındaydı. O büyük bir aileye sahip, o bir Yunanlı rahip. Bugün kampımı doğruca gideceğimiz yer Gelve [Gelveri] 'ye yolladım ve kendimi Hassan Dagh'ın güzel yaylalarında, tepelerde bulunan küçük bir göle doğru sürdüm, kıyısında güzel, yıkık bir kiliseyle, harika bir yer. Sonra ovadan aşağıya indik ve derin bir vadide çok meraklı bir köye, kaya kesilmiş bir vadide bir vadiye gittik, ama onlarla hiçbir ilgim yok ve 5 yaşında Gelve'ye gittik ve kampımın içinde yerleştiğini gördük kavak korusu. Gelve, bu ülkede gördüğünüz tüm kayaların evler ve kiliselerle dolu olduğu sıra dışı yerlerden biri, ancak şimdi kaya kesme kiliselerine başlayamam ya da iki ay daha burada olmalıyım. Bu yüzden sadece şu andaki işimde neyin taşıdığına bakacağım ve sonra gideceğim. Şu saçma sapan konuşma az önce gerçekleşti: G.B. loq: Ah Fattuh, bu kavak bahçesi Bellong'a kime ait?

F. Bir rahibe Leydim

G.B. İçinde kamp yapmamıza aldırış etmiyor mu?

F. Hiçbir şey söylemedi.

G.B. Ona sordun mu?

F. hayır bayan

G.B. Ona biraz saçma vermeliyiz.

F. Ekselanslarının emrinde.

Bir ara

F. Leydim. -

G.B. Evet?

F. Bu rahip öldü.

G.B. !!! O zaman saçma sapan şeylerle uğraşmamız gerektiğini sanmıyorum.

F. Hayır bayan.

Gerçek şu ki, Doğu'daki konuşmalarımızı, Batı'da yaptığımız gibi aynı amaçlar için kullanmadıklarıdır.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Perşembe [11 Temmuz 1907] Bu sabah 2 Hristiyan ile beraber dışarı çıktım ve askerim Haydar ile karşılaştım. Hristiyanlardan biri muhasebeleştirilmiş yaşlı bir adamdı, anladım, harika bir mizahçı. Fattuh, bir tiyatro kadar iyi olduğunu söylüyor. Diğeri, iyi bir ata monteli, genç ve yardımsever bir insandı. Kim olduğunu bilmiyorum ama kendisini rehberime atamış gibi görünüyor ve çok iyi biri. Bir saat kadar uzakta bir köye gittik ve Bellow vadisinde gördüğüm en iyi kiliseyi tek başına tamamen ayakta durarak buldu. Bunun gibi bir bina 7 günlük bir yolculuktur. Diğer tüm işlerini doğrudan doğruya çekiyor ve bunu çok iyi anladım çünkü her detayı görebiliyordum, ondan başka birkaç planımı düzeltebiliyorum. Köye gittik ve 2 kaya kesim kilisesine girdim. Her zamanki gibi cansızlardı, ama bir kaya kesim evinde yaşayan büyüleyici bir rahip olan rahiple tanıştığıma sevindim. Sonra eve öğle yemeğine geldik. Gelve [Gelveri], St Gregory Nazianzos için Bellonging bölgesiydi - Nazianzos, yaklaşık 4 saat uzaklıktadır. Öğleden sonra kır evini gördüm, duvarları kestiren ve çatıları geçen panoları olan büyüleyici bir mağara. Dördüncü yüzyılda orada yaşadığı zaman Gelve, Hristiyan dünyasında önemli bir yerdi. Roma [Roma] ve Konstantinopolis [İstanbul] St Gregory'nin sesini dinlediler - mağara evindeki şu anki sakinlerinin sözlerine çok fazla dikkat etmiyorlar. Ben de onuruna inşa edilmiş bütün kemiklerini, ipek kumaştan yapılmış ve bir kutuya konmuş ve üzerlerine athos dağından gönderilen bir haçla döşenmiş büyük kiliseyi gördüm. Kilise o kadar restore edilmiş ve yeniden inşa edilmişti ki, asıl binanın ne kadarını ortaya çıkarmanın çok zor olacağını düşünmüştüm - sanırım çok az, ama o çok küçük, 5. yüzyıldan kalma olup olmadığını merak etmemeliyim. cent. Sonra meraklı kasabadan, yarı evin, yarı mağaradan, kayaların arasından oyulmuş çok sayıda kilisenin ve şapelin yer aldığı büyük bir manastırın bulunduğu ve onları temiz bir baharla Bellow'a sürdüm. Mağara evlerine olan saygımın rağmen, bunlar çok ilginçti ve kiliselerden birini, inşa edilen kiliselerle olan yakın ilişkisi nedeniyle

planlamak zorunda kaldım. Güneş alçaktı ve kayalara dokundu ve sarı seviyeli sarı çimler, çingiraklı koyun sürüsünün çanları vadiyi doldurdu ve çoban kendimizden başka tek insandı - çok huzurluydu, orada dualarınızı söyleyebilirdiniz. Keşke olsaydı. Ve gerçekten de dünyayı çok zevkli hale getirdiği için birine teşekkür etme eğiliminde olduğumu hissettim.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Cuma [12 Temmuz 1907]

Umarım bu son zor iş günümde yapmak zorunda kalacağım, ama ne olursa olsun iyi bir son verdim. 6 yaşında dünün genç Yunanlısıyla başladım (Ben o Gelvere'nin [Gelveri] 'nin kasabasıdır ama kim olursa olsun hoş bir arkadaştır) ve Haidar. Ayrıldığımda, Fattu bahçıvan olarak tanımladığı kişinin saçmalamak istediğini söyledi, ben de ona bir mejidieh verdim. Şimdi ölü rahiplerin ruhu için mi, yoksa bahçıvanın yırtık cebinde mi yoksa asla tanımayacağımız başka bir kimsenin cebine mi geçtiğini. Bunu bulmak da mümkün olmazdı. Bir saat ve çeyrekte, 2 gün önce geçtiğim olağanüstü derin vadiye farklı bir noktada ulaştık. Alt kısımda Pelisrama adında küçük bir köy bulduk ve burada hoş bir yaşlı Türkmen kök saldı ve bizi kaya kesme kiliselerine götürmesini söyledik. Söylemeliydim, çok harika, büyük kubbeli bazilikalar uçurumdan oyulmuştu, ama düşündüğümün hepsi şu anda ilgilenmediğim çok geç bir tür. Sonunda bizi vadiden yükseltti, uçurumun altında duran inşa edilmiş bir kiliseye gelinceye kadar, söğütlerle sınırlandırılmış geniş bir akıntıya geçip geri döndüler, o kadar yakındı ki büyük kayalar düştü ve S tarafını ve bütün narteksin yok edildi. . Bunu planladım. Bence daha önce kimse görmedi. Birçoğu neredeyse mükemmel olan fresklerle doludur. Bakire onların içinde öne çıktığı için geç kalmalılar, ancak kiliseyle çağdaş olduklarını düşünmeliyim. Yaptığım zaman 9'u geçti ve Akserai'ye [Aksaray] 7 saatlik bir yolculuk yaptığımız söylendi. Yolda bir kilisede en az 2 saat çalıştığımı bildiğim gibi, daha fazla değilse, karanlıktan önce geçip geçmememiz gerektiğini merak etmeye başladım. Bu yüzden devam ettik. Çok sıcaktı ve çorak kayalık yaylaların üzerinden geçtik ve atlarımızı en iyi hızlarına getirdik - o kadar iyi ki, söz verdiğim 4 yerine 3 saat içinde duyduğum büyük kiliseye gittik. Issız bir yamaçta, bir uçurumun üzerinde durur, yüksek kubbesi, Hassan DAG [Hasan Dagi] 'nin yüksek kubbesiyle, vadiden çok uzakta

bulunur, duvarları sivridir ve tuğlasıyla süslenir ve içi freskle kaplıdır. 10. yüzyıl olduğunu düşünmeliyim. Etrafı her yönüyle kaya, balkabağı ve kiliseleri olan bir manastırın odaları ve salonlarıyla taranmıştır. Kalbim, gördüğümde battı 3 saatte hiçbir şey yapamayacağımı biliyordum ve en sıcak gündü. Ancak öğle yemeğimi kubbenin altında yerim ve sonra işe koyulduk ve üç saat içinde yaptık, sadece kiliseyi, doğru şekilde incelenmeleri gerekse de kaya kesme işlerine dokunmaya vaktim olmadı. Sonra tepelerden aşağıya indik ve insanların mısırlarını biçtiği sonsuz bir ovada, vahşi doğanın bahçelerinde yer alan Akserai'ye gittik. Kampımızdaki Körüklü kasabayı kavak ağaçları ve söğütlerin altındaki bir değirmenle bulduk - 5.15'e girdik ve benim için üzgünüm.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Cumartesi [13 Temmuz 1907]

İzinli olduğum için çok mutluyum. Bütün sabahı çadırımda geçirdim, son birkaç gün içinde toplanan çalışmaların bir kısmını çıkardım. Sıcaktı. Öğleden sonra kasabaya bindim ve Kaimakam'ı çağırdım, daha sonra çeşitli Selçuklu camilerini ve okullarını harabelerde ama çok görkemli görmeye gittim. Selçuklular büyük inşaatçılardı; Moğollar, Memlükler ve diğerleri ile birlikte dünyanın en büyük inşaatçıları olarak duruyorlar. Sadece dekorasyonları çok ayrıntılı ve ilginç değil, aynı zamanda taş işi de gayet iyi. Selçuklu eserinin sade bir kısmı, bakmak için bir zevktir - bu yalnızca harika bir bina için geçerlidir. Cazip bir kasaba olan Akserai [Aksaray], tüm akarsular ve bahçeler ve içinden geçerken her şimdi görüyorsunuz, sonra da Hasan Dağın'ın (Hasan Dağı) güzel başını kavakların ve söğütlerin arasından görüyorsunuz.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Pazar [14 Temmuz 1907]

Akserai'den [Aksaray], büyük ovalar arasında Konia'ya [Konya (İkonium)] 3 günlük kesinlikle ilginç olmayan bir seyahatimiz var. Beni hiçbir şeyin sürmeye zorlamaması, çok sıkıcı ve çok sıcak olması gerektiğine karar verdim, bu yüzden hayvanları sabahın erken saatlerinde Haidar ve Turkman'la birlikte gönderdik ve Fattuh ve ben de valizle 5.15'te iki el arabasıyla başladım. Bunlar, üzerlerine atılmış

bir bezle örölmüş bir saman örtü ile kaplı yaysız ahşap el arabalarıdır. Daha az lüks arabaların olmadığını düşünüyorum. Tüm valizleri bir taneye koyduk ve seyahat ettiğimiz yerin zeminine bir miktar halı ve su geçirmez çarşaf koyduk ve gerçekten de o kadar da kötü değildi. Her halükarda, parlama dışındaydık ve binmemiz gerekenden daha az sıcaktık. Yol bütün gün kesinlikle düzdü, ova nadiren yerleşmişti - çok az ekili, ancak büyük tuz bataklıkları arasında geçtiğimiz için az ya da çok yeşil. Bugün yolculuğumuza ilgi çeken bir özellik vardı, Sir William'ın Anadolu'daki en görkemli yapı olduğunu söylediği Sultan Han [Sultanhanı] adlı bir Selçuklu Han. Şimdi yarı mahvoldu ama hala yapılan tüm hanların prensi. Su o kadar kötüydü ki, 2 saat daha geldik ve bazı mükemmel kaynakların kenarındaki iki sefil küçük modern han tarafından kamp yaptık. Bu gece kampımdaki bütün karayolumun yolculuğunu, Karajadagh'ın başlangıcından (Karaca Dağ'ın) Hassan Dağ'ın (Hasan Dağı) sonuna kadar görebiliyorum. Yaptığıma sevindim, ama yaptığım için çok mutluyum.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

Salı [16 Temmuz 1907]

Akserai [Aksaray] 'dan Konia' ya (Konya (İkon)) Gönderilen yol bile, her şey sona erer. Bu sabah saat 10'da içeri girdik ve Wylies'le kalıyorum. Sizden, Peder, Hugo ve Moll'den çok miktarda mektup buldum ve bunlara sahip olduğum için çok mutlu oldum. Cuma günü Kostantinapolis (İstanbul) için ayrılıyorum ve orada yazmak için size telgraf verdim. Sanırım yaklaşık 4 gün orada olacağım. O zaman Strzyg oradaysa muhtemelen Graz'a. Seni bilgilendireceğim. Domnul bana düğünün ilk tanımını yaptı. Hepsi çok çok başarılı geliyor. Hiç sevecen kızın Gertrude.

Gertrude Bell üvey annesi Dame Florence Bell'e

[18 Temmuz 1907]

İngiltere Başkonsolosluğu Konia [Konya (Iconium)] Perşembe 18 Sevgili Anne. Çok korkarım ortaya çıkan yorucu bir olaydan birkaç gün gecikeceğim. Sana söylemeliyim ki Fattuh hasta. Kafasını 2 yıl önce benimle birlikteyken alçaktan bir kapıya korkunç bir darbe verdi ve o zamandan beri hastalanıyordu. Baştaki akut

ağrılardan korkunç derecede acı çekiyor ve yanlış bir şey olması gerektiğinden korkuyorum. Elbette onu bu haliyle bırakamam, Halep'e [Halab] onun için bir şeyler yapmaya çalışmadan geri dönmeye devam edemem ve bu yüzden onu çok iyi bir doktora görünmek için onu Kostantinapolis (İstanbul)'e götürmeye karar verdim. Orada. Ama o bir Ermeni ve seyahatleri için koydukları zorluklar düşünülemez. Dün teskereleklerini göndermem istendiğinde buradaki yetkililer, benimle bile Kostantinapolis (İstanbul)'e gitmesine izin verecek güçleri olmadığını söyledi. Bir an önce Büyük Vizier'e ve Büyükelçiliğe, onun için özel bir izin istemek için telgraf verdim, ancak büyük olasılıkla bir gün ya da [sic] 'i almak gerekiyor. Eğer alamazsam (beklemeyeceğim bir ihtimal) Sanırım onu alabileceğim Smyrna [İzmir] üzerinden gitmek zorunda kalacağım ve sanırım orada bir Alman doktoru görmesine izin vermeliyim. iyi bir adam, ama Smyrna'ya geri dönmek ve orada birkaç gün geçirmek zorunda kalmak fikrinden olumlu yönde etkilendim. Bununla birlikte, Fattu için iyi bir anlaşma yapacağım ve bu kadar değil, çünkü Kostantinapolis (İstanbul)'e deniz yoluyla gelmeliyim ve bu yüzden önceden olduğu gibi Graz'da eve döndüm. Bir veya iki günde Kostantinapolis (İstanbul)'den haber almayı umuyorum ve bu arada gecikme günlerini, yapmam gereken bir şeyi yaparak, yani Ereğli yakınlarındaki Ivris'e inerek yeni bir Hitit anıtı ve Hristiyan kutsal alanını görmek için kullanacağım. Orada keşfedildi ve henüz hiçbir şekilde kaydedilmedi. Yarın sabah ayrılıyorum ve Sat akşamına döneceğim böylece zaman boşa gitmiyor. Umarım pazartesi, direk Kostantinapolis (İstanbul) veya Smyrna üzerinden inmeliyiz. Wylies'de kalmak harika bir rahatlama - ikisi de canlarım. İki gün çok hoş bir dinlendirici yaşadım. Oldukça sıcak ama biri ağaçların altındaki büyük bahçelerinde oturuyor ve Loytved ve diğerleri de aramaya çıkıyor.

Bu ülkenin kuralları ve düzenlemeleri lanet olası... Eve gitmek istiyorum. Sevecen kızın Gertrude.